

EUGEN BARBU

Tereza

66

BIBLIOTECA
PENTRU TOȚI

EUGEN BARBU

Tereza

NUVELE

1961

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

P R E F A Ț Ă

Eugen Barbu este astăzi un nume cunoscut în noua noastră literatură. Autor al citorva romane (*Groapa*, *Unsprezece*, *Șoseaua Nordului*), a două volume de reportaje (*Pe-un picior de plai* și *Cit în 7 zile*), el vădește o incontestabilă maturitate în proza de creație, după termenul consacrat de Ibrăileanu, ca și în evocarea lirică, adusă la acce înaltă concentrație metaforică pe care a încețățenit-o la noi *tableta* argheziană. Aceste calități se conjugă în scrisul său, și prozatorul cu un simț ascuțit al observației, cu o deosebită capacitate de reconstituire epică a acțiunii, de definire prin ea a caracterelor omenești dă adesea cuvântul sensibilității foarte vii a poeziei, efervescenței lui asociative.

Volumul acesta de nuvele al lui Eugen Barbu prezintă două, particularități. Prima privește mediul uman de care se ocupă cu predilecție autorul; cealaltă, evoluția scrisului său.

Toate nuvelele din volum se petrec în lumea muncitorească, au ca eroi lucrători la S.T.B., ceferiști din tată în fiu, tipografi, lăcătuși ș.a.m.d. Cristache, invalidul din *Truda*, e tramvaist, conduce un vagon cu cai al Societății comunale și pierе într-o ciocnire cu armata, în timpul grevei generale din 1920. „Nenea Alecu“ e de treizeci de ani zețar în tipografia domnului Bazilescu (*Un om bătrîn*), Tereza e o fată de la țară, dar fugită de mică la oraș, lucrind ca spălătoreasă; căsătorită cu un lăcătuș comunist, s-a proletarizat de mult și participă chiar la lupta ilegală (*Tereza*). Antonică din *Munca de jos* e un vechi linotipist, care a apucat pe un drum greșit și căruia, înainte de toate, mindria lui muncitorească îi ajută să se regăsească. Sabina din *Casă nouă* e și dinsa

lucrătoare la laboratorul de ofset. Toată povestea căsniciei ei nefericite se desfășoară pe fondul unei vieți de muncă. În sfârșit, Oaie e acur la Calea Ferată, unde intră pe rind și feciorii săi.

Eugen Barbu se impune așadar ca un prozator de talent al vieții proletare. Dar nu numai atât. Avem de-a face cu unul din pușinii noștri scriitori care descriu cu reală autenticitate mediul proletar. Muncitorii, eroi ai navelor sale, nu apar ca prezențe oarecum izolate într-o lume diversă. Scriitorul are sentimentul unității organice a universului pe care-l evocă, așa cum îl are pentru cel al Moromeților Marin Preda. Eugen Barbu îi prezintă pe eroii săi muncitori în ambianța curentă a existenței lor, în cartierele unde locuiesc, în întreprinderile și atelierelor unde lucrează, în îndeletnicirile zilnice, în înrudiri, prietenii și obiceiuri. Personaje, locuri și întâmplări, de vreme ce țin organic de un asemenea univers, abordat în concretul lui, revin în diferite navelor ca date ale unei realități familiare. Filipache, președintele sindicatului, om serios, muncitor încercat, călătorește în luptă cu patronatul, Pinteș, „Mutu“, secretarul de partid, apar în *Casa nouă*, ca și în *Munca de jos*, cu rolul de a-și ajuta tovarășii la nevoie. Capătul liniei de tramvai, cimpul Dămăroaiei cu ierburi înalte, crude, cu locuri arse de var, Calea Griviței cu coloane de manifestanți, uzinele Laminorului, tipografia domnului Bazilescu, sala de la Ovidiu, binalor din parcul Jianu formează decorul unic al acestor întâmplări.

Dar volumul mai e important și pentru altceva.

Imaginea lumii de la marginea orașului, descrisă în *Groapa*, era pîcioasă, dezolantă, pentru că autorul refuza să vadă dincolo de luncarea simbolică a gunoaielor o umanitate deosebită, trezită la demnitate prin solidaritate și conștiință de clasă, prin luptă împotriva mizeriei și înjosirii.

Nuvelor din volumul de față pleacă tocmai de la această umanitate, care urmează să formeze obiectul viitoareii literaturi a lui Eugen Barbu. Și exercițiul este descoperirea sufletului ei. Prozatorul are revelația unei realități apropiate, familiare chiar, pe lângă care a trecut însă altădată. fără să o ia în seamă. O mulțime din oamenii aceștia obscuri, cu fețe „galbene, trase“, treziți „dimineața

la cinci" în cocioabe unde femeile amărîte „cotrobăiau prin întuneric să aprindă lămpile de gaz", ieşiţi cite patru-cinci la pompă să se spele, „numai în izmene, cu mijlocul gol", plecaţi apoi spre capul Filantropiei, „s-apuie primul tramvai", o mulţime din oamenii aceştia înghesuţi în vagon, tăcuţi, miriind la staţii, „dă-i drumu, că întîrziem şi ne ridică marca", închideau în ei o forţă nebanuită. Eugen Barbu se opreşte înadins la existenţele îndărătul cărora s-ar crede cel mai puţin că trăieşte o asemenea realitate umană. Pe „nenea Alecu", pe Tereza, pe Sabina, pe Cristache Creţu, pare să spună autorul, îi cunoaştem de cînd lumea. Dar cine să-şi fi închipuit ce se ascunde în sufletul lor, dincolo de aparenţe ? Cine să fi crezut că Sabina va fi în stare să înveţe munca la ofset, să conducă o creşă ca „directoare", să scape de sub tirania bărbatului ei, să se despartă de el şi să-şi ridice „casă nouă" ? Cui i-ar fi trecut prin cap că Tereza, fata de la ţară, slugă ani de zile la atîţia stăpîni, lucra în mişcarea ilegală ? Cine să fi prevăzut că, la Siguranţă, cel mai cumsecade şi mai cuminte zeţar, om bătrîn, respectat în mahala, va lua asupra lui o acţiune pe care n-a făcut-o spre a participa măcar astfel la lupta împotriva dictaturii fasciste ? Şi iată revelaţia raţionamentelor lui la rugămintile şi ameninţările comisarului :

„Cită vreme şezuse aici şi le auzise strigătele, vrusese de cîteva ori să termine odată şi să mărturisească. Acum e botărit. Va spune că el a scos litera. Totul e atît de simplu ! De cei de dincolo mai e nevoie, el este un om bătrîn. Nu au ce-i face. Or să-l ţină cîteva luni, or să-l judece, or să-l condamne pentru că l-a ofensat pe Mareşal... Că în loc să citească toată lumea pe ziduri «Manifestul» lui, a citit altceva. Pagubă-n ciuperca !..

...Ar putea foarte bine să facă să se creadă că e bătrîn, că are vederea slăbită, poate i-ar da o lună mai puţin sau un an, dar nu-i adevărat ! Păcat că nu i-a trecut lui mai devreme prin cap una ca asta...

...Lucrează în tipografia lui Bazilescu de aproape treizeci de ani. Mai are un an de zile şi iese la pensie. Or să scape de el şi gata, dar i-a cerut patronului să-l mai lase să lucreze cît o mai putea,

cît l-or mai ține picioarele, pentru că s-a obișnuit să se scoale de dimineată, să facă drumul pînă la tipografie pe jos, să intre în atelier, să dea bună dimineata oamenilor și să se apuce de treabă. Îi place și mirosul de acizi al tipografiei, despre care se spune că e otrăvitor, îi place zgomotul mașinilor pe care le aude de atîta vreme, îi place și cum joșnește birtia de tipărit, cum duduie dușumelele cînd se aduc baloturile și sînt aruncate pe rampa magaziei... Ce dracu să priceapă acest comisar, abrutizat de meseria lui, ce înseamnă o viață de om, să muncești 30 de ani fără să-ți zică cineva nici dă-te încolo, pentru ca într-o zi să nu mai vii, el, care n-a lipsit niciodată, să nu mai vii la regalul tău, să lași treaba pe care o aveai de făcut cine știe pentru cînd, ca să fii purtat prin pușcării, să fii bătut și batjocorit."

Eugen Barbu explorează în nuvelele sale universul conștiinței proletare. La capătul Bucureștilor, acolo unde începe Șoseaua Nordului, stă ca un semn de hotar pompa lui Gaie, cu brațul ei adus, pe care se string vrăbiile. Aici e hotarul unei lumi întregi, împinsă altădată la marginea vieții, dar stăpină, de fapt, pe viitorul acesteia. Și imaginea Terezei care se tîrăște cu arma agățată de gît la asaltul aerodromului Pipera, în dimineata zilei de 25 august 1944, aproape de pompa, unde înainte ieșeau să se spele bărbații, unde, bătînd cu unghia în geamul ceasului vechi scos de la briu, domnul Gaie o întîmpina regulat cu cuvintele : „*Cam tîrziu, cam tîrziu, domnișoară !*”, capătă o valoare de simbol.

Cu cartea aceasta Eugen Barbu, dintr-un romancier al periferiei, pornеște a deveni un romancier al muncitorimii bucureștene, al existenței ei în epoca noastră de prefaceri revoluționare. Și e vizibil că nuvelele sale conțin premisele unor astfel de dezvoltări viitoare, toate șansele să reușească. Prozatorul a trăit în mijlocul realităților despre care scrie. Lumea lui învie dintr-o sumă de detalii pline de autenticitate, smulse unei experiențe de viață nemijlocite. Trezirea de dimineată și plecarea la lucru e evocată cu sentimentul celui care a încercat-o direct : „*În cămile de tablă, cumpărate de pe Grivița cu bani puțini, îngheța apa. Băgai un pumn în*

pojghița de gheață și-ți stropeai fața. Era rece-rece, te scula din morți. Pin' să-ți tragi ciubotele cu tălpile sparte și flanelele rupte-n coate, muiera ardea pe soba de tuci o apă fiartă, răscălzită, pe fundul căreia mai pluteau fire rare de ceai trezit... Afară, bocnă. N-ai mai fi plecat. Nu se mai vedea de omăt.” (Truda)

La fel e evocat mirosul de plumb din tipografie, „fișitul moale al tasterelor”, „sughițatul tigbelului”, „bătaia vicleană a rolor” (*Munca de jos*). Oamenii ies la rindul lor și ei dintr-un univers intim, familiar. Sabina, cu puțină ei bucurie, în odăița de patru metri pe patru, înaltă de numai doi și jumătate, unde sub tavanul afumat bărbatul venea seara și tăia piinea cu un gest aproape ritual. Antonică, încăpăținat, supărat pe toată lumea, arzind de rușine la „gloaba” lui. Tereza, remîndu-se puțin, dar repetîndu-și de cîteva ori în gînd la atacul aerodromului că „trebuie să scape fără să fie lovită, pentru că acasă o așteaptă băiatul ei”. Oaic, în sfîrșit, comandîndu-și în circiuma lui Pirlivie, multvisatul pachet de tutun „clasa întii”.

Pe de altă parte, între *Groapa* și această carte a lui Eugen Barbu există o însemnată distanță ideologică. Scriitorul dovedește aici că a învățat să privească realitatea de pe pozițiile înaintate ale proletariatului revoluționar. Toate bucățile caută, cum am spus, forme prin care se manifestă conștiința de clasă a eroilor. Aspirația către o umanitate nouă, eliberată de umilință, mizerie și exploatare stă în centrul volumului.

Prozator de tip obiectiv, Eugen Barbu ascunde, cum arătam la început, un temperament liric, aprinzîndu-se în fața culorilor, sunetelor și mirosurilor, pe care le evocă, abia stăpînîndu-se, cu voluptate de poet.

Ca în *Groapa*, ca în reportajele din *Pe-un picior de plai*, apar și aici tablourile de un pitoresc violent, cotropitor, ca de pildă cel al „gorbanului” țigănesc din nuvela *Oaie și ai săi*. Zamfir urmărește uimit, înfricoșat și ațîțat sărbătoarea păgînă, cu simțurile încordate, lipit de trupul tinăr și fierbinte al Oanei. Crîngul, confundat în întuneric, trosnește straniu. Pîlpîie focuri, mici, roșii,

în jur. Sub lumina lunii, mațele vitelor înjunghiate, agațate de salcîmi, închipuie o dantelă fantastică. În aer miroase a borhot, a sînge cald și mălai încins. Milogii cîntă, țigancele joacă, bătînd sălbatic dairalele cu palmele.

Cu aceeași acuitate senzorială e descrisă ploaia de vară din bucata *Casă nouă*, fulgerele „*ca niște copaci mari, verzi*“, cufundîndu-se înainte și la dreapta, băltoacele „*sticlind stîns pe jos*“, clisa lipindu-se de pantofii scilciați, gardurile „*plîm de iedera întunecată, lucind în beznă*“; la fel se vorbește despre foșnetul nukului din curtea Sabinci, despre mirosul ierbii de pe aerodromul Pipera, despre crizantemele lui nenea Alecu.

Prozatorul își stăpînește însă aceste vibrații lirice, narațiunea nu-și caută pretexte picturale, ci urmărește fidelă firul epic. Accentele de culoare, atît de pregnante, sînt puse cu zgîrcenie, și de aceea sclipesc parcă mai tare.

De un interes deosebit mi se pare arta cu care Eugen Barbu folosește monologul interior. Căutînd – cum am spus – sufletul lumii lui de la marginea orașului, prozatorul era firesc să nu disprețuiască această modalitate epică. Aproape toate nuvelele sale sînt narațiuni făcute din perspectiva eroilor. Tereza își amintește frînturi din viața ei în momentele cînd împreună cu un grup al gărzilor patriotice așteaptă semnalul de atac. Antonică, după ce a fost trecut disciplinar la „munca de jos“ și trebuie să dea ochi din nou cu tovarășii săi din atelier, ca simplu lucrător la vestita „gloabă“, nenea Alecu, între două interogatorii, la Siguranță ș.a.m.d. Intersecțiile planurilor conștiinței cu planul obiectiv al vieții din afară, răsturnările de timp, trecerile de la prezent la trecut și îndărăt sînt operate cu o mînă sigură. Montajul e ingenios, abil, inteligent.

Reflecțiile lui Antonică în legătură cu retrogradarea sa pornesc de la zgomotul unui robinet lăsat deschis.

„*P-astea nu le vede Filipache!* constată minios tipograful. *P-astea nu le vede Anghel... Pe ei îi doare viața lui particulară, ce face el acasă în pat cu nevasta!*“

Sabina își amintește istoria căsniciei ei nefericite tocmai într-un moment de duioșie, cînd s-a mutat în „casa nouă” și-și primește la ea prietenii.

Rod al eforturilor prozei noastre noi de a cuprinde într-un tablou cît mai veridic și mai bogat viața clasei muncitoare, volumul de nuvele al lui Eugen Barbu se înscrie printre realizările de seamă în această direcție.

OV. S. CROHMALNICEANU

Dimineața la cinci, bărbații aveau fețele galbene, trase. Se ridicau din așternuturi, încă moleșiți de somn, mahmuri, cu ochii cîrpiți, se spălau în grabă și plecau la muncă.

Vara mai era cum era, căscai de două ori, te mai întorceai pe-o parte, muiera îți dădea un ghionț, sărcai drept în mijlocul odăii.

Bărbații ieșeau la pompă, se întâlneau cîte patru-cinci, numai în izmene, cu mijlocul gol. Trupurile încălzite abureau. Nu vorbeau, străini, dușmănoși, ca și cînd nu s-ar fi cunoscut. La cîte unul te uitai prin el. Slab, slab de nemîncare, te-ntrebai dacă-l mai găsești a doua zi în zori.

Spălatul afară ținea cît era timpul bun. Cînd începea viscolul, de s-apuca cumătra a albă să-și plimbe coada de zăpadă peste mahala, zidarii nu mai ieșeau. Femeile cotrobăiau prin întuneric să aprindă lămpile cu gaz, trezind copiii. În cămile de tablă, cumpărate de pe Grivița cu bani puțini, îngheța apa. Băgai un pumn în pojghița de gheață și-ți stropeai fața. Era rece-rece, te scula din morți. Pin' să-ți tragi ciubotele cu tălpile sparte și flanelele rupte-n coate, muiera ardea pe soba de

tuci o apă fiartă, rășincălzită, pe fundul căreia mai pluteau fire rare de ceaî trezit. Cu o bucată de pîine de tărițe de-ți spărgea dinții potoleai animalul din burtă pînă la prînz.

Afară, bocnă. N-ai mai fi plecat. Nu se mai vedea de omăt. Drumul trebuia să-l ghicești, orbecăind prin nămeți.

Bărbații grăbeau spre capul Filantropiei, s-apuce primul tramvai. După un sfert de ceas de mers, nu mai simțeau frigul, care le îmbujora obrații ofiliți.

Primăvara se lumina mai devreme. Zăpada zăcută se subția suptă-n pămînt. În lumina puțină a zorilor, se vedeau bălțile abia prinse în copci străvezii, sparte de primele raze ale soarelui. Da iarba, sub gardurile scunde. Aerul avea alt miros, în cer băteau vrăbiile gureșe. Numai bărbaților această bucurie a vieții nepăsătoare nu le spunea nimic.

Mergeau cu capul în pămînt, pe gînduri. Zăreau de departe felinarele unsuroase de la Tarapana și întindeau pasul. La șase și jumătate trebuiau să fie în atelier, să ridice mărcile. Se urcau tăcuți în tramvai, înghesuindu-se unul într-altul, și care apuca se așeza pe scaunul îngust de lemn, trăgînd un somn pînă unde coborau.

Tăcerea dușmănoasă era curmată de venirea bidinăreselor, zorind spre stația plină de noroi. Mergeau în cartiere la pricopsiți, să le spoiască pereții. Unde să mai încapi cu găleți și mistrii ?

– Faceți loc ! Faceți loc ! striga Mândica a lui Banculea, o muiere bondoacă, înfășurată într-o broboadă neagră, plină toată de vopsele.

- Unde vrei să intri cu bidinele cu tot ? se miniau zidarii. Nu vezi că ne-a ieșit și sufletul ?

- Mai încape dacă vă forțați.

- Screme-te dumneata, coala !

Tramvaistul, nenea Cristache Cuțu, bătea din clopotul său și se pregătea să dea bice cailor.

- I-ăuzi, că pleacă ! striga una.

- Sus, soro, nu vă lăsați, ardi-i-ar focul de bărbați, că stau ca jupînii-nuntru și nu le pasă că moare lumea pe scări...

Femeile s-apucau să împingă, vîrau cozile bidinelelor pe sub picioarele bărbaților, și cînd animalele care trăgeau vagonul se opinteau o dată, să plece, începea vaietul :

- Stai așa, stai, c-a picat sor-mia sub roți !

- Oprește !

Taxatorul scotea capul pe fereastră și se uita afară. Vagonul tîra muierile după el, să le sfărîme, nu alta.

- Oprește - striga Măndica - oprește, că murim...

Tramvaistul smucea hățurile cailor speriați de strigăte.

- Ho, cu tata, că ne mai încărcăm sufletul...

Și se dădea jos de pe capră, să le ocărsască :

- Ce-aveți, fă, de nu mai așteptați vagonul ălălalt ! Vi s-a făcut să vă rup picioarele, să mă băgați în pușcărie, că vă ia mama-dracului de borite !

Cristache Cuțu se repezea cu piciorul lui de lemn spre bidinărese și învîrtea biciul deasupra capului.

- Cînd v-oi plesni odată, tocmai la maica lu' Dumnezeu nimeriți, surdelor !

Muierile se speriau și-l rugau :

- Nu ne lăsa, nene Cristache, avem treabă, trebuie să fim la șase-n Sfintu Gheorghe ! Că altfel ne pierdem piinea, vai de viețișoara noastră !

O dată se înmuia inima tramvaistului. Striga la ajutor :

- Costică, unde ești, mă ?

- Aici, nene Cristache !

- Mai împinge, mă, lumea aia-nuntru, să intre și proastele astea !

- Unde să le mai bag, că nu mai e loc, moare omu...

Bărbații mîrîiau :

- Dă-i drumu, că întîrziem și ne ridică marca !

- Nu plec pînă nu le faceți loc, că-s amărite, ca și voi !

N-aveau ce face oamenii, se mai împingeau, încăpeau bidinăresele. Pleca tramvaiul. Iar se făcea tăcere. Nu se auzea decît clănțănitul cleștelui taxatorului. Costică privea pe sub șapcă la cîte unul care uita să-și scoată bilet.

- Dă paraua, că acu trece stația și pe mine mă ia statu la-ntrebări !

- Lasă-l, mă, fă-te că nu-l vezi, spunea vreun bătrîn, n-are de lucru, se duce-n Piața Mare să se tocmească, de unde să ia bani ?

- Păi dar, pe mine mă lasă cineva ?! striga taxatorul. Îmi pierd piinea dacă-l prinde fără bilet !

- Cine să-l prindă ?

- Controlorul.

- Las'că ne uităm noi afară...

Taxatorul își ștergea nădușeala de pe frunte, apoi iar :

- Iei, mă, sau te dai jos ?

- Nu iau, că nu am cu ce !

Costică îl înșfăcă de gît.

- Stai, să vezi tu acum ! Nea Cristache, oprește tramvaiul, că ăsta nu vrea să scoată bilet !

Se isca o învălmășeală, mușteriul o zbughea mai spre fundul vagonului.

- Oprește, nea Cristache, n-auzi ?

- A dracului inimă mai ai ! ziceau și muierile.

Tramvaistul oprea caii.

- Ce e, mă, ce faci atîta zarvă ?

- Nu vrea ăsta să scoată bilet !

- N-o avea bani...

Costică se roșea în obraz.

- Dumitale ce-ți pasă ! Dar dacă-l prinde, pe cine cade beleaua ? Pe mine, dumneata îți vezi de caii dumitale...

Zidarii îl împingeau cu coatele mai spre ușă.

- Lasă, mă, că nu pierde statu !

Ăsta, taxatorul, încăpățînat și el :

- Să nu-i dai drumul, nene Cristache, pîn'nu ia bilet ! Altfel spun la direcție !

Șchiopul se înfură :

- Taie-i, mă sfrijitule, un bilet, uite, ți-l plătesc eu, na !

Și dădea furios bice cailor. Cîte nu văzuseră ochii lui ! Îi știa pe toți : pe lucrătorii de la Arsenal, pe cei care mai luau un tramvai ca să ajungă la Lemaitre, pe bidinărese, pe tutungioaicele de la R.M.S., pe ceferiști – lume amărîtă, nu se ajungeau cu banii. I se rupea inima cînd îi vedea urcîndu-se dimineața în vagon. Cîți parcă nu se mai întorseseră seara acasă, la copii și la femei ? O roată sau o curea le strivea degetele sau un picior, și drumul înapoi trecea pe la spitale și dura cîteva luni.

Na, că iar o lua razna, se certa de fiecare dată Cristache Cuțu. Dar cum să n-o iei cînd mai dădeai de cîte o inimă de-astea de puțoi, care nu știa ce-i aia omenia !

Sus, la școala „Cuibul cu balză“, vagonul se golea. Costică mătura podelele murdare ; el ce să facă ? Mai mîngîia boturile umede ale cailor, că osteneau, săracii, nu era ușor să cari ditamai tramvaiul de fier, să te opintești pe șinele alunecoase !

Acum, că se deșertase lumea, rămîneau băncile goale. Nenea Cristache Cuțu își agăța biciul la locul lui, se uita la osiile vagonului, cu asta se termina treaba lui. Sosea și capul de linie. Cap de linie era unul Stamate, invalid și el, că mulți mai betegisc războiul ! Umbla c-o mînă țeapănă ! Statul îi dăduse doi poli pensie pe lună ; cu ce să se ajungă ? Intrase la S.T.B., să numere cursele și să se certe cu toți amărîții. Pînă mai hodineau caili, schimba o vorbă, două cu Cristache.

Se cunoșteau de mult, se pricepeau dintr-o privire.

În ziua aia, nu-ș' ce-avea Stamate. Îi sticleau ochii și se uita împrejur. Tramvaistul, obosit, ar fi stat jos, n-ar mai fi deschis gura.

– Ia vino, ia ! îl chemase.

– Ce-i ? făcuse Cristache.

– Ai auzit ?

– Ce s-aud ?

– Dă-te mai încoace.

Se apropiase.

– Au intrat și tutungioaicele-n grevă, la Pirotehnice au lăsat lucrul, la Fabrica de chibrituri la fel, numai noi stăm cu mîna-n sîn...

– Stăm, ce să facem ? spuse Cristache mohorît.

– Da, dar acasă ne mor copiii de foame, că-n mahala la mine nu mai aduce decît pîine de patru lei, clasa-ntîi, mă rog, ne dă mîna...

– Parcă la noi e altfel, dar ce să-i faci ?

Stamate îl privise crunt cîteva clipe. Totdeauna de aici începea cearta lor.

– Ce să-i faci ? Să vii diseară la Ovidiu, cheamă și pe alții, trebuie să ne hotărîm odată ! Nu mai dăm drumul la tramvaie, să le mîie dumnealor, poftim !

Cristache se întunecă și mai rău la chip.

– Pe mine mă știi. Dacă e vorba de pus umărul la ceva, îl pun, dar să nu-mi vorbești de grevă, de manifestații de astea, că m-am lecuit...

Tramvaistul fusese la 13 decembrie și abia scăpase de gloanțele armatei, culcîndu-se pe caldarîm. Nu-l slăbea nici nevasta : „Ce ți-o trebui ție, Cristache, om bătrîn, să te bagi în politică ? ! Ai cinci copii ; vrei

să-i lăși fără tată, fără ajutor ? Mulțumește-te cu ce-ți dă și vezi-ți de treabă !” Vorbe muiereste, dar îi intra-seră în cap. Slab de înger, cînd se mai înfierbînta, ușor își punea lacăt la gură. Stamate, să nu-l vadă.

- Nu ești muncitor de-al nostru, mă Cristache, dac-ai fi, te-ar dura, mă, te-ar dura ! Zdreanță ești, nu muncitor !

Îi crăpa obrazul de rușine, dar cum să scapi de gura femeii ? Celălalt nu-l slăbea :

- La opt, ai auzit, la Ovidiu. Or să fie toți socialiștii-n păr, trebuie să ne-arătăm tari.

Cristache tot se mai gîndea.

- Dar dacă nu mă lasă muicrea ?

- Ce fel de bărbat oi fi ? se miră invalidul. Auzi, cîntă găina în casa dumitale...

- Nu cîntă, Stamate, dar eu de socialiști m-am saturat. Voi vreți să faceți revoluție, să răsturnați ordinea statului, că sînteți *bolșevici* !

Capul de linie rîse, bătîndu-l pe umeri :

- Cine ți-a băgat în cap prostiile astea ? Vino numai o dată și ai să vezi că avem dreptate. Cît crezi că trebuie să rabde muncitorul ? Să fie la cheremul șnapanilor ?

Tramvaistului îi fu frică să nu-i audă taxatorul. De aștia tineri se temea, știindu-i cozi de topor. Pentru un pol erau în stare să se ducă și să te toarne la direcție. Pe urmă, gata piînea...

- Uite ce este - se grăbi să spună - cum îmi sosește schimbul, mă dau jos, mă duc acasă, mănînc ceva, pun capul jos și vin...

- La Ovidiu, auzi ?

- Știu.

- Și-acu, dă-i drumu, că mai ai de cărat lume. Cine știe, mâine-poimîine, îi lăsăm să mcargă pe jos...

Pe drum, la întoarcere, se gîndea ca prostul. Stamate avea dreptate. Nu se mai putea trăi. Dacă or să stea să aștepte pomana stăpînilor...

Carne nu mai văzuse mahalaua de-o lună și ceva. Aveau și măcelarii arțag. Vitele scumpe, unde pui că te costă și să le tai, ba cu ce le-aduci, cu ce rămîi ?

Trăseseră obloancele. Acum oamenii nu se boiereau cine știe ce. Să fi fost vară, nu s-ar fi băgat de seamă. C-o ciorbă de ștevie sau de lobodă și cu doi cartofi, gata masa ! Dar venea Crăciunul și n-aveau nici de unele. Nu tu bani, nu tu nimic ! Bărbații munceau din greu, se întorceau seara, le ghiorăiau mațele de foame. Nici piine nu se mai găsea. Se așezau muierile cu noaptea-n cap la coadă, de pe la trei, să apuce mai în față, să nu se isprăvească cea ieftină, că așa o vindea statul, pe clase : patru lei kilu, a albă, pentru burți mai subțiri, doi jumătate cea mijlocie, în care mai găseai și făină neagră, și 75 de bani cea de tărițe, pentru amăriți.

Brutarii, ai dracului ! Ce, să piardă ei, să nu-și ridice averi din spinarea proștilor de-ar fi mîncat și pămînt ? Cînd se crăpa de ziuă și se auzeau căzînd obloancele la prăvălii, începea vaierul muierilor. Se înghesuiau să rupă ușile șubredle ale franzelăriei. Vin-

zătorul, unul Lică, punea drugii, să nu-i spargă teigheaua mulțimea furioasă. Pînă nu venea sergentul să le-așeze pe femei pe două rînduri, nu dădea drumul la marfă.

El ce vină avea ? Ce-i trimitea domnul Bică-Jumate de la brutăria lui din Grivița, aia vindea. Ce nu, nu.

Plîngeau babele că nu mai apucau loc în față, și patru lei pe un kilogram de pîine albă n-ar fi dat nici moarte.

– Faceți loc, măicuțiță, pentru o femeie bătrînă ! se ruga vreo slută.

– Unde să-ți facem loc ? Unde să-ți facem loc ? strigau la ea nevestele. Nu vezi că nu mai deschide păgubosul ăsta prăvălia ?

Se mai păruiau, abia le despărțeau. Ba l-au mai prins și pe Lică, atît cît se spunea că e cinstit. Oprise două pîini de doi jumate și voia să le trimită cuiva acasă. Muierile au răsturnat teigheaua cu dosul în sus.

– Pentru cine le țineai, mă, astea aici ? striga o bidinăreasă. Pentru cine ?

Că să vezi, că e albă, că e neagră, l-au tîrnosit femeile pe vinzător de nu-l mai cunoșteai, că să ferească Dumnezeu să încapi pe mina țigăncilor, să-ți dea ele o bătaie să pomenești.

Nu le mai potolea nimeni de la o vreme. Intrase îndîrjirea în oameni. Lemnele scumpe, iarna trecută arsesse toată luna februarie gardurile, dar iarna asta pe unde mai scoteau cămașa ? Hai, că de frig ai mai răbda, dar cu foamea cum te-mpaci ?

La C.F.R., la Regie, la Fabrica de chibrite, nu te mai înțelegeai cu lucrătorii. Începuseră grevele ; guvernul, vorba lui Stamate, tremura cu curu pe cămașă, în frunte cu tăticu ¹...

Se decretase starea de asediu, oamenii șopteau pe la colțuri :

– O să fie revoluție ! Să vedeți !

Noaptea, mahalagiii auzeau bocancii soldaților bătînd noroaiele. Nici comisarii nu mai aveau liniște. Cînd le era lumea mai dragă, îi chema ministrul la prefectură, la muștruluială. Să nu fi scos colțul, că pușcăria te mîncă. Cu femeile era mai greu să te pui. Odată-și ridicau fustele-n cap și se apucau să ocărăscă. Soldații se rușinau, dădeau înapoi, n-aveau ce face. Parcă nu era să-l ia bidinăresele pe domnul Bică-Jumate pe sus, cu brutăria lui cu tot ?

Uritul făcea speculă cu făină, vindea pîinea pe ochi frumoși. Nu l-au mai răbdat ale zidarilor. S-au dus grămadă în Grivița peste el, să le vîndă bulcă. Pe Lică-l tăbăciseră, isprăviseră cu el. S-adunaseră sergenții, jandarmii. Nu s-au speriat. Pînă n-a pus slutul robii la muncă să coacă cinci sute de pîini, nu s-au mișcat ! Le-ar fi dat Bică-Jumate și pe degeaba, numai să scape de furia muierilor.

Pe bărbați îi mai speria Averescu, mai cu concentrările, mai cu baionetele, dar împotrivirea creștea cu fiecare zi care trecea, pentru că dacă-i ajunge cuțitul la os, pe om nu-l mai poți opri.

¹ Generalul Averescu.

Nici lui Cristache nu-i era mai bine. Cu cinci copii și cu o femeie, abia se ținea din două lefi. A lui lucra la Regie, puneă foițe în tutun și-l împacheta. Cu ce câștigau amîndoi nu le-ajungea nici să-și îmbrace copiii.

Și să fi fost zdravăn, hai să zici c-ar mai fi ciocănit ceva, dar abia se mișca ; îl ținea piciorul de lemn, că pe cel bun îl lăsase pe front, în Bulgaria. Multe îndurase și omul ăsta, dar nu se putea spune că o să moară prost ! Zăcuse prin spitale, văzuse moartea cu ochii, bine că scăpase !

Vesel om la vremea lui, cînd se trăia mai omenește. Lucra la tramvaie de pe cînd Tănase scornise un cîntec :

*„Mai pune umărul la deal,
C-așa-i tramvaiul comunal,
Tramvaiul nostru extrașic :
Mergi după el, ca după dric !
Și de la Gară la Obor,
Taxa-i un pol,
Taxa-i un pol !”*

Nu era schilod ca acum ; a lui din priviri îl cîntărise. Avea o mustață, o frumusețe ! Și unde mi-o tundeă cu degetele și-o-nfiora, cîte muieri oftaseră din pricina asta numai el știa ! Așa-i fusese scris, să rămînă cu a lui, Tincuța, femeie buzată, cu ochi alungiți de te pierdeai în ei.

Multe mai făcuse și el, că, de, cununaseră împreună, botezaseră, ca românul, și bărbatului îi mai alunecau privirile. Avea o vorbă, cînd îi plăcea vreo vecină :

- Mustața luminează fața, nu părul ! Păr au și
muierile !

Pînă să nu-l betegească pe front, ce mai petrecuse !
Umpluse pămîntul cu copii, nu mai plecau mătarii de
la ușa lui.

Cînd s-a întors cu un ciot de lemn, nevestă-sa
plînsese o săptămînă și pe urmă se potolise. Altfel
erau și oamenii. Îi schimbaseră bolile, mai slăbiseră,
mai muriseră, nu se trăia ca înainte. Pe urmă veni și
pacostea cea mare : războiul cu nemții ; cîte nu în-
duraseră ! Cînd să zică doamne-ajută, hop și criza !
Viața grea, la ale lui se vîrîseră ai mai tineri, învă-
țaseră să umble cu vagoanele electrice, Cristache tot
la cai rămăsese. Dar de mîriit, nu mîriia, c-avea o
vorbă a lui de om bătrîn : „Ce-i al meu e pus deo-
parte ! Mult, puțin, nu mă lasă statu...”

Uite, însă, că-i lăsa ! Stamate avea dreptate, dar lui
ii era frică mai mult de gura nevestei.

Bine-a zis cine-a zis că dacă pe ciine nu-l calci pe
coadă, nu latră. În seara aia, Cristache Cuțu nu s-a
dus la Ovidiu. Adormise. Pe la șapte deschise un ochi,
afară era o zloată de toamnă, s-a întors pe partea
ailaltă. A doua zi trebuia să se scoale de la trei, cînd
amorțeau și sufletele, să străbată cîmpul cel mare al
Filantropiei și de-acolo să treacă de Tarapana, să se
lase spre Florcașca, unde erau niște locuri sălbaticе, și
să cadă în spatele halelor în care stăteau peste noapte
tramvaiele, la depoul din Ștefan cel Mare.

Cînd a dat, cum ar fi mîine, de Stamate, ăsta nici
nu s-a mai uitat la el. Se făcea că are treabă, îi

întorsese spatele. Tramvaistul a vrut să se amestece în vorbă, nimic. Celălalt, mut. Atîta prieten avusese și el și stricaseră căruța din pricina unei întruniri. Abia peste cîteva zile s-a îndurat capul de linie să-l certe :

- De ce n-ai venit, Cristache, la Ovidiu ?

- Păi să vezi, că n-am putut, că nu m-a lăsat nevasta, cîr-mîr...

A scuipat Stamate pe jos.

- O să vedeți voi, lasă... Atunci să stăm de vorbă. Cînd nu v-o mai place. Cum o să ne mai căutați ! În loc să sprijiniți comitetul...

- Ce comitet ?

- Cum ce comitet ? Comitetul de grevă, pentru că noi, ori cu voi, ori fără voi ăștia de șovăiți, tot pornim greva, m-auzi tu pe mine ?

Iar l-a sfătuit Cristache să se astîmpere.

- Liniștiți-vă, mă oameni buni, că pun armata pe voi, iar o să curgă sînge...

- Păi sigur, să ne lăsăm jupuiți de vii de niște imbuibați, ca și cînd n-am fi oameni, ci otrepe...

Stamate avea o vorbă întăritată, ruptă din suflet.

- Mă, o să ne scoată din pîine, că au pe alții mai tineri, nu-i vezi, de-abia așteaptă să ne ia locul !

- Atîta vreme cît o să fim de-o uneală, n-au ce ne face.

Cristache a dat din umeri.

- Stamate, dacă faceți grevă, stau și eu, neică, acasă, nu pornesc tramvaiul, dar poate o să vă-mpăcați... o luă iar cu duhul blindeții.

- Nu încape împăcare cu ăștia, auzi tu, ești om bătrîn ! Pînă nu-i speriem puțin, nici nu vor să stea de vorbă cu noi...

Asta avusese de spus Stamate ; de atunci nu și-a mai răcit gura cu șchiopul.

Să fi trecut două săptămîni. Se așezaseră ninsorile. Greu să urnești tramvaiul. Era și lume de nu mai încăpea : animalele bătrîne, de betegit nu putea să le betegască. Se pusese și direcția pe capul lor. Nu-i mai scotea din amenzi. Ba că n-au făcut destule curse și că trebuia să rămîna cîte doi peste schimb, ba că au fărîmat cîte o osie... Să te ici de beregăți cu Dumnezeu, nu altceva !

Și ca să umple paharul, ce le-a venit draibărilor într-o zi ? Nu, că dacă tramvaiștii muncesc pe lîngă casele lor, păgubesc Societatea comunală, pentru că lasă oamenii să umble pe daiboj în tramvaie. Cine mîncase ce nu-i place, cine-o fi șoptit, fapt e că s-a trezit Cristache chemat la depou. Un funcționar de acolo le-a citit la toți, că-i strînsese ciucure în frigul curții, pe ce linii aveau să umble de atunci încolo. Ningeau cu fulgi mărunți. Pițigăiatul ce le spunea ? De două ori a ascultat Cristache și tot n-a priceput. Nu pricepeau nici ceilalți. S-a iscat un murmur prelungit, care a acoperit glasul funcționarului. Acesta se zbătea pe scările înalte și dădea din umer

- Țsta-i ordinul ; cui nu-i place, valca ! La poartă așteaptă încă trei sute...

Au huiduit ce-au huiduit. Mulțimea era nedumerită, șovăia. Cîțiva înjurau tare ; cînd s-au ivit sergenții, s-au împrăștiat. Era limpede. De a doua zi, Cristache trebuia să mîne tramvaiul tocmai către Dealul Spirii. Stînd și gîndindu-te, la dus făceai ce făceai, că vagonul tot din depou îl scoteai, dar la întoarcere, pierdeai două ceasuri pînă să ajungi acasă ! Nu era omeneste. Asta putea să te facă să bagi cuțitul în om, mai ales că nu-l primeau să stea de vorbă cu el. S-a dus, a bătut la uși, le-a arătat piciorul lui de lemn, i-a rugat – erau surzi, morți.

Din ziua aia i s-a otrăvit sufletul lui Cristache Cuțu. Vrea să zică, d-ăștia-mi erau dumnealor ! Ah, că bine mai zicea Stamate, trebuia pus mina pe par, să-i scuturc, să simtă că ei nu pot să mai rabde... Și, de obidă, s-a pus să deșele bieții cai. Pînă atunci să nu-i fi atins animalele, că intra în pușcărie pentru ele ! Dimineața, la schimb, se certa cu îngrijitorii, le pipăia burțile să vadă dacă sînt hrăniți, îi gătea cu fundulițe vara, să nu se deoache ; tramvaist ca Cristache Cuțu mai rar în București ! Dar de cînd îl mutaseră de pe linia lui, nu-și mai cunoștea mirtoagele. Îi dăduseră alte arătări. Pe unul, de ținea stînga, îl snopise în bărăi. Era tînăr, neînvățat la tracțiune. Caii Societății comunale, moșteniți de la regimentele de artilerie, nu se speriau cu una, cu două. Puteai să tragi cu tunul lîngă ei, nu jucau în ham. Cum se făcuse, se pricopsise cu mînzocul ăla. Frumos cal ! Dimineața, Cristache îl învelca cu valtrapul negru, îi punea ochelari și stringea

zăbalele ; armăsărașul juca. Să nu fi fost blestematul de deal, nu s-ar fi întâmplat ce s-a-ntîmplat.

Tramvaistul bușise ce bușise în el, înghițise. Ajungea seara tîrziu acasă, se certa cu nevasta, ăsta era serviciul, n-avea ce face. Să-l mai fi găsit pe Stamate, s-ar fi dus împreună la Ovidiu, să-i asculte pe socialiști, dar parcă și ăsta intrase în pămînt. A întrebato în dreapta, a întrebato în stînga, nimeni nu știa ce-i cu el. Unii spuneau că l-ar fi ridicato, alții că e cap de linie tocmai la Vitan, cine mai știa adevărul ? Îi venea din ce în ce mai greu. Piciorul îl durea de atîta drum, seara cădea frînt, nu s-ar mai fi sculat din pat. Și pentru că tot nu era de ajuns, a dat Dumnezeu de-a omorît Cristache și minzocul. Asta s-a petrecut într-o seară, pe la începutul lui decembrie. Toată ziua căzuse o chiciură, străzile se făcuseră ca oglinda. Cum nu te uitai, cum îți spărgeai capul.

Ce-a pățit sufletul tramvaistului în după-masa aia avea să spună și la morți ! Ce-i drept e drept, și aluneca, era greu. A mai poftit călătorii jos, unii nu voiau. Țipau la el și la taxator :

- De ce ne-ați luat banii dacă nu ne duceți cu tramvaiul ?

La poalele dealului, într-un șopron, așteptau de fiecare dată patru cai înveliți în pături, să nu înghețe splina în ei ; cu ăștia se ajuta. Cît fusese zăpada mai afinată, mai suduind, mai dînd în ei, armăsarii cărașeră vagoanele pînă sus. Cum însă prinsese zăpada o coajă subțire, alunecoasă, treaba nu mai mersese. Îl apucau căldurile pe Cristache. Iată ce-i trebuise ! Nu

era mulțumit pe linia lui ! Nu tu deal, nu tu nimic, unde mai pui c-ajungea și devreme acasă. Acum ce te faci cu amenzile, că dacă nu-și făcea cursele cît erau numărate, nu mai lua nimic pe ziua aia. Și așa nu-l dădeau banii afară din casă...

Mînzocul avea pe dracu-n el. Sforăia, da să se ridice în două picioare, ba se opintea repede, trîntindu-l și pe celălalt cal, liniștit și nepăsător, ba mușca din spatele celor de ajutor, cînd era vorba să urce.

Cristache l-a iertat cîtva timp, l-a mai croit peste șale, pînă nu s-a mai stăpînit. Mai avea două curse și s-ar fi mîntuit, dar așa-i era lui scris, să pătimească. O jumătate de oră l-a ținut armăsarul la poalele Dealului Spirii. Călătorii se dăduseră jos, împingeau și ei vagonul ușurat. Caii din față alunecau, dar trăgeau cu nădejde. Numai stingaciul nu vrea să se urnească. L-a înjurat Cristache de i se iviseră spume la gură. Cînd n-a mai avut ce-i face, s-a pus cu biciul pe el. Îl lovea și striga :

- A, tu-mi mănînci pîinea copiilor, 'tu-ți apopisosu mă-ti !

Nu mai putea. Cum să te potolești ? Că-l apuca miezul nopții și nu mai ajungea la depou. Încă unii dintre călători o luaseră pe jos, sătui să tot aștepte.

Cum s-a făcut că l-a plesnit Cristache în splină, undeva, o fi rupt vreun maț în el, că s-a trezit cu animalul doborît în zăpadă, mort. A dat să-l ridice, ce să-i mai facă ? Să-l ucidă lumea, că erau destui miloși împrejur.

- Boule ! strigau ei. Criminalule !

- O să-l mănânci fript pe lumea ailaltă !

- Descreieratule !

Cristache Cuțu nu mai auzea nimic. Parcă-i luase vederea. A trântit biciul în omăt și-a plecat tîrîndu-și piciorul, petrecut de huiduielile mulțimii.

Seara uscată și rece îl trezi. Parcă se afla într-un loc cunoscut. Se opri în fața ușii înalte de lemn mîncat. Văzu lipit pe ea un afiș roz. Citi.

„SPECTACOLELE ZILEI :

Parcu Oteteleșeanu – Teatrul Liric : *Dama în bermină*.
Baroneasa Lia de Putty în superbe dansuri Waley.
Omul zburător.

Ravengar-vedere și comedie (afară din program,
episodul 8)“

Înjură tare. Nu mai fusese la vreo comedie ca asta dinaintea războiului celui mare. Cu ce să-ți plătești biletul ? Și, hai, să fi fost singur, dar unde mai pui nevasta, unde mai pui liota de copii, că nu putea să-i lase acasă...

Urcă treptele de piatră și deschise cu greutate ușa. Îl izbi căldura dinăuntru, un miros greu de haine umezite, uscate la căldură. Nu-l privi nimeni. Erau aproape opt sute de oameni, înghesuți unul într-altul, care pe bănci șubrede de lemn, ce scîrțiau din cînd în cînd, care cu genunchii la gură, cocoțați pe pervazele

ferestrelor înalte. Pe o scenă mică, împodobită cu drapelul țării și cel socialist, ca o aripă roșie, la o masă acoperită cu pînă, stăteau vorbitorii.

Cristache nu-l recunoscuse decît pe Stamate ; mai erau, unul cu barbă și ochelari, cu fața lustruită și palidă în lumina săracă a becurilor electrice, și altul slab și înalt, îmbrăcat în haine verzui, decolorate. În jurul lor, se înghesuia mulțimea. Tramvaistul apucă ultimele cuvinte ale celui ce stătea aplecat peste masa din față.

- ...pentru că astfel nu se mai poate ! Să luăm, să vedem ce se petrece cu cotizațiile strînse de la muncitori pentru pensii. Casa centrală a meseriașilor a încăput pe mina unor necinstiți. Sînt aici, între noi, frați de-ai noștri mai bătrîni. Ei au cerut ajutorul cuvenit, și ce li s-a dat ? Ia să-mi spuneți !

Se făcu o clipă de tăcere. Se auziră tusețe înfundate și un murmur de aprobare. Cel ce vorbea continuă :

- După ani de muncă - robie, mai bine spus - cu ce ne-alegem ? Cu treizeci sau patruzeci lei pensie. Ca să nu mai vorbim de cei neputincioși, de cei care, răspunzînd la chemarea țării, au mers pe front și s-au întors betegi, schilodiți...

Mulțimea bătu din palme. Se auzeau strigăte aprobatoare împrejur :

- Așa e ! Așa e !

Cristache se strecură printre cei din spate. Erau macagiii de la școala „Cuibul cu barză“ și cîțiva con-

ducători de vagoane electrice. Veniseră direct de la lucru, în hainele lor pline de unsoare. Unii nici nu-și scosese ră paltoanele. Stăteau rezemați de zidurile umezite, cu mâinile în buzunare și ascultau. Lîngă un controlor, care-și ținea șapca roșie pe genunchi și mușca dintr-o bucată de pîine, Cristache își găsi un loc. Se așeză pe colțul de bancă – și ceilalți, văzîndu-i piciorul de lemn, se înghesuiră unul într-altul.

Vorbitorul nu terminase. Mai spuse că era bine să se unească și să declare grevă, pentru că, deși delegații merseseră de nenumărate ori la direcție, arătînd și în scris cererile celor de față, nu fuseseră luați în seamă.

– Trebuie să-i facem să înțeleagă pe acești stăpîni – încheie – că cine are nevoie de noi trebuie să ne și asculte, să ne simtă puterea...

Cei mai mulți se ridicară în picioare și bătură din palme. Dintr-o bancă, de aproape, se auzi glasul răgușit al unui paznic :

– Vreau să spun și eu ceva...

– Ai cuvîntul ! zise de la masă bărbatul cu bărbuță roșcată și ochelari.

Toate privirile se îndreptară spre cel rămas în picioare. Omul nu-și găsea cuvintele la început. Avea o față smeadă, suptă, în care străluceau doi ochi adînci.

– Eu – începu el cu glas nesigur, abia mișcîndu-și miinile spre nasturii hainei groase – eu stau tocmai la balta lui Filipache. Alt loc de muncă n-am găsit, sînt la S.T.B. din anul trecut, sau nu, ce tot zic eu,

de doi ani împliniți. Am casă grea. Cu 15 lei pe zi nu pot să-mi hrănesc copiii și muicrea. Păi știți dumnea-voastră la cît mă scol eu ?

Nu mai șovăia. Se roșise puțin, se vedea bine, și murmurul celor din jur nu-l mai speria.

– Și pentru cine să mă omor eu, pentru cine să-mi mănînc sănătatea ? Pentru un pumn de capitaliști, așa cum a spus tovarășul ăsta, de-a vorbit înaintea mea, pentru o mîna de oameni care fac milioane pe spinarea noastră ? Nu se mai poate, fraților, uite că nu se mai poate ! Să punem mîinile pe piept (își încrucișă în același timp palmele mari peste nasturii hainei) și să-i lăsăm pe ei să mîie tramvaiele. Eu, unul, nu mai viu la treabă, dacă trebuie. Pentru că, deși nu fac mare lucru, e nevoie și de mine, și dacă n-o să venim cu toții, să-i vedem pe dumnealor...

– Nu mai venim la lucru ! se auziră cîteva glasuri.

– Ne mor copiii de foame, și lor nu le pasă !

Stamate se ridică de la locul lui și făcu semn cu mîna cea bună :

– Liniște ! Să vorbim pe rînd...

– La noi în mahala n-am mai văzut carne de două luni !

– N-avem lemne ! Anul trecut am ars gardurile...

Gălăgia nu se stinse decît foarte tîrziu. Cineva propuse să se numească o delegație, care să meargă a doua zi la direcție și să prezinte pentru ultima oară lista celor cerute de salariați. Dacă nici de data aceasta nu vor primi un răspuns, să nu mai lucreze nimeni începînd chiar de atunci.

- Nu sîntem singuri, fraților, așa cum n-au fost singuri nici cei de-au făcut greve înaintea noastră...

Nu lipsiră nici cîteva glasuri de împotrivire :

- Or să trimeată armata...

- Averscu nu se joacă...

Ele fură repede acoperite cu huiduieli și strigăte, care poșteau afară pe cîrtitori. Se trecu la votarea punctelor cererii. Cristache vru să se ridice să zică și el ceva, dar glasurile amestecate ale celor din sală îi acoperiră vocea. Era tîrziu și nu mai aveau timp de sporovăială. Ceea ce trebuia spus fusese spus.

Totul merse bine, pînă la fixarea prețului zilei de muncă. Unii voiau să se ceară un spor de sută la sută, alții, mai puțin.

- Nu ne vor da dacă cerem mult !

- Cerem cît merităm...

- Liniște ! strigă Stamate. Așa n-o să ne înțelegem niciodată. Să hotărîm prin ridicare de mîini.

Iar se iscă larmă. Amenințările și înjurăturile se amestecau. În cele din urmă, lista fu întocmită. Nu trebuia decît să se hotărască cine va merge cu cererile muncitorilor.

- Mergem cu toții ! strigară cîțiva.

- Vom fi învinuiți de rebeliune...

Procesul-verbal al ședinței fu încheiat și se alese un nou comitet, care trebuia să stea de vorbă cu reprezentanții Societății comunale. Discuțiile nu se potoliră decît foarte tîrziu, aproape de miezul nopții. Sala se goli încetul cu încetul, și Cristache rămase

printre ultimii, să-l aștepte pe Stamate. Acesta îl zări și se ridică de la locul lui.

– Deci te-ai urnit, nene Cristache ?

– M-am urnit, după cum vezi. Nu se mai poate...

– Vrei să aștepți puțin ? Uite-acum termin ce mai am de făcut și ieșim împreună.

După câteva minute, erau afară. Începuse să ningă. Străzile se acoperiseră de un strat alb, pufos.

– Crezi că o să meargă ? întreabă șchiopul.

Celălalt îi arată palma cea bună. Resfirase degetele.

– Vezi tu, Cristache. Cinci degete are mîna asta a mea. Dacă le strîng la un loc, se face un pumn...

După aceea, tramvaistul îl întreabă :

– Dar unde-ai fost pînă acum de nu te-am văzut ? Credeam că te-au umflat, așa spuneau unii, ori te-au mutat și pe dumneata, ca pe mine, că nu ți-am spus ce-am pățit...

Și în câteva cuvinte îi povesti totul. Stamate asculta, dînd din cînd în cînd din cap. Murmura numai :

– Ce-ți cîntam eu, nene Cristache, pînă nu ajunge cuțitul la os, omul nu-și bagă mințile-n cap !

Se despărțiră către fostul pod de lemn, unde întorceau tramvaiele. Spre Tarapana se mișcau luminile albastre ale felinarelor cu gaz.

Cristache merse cîtva timp îngrijorat, cu capul înfundat în gulerul aspru al paltonului. Se gîndea că toată întîmplarea asta îl găsește fără un ban în casă și nu știa cîte zile vor avea de așteptat. Să se împrumute, n-avea de unde. Băcanul nu mai dădea pe

datorie de cînd cu lipsurile. Striga cît îl ținea gura, în prăvălie :

– Mie-mi trebuie bani peșin, că marfa se cumpără cu parale, nu pe datorie.

Iar celor săraci, ce să le mai ceri ? Nici să dea înapoi nu se putea. Îl mîncea gîndul că omorîse bietul cal nevinovat și că or să-l pună să despăgubească societatea pentru treaba asta. Înjură singur, cu glas tare, spunîndu-și că așa era viața lor, numai o luptă, care pe care. Și să fi fost singurul chinuit ! Cît priveai, toate mahalalele astea adăposteau lume apăsată, mincată de holi și sărăcie...

Dimineața geroasă, cu aerul aprins ca un chibrit, șfichiuitoare îi găsise pe cei din schimburile de noapte în curte. Mecanicii de la vagoanele electrice făcuseră focuri în fața depoului. Cîtiva răsuceau traversele cătrănite și flăcările topeau zăpada dimprejur.

Sosiseră și cei din schimbul de zi, mai tîrziu, înțeleși. Aveau fețe posomorîte, întuncate, ca ziua morhorită de iarnă care începea. Funcționarii aflaseră că tramvaiștii or să declare grevă. Priveau pe ferestre, afară, la mulțimea ce se îndesa spre ușile înalte, de fier, ale depoului. Cei din comitet nu se întorseseră acasă în noaptea aceea. Înghețaseră, simțind cum le amortesc picioarele, și-și făceau treabă cînd la intrare, cînd lîngă grajdurile cailor. Pe fețele nebărbierite ostencala săpase urmele ei nemiloase. Aerul rece îi înviora.

Pe la nouă se auziră bocancii sergenților trimiși de prefectură să țină ordinea. Înăuntru delegații încă mai vorbeau cu directorul. Trecuse un ceas și nu se știa nimic. Polițiștii înconjurară liniștiți curtea, așezându-se în cordon din cinci în cinci metri. Cîțiva taxatori mai tineri, care întrebă de ce nu pleacă tramvaiele pe linii, fură bătuți cu bulgări de zăpadă. Nici în birouri nu se mai lucra. Deasupra curții pline de bălți cu păcură plutea un abur alb. În curînd se auzi și tropotul mărunț al sergenților. Frigul începea să-i cuprindă și pe ei. Mulțimea le întorsese spatele. Toți priveau spre ușa vopsită demult cu albastru, pe care trebuia să iasă delegația.

Trecu o jumătate de oră și, în cele din urmă, se auzi murmurul celor din față. Se iviră cinci oameni. Nu aduceau nici un răspuns. Trebuiau să mai aștepte.

Pe străzile din jurul depoului, bătură în curînd bocanci soldățești. Armata ocupa împrejurimile. Se auzeau ordine scurte, bătaia paturilor de pușcă pe caldarîmul înghețat. Comenzile împrăștiară companiile.

Cîțiva acari mai fricoși își făcură drum spre ieșire, de unde se strecurară spre oraș.

Cristache îl găsise pe taxatorul lui. Acesta-i spuse ce pătimise cu vagonul pînă îl adusesese înapoi în depou. Cei de la administrație îl chemau pe tramvaist să dea socotcală de moartea calului.

– Să-mi ia boii ! zise în loc de altceva șchiopul. Eu nu le plătesc un ban, de ce m-au mutat tocmai la mama-dracului, să-mi scurteze zilele și să-mi amărască viața ? !

Celălalt se miră :

- Și-aici de ce stăm ca proștii și-așteptăm ? N-o să ne dea nimic, o să vezi dumneata, și pierdem și leafa pe-o zi...

Cristache îl privi urît. Nu dormise toată noaptea, și în el fierbea o drojdie strînsă de mult. *

- Apoi cu neisprăviți ca alde tine sigur că n-o să ne dea nimic...

- Nene Cristache, ziceam și eu...

- Ce ziceai, mă, ce ziceai ? Dacă ar fi după tine, le-ai linge și tălpile ăstora. Ție ți-o merge, că ești singur, neînsurat, dar eu, cu cinci copii, abia ne tragem zilele. Și nu sînt singurul. Uite la ăștia dimprejur, crezi că le este bine ? Așa ziceam și eu pînă acum cîtva timp : mult, puțin, asta e ! Dar nu se mai poate ! Nu vezi cum își bat joc de viețile noastre ?

Taxatorul nu mai spuse nimic.

Orele treceau greu. Frigul se înmuiașe puțin către ora prînzului. Delegații intraseră din nou în birourile direcției. Se sfătuiseră cîtva timp, între ei, întrebaseră mulțimea dacă îi mai susține, și, la murmurul aprobator care ieșise din toate piepturile, dispăruseră în dosul ușii vechi.

- Ce-or face ăia dinăuntru de nu se mai hotărăsc odată ? întreba cîte unul.

- Ce le pasă lor la căldurică ? Nu ca noi, milogînd pe aici...

Încă de la zece, în curtea depoului începuseră să soscască trăsurile. Din ele coborîseră cîțiva bărbați

îmbrăcați în șube cu blăni bogate, sprijinindu-se în bastoane. Erau mai-marii tramvaielei, ăi de luau paralele muncite de spinările lor. Unii le făcură loc cu respect, spunind cite un „să trăiți“, cu jumătate gură, dar cei mai mulți îi priviră cu silă, nelipsind nici citeva huiduieli, mai spre margini.

Cam pe la unu, mulțimea nu mai avu răbdare. Cristache se trezi mai în față, aproape de ușa înaltă, vopsită cu albastru. Murmurul din spatele lui crescuse. Da să iasă soarele. Umbre șterse plutiră peste curtea acoperită de o zăpadă moale.

– Să iasă domnii, să ne spună ce facem : mergem acasă sau dăm drumul la tramvaie ? strigă unul cățarat pe brațul de fier al unui macaz.

De afară se auziră comenzile scurte ale ofițerilor. Cineva spuse tare, să fie auzit :

– Nu vă speriați, fraților ! Au trimis armata să ne ia pe sus, dar pe noi n-or să pună mîna pînă nu ne dau ceea ce am cerut !

Delegații ieșiră citeva minute, să-i potolească. Direcția ținea o consfătuire și trebuiau să mai aștepte. Unul mai din spate se aplecă și ridică un colț de gheață, care fu trimis spre geamul ușii de la intrare. Se auzi un zgomot sec, și cioburi mici se împrăștiară la picioarele delegaților.

– Fiți liniștiți ! strigă Stamate, urcîndu-se pe trepte. Nu provocați !

– HUUUUUUUU ! răcniră cîțiva. Scoteti-i afară pe draibări ! Să stea de vorbă cu noi !

Alți bulgări de zăpadă se abătură spre geamurile direcției. Polițiștii se apropiară în goană, strângînd rîndurile, și împinseră mulțimea spre mijlocul curții.

– Nu provocați, fraților ! se auzea glasul din ce în ce mai puternic al lui Stamate.

– Cine nu se-astîmpără va fi arestat ! spunea un sergent înalt și slăbănog.

Cîțiva ridicară bastoanele de cauciuc deasupra capetelor. Se auzeau lovituri înfundate, cei mai mulți strigau îndirjiți :

– Să iasă afară !

– Să dea un răspuns ! răcnea și Cristache, pe care brinciurile sergenților îl înfuriaseră.

– Să-i vedem la chip, să se arate !

O bucată de gheață căzu pe acoperișul birourilor. Toți se uitară într-acolo. Pe urmă se făcu liniște. Tramvaiștii erau împinși, în tăcere, departe de ușile depoului. Micile încăierări se isprăviseră, și cele două grupuri se priveau fără un cuvînt. Acarii de la școala „Cuibul cu barză“ începură să-i batjocorească pe sergenți :

– V-a adus degeaba acilca, c-o să vă luăm centiroanele !

– Gura ! se rățoia cite un sergent mai al dracului.

– Că n-o fi vorba-n preț !

– Hai sictir, urîtule !

– Insulți poliția, că acum te arestez !

– Ce căutați aici, în curtea noastră ? întrebă Cristache pe unul.

Cam pe la patru, delegații ieșiră pentru ultima oară afară. Se dădu ordin ca toată lumea să plece acasă și să stea liniștită pînă cînd comitetul îi va înștiința să se întoarcă la locul de muncă. Deocamdată, direcția amenința cu mobilizarea lucrătorilor care nu vor veni a doua zi la serviciu.

Un funcționar pipernicit, cu guler înghețat la gît și o cravată verde, numai ape, vorbea abia auzit de pe scări. Îl huiduiră bine și cîțiva îi strigară măscări în față.

– Noi la lucru nu venim, chiar dacă ne strîngeți cu hingherii !

– O să vă trimitem ordine de concentrare, și tot o să veniți ! amenința pipernicitul.

– O să vie mă-ta, că-i numa bună de dus cu tramvaiul !

– Huo, șnapanilor !

Sergentii scoaseră iar bastoanele de cauciuc. Mulțimea începea să se împrăștie.

– S-a-nțeles, fraților, mîine nu vine nimeni !

– Fiți solidari ! Vom trimite înștiințări prin oameni apropiați ! Comitetul rămîne aici, în curtea depoului ; nu ne mișcăm pînă nu ni se dă dreptul nostru... Cei de la R.M.S. ne-au promis sprijin !

Stamate răgușise vorbind. I se învinețiseră miinile de frig, și sub pleoape îl ținea osteneala.

– Acasă, fraților ! Acasă, că ne-am boierit, ne merge leafa ca la stat !

Cristache ședea încă nedumerit în mijlocul curții. Nu era mulțumit. Totul i se părea făcut fără cap, ca la

o joacă de copii. Păi dacă era vorba de-o treabă ca lumea, trebuia să nu se miște de aici, să nu-i lase să iasă afară pe funcționari, să crape de foame cu toții...

Se apropie în cele din urmă de Stamate și-l întrebă :

- Ei, și cu asta-i gata ?

Ciungul rîse :

- Cum o să fie gata ? Du-te acasă, adică nu acasă : n-ai vreo rudă pe undeva prin București ?

- Ba am. O verișoară, un cumnat...

- Dormi la ei, undeva, cîteva zile. Or, să te caute. E mai bine să nu te găsească, să mîie cu dracu tramvaiele lor. Pe noi o să ne ducă prin poliții, dar nu scapă așa ușor...

Cristache Cuțu își mîngîia cu îndărătnicie mustața. Întrebă :

- Adică or să trimeată armata după noi ?

- Așa au făcut și la C.F.R.

- Bun, atunci s-o-ntindem de-acasă...

Numai un lucru îl cam încurca pe Cristache. De cînd se știa, nu trecuse o zi să nu facă ceva, că și truda asta avea un bine al ei, nu se putea fără ea... Trîntor nu fusese în viața lui ! Acum, poftim, stai de pomană cine știe cît timp !

- Și dacă e nevoie, chemați-mă și pe mine, spuse în cele din urmă.

- Te chemăm, nici o grijă. Ai bani ?

- Nu prea...

- Noroc cu femeia ta, cît mai e-n slujbă, te mai ține ea, dar a mea e-n spital de două săptămîni...

- Și ce te faci ?

- Nu-mi duce grija, eu, pînă nu scot sufletu ăstora, nu mă las. Comitetul n-o să părăsească depoul...

Cristache îi strînse mîna și, trecînd pe lingă poartă, auzi nechezatul cailor din grajduri. Ce pedeapsă și pe animale să stea și ele degeaba !

Sergenții își adunau rîndurile, pe trotuare așteptau soldații cu puștile la picior. Băteau cu tălpile bocancilor în trotuarul înghețat, să se mai încălzească. „Niște amăriți și ăștia“, gîndi tramvaistul, grăbind pașii.

În aceeași noapte, mahalalele Bucureștiului fură cutreierate de patrule de jandarmi. Direcția Societății comunale trimisese listele cu adresele setebiștilor, dar armata nu reuși să culeagă în zori decît vreo douăzeci de oameni care nu primiră să pornească tramvaiele.

La Pirotehnie și la R.M.S., muncitorii lăsară lucrul pentru cîteva ceasuri. Batalioane de polițiști străbăteau orașul în lung și-n lat.

Ziarele de a doua zi publicau discursul șefului guvernului, care era plin de amenințări. Se făcea apel la studențime și la profesori, chemați să asigure munca în transporturi. Cîțiva delegați ai muncitorilor fură trimiși la universitate, să vorbească intelectualilor. Aceștia erau îndemnați să sprijine greva setebiștilor. Se făcură arestări, dar autoritățile nu reușiră să găscască oameni cu ajutorul cărora să pornească vagoancle.

Orașul arăta ca un furnicar. Prăvăliile se închideau mai devreme seara, zvonurile cele mai curioase umblau din gură-n gură. Armata ocupase depoul din Ștefan cel

Mare și, cu toată împotrivirea comitetului, fură pornite câteva tramvaie. După o zi, se renunță...

Se apropia Crăciunul și tutungioaicele de la R.M.S. ieșiseră pe Calea Victoriei cu pancarte. Cereau piine și bani pentru greviști. Era o dimineață neguroasă. Aproape trei sute de femei, înfolfite în broboade, băteau caldarîmul, strigînd către mulțimea de pe margini. În față mergeau vreo zece femei gravide, călcînd rar. Oamenii se opreau, priveau la grupul de femei și citeau cartoanele umezite.

Manifestația s-ar fi terminat în liniște dacă la capătul Căii Victoriei muierile n-ar fi întîlnit un cupeu în care stăteau patru petrecăreți. Echipajul trecu foarte aproape de primul grup al tutungioaicelor. Înăuntru erau două femei și doi bărbați chercheliți. Cîntau sughițînd, și, cînd una din gravidele din frunte îi auzi, se așeză în fața cailor.

Birjarul, un muscal tînăr, vru să-și facă loc, dar femeile începură să țipe la el :

– Dă-i jos pe ăștia ! Ei petrec, și noi murim de foame !

– Huuuooo !

– Să se dea jos, să meargă cu noi !

Cei dinăuntru priveau speriați la mulțimea acelor muieri, pe chipul cărora se citea deznădejdea și foamea.

– Doamnelor ! spuse unul din bărbați. Ce v-am făcut ?

– Doamnă-i mă-ta ! strigă bătrîna. Noi sîntem tutungioaice, astea sîntem. Dați-vă jos și duceți și voi o

placardă ! Bărbații noștri stau în grevă și n-avem ce mânca !

- La oase, cecoanelor !

Una dintre femei scoase capul pe ușa joasă.

- Chem poliția ! zise pițigăiat.

- Ia te uită la ea, bobocelul ! o înșfăcă repede o muiere neagră, cu părul lins. Cîți ai în pat la noapte ?

- Sergent ! Sergent ! strigă cealaltă.

Bărbații voră să le sară în ajutor, dar pumnii puternici ai tutungioaicelor îi aruncă înapoi pe perne.

- De voi n-avem chef, plecați ! Ele să rămînă, curvele, să meargă cu noi !

Femeile, palide, cu părul răvășit sub pălăriile strimbe, așa cum fuseseră date jos, priveau ochii înfricoșători ai lucrătoarelor de la Regie.

- Ajutor ! mai strigă una.

- Gura - răcnă bătrîna - că acum îți pun poalele-n cap !

Și, vrînd-nevrînd, cocoanele fură înghesuie în rîndurile strînse. Convoiul nu se opri decît sus, în deal, la Mitropolie, unde adunarea se sparse. Muierile plecară pe la casele lor, gonite de vîntul rece, care bătea dinspre Dîmbovița.

Nu mai putea Cristache ! Se întorsese de două zile la el în mahala. Măcar să-l prindă, să-l ducă la caii lui. De omorît, n-o să-l omoare. Trecuseră treisprezece zile și comitetul nu trimisese încă vorbă că lucrul poate să înceapă.

Le era ușor de zis unora să stai liniștit acasă, dar cum să stai liniștit cînd treceau bidinăresele și-l vedeau în poartă așteptînd ca pensionarii ?

- Bună dimineața, domnu Cristache, ce se-aude cu tramvaiele ?

El, mut, posomorît.

- Ne-am rupt picioarele pînă-n Sfîntu Gheorghe, mergînd pe jos.

- Las', mai mergeți și pe jos, că destul v-am dus eu...

- Ia să fii în locul nostru !

- De ce nu vă duceți la ăi mari să le spuneți ? Noi ce vină avem, ne cerem drepturile...

Încă băcanul nu mai tăcea :

- Nu sînt patrioți, domnule. Păi cum să lași atîta omenire să meargă pe jos ?

Îi dădea mîna să vorbească. Vecinii îi aduceau vorba lui Cristache.

- Nu l-ai auzit ?... El vorbește, dar ia să nu-i ajungă de pîine...

În ziua a doua de Crăciun, i-a trimis vorbă Stamate să vie la depou, că greva s-a isprăvit și că or să le plătească ce-au cerut. Nu mai putea tramvaistul de bucurie. O certă pe nevastă, blind, împăcat :

- Vezi, ziceai să ne-astîmpărăm, uite că i-am pus jos.

De unde să știe el ce-l aștepta ? Și-a îmbrăcat paltonul, și-a înfundat căciula pe-o ureche și a lăsat-o pe

Tincuța cu copiii. Cînd a ieșit spre Tarapana, a privit orașul. Era mort, de parcă ar fi turnat cineva apă fiartă pe străzi. „Uite ce putem noi dacă ne răim !” și-a zis Cristache Cuțu. Mai încoace, unde întorcea linia lui, a dat de setebiști, pîlcuri-pîlcuri. Ostenise de atîta drum pe jos. Care cum îl vedea își scotea căciula.

– Bună dimineața, nene Cristache, ai auzit ?

– Am auzit.

– La trei îi dăm drumul, s-a terminat greva. Diseară ne împarte și banii.

Ăsta era cuvîntul : tramvaiele să nu pornească decît la ora trei, pînă or prinde de veste muncitorii că greva s-a încheiat. Către curtea largă în care așteptau vagoanele nu era chip să pătrunzi. Armata făcuse zid, pușcă lîngă pușcă. Oamenii așteptau pe trotuarele de pămînt înghețat, privind peste capetele jandarmilor, să-i vadă pe delegați. Aceștia nu se arătau. Vorbele treceau din gură-n gură :

– I-au arestat !

– Nu vor să ia în seamă comitetul muncitoresc...

– Or să ne prindă-n depou și-or să ne-ncazarmeze...

Frig, frig. Îți înghețau mîinile în buzunare. Iar să stai, s-aștepți, să te uiți cum cad din pomi bucăți de zăpadă. Cîțiva găsiseră lemne și aprinseseră focuri. Dinspre mahalale soseau alți muncitori. Unii, mai cu chef, luaseră și cîte o gură de țuică, fiindcă era sărbătoare. Aruncau în sus cu căciulile de miel, auzind că greva a reușit.

Cam pe la prinz s-au arătat și delegații, între două rînduri de jandarmi. Stamate se zbătea să scape de unul care-i ținea brațul.

– Ia mîna, că nu sîntem pușcăriași...

– Respectă forța publică ! striga jandarmul, abia ținînd cureaua armei din mînă.

– Respectă dreptul cetățeanului ! strigară de pe lături cîțiva.

Li se făcu loc și soldații se retraseră către locul lor. Se așezară cîteva pietre una peste alta, pentru ca delegații să se urce și să vorbească.

– Fraților ! spuse tare Stamate, abia ținîndu-se pe un bolovan alunecos. Greva noastră a reușit. Lucrul va începe la trei, pînă atunci trebuie să veghem să nu iasă nici un tramvai din depou. Direcția a găsit cîțiva indivizi și vrea să-i folosească în mod provocator împotriva noastră. Trebuie să-i împiedicăm, altfel ne vom trezi miine-poi_mîine concediați...

– Așa e, să mergem către depou ! strigă Cristache, pățit cu de-alde ăștia.

– Mergeți în ordine ! Nu provocați ! mai zise Stamate, dîndu-se jos de pe bolovani.

Mulțimea se buluci către rîndurile de soldați. Un ofițer ieși înaintea lor. Își încheia neliniștit nasturii de metal ai mantalei pe care o bătea vîntul. obrazul proaspăt ras îi era vinăt de frig. Le strigă de departe tramvaiștilor :

– Opriți, unde vreți să mergeți ?

Avea un glas subțire, abia auzit.

– La depou !

– Nu se poate, e ordin !

Cristache se băgă mai în față, împingîndu-i pe cîțiva.

– I-auzi la el ! E ordin. Și de la cine-i ordin ? Greva s-a terminat. Vrem să mergem la lucru, trebuie să luăm în primire tramvaiele...

– Te-arestez ! zbiră ofițerul, speriat parcă de cuvintele pe care le rostise.

Soldații începură să fie împinși către gardul înalt al depoului. Retragerea se făcu pas cu pas. Mulțimea hotărîtă înainta în liniște. Ofițerul se zăpăcise și nu mai știa ce să spună trupei.

– Strîngeți rîndurile ! atîta mai putu să zică.

Cînd ajunseră în fața porților de fier, Stamate îi opri.

– Rămîneți pe loc, acum nu mai poate ieși nici un tramvai fără să-l vedem...

De pe străzile alăturate, înainta un batalion de sergenți. Cînd ajunseră în fața setebiștilor, se împrăștiară, ocupînd locuri dinainte rînduite. Se făcu iar un moment de tăcere. Cristache văzu desfăcîndu-se porțile mari ale halelor în care stăteau vagoanele. Dinăuntru se auzeau clopotele tramvaielelor.

– Ies ! strigă Stamate.

– Să-i împiedicăm, fraților !

Lîngă stîlpul de ciment al porților, se ridicase un macagiu înalt și slab.

– Nu-i lăsați, mama lor de putori ! Apucase un bolovan, învîrtindu-l deasupra capului. Le sparg vagonul dacă îndrăznesc ! amenința.

Vocile ridicate acoperiră văzduhul. Îndirjirea creștea.

Nu puteau să lase să se întâmple așa ceva. Răbdaseră două săptămîni de foame, și tocmai acum cîțiva vînduți să dea drumul tramvaielor mai devreme...

Soldații primiră cîteva comenzi. Paturile armelor clănțăniră pe caldarîm. Un căpitan, atunci sosit, se strecură înaintea trupei. Avea în mîna acoperită cu o mînușă de căprioară o hîrtie pe care o citi tare.

– Ce tot bîlmăjește ăla acolo ? întrebă Cristache în gura mare.

– Faceți liniște, să-i auzim și noi glăsciorul...

Cei din spate tot mai murmurau. Nu înțeleseseră nimic.

– Se pregătesc să tragă în noi ! șopti unul bănuitor.

– Să tragă, parcă n-au mai tras ?

Stamate strigă mulțimii :

– Potoliți-vă, nu au de ce să tragă, condițiile puse de noi au fost primite de direcție. Trebuie numai să nu-i lăsăm să pornească tramvaiele !

Pe șinele din curtea depoului ieșiseră două vagoane electrice. Muncitorii începură să fluiera :

– Huuuooo ! Înapoi, înapoi !

Căpitanul strigă soldaților :

– Împrăștiati mulțimea !

Își lovea șoldurile cu mînușa scoasă, tremurînd de minie. Cristache îi făcu semn lui Stamate :

– Ce mai așteptăm ? Nu putem să-i lăsăm să iasă...

Și făcu doi pași, tîrîndu-și piciorul de lemn. A cîtea oară simțea în gură gustul acesta amar al revoltei ? Pe front primise palme de la majuri pentru că era în-

căpățînat al dracului. Să fi avut o putere, ar fi strîns de git pe bărbatul acela cu obrazul roșu de frig.

Soldații înaintară cu armele în cumpănire. Nu mai era glumă. Stamate își făcu loc cu mîna ciungă. Voia să mai spună ceva macagiilor, dar cel cu bolovanul îl aruncă drept în mijlocul trupei. Se auziră un răcnet și zgomotul pietrei sfărîmate. În spate pocni scurt un foc de armă.

– Trag, trag, spunea înspăimîntat cineva.

Trecătorii strînși pe margine să privească învălmășeala dispărură în curțile vecine. Sergenții loviră cu bastoanele de cauciuc. Mulțimea împingea cu disperare spre porțile depoului. Soldații dădură înapoi de cîteva ori, apoi începură să lovească cu patul puștilor. Cristache simți cum îi ia cineva căciula din cap. Parcă ar fi suflat vîntul. Mai apucă să se aplece o dată, fu lovit în umăr de lemnul unei puști, se lăsă dus puțin cîte puțin înainte de valul celor din spate, îl văzu pe Stamate izbind în spinarea cuiva și apoi căzînd între picioarele jandarmilor. Vru să pătrundă într-acolo, mîniat. Se mișca greu, își făcu loc cu coatele, zgomotele cîtorva focuri de armă, trase deasupra mulțimii, nu-l mai înspăimîntară. Sergenții încercau să deschidă cu orice preț porțile mari de fier. O pușcă fu ruptă ca o surcea. Comenzile gîfîite nu se mai auzeau. Numai urletul întărit al setebiștilor :

– Uuuu, nu-i lăsați, mai aproape, mai aproape !

Lîngă barele de fier printre care se vedeau vagoanele așteptînd, Cristache apucă de beregată pe un comisar cu șapcă. Acesta se pregătea să-l izbească cu bastonul

de cauciuc. Îl lovi îndesat de cîteva ori, pînă-l simți căzînd la picioarele lui. Împrejur se 'auzea bătaia tăcută. Pe Stamate nu-l mai zări. Se auzea amenințător clopotul primului vagon care voia să iasă din curte. Dincolo de geamul alb, ridea un bărbat tînăr. Cristache se aplecă și ridică o bucată de gheață, murdărită de păcură. O aruncă peste gard drept în mijlocul ferestrei celei mai apropiate a tramvaiului. Se auzi cum țipă cineva, din spate fu luat pe sus și bușit la pămînt.

Poarta se căscă într-o parte. Un glas strigă :

- Nu-i lăsați, fraților !

Urmă o înjurătură și trosni lovitura unui pat de armă. Un trup căzu alături ; în zăpadă curgea sîngele cuiva - un sînge roșu, aprins, ca al păsărilor. Cristache se mai tîrî cu mersul lui greoi, se luă de piept cu cineva. Nu mai vedea, pe ochi îi atîrna o bucată de piele zdrelită. Mirosul singelui, gîlgiirea caldă pe obraz îl făcură furios. Nu-și dădea seama că rămăsese singur lîngă barele de fier. Mulțimea era respinsă de jandarmi. Vru să mcargă înaintea vagonului. Acesta avea un felinar aprins, ca și cînd ar fi fost noapte. Ceva îl împiedică. Nu mai avu forță, parcă toată vîlaga i s-ar fi scurs din trup. Se pipăi pe șold, unde mai simțea ceva cald și lipicios, și, cînd duse mîna înroșită la ochi, își dădu seama că fusese împuns cu o baionetă, pe neștiute, în spate.

Răsuflarea i se îngreună, nu mai reuși să facă decît cîțiva pași. Picioarul de lemn îi alunecă pe piatra curții în care pătrunsese prin poarta deschisă. Căzu sufocat. Lîngă el se mișcau încet roțile vagonului electric. Ar fi

vrut să mai poată să arunce cu ceva, cu o bucată de fier, numai să împiedice tirirea aceea scrișnitoare. Se simți tras într-o parte, aproape scos de sub grătarul de lemn al tramvaiului. Un bocanc îl izbi peste obraz și nu mai văzu nimic...

Pe tramvaist l-au înmormîntat de Anul nou, dacă nu în ultima zi a lui decembrie.

Stamate și cu ai săi i-au dus pe umeri sicriul pînă la groapă. Bărbații erau nerași, slabi, cu fețe vinete. În părul lor încărunțit devreme lucea stinsa zi de iarnă. Mortul, ușor ca un copil. O mîna de carne mai lăsaseră din el la Morgă, strînsă în haine ca într-o batistă. Se umpluse cimitirul de lume. În fața gropii deschise, au vorbit socialiștii, unul după altul, înfierbîntați, cu ură, despre cei care puseseră capăt vieții lui Cristache Cuțu. Copiii lui, muți, ascultau. Erau și mai mari și mai mici, cum se iviseră pe lumea asta strîmbă. Unii nu pricepeau mare lucru din cele auzite, dar alături creștea murmurul surd al lucrătorilor de la Regie și de la Arsenal. Aveau și ei rude puse-n pămînt de glonț. Și străin să fi fost, tot ai fi înțeles puterea acelei mulțimi cu capetele plecate.

– Care-ai făcut, mă ? întrebă comisarul.

Se învîrtea în jurul lor, cu mîinile la spate, furios. Părul i se lipise pe frunte. Asudase. Erau patru : Gheorghe, Hîncu, Androne și bătrînul, nenea Alecu. Meseriași vechi toți, unul și unul.

Afară aștepta Bazilescu, prăpădit tot, căzut într-un scaun. Să i-o facă tocmai lui ! Și cînd ? Acum cînd țara ardea... Poftim !... Le dai pîine să mănînce – și ei uită că au copii acasă, că or să le plîngă muierile de foame, că or să rămînă văduve, pentru că Mareșalul nu se joacă ! Te pui cu Mareșalul ? Bine-bine, ei au făcut-o, dar cine ține capra-n spinare ? Ptiu, Dumnezeuul mării ei de treabă, să te strici cu Mareșalul tocmai acum cînd voia să mai ceară niște credite, să-și mărească tipografia. Și asta din pricina cui ? A unor descreierați ce-și închipuie că or să răsucească ei lumea pe dos. Că dacă ar fi după el, i-ar învăța mințe. Carcerele astea tot nu ajung. E drept că la el în fabrică n-au fost acte de sabotaj pînă acum, dacă nu pui la socoteală un început de incendiu, dar, oricum, orb să fii și tot simți cum stă inima în om, cum te privește, ca și cînd te-ar lua mai degrabă de gît decît să-ți dea bună ziua...

Bazilescu simte că se înăbușă. Gulerul strâns pe gîtul scofilit este prea strîmt. Ar vrea să-l desfacă, să lepede cravata, dar nu se face, se uită comisarii la el.

Și ancheta asta care durează ! După ce-au făcut-o lată, mai și tac. Lasă, că-i învață el șeful minte, cînd i-o lua acum la bătaie. Îl bănuiesc blînd ca o miță, dar nu știu ce-i poate pielea, crede vreunul din ei că State, comisarul State, mănîncă pîinea statului degeaba ? Păi așa, oricine și-ar face de cap în țara asta, ca pe bărăgan...

De dincolo de ușa înaltă, albă, lustruită, nu se aude nimic. Ah, măcar o palmă, cîte o palmă să le dea ! Să vedem, or să mai tacă și la Siguranța Generală ? Dar asta nu-i convine domnului Bazilescu. Ei n-au de unde să știe. Bine ar fi ca pînă la urmă să iasă așa, că a fost o întîmplare...

Gîndul îl roade pe patron de un ceas și mai bine. E ușor să găsești un vinovat, dar ce te faci pe urmă cu Mareșalul ? Că o să-l întrebe : „Adică dumneata nu știi că ai bolșevici în tipografie ? De ce nu mi-ai spus, să ți-i trimit pe front, să-i satur de sabotaj...”

El e răspunzător de personal, pentru că lucrurile s-au schimbat. „Sîntem în 1943 și războiul nu mai merge chiar atît de bine. Uite, mereu dăm înapoi, ca racul. O să ne trezim mîine-poimîine cu dușmanul coala la graniță și atunci să te vedem, domnule Bazilescu, atunci...”

Ei, drăcie, dacă ar fi putut să stea de vorbă cu unul din ei... dar cum de nu i-a venit ideea asta mai devreme ! Acum e prea tîrziu. O să-i ia la bătaie și-or

să mărturisească. Or să spună că au scos litera și că puțin le pasă. Au acasă copii. Mareșalul nu se joacă ! Îi trimite la Curtea marțială. Gata ! Le ia gîtul ! Adică nu la toți, că n-a făcut-o decît unul singur, unul mai al dracului... Dar nu e bine, nu e bine de loc să citească procesul-verbal și să vadă că în tipografia lui a adăpostit bolșevici. Atunci adio credite ; unde mai pui că te strici și cu Mareșalul...

Comisarii se uită la el, ca și cînd l-ar bănuî că e făptaș. Nu le vine nici lor bine. E limpede, afișele cu proclamația conducătorului statului sînt adunate acum de echipe. Unele au și fost lipite pe ziduri. Ce mai încurcătură ! Și asta de la o literă lipsă !

Bazilescu știe ce-l așteaptă. Tot va primi un telefon, tot i se va spune că din pricina lui difuzarea proclamației către țară a Mareșalului a întîrziat. Aici sînt interese de stat și inconștienții ăștia...

Stai, stai, că nu-i totul... Ce ne facem dacă mărturisește vreunul ? Nu ar fi fost mai bine să-i fi spus, celui bătrîn, da, la el se gîndise din primul moment : „Mă Alecule, spune că tu ai încheiat forma și că ți s-a părut nu știu ce și ai întors litera pe dos, că ești cam slab de vedere și oricum, se mai întîmplă !“

Ușor de zis, dar există corectori. Nu poți să-l înșeli pe șef. Ce, parcă el n-a văzut ? Manifestul era bun în ultima perie ! Aici e o mină criminală, o mină de sabotor care a umblat, și ăsta trebuie pedepsit. Un comisar deștept n-o să-l lase să scape pe făptuitor. Din ce se cîștigă parcă gradele în meseria lor ?

Bazilescu se ridică de pe scaun și trase cu urechea dincolo. Se auzea numai vocea înceată a lui State. A dracului răbdare mai are și ăsta ! N-a început încă să-i bată... O să-i ia pe rînd și să vezi cum deschid gura... Dacă i-ar da, să zicem, o mie ; ce o mie, cinci, parcă mai contează cinci mii acum ? Dacă i-ar da cinci mii, să zicem, și s-ar înțelege cu Alecu, ar ieși basma curată. Ceilalți, corectorii, nu cîntă, sînt oamenii lui, nu au nici un interes să deschidă gura... Asta e. Dacă-i dă comisarului cinci mii și se înțelege cu bătrînul, poate o scoate la capăt. O să iasă că a fost o neglijență. De beștealeală nu scapă el, că Mareșalul nu uită, dar e altfel să arunci în spatele unui om bătrîn totul, decît să iasă că ai sabotori în tipografie.

Ce-ar fi să intre ? Chiar acum, să-i spună comisarului că în trei minute va afla pe vinovat. Chiar acum...

Dar e tîrziu. De dincolo se aud limpede palmele comisarului. Cum mai lovește ! O dată, de două ori, de trei ori... E prea tîrziu. Domnul Bazilescu căzu pe scaunul său, simțind cum i se scurge sudoarea pe șira spinării.

Comisarul îi mai privi încă o dată, pe rînd. Ostenise. Care din ei o făcuse ? Ședea în fața lui unul lîngă altul. Cel mic și îndesat, Androne, nu mai e chiar atît de țațoș, pentru că lui îi dăduse cîteva palme, dar ceilalți trei se uită la el de parcă ar vrea să-l înghită. A crezut că merge ușor. Dar tipografii ăștia sînt oameni dracului. Auzi dumneata ce le-a dat prin minte !

Au pus pe drumuri citeva sute de oameni, care umblă după proclamațiile Mareșalului prin oraș să le dezlipească de pe ziduri ! Dacă ar fi singur, ar ride și el.

Privește afișul mare, plin de litere albastre. Pe birou, alături, e forma de plumb, neagră încă de cerneală, abia scoasă din mașină. Între el și bărbații care stau în picioare, îmbrăcați încă în halate de lucru, stă forma de plumb și afișul mototolit.

A, să nu se facă ai dracului, că o să-i pună să înghită hirtie ! Lui pină la șase deseară îi trebuie vinovatul, nu are timp de pierdut. Se ridică greoi de pe scaun. Lasă, că spun imediat pușorii ; cîți a dădăcit el, să fie sănătos și să-i meargă la fel de bine și pe lumea ailaltă.

- Zi așa, mă. Mi-o făcurăți ?

Cei din fața lui tac. Uite, ăsta, Gheorghe, parcă așa îi zice, e neras de două zile. Zîmbește. Nu-i e frică. Nu știe el ce-i aia vînă de bou. Nu știe ce-nseamnă „capra“... „Bine, bine“, îi amenință comisarul în gînd.

- Cum e, mă, nea Alecule, se îndreptă spre cel bătrîn. Că pe dumneata te știu... Parcă am mai avut noi de-a face...

Bătrînul dă din umeri.

„Aha, nu-i pasă !“

- Păi bine, se poate tocmai Conducătorului să i-o faceți, mă ? Vă jucati de-a tipografia, ai ? Parcă facem cozonaci, ai ?

Și deodată ridică vocea, speriat parcă de cele ce spusese :

- ...Mă, ăsta e tatăl nostru, mă ! ăsta ne dă pîini-
șoară să mîncăm, mă ! El ne ține, mă, țara în spinare,
și voi ce-mi faceți, mă, mînca-v-aș sufletul să vi-l mă-
nînc ! Îmi jucați literele pe degete, ai ?

Luă afișul și-l mai desfăcu o dată. Citi în gînd titlul
scris cu litere mari, groase.

- Zi, M-A-N-I-F-E-S-U-L, ai, în loc de Manifestul !
MANIFESUL ! Bravo, băieți, bravo... Adică e ci-
neva cu musca pe căciulă, adică batjocorim noi procla-
mația către țară a Conducătorului... Iii, de vii vă mă-
nînc. Să spuneți cine a scos litera, că dracii vă ia, și
repede... Vă lăsați ce vă lăsați, crezînd că sînteți oameni
de înțeles. Dar n-am cu cine mă înțelege, că voi vreți
să-mi pierd pîinea, ai ! Să aud repede cine a scos
litera...

Cei patru bărbați îl privesc liniștiți. Prin geamurile
cancelariei reci se vede strada. Deasupra, cerul noros
de toamnă. E prea liniște, și asta nu poate să mai su-
fere șeful. De cînd se știe, în zgomot a lucrat, îi trebuie
zgomot și acum. Altfel simte că-l apucă toate alea.
Nici dactilografele nu mai bat la mașina de scris din-
colo, parcă a înghețat sufletul în ele. Se știe că dacă
e supărat nu mai e chip să te înțelegi cu el ! Poftim
și ăștia tac mîlc. Dar are el ac de cojocul lor ! Mai
bine să-i ia cu binișorul, să-i înșele, poate o scoate ceva
de la ei ! Oricît, un obraz de om este un obraz de om
și nu face să dai orbește așa în cinc-ți vine la în-
demînă...

- Spune, mă, tu, Hîncule. Hîncu-ți zice, nu ?

- Da.

- Spune, mă, care-ai făcut-o, că scăpați mai ușor, mă...

- Nu știu, domnule comisar...

- Nici tu nu știi, Gheorghe ?

- Nu știu.

- Nici tu, Androne ?

- Dacă aș ști, aș spune...

- Bine...

Comisarul oftează. Se oprește în dreptul bătrînului.

- Nene Alecule, uite, ia un scaun, stai jos, stai și spune, că ești mai cu minte...

- Nu, mulțumesc, se încăpățînează zețarul. Nu sînt de loc obosit. Noi, după cum știi, lucrăm în picioare...

- Vrei să dau și-n dumneata ? Ești ca tata. Mai mare rușinea !

- Cum vrei...

- N-ar fi mai bine să recunoască unul din voi, cîstit : da, domnule comisar, uite, eu, din neglijență, din nebăgare de seamă, am făcut-o ! Scurt. Scăpați și voi, scap și eu, încheiem procesul-verbal, vedem noi cum o scoatem la capăt. Nu mai ajungeți la Curtea marțială, că acolo ajungeți, să-mi ziceți mie cuțu dacă nu ajungeți acolo, dacă nu mărturisiți. Și e păcat, mă, că mă uit la voi, e păcat, mă, aveți copii, mă, aveți neveste, mă, rămîn pe drumuri, mă, se duc dracului toate, că Mareșalul nu glumește, mă, nu are nevoie de bolșevici, mă, în țara asta...

Cei patru privesc mai departe pe fereastră. Comisarul se învîrtește în jurul lor.

– S-o luăm de la capăt, mă... Vra să zică, sus s-a dat ultima perie. Uite colea corectura. Era bine...

Desfăcu hîrtille aflate pe birou, umezite încă, și silabisi :

– Vrea să zică aici e bine. Uite, scrie negru pe alb : „MANIFESTUL“ ! T-ul e la locul lui... Buun ! Mai departe...

Se opri o clipă și clipi din ochii săi mici, negri.

– M-ascultați, mă ?

Vorbea cu o familiaritate ușoară, ca unor prieteni. Îi asudaseră palmele și scoase o batistă.

– Buun ! Vrea să zică de la corectori unde a mers forma ?

– Jos la mașini, spuse Gheorghe.

– Cine-a primit-o, mă ?

– Eu, zise Androne.

– Tu ! Buun. Uite că începem să ne lămurim...

Se opri puțin, tuși. Își aduse aminte că în seara aia avea întâlnire cu un prieten. Ei, drăcie, cum uitase ! Dacă-l mai ținăștia mult aici, cu ancheta asta, s-a dus naiba treaba, că are o treabă foarte serioasă de făcut. Și cu Mareșalul nu te joci, el trebuie pînă la șase să aibă mărturia scrisă, pe urmă lasă-i pe ăia mai mari să se descurce cum or ști...

– Care vrea să zică tu, Androne, ai primit forma...

– Eu.

– Era bună, mă ?

– Bună, că am dat-o la revizie, uite, aveți bunul de tipar al revizorului...

Comisarul căută foaia revizorului. Citi.

- Și-aici e T-ul la locul lui.

- După cum se vede...

State se așează pe colțul biroului.

- Ei, perfect ! Până aici e bine... Deci tu ca mașinist i-ai dat drumul !

- Sigur că da...

- Tu ca ajutor, Gheorghe...

- Eu stam la coada mașinii...

- Bun. Și tu, Hîncule, ca zețar de serviciu, așteptai să reperi dacă s-ar fi stricat ceva...

- Chiar așa...

- Bun ! Adică nenea Alecu nu e vinovat, pentru că el a încheiat forma și i-a dat drumul jos. Tu, Androne, nu ești vinovat, pentru că tu ai „Bunul de tipar“ de la revizor și i-ai dat drumul mașinii ; tu, Gheorghe, ca ajutor, stai la coada mașinii și fluieri, nu-ți pasă... iar tu, Hîncule, tu te plimbai prin atelier, deci și tu ești ca ingerul... Atunci cine e vinovat, mă, eu ?

Holbase ochii și se ridicase în picioare. Răcnea cu ochii în ochii lui Alecu.

- Cine e vinovat, mă ? Tata ? A pogorît Maica Domnului din cer și-a scos o literă, ai ? Asta vreți să ziceți...

Palma lui căzu pe obrazul lui Hîncu. Omul se dădu doi pași în urmă și scrîșni :

- Să nu dai !

Comisarul se roșise și îi privea cu ură.

- Adică voi credeți că de-asta v-am chemat eu pe voi aci ? Ca să-mi spuneți ce-am auzit de o sută de ori pînă acum : că nici usturoi n-ați mîncat, nici gura nu

vă miroase... Păi dacă voi n-ați făcut treaba asta, cine a făcut-o, mă ? Spuneți-mi-l și vă dau drumul ! Că n-am nimic cu voi, mînca-v-aș sufletul ! Ce să am cu voi ? Da spuneți-mi-l, mă, spuneți-mi-l, că pe mine mă mănîncă superiorii fript dacă pînă la șase nu aflu vinovatul...

Se repezi spre biroul său, deschise un sertar, scotoci cîteva clipe și scoase o cărțulie mîncată pe margini, pe care le-o arătă :

– Ce scrie, mă, aici ?

Cei patru nu răspunseră.

– Asta vă mănîncă pe voi ! Asta vă mănîncă ! Auziți ! Fără doisprezece ani nu scăpați ! La Curtea marțială o să vă vād. Și-i păcat, mă ! Că mie nu-mi trebuie patru vinovați, mă, nu patru, unul îmi trebuie, mă, că pe lumea ailaltă am de dus o mulțime în spinare, ce-mi mai trebuie încă patru ? Unul, mă, care-ai făcut-o, spune și te scap ieftin ! Nu tu bătaie, nu tu omor, nu nimic. Ai greșit, îți pare rău, treaba ta, o să încasezi și tu acolo un aconto, scapi, te duci la muiere, la copii, nu mai bagi și pe altul nevinovat în pușcărie !

Trînti cărțulia pe marginea biroului, o ridică după aceea și o așeză pe un raft. Cei din fața lui nu aveau de gînd să deschidă gura. Nu mai rămînea decît să-l cheme pe Petrică, ajutorul lui, și să treacă la treabă, să-i bată pînă i-o lăsa în nesimțire, pînă or să spună...

Se mai rugă o dată de ei :

– Spuneți, măi băieți, hai că așteaptă dincolo și domnul Bazilescu și-i mai mare păcatul să-l facem să-și piardă răbdarea...

Urmă o tăcere lungă.

– Bine, așa atunci, mîrii comisarul, și apăsă pe butonul unei sonerii.

Pe ușa din dreapta intră un bărbat înalt, îmbrăcat în haine negre. Avea o față veselă, lăptoasă. Parcă atunci ar fi aflat că șeful său are treabă cu el. Înaintă cu pași ușori, clătinîndu-se puțin.

E atît de lesne să dai într-un om bătrîn ! Alecu știa asta. Știa că celui din fața lui îi pare rău, că poate îi este rușine, sau, chiar dacă și-a pierdut rușinea, nu-i mai place meseria, și dacă-i place, nu-i place în fiecare zi. Aproape că se roagă de el. Din șiretenie, sau numai ca să afle mai devreme.

– Ce vrei să fac, nene Alecule ? Dumneata mă cunoști... se tînguie (de unde dracu tot îi dă zor că îl cunoaște, că nu s-au văzut niciodată ?). Tata să fie, nene Alecule, tata, înțelegi, trebuie să dau în el, să aflui. Altfel îmi pierd pîinea și eu altă meserie nu știu. N-am de ce să mă apuc. Am 45 de ani, am început să încărunțesc, crezi că de puține ori mi-a fost silă de ce fac ? Și asta e o meserie, și eu am fost blestemat să stau aici și să vă bat pe voi...

Bătrînul ar rîde, dar îl dor buzele strivite. Pe mîini, comisarul are încă o diră de sînge subțire. Asta îl înfurie pe zețar. Tot el se vaită ? Ar trebui să facă ceva acum, să-l scoată din sărite pe acest potlogar care se prefăce slab de înger, care cerșește o mărturisire. Și dacă ar ști, nenorocitul, că nu are nici măcar nevoie

să spuie toate astea, că el s-a hotărît, că o să mărturisească, deşi n-are habar cine a scos litera din proclamaţia Mareşalului...

– Nenc Alecule, iartă-mă, zău, iartă-mă, n-am vrut să dau în dumneata, dar m-ai scos din sărite, adică nu dumneata, ăilalţi. I-am bătut pînă am ostenit. Uite, e şapte şi jumătate şi superiorii aşteaptă să le dau rezultatul. Avem treabă, trebuia să fiu undeva la şase şi uite că tot n-am terminat. Dacă ai puţin suflet, spune-mi cine-i vinovatul, pentru că sînt convins că nu dumneata ai făcut una ca asta. Dar ai fost acolo, unul din ceilalţi trei e vinovatul, e clar ca lumina zilei. Şi dacă-l ştii, de ce nu-l spui ? De ce mă laşi să mă zbat aici ca peştele pe uscat ? De ce te laşi lovit, dumneata, om bătrîn, în loc să mă faci să-ţi dau drumul, să te duci la ale dumitale, că oi fi avînd treabă şi numai de bătaie nu-ţi arde acum...

Pe faţă îi curge sudoarca. Şi-a scos de mult haina şi bătrînul îi vede şuviţa de păr lipită de frunte. Nu spune nimic. Comisarul a căzut pe scaun şi de acolo, cu ochii săi de motan, îl priveşte pe sub gene. Aşteaptă. Adică ce-şi închipuie viermele ăsta îmbrăcat într-o uniformă, pe care o poate pierde într-o zi, că după o viaţă de om la atita a ajuns el ? Să spuie, chiar dacă ştie, că unul dintre cei care gem dincolo, în camera alăturată, bătuţi măr, a făcut ce-a făcut ?

E atît de lesne să loveşti un om bătrîn ! Dar e atît de greu să afli ceva de la un om încăpăţînat ! Cîtă vreme şezuse aici şi le auzise strigătele, vrusesc de cîteva ori să termine odată şi să mărturisească. Acum

e hotărît. Va spune că el a scos litera. Totul e atît de simplu ! De cei de dincolo mai e nevoie, el este un om bătrîn. Nu au ce-i face. Or să-l țină cîteva luni, or să-l judece, or să-l condamne pentru că l-a ofensat pe Mareşal. Că în loc să citească toată lumea pe ziduri „Manifestul“ lui a citit altceva. Pagubă-n ciuperci ! Parcă e cineva convins că panorama asta o să mai țină o mie de ani ! Că militarii ăştia or să-şi mai facă de cap multă vreme...

Ar putea foarte bine să facă să se creadă că e bătrîn, că are vederea slăbită, poate i-ar da o lună mai puţin sau un an, dar nu-i adevărat ! Păcat că nu i-a trecut lui mai devreme prin cap una ca asta. Ce vor fi ris trecătorii care au avut curiozitatea să citească afişul lipit pe zidurile oraşului ! Barem dacă nu poţi să faci ceva mai acătării, tot e bine că îl batjocoreşti, măcar te mai răcoreşti ! E ca şi cînd ai da o gaură unui butoi în care fierbe mustul...

Comisarul a tăcut. S-a ridicat de la locul lui şi fumează. Pe străzi se aprind luminile. Se aud claxoane de automobil. Pe lîngă zidurile acestea trec oameni. Fiecare are un drum al lui, treburile lui. Azi de dimineaţă habar n-avea că acum va fi aici, între aceşti patru pereţi, privind la omul care tot spune că-l cunoaşte şi nu-l mai slăbeşte cu „nene Alecule“ în sus, „nene Alecule“ în jos.

Se întunecă. Vîrfurile ţigării comisarului, cît un punct roşu, se mişcă în sus şi în jos. Fumul se răspîndeşte în biroul îngust, plin de dulapuri. Trebuie să fie aproape opt. Ieri seară pe vremea asta stătea în grădina lui de

acasă și privea crizantemele puse de nevastă-sa. Sînt cele mai frumoase flori. Poate îi plac atît de mult pentru că e bătrîn și crizantemele au un miros amărui, trist, poate pentru că aceste flori sînt atît de înțelepte și resemnate, poate pentru că sînt ultimele podoabe ale grădinilor... Pînă la sfîrșitul lui octombrie, flacăra lor gălbuie ca lumina unei lămpi strălucește în grădina întunecată și pierе tîrziu cînd încep ploile. Uneori, da, da, cum a fost anul trecut, cînd a fost toamna mai lungă, ele nu s-au uscat decît pe la jumătatea lui noiembrie. Au o frunză veștedă, aspră, de culoarea prunii necoapte, pe care se așază praful, și dacă sînt mai multe, miros puternic, au un iz vechi de pămînt. Pe ele găsești bruma verde...

- La ce te gîndești ? întrebă pe neașteptate comisarul.

-- La nimic ! răspunse îndîrjit zețarul.

- Ce-i facem, nene Alecule, te-ai hotărît ? Haide, să mergem acasă, că e tîrziu, ți-o fi foame și dormitale...

Dacă-i e foame ? Sigur că-i e foame, pentru că nici să mănînce nu l-au lăsat, dar parcă o să moară din asta ? Știe bine că multe seri de aici înainte nu se va întoarce acasă și va minca pe apucate. Nevastă-sa trebuie să fie îngrijorată că n-a venit pînă acum acasă.

Lucrează în tipografia lui Bazilescu de aproape treizeci de ani. Mai are un an de zile și iese la pensie. Or să scape de el și gata, dar i-a cerut patronului să-l mai lase să lucreze cît o mai putea, cît l-or mai ține picioarele, pentru că s-a obișnuit să se scoale de dimineață,

să facă drumul pînă la tipografie pe jos, să intre în atelier, să dea bună dimineața oamenilor și să se apuce de treabă. Îi place și mirosul de acizi al tipografiei, despre care se spune că e otrăvitor, îi place hurelul mașinilor pe care le aude de atîta vreme, îi place și cum foșnește hîrtia de tipărit, cum duduie dușumelele cînd se aduc baloturile și sînt aruncate pe rampa magaziei... Ce dracu să priceapă acest comisar abrutizat de meseria lui, ce înseamnă o viață de om, să muncești 30 de ani fără să-ți zică cineva nici „dă-te încolo“, pentru ca într-o zi să nu mai vii, el care n-a lipsit niciodată, să nu mai vii la regalul tău, să lași treaba pe care o aveai de făcut cine știe pentru cînd, ca să fii purtat prin pușcării, să fii bătut și batjocorit...

Comisarul a terminat țigările. De dincolo de ușă se mai aud gemetele celorlalți.

– Ei, gata? face el deodată, oprindu-se în fața bătrînului.

A terminat cu binele. Acum îl va mai lovi încă o dată. Asta nu e nimic. E drept că palmele de pe un obraz bătrîn e mai greu să le ștergi, să le faci uitate, dar n-o să mori tocmai acum.

– Spui?

O să-l mai întrebe o dată, cel mult de două ori, și atît. După aceea or să-i trimită pe toți trei undeva jos, într-un beci, și îi vor bate din nou, și cei trei nu vor mărturisi chiar dacă i-ar bate încă o sută de zile. Și vor sta toți patru închiși și n-are nici un rost, pentru că el s-a hotărît, va spune că a făcut-o cu bună-știință.

Și tot gîndind astfel, începe să zîmbească. Comisarul îl privește uluit. Are pe față și o mirare nemăsurată, și teamă, și speranță...

– Ei ? îngînă...

Domnul Bazilescu răsufală ușurat. E în același scaun. Stă de șase ore înțepenit și acum vrea să se ridice, pentru că i-au amorțit mădulele. Se răsucește puțin și în cele din urmă începe să umble. Auzi dumneata, nici nu și-ar fi închipuit că bătrînul ăsta se mai ține la vîrsta lui de asemenea șotii. Și nu vrea nici în ruptul capului să spuie că a făcut-o din greșeală, așa cum i-ar fi convenit lui. Cui i-ar fi trecut prin minte că un om în vîrstă are atîta curaj ? ! Să mai crezi în oameni ! Alecu era cel mai bun zețar pe care-l avea în tipografie, și iacă ce-i face, ca să-l strice pe el, Bazilescu, cu Mareșalul...

Trebuie să-l mituie pe comisar și să-l convingă pe bătrîn să schimbe declarația. Ce-i nebun ? Vrea să-l mănînce pușcăria ? O să-și piardă pensia, nenorocitul, și nu mai vede lumina soarelui... Așa, o să-l pună la o corvoadă-două, pe la Curtea marțială, or să se uite la el cît e de bătrîn și or să-i dea drumul. Oricum, în fabrică n-o să-l mai primească, pentru că nu are de loc chef să i se mai întîmple una ca asta, nu, să se ducă unde-o vedea cu ochii, o fi el lucrător bun, dar nebuni nu-i trebuie în tipografie, că dacă astăzi a făcut ce-a făcut, mîine-poimîine cine știe ce-i mai trece prin cap.

Comisarul a ieșit pe coridor. Îl întâmpină.

- Ei, cum a fost ?

- Porcul ăla bătrîn, cum ți-am mai spus...

- Și de ce n-a vrut să mărturisească pînă acum ?

- Credea că scapă nebătut, dar eu nu-l iert nici pe tata cînd e vorba să aflu adevărul...

Bazilescu îl trage de mîneacă mai aproape și-i șoptește ceva înfrigurat. Comisarului nu-i place acest om care miroase puternic a săpun, nici obrazul lui ras pînă la sînge, cu vinișoare mărunte, albastre, nu-i place. Nimic nu-i place la stăpînul acestei tipografii. Și, auzi ce-i trece prin cap : să-l mituiască pentru ca să-i ușureze soarta acestui descreierat de zețar, care a făcut să rîdă un oraș întreg... De cînd dracu patronii țin atît de mult la lucrătorii lor ? Lasă-l să dea miile promise, că ți-l potcovește el. Dacă nu i-o trînti un raport confidențial la Mareșal să se ducă vestea, să-i zică nu știu cum. Datoria-i datorie, nu merge așa. Omul a mărturisit, n-are ce-i face, să-și ducă crucea. Ce tot îi dă zor ăsta că e bătrîn, că s-a ramolit și că la urma urmelor nu-i o greșeală nemaipomenită dacă lipsește o literă dintr-un cuvînt. Ce, adică, pentru el, Bazilescu, proclamațiile către țară ale Mareșalului sînt un fleac, așa... Ia te uită !

Dă să se îndepărteze, dar celălalt nu-l slăbește. Și cum mai miroase a săpun, ca o curvă...

- Bine, bine, spune și-i îndeasă hîrțile proaspete în palmă. Dintr-o veche deprindere profesională, comisa-

rul le ascunde repede în buzunar. Pe coridor trec atîția oameni și prostul ăsta de patron aici și-a găsit să-i dea, parcă nu mai erau și alte locuri unde se putea sta între patru ochi...

Sînt din nou, față în față. Comisarul și cei patru. Alecu a rămas mai într-o parte. Nu-i privește. Îi este frică să nu-l dea de gol tocmai acum ! N-a avut răgaz nici măcar să se înțeleagă cu ei, pentru că oamenii de pază nu i-au slăbit de loc.

Lampa de pe birou arde puternic. Hîncu se freacă la ochi. La toți le-a crescut barba. Sînt obosiți și mîniați. Pe față au o nepăsare care-l scoate din sărite pe comisar. Ar vrea să-i mai vadă tremurînd puțin pe ceilalți trei, care habar n-au că zețarul a mărturisit. Dacă nu s-ar grăbi atît, ar mai scoate ceva de la ei, că n-a îmbătrînit degeaba în poliție, dar superiorii așteaptă raportul și pe cei care o să-i pună în libertate trebuie să-i convingă să nu vorbească, să nu caște gura.

Ajutorul lui a și pregătit declarațiile. Le pipăie cu degetele și simte grozav pofta să le ție și un discurs, să bage sperietii în ei, să se învețe minte să se mai apuce de prostii, acum cînd țara se află în război. Sînt trei hîrtii ticluite dinainte, bătute de mult la mașină. Textul e scurt : semnatarii recunosc că nu li s-a întîmplat nimic și că ancheta a avut loc în condiții ome-nești.

Îi cheamă mai aproape. Numai pe Gheorghe, pe Androne și pe Hîncu.

– Semnați ! le spune.

Mașiniștii se apropie. Zețarul a rămas mai în urmă. Androne citește și dă din umeri. Știe că o dată hirtia asta iscălită au scăpat. Se uită la ceilalți. Dar bătrînul de ce stă deoparte ? Gheorghe înnumără hirtiile. Sint numai trei. Și prostul ăla de nenea Alecu ce așteaptă ? De ce stă cu capul în pămînt ?

Hîncu îl cheamă.

Bătrînul îl privește. Au înțeles. Prost să fii, și ai înțelege. Androne lasă hirtiile pe masă.

– Nu semnăm...

Comisarul crede că n-a auzit bine.

– Adică de ce să nu semnați ? După asta, gata, vă dau drumul, sînteți liberi. Am găsit vinovatul...

Mașinistul izbucnește în rîs.

– Ai găsit dumneata vinovatul ?

– Ascultă, strigă State deodată. Să nu vă bateți joc de mine, că eu nu mă joc de-a poliția cu voi, s-a înțeles ?

Alecu se apropie de cei trei și îi privește furios. „Ce dracu, s-au prostit ?“

Hîncu îi dă un ghiont lui Gheorghe.

– Ce mai stai, spune...

Androne îl oprește.

– Știi ce, domnule comisar, eu am scos litera...

– Și eu l-am ajutat, spune mașinistul.

Hîncu se apropie și el mai mult.

– Iar eu eram de față, așa, ca să știți...

Alecu ar vrea să se rezeme de ceva, dar în spate nu se afla decît un zid alb, prăfos, pe care o să-l murdă-

rească de cerneala de pe halatul lui. Și dacă o să-l murdărească, ce dacă ? Îi vine și să injure, și să rîdă. Uite drăcia dracului ! Dacă mai ține treaba asta un minut, pe comisar o să-l apuce damblaua. E gîtit, gîfiic, vrea să strige, aruncă tamponul de pe birou și urlă cît poate :

- Dați scris că și voi sînteți vinovați ? Dați scris ?

- Dăm, spune repede Androne. Adu hîrtie și cerneală...

- Bine, bine, o să vă pară rău, o să vă mănince Curtea Marțială, porcilor, o să vă dați cu capul de pereți, vă învăț eu minte să vă jucați cu mine de-a pisica și șoarecele... Petrică ! Petrică ! Ia-i de aici, ia-i și bate-i pînă vor spune că nu sînt vinovați, ia-i !

Ajutorul deschide ușa și mai întreabă o dată :

- Ce să spună ?

- Bate-i pînă vor spune că sînt nevinovați !

Așa ceva n-a auzit încă ajutorul. Dă din umeri și-i îmbrîncește pe cei patru în odaia alăturată. Comisarul iese furios pe ușă și se repede spre Bazilescu.

- Îți place, domnule ? Îți place ?

- Ce s-a întîmplat ? întreabă uluit patronul.

- Oamenii dumitale...

- Ce-i cu ei ?

- Acum declară toți că sînt vinovați...

- Ce tot spui ?

- Da, au cerut hîrtie să facă declarație că în complicitate au scos litera aia blestemată...

- Nu se poate. Asta-i o treabă de unul singur. Nu se face așa ceva cu complici...

Comisarul trîntește ușa biroului de zornăie geamurile.

- Lasă că-i învăț eu minte ! Îi învăț eu minte...

Bazilescu își dă seama că e timpul să plece acasă. Nu mai are ce să caute aici. Pe scări, în timp ce-și așază pălăria pe cap, vorbește singur :

- Ai dracului oameni...

În dimineața zilei de 25 august a anului 1944, Tereza se afla undeva de-a lungul Șoselei Nordului, în apropierea Bucureștiului, cu un grup de comuniști. Era foarte cald și într-un lan apropiat foșnea porumbul. Nici dinspre oraș, nici dinspre Pipera, nu se arăta vreun camion. Pe brațul strîmb al pompei de benzină de la barieră se așezaseră vrăbiile. Femeia își trecu de cîteva ori mîna aspră pe frunte. Privi țeava cenușie a pistolului automat pe care-l avea atîrnat de gît și se întrebă a nu știu cîta oară ce-o să se petreacă peste cîteva minute. Cu numai două zile în urmă, aceiași oameni care stăteau acum încruntați lîngă ea, pîndind marginea sură a pădurii din apropiere, îi spusese că războiul se terminase, și, iată, numai într-un răstimp atît de scurt, începuse un altul.

De pe aerodrom se ridica din cînd în cînd cîte un avion. Tovarășii ei îl urmăreau cu priviri înfrigurate. Știa și ea că de două zile Bucureștiul era din nou bombardat și că grupul în care se afla trebuia să curățe locul acela de soldații germani care-l păzeau.

Din cînd în cînd, își arunca privirile spre calcanele de lut ale caselor din apropiere. Se întrebă cu spaimă

ce va face vecina căreia îi încredințase copilul, când va auzi primele împușcături ? O sudoare subțire îi acoperi fruntea. Într-o clipă își aduse aminte de o mulțime de lucruri, de întâmplări uitate. Privi spre comandant. Acesta tot nu se ridicase. Ședea culcat în iarbă și se uita spre aeroport cu un binoclu. Tereza nu-i vedea decît tălpile mîncate ale bocancilor și umărul strîns de cureaua armei. Vrăbiile stăteau liniștite pe brațul de fier ruginit al pompei de benzină. „La prima împușcătură, vor zbura“, își spuse femeia. Își aplecă privirile și văzu mișunarea neostenită a insectelor din iarbă. Simți sudoarea curgîndu-i pe spatele plin. Mirosea plăcut a fin, cerul era foarte înalt și limpede. În depărtare abia se vedeau cîțiva nori albi. Vru să nu se mai gîndească la nimic, dar ziua fierbinte de vară îi aminti de alte zile...

„Numai curvă și hoată n-am fost“, spunea cîteodată Tereza, dacă aveai timp s-o ascuți. Încolo le făcea pe toate : slugă-slugă ; cărase, spălase, era deprinsă cu răul, cum te obișnuiești cu timpul. S-o fi privit, nu-ți venea să crezi cîte auzeai de la ea, dar vorba cîntecului : să nu-i dea Dumnezeu omului cîte poate să îndure ! În femeia asta puțină zăceau șapte suflete și încă unul pe deasupra. Dacă nici proprietarul ei, domnul Banculea, spaima mahalalei, n-o dovedise, însemna că e ceva de capul ei. Însă povestea cu proprietarul începuse mai tîrziu, cînd se mutase ea pe

Șoseaua Nordului, la mama dracului, că nu se mai isprăvea Bucureștiul ăsta !

Prin 1924, Tereza fugise de la părinți, de la țară. Uite-așa o apucase, să nu mai stea să slugărească primăria : aprinde lampa, du condica, adu cerneala, dă cu gaz pe dușumele, că notarul era și nas-sus, îi plăcea să miroasă a cazarmă, nu degeaba fusese el subofițer. „Fudul om“ – cînd sta să se gîndească, o apuca un rîs. Nici șeful postului de jandarmi nu avea o asemenea mustață, de puteai să-mpungi cu ea. Mic, iute și-al necuratului, domnul Firoiu ținea nouă țiiitoare pe un genunchi și mai da și ajutor primarului la nevastă. Drept să spui, mică-mică, da pe vremea aia îi plăcea și ei, cît era numai de paisprezece ani, că prea avea o căutătură de te furnica și se ținea calcat și cu ștaif la gît. Numai că una era asta și alta cînd a dat să-i pună mîna dinainte, mai mare rușinea.

Atunci și-a spus Tereza că trebuie să lase totul și să plece la oraș să se facă om. Zis și făcut. Și-a strîns ce trente avea, și-a făcut o bocceluță și, fără să deschidă gura, și-a lăsat casa și suie-te-n tren. La ele în sat, mai făcuseră și altele la fel. Le goneau sărăcia și păduchii, unde mai pui că se zicea că la București umblă cîinii cu covrigi în coadă.

Loc de rupt oasele găsisese ; cine nu vrea servitor la ușa lui ? Pe vremea aia era tînăra, necoaptă ca pepe-nele, unde-o puneai acolo ședea, ce-i cereai aia făcea, pentru un blid de mîncare și-o bucată de pîine. Burta ei n-avea geam, că trăise și cu buruieni, ca păgînii. Primii stăpîni erau niște zgîrciți de negustori de pe

Grivița, de țineau stămburi într-o dugheană puturoasă și strîngeau bani cu furca, dar ce, asta era treaba ei ? Treaba ei era să le spele așternuturile, să le măture casa și să le facă de mîncare.

Ar fi fost cum ar fi fost, dar tot de la ale tinereții i s-a tras. Cam după vreo trei ani, crescuse Tereza, negustorul, bărbatul cucoanei, a început să se uite altfel la ea. Îi crescuseră țitele, pe vremea aia avea și doi ochi de unguroaică, omul, om, dar puteai să te uiți la el, că era și bătrîn, și urduros ? S-a făcut că nu bagă de seamă, îl ocolea, mai mare frica : seara cînd se urca în odaia de sus, unde dormea, încuia ușa de două ori. A simțit că se strică treaba. Și nu de alta, dar abia se deprinsese. Avea patru pereți numai ai ei, ca un pahar, se minuna cucoana negustorului : „Cînd mai ai, fată, timp să ți le-aduni și pe-ale tale ? Că te scoli dimineața la cinci și te culci la miezul nopții...” Curată, călcată, nu mai scăpa de privirile hodorogului. Începuse s-o cheme în prăvălie cînd mîncă nevastă-sa, că mîncau pe rînd, să nu lase deverul. O puneă să se urce pe o scară să-i dea jos stămburile și să le scuture de praf, chipurile, numai ca să-i vadă picioarele tinere. I se făcea scîrbă cînd își aducea aminte.

A mai trecut ce-a mai trecut, într-o zi a înghesuit-o după tejghea și-a vrut s-o pupe cu gura lui vînată. Mirosea a tutun și tremura tot. Abia i-a scăpat din miini. Seara i-a spus cucoanei că ea nu mai stă. Să-i dea ce i se cuvine. Plîngea de rușine și nevasta negustorului i-a numărat banii strînși și-a trimis-o c-o scrisoare la niște cucoane, prietene de-ale ei, tocmai pe

strada Berzei. Astea erau trei bătrîne, surde și cam țicnite, de trăiau într-o casă cît o biserică, plină de pisici. Ce i-a mai pățit sufletul și-aici avea să spună și la morți, dar parcă poți s-alegi ? Stăpînul e stăpîn, trebuie să nu crîcnești.

Nebunele, că nebune erau, se sculau pe la opt ; ea ce să facă în timpul ăsta : cosea fețe de pernă pe etamină ; asta de la fata primarului învățase. Mai scotea un ban, cu ce mai avea, se gîndea că tinerețea trece și e bine să pui deoparte. Iarnă, vară, bătrînele pe la opt începeau să bocăne. Scoală-te și pune-le ceaiul pe masă, cară-le așternutul pe care dormiseră, afară, la aer curat ; nu mai scăpa de gura uncea : „Terezo, vezi să nu ne fure careva pernele !“ Acum ce era o pernă, dar intrase plictiseala în ele, că de-aia țineau pisici în casă. Scîrboase animale pisicile astea ! Curăța după ele, îi venea să-și ia cîmpii. Ba odată îi trecuse prin minte să le otrăvească și să se ducă unde o vedea cu ochii, să scape de ele. Stăpînele rămăseseră singure de mulți ani. Uneia îi murise bărbatul la tinerețe și nu mai scotea nasul din niște cărți de vise, celelalte două, de otrăvi ce erau, că nu se uitase nimeni la ele, rămăseseră fete bătrîne și adunaseră atîta dușmănie pe om, că mai bine le-ai fi strîns de gît. Își dădeau în cărți și-n cafea. Tereza nici pînă în ziua de astăzi nu știa din ce trăiau. E drept că erau proprietăresele unei curți întregi închiriate la niște funcționari și că luau la întii și la cincisprezece ale lunii bani de la ei, dar numai cu atît, să mai ții și slugă la ușa, era cam puțin. Se certau între ele, nu-și vorbeau cu săptămîinile și doar erau din

același sînge, dar ce, parcă nu sînt cinci degete la o mînă și seamănă între ele, că nu seamănă? Treba lor, să le fie țărîna ușoară, unde or fi acum pe lumea ailaltă !

A rămas și-aci vreo doi ani. În timpul ăsta i se petrecuse și o nenorocire. De la o vreme începuse să-i placă lăptarul care aducea smîntînă cucoanelor. Părea om serios, deși îi jucau și lui ochii cînd o vedea. Azi așa, mîine așa, nu puteau să rămîie numai cu privitul. Mitroi îl chema, avusese nevastă și-o lăsase și se jura că i-ar trebui muiere cu cununie să-l îngrijească. Sufletul ei, coală albă. L-a crezut. Lăptarul a început să se întoarcă seara cu faitonul gol tot pe strada Berzei. Ți-era mai mare dragul să auzi copitele calului dupăînd pe caldarim. I se făcea inima Terezei cît vîrfurile acului și se roșea toată, cît era de mare. Dăduse drăguțul de Dumnezeu și o primăvară să te tot uiți afară. Mirosea a floare de tei, unde-și urca noaptea niște stele frumoase în creștetul cerului !

Ei îi dăduseră cucoanele o odăiță de doi metri pe trei, în fundul curții, nici n-aveai unde să-ți tragi sufletul, dar pentru cît îi trebuia și atît era de ajuns. Nu ziceți că îl puneă pe Mitroi să dea ocol pe strada ailaltă, unde răspundea curtea lungă și avea un zid de cărămidă, ros și plin de iederă – că-l puneă. Lăptarul, om care văzuse multe, bătea calul pe bot, se strîngea o dată la cureaua și fluiera încetișor pe sub zid. Să fi trecut o lună, două, venise și păcătosul de iunie cu niște ploi nesfîrșite, nu puteai să lași omul afară dacă-ți mai era și drag. În puține cuvinte, mai în glumă, mai în serios,

s-a întîmplat ce trebuia să se întîmple, că nu ne-am născut cu bragă în sînge. Și-avea Mitroi o gură dulce, și unde potrivea cuvintele, se cunoștea că văzuse de mic Bucureștiul. Bine-a mai dus-o, pînă au mirosit-o hodorogaele. De multă vreme nu mai avuseseră un prilej să se certe cu cineva. Au chemat-o într-o seară, față. Ședeau la masă, ca niște bufnițe, toate trele îmbrăcate în negru ca cioclii. A mai mare, conîța Sma-randa, de purta un coc ținut într-un pieptene de sîdef și niște mărgеле cît oul de bibilică, i-a spus verde că în casa lor n-au nevoie de curvîstine care primesc bărbați. În seara aceea a simțit Tereza că pe oameni nu poți numai să-i iubești. Mitroi era ca și bărbatul ei, doar îi spunea în fiecare seară c-o s-o ducă la el în județ, să-i facă o casă. N-a mai răbdat și le-a zis mîniată că sînt niște mortăciuni dușmănoase pe tinerețea ei și că dragostea e un lucru atît de rar, că dacă ar putea oricine să se aprindă la suflet, lumea asta ar fi ca o grădină. Nu i-au mai dat nici bani și s-a trezit în stradă.

Pe lăptar nu l-a mai văzut din ziua aia și-a înțeles că jurămintele bărbaților sînt ca hainele de vicieim. Și-a făcut socoteala, noroc cu banii strînși. Nu murea ea de foame cît o mai putea să țină acul în mînă și să spele o rufă. Vreo trei-patru zile a stat cu chirie la un hotel în piața Matache Măcelaru, pe urmă a găsit o altă cucoană. Porni cu ea tocmai în Dealul Spirii ; n-o nimerise prea prost. Casă mare, curată, era de muncit mult, dar nu se speria. A ars odată un cearșaf cu mașina de călcat, a luat o palmă, o ținea mînte și acum ;

s-a răstit la cucoană : „Să nu dați în mine, mai bine vă plătesc ce-am stricat !“ N-a mai dat cucoana în ea. După vreun an jumătate, altă pacoste. S-a întors băiatul femeii de la școala militară. Frumos, frumos, numai eghileți, dar ea să nu mai audă de bărbați, deși erau nopți când i se părea că doarme pe o plită încinsă. Ce i-a venit și ăstuia, om în toată firea, a crezut că pentru banii pe care-i dă maică-sa poate să aibă și pe cineva care să-i aștearnă. Când s-a făcut mai al dracului, i-a dat una peste gură și-a plecat. Numai servitoare să nu fii în lumea asta păcătoasă, pentru că toți cred că sluga are sufletul ca o cîrpă de șters ghetetele.

Era prin '31, banul se scumpise, se dădeau lucrătorii afară de prin fabrici, greu să mai măninci o bucată de pîine. A trebuit să caute o cămăruță de închiriat, unde mai la margine, să coste mai ieftin. Nu se mai putea trăi din altceva decît din spălatul rufelor. A întrebat în dreapta și-n stînga, cine-o fi trimis-o nu mai știe, a nimerit tocmai la Herăstrău, pe Șoseaua Nordului, care pe vremea aceea nu era decît un drum plin de praf și de gropi pe care treceau căruțele. Trei case-n dreapta, trei case-n stînga, unde te uitai numai bălți cu broaște și-o iarbă săracă și aia, pripită, nici caprele nu puneau gura pe ea. I-a plăcut Terezei că semăna a comună, își mai aducea aminte de acasă. Să nu fi fost proprietarul, tare-ar fi mers bine, dar parcă poți să te uiți în gura omului și să-l cunoști de la o poștă ?

Domnul Banculea era pe vremea aia un bărbat înalt, cam adus de spate, cu un mers leneș de om cumsecade. Purta pălărie și haine la două rînduri și n-avea altă

ocupație decît aceea de a strînge banii de la chiriașii săi. Ținea niște maghernițe de lemn, căptușite cu chirpici, de intrase păduchii în ele cum se ține mușchiul pe copac. Cu ce strînsese, Tereza și-a cumpărat un par, două scaune și-o masă. A spoit odaia, lună a făcut-o, nu știa de lighioane, a plătit pe trei luni înainte și-a pornit după treabă. Pleca dimineața, venea seara, aproape că nici nu băga de seamă lumina zilei, ca omul cu necazuri. Noaptea, între două somnuri, cosea fețe de pernă pentru cucoanele la care spăla. Și-a mai cumpărat și o sobă de tuci, un dulap, trei farfurii cu linguri și furculițe ; uite de-aici începe fericirea unui om, de la lucrul făcut cu mîna lui. Azi una, mîine alta, se umple casa și dacă te gîndești la toate astea, te-apucă fudulia. Ehei, la vremea aia un bărbat să mai fi avut Tereza, că se copsese, era femeie cu scaun la cap !

Domnul Banculea s-a făcut al dracului abia mai încolo, peste vreo cinci-șase luni. Nu, că să le ceară o chirie mai mare, că se reparase Șoseaua Nordului, puneau boierii asfalt pe ea, să fie ca-n palmă, să treacă cu mașinile și să nu fie zdruncinați. Asta însemna, vezi, dragă doamne, că locul se scumpea și că impozitele se ridicau și ele, domnul Banculea de unde să le plătească decît din spinarea amăriților ce ședeau în odăile lui puturoase, pline de păduchi ? N-au dat chiriașii bani mai mulți, că nici n-aveau, și-atunci ea de ce să-i dea, însemna că se strică cu oropsiții. S-a pus proprietarul pe capul lor. Le-a închis apa, striga la ei, nu era zi de la Dumnezeu să nu iasă în curte și să le spună ce-i venea la gură. Toate ar fi fost cum ar fi fost, dar

Tereza mai şedea şi perete-n perete cu el. Domnul Banculea era şi beţiv pe deasupra, aducea noaptea femeii şi pînă nu le bătea, nu se culca în pat cu ele. Ce-i auzeau urechile Terezei nu se poate povesti. I-a zis de la obraz, dar ce, parcă el o asculta? Din boanghină n-o mai scotea, boanghină şi curvă. Femeii i se urca singele la cap. A ieşit la el odată cu toporul, să nu fi fost vecinii, acolo îl căsăpea. S-a mai astîmpărat o vreme, că era şi fricos după toate altele.

În primăvara lui '32 l-a cunoscut pe bărbatu-său. Se întorcea de la o cucoană la care spălase toată ziua. În cutele rochiei ieftine mai stăruia mirosul de leşie şi de aburi de rufe, avea şi-o ameţală de nedormită ce era, ar tot fi stat jos, că i se umflaseră picioarele aplecată peste albi. Nu se uita nici în dreapta, nici în stînga. De la capul tramvaiului şi pînă în mahalaua ei, aproape de Pipera, era de mers. Mîncai o piine şi jumătate, dar cu timpul se obişnuise. Era mai greu iarna, cînd s-aşternea zăpada nămeţi-nămeţi, ziceai că-ţi iese lupul înainte, dar atunci se întorcea mai devreme, să n-o apuce seara. Pe cînd acum?

Era la începutul lui martie, pe marginea drumului noroios mai rămăseseră grămezi de zăpadă. Potecile se zbiciseră; deasupra, amurgul sur, nori vineţi şi-o ră-măşiţă de soare, să înveselească cerul. Mirosea a pămînt şi-a bălegar, pe lîngă ea treceau ţăranii în căruţe, bătîndu-şi caii. În urma lor cădeau paie tocate, Tereza le mai auzea glasurile vesele, de parcă ar fi fost plecaţi la nuntă. La dreapta se vedea Şoseaua Nordului, cu limba ei de asfalt negru, spălată de ultimele ploii.

În fața pompei de benzină, că ridicaseră și o pompă de metal, vopsită în galben, cu un braț adus, stătea Gaie, un bătrîn de vindea muierilor din mahala gaz și umplea rezervoarele autocamioanelor care se opreau aici. Se vedeau în fiecare zi, cam la aceleași ceasuri și Tereza îi dădea ea întii bună seara, pentru că era mai tînără și așa se cuvenea. Gaie scotea ceasul de la brîu, îi bătea geamul vechi cu unghia și spunea în glumă : „Cam tîrziu, cam tîrziu, domnișoară !” Ei, uite asta-i plăcea Terezei, că bătrînul n-o mai scotea din domnișoară. Mai tîrziu, peste vro doi sau trei ani, de un Paște, i-a dat în dar o cămașă, lucrată de mîna ei, s-o țină minte.

În ziua aia, cînd trecea ea pe-acolo și dădea ca de obicei bună seara, din baraca lui Gaie, că acesta avea și-o baracă de adăpost pentru vreme rea, a ieșit un bărbat tînăr, să fi avut treizeci și ceva de ani. Era îmbrăcat într-o salopetă unsuroasă de cărbune și ținea o mină în buzunar. Între buzele fripte de tutun, ardea o țigară. Avea ochii mari, mirați și un obraz palid, neras, care nu-l urîcea de loc. Tereza s-a oprit fără să vrea pe loc, crezînd că omul acela necunoscut vrea s-o întrebe ceva, dar el i-a făcut numai loc să treacă și și-a scos șapca din cap, salutînd-o cu un zîmbet abia văzut. A grăbit pașii tulburată, fără să știe de ce. Pe urmă, cînd s-a gîndit mai bine, știa de ce-i plăcuse atît de mult omul acesta întilnit pe Șoseaua Nordului : era singurul bărbat care-și scosese șapca în fața ei.

Cum a ajuns acasă, după ce-a aprins lampa, primul lucru pe care l-a făcut a fost acela de a se uita în

oglinză. Cîți ani trecuseră de cînd nu-și mai privise chipul slăbit, urîțit puțin de nopțile nedormite, dar tînăr încă ?

Sufletul ăsta omenesc tare-i păcătos ! Ți-o ia înaintea, presimte. Într-o săptămînă a scos lucrurile afară, a aruncat o vadră de gaz în colțurile odăii, să scoată păduchii din lemnul vechi, s-a mai și certat cu proprietarul, care spunea că dacă sare o scînteie o să-i ia casa foc, că nu mai ardea odată, a spoit, și-a spălat perdelele, le-a călcat, ți-era mai mare dragul să intri să șezi.

Se îndreptase și timpul, venise aprilie cu sărbătoarea lui verde, cîmpul Piperei, numai iarbă. Cum se apropia de șoseaua asfaltată, Terezei îi bătea inima mai tare. Domnul Gaie, tot la locul lui sta, pe un scăunel cu trei picioare, ca vînătorii. Fuma și ăsta ca șerpuii, de ce s-o fi spunînd așa, chit că pe pompă scria : „*Atențiune, pericol de incendiu, nu aprindeți țigări !*“ Cînd îl vedeai, cu buruiana dracului în gură. Tot așa hîtru, scotea ceasul lui de la brîu, îi bătea geamul cu unghia îngălbenită la vîrf și spunea cuvintele acelea frumoase, de-i plăceau Terezei : „Cam tîrziu, domnișoară !“ Și sufletul ei se posomora, trăgea cu ochiul spre maghernița bătrînului, doar-doar l-o vedea iar pe omul care-și scoasese șapca în fața ei.

Trecuse vara aia, degeaba pusese Tereza și niște flori de hîrtie la fereastră, le acoperise praful, păreau cenușii, urîte, nici nu se mai uita la ele. O apucase un dor de bărbat, nu mai dormea nopțile. Peste cîmpul Herăstrăului plutea un miros de fîn, adus de vînt de departe. Ar fi umblat desculță, ca o bezmetică, înce-

puse să vorbească singură, tinerețea își cerea ce-i al ei. Își adusese aminte de cîteva ori de Mitroi, îl iertase în sufletul ei, dacă l-ar mai fi întîlnit i-ar fi răspuns la bună ziua.

Pe bărbatu-său, pe Constantin, îl întîlnise abia în toamnă, din întîmplare, tocmai pe Grivița, într-o du-gheană în care intrase să-și cumpere pantofi. Cînd să se-așeze, să tîrguiască, de cine dă cu ochii, alături ? De omul pe care-l aștepta de atîta vreme. Își încerca și el o pereche de pantofi de box, cu botul pătrat, după moda americanescă de-atunci. El a recunoscut-o numaidecît. Era îmbrăcat în niște haine scurte, cam necălcate, și-avea alături o lădiță de lemn, cu scule. S-a ridicat de la locul lui, tîrîndu-și un picior neîncălțat, și-a întrebat-o dacă ei îi plac pantofii aceia negri, lați, cu o cusătură albă de jur împrejur. Din una, din alta, s-a trezit cu el alături pe strada luminată, cu cîte un pachet la subsuoară. Au mai intrat în cîteva magazine ; Constantin, că-i spusese cum îl cheamă, era să-și uite lădița în cîteva locuri, veseli cum erau, ca și cînd se cunoșteau de cînd lumea. Prăvăliile miroseau frumos a piele și a toval, a mandarine și a untdelemn, a stofă ținută la căldură, și în după-masa aia de toamnă a înțeles Tereza plăcerea tîrguitului.

Pe la nouă au intrat amîndoi într-o grădină cu muzică și-au băut bere, ca după o oboseală mare, și-au stat pînă mai tîrziu. Noroc cu noaptea blindă, amedă. A aflat de la el că lucrează la trenuri, era lăcătuș, ținea pe maică-sa și încă o soră de era dată la școală. Nu părea prea îndrăzneț, deși sub gură avea o tăietură a

bărbiei care dovedea încăpăținare. Credea că are, ca și taică-său care murise, ceva la plămîni, asuda seara și dimineața. Nu voia s-o sperie, dar era bine să știe.

După vreo două ceasuri au plecat cu un tramvai spre Filantropia. Tereza a vrut să-l lase, că ședea departe și nu se cuvenea să-l ducă pînă în mahalaua ei, dar Constantin știa un drum pe marginea bălților, într-o jumătate de ceas se putea întoarce acasă fără mare pagubă.

Vreo două luni au făcut împreună drumul acesta, nici nu simțise Tereza frigul lui noiembrie, deși era îmbrăcată numai într-un palton ros și subțire. Înainte de a cădea prima zăpadă, Constantin a dus-o la primărie, i-a pus în deget o verighetă de alamă și s-a mutat la ea. La popă n-a vrut să meargă, deși ea ar fi vrut foarte mult să fie mireasa lui și-n fața lui Dumnezeu. Bărbatu-său a rîs cînd a auzit-o și-a retezat scurt : „Dumnezeu nu există, e o născocire a popilor“. Icoana din perete nu i-a scos-o însă, numai a sfătuit-o cu o blîndețe mușcătoare : „Cînd ți-o fi greu, să nu te rozi celui-de-sus, ci să-mi spui mie !“

Între lucrurile pe care și le adusese el, Tereza a văzut și niște cărțulii din care bărbatu-său nu-și mai ridica ochii cînd avea un ceas-două libere. Ce-a mai pățit și în ziua cînd a intrat Constantin în curtea ei... Domnul Banculea se brodise acasă, umbla cu mîinile la spate, în palton, să ia aer. Tam-nisam, cum a dat cu ochii de el, a întreat-o : „Dar dumnealui cine este, că eu la mine în curte nu primesc străini !“ „Bărbatul meu !“ Proprietarul n-a spus nimic un ceas-două, pînă

a copt-o bine. Constantin își chemase niște prieteni scara, la masă, să țină și ei minte ziua aceea, să bea un pahar de vin. Erau vreo trei, cu nevestele, niște oameni posaci, nedeprinși cu petrecerea. Sorbeau tăcuți, vorbind cu glas potolit despre necazurile lor, nu supărau pe nimeni.

Cînd le era lumea mai dragă, cine bate în ușă? Proprietarul. Nu, că are de vorbit cu „chiriașa lui“, cu Tereza. În locul ei a ieșit Constantin afară. S-a cam speriat domnul Banculea. „Ce vrei, domnule?“ l-a întrebat cu un glas supărat. Cîr-mîr, zicea că ori își găsește femeia altă odaie, ori să mai dea ceva la chirie, că se înmulțiseră. Bărbatul ei îi rîsesse în nas: „Doar nu stai la dumneata în poală! Nu-ți dau nici un leu mai mult, așa ca să știi, și de-acum încolo, cu mine să stai de vorbă, nu cu ea, că eu sînt bărbatul ei!“ S-au certat vreun ceas afară, de auzeau și musafirii de la masă. Mai mare rușinea pentru obrazul lor. Cînd a intrat Constantin în casă, era vînat de minie. Atunci l-a auzit ea pentru prima oară înjurînd. „Las' că terminăm noi odată cu exploatatorii ăștia!“ a încheiat și s-a înveselit deodată, turnîndu-și vin în pahar.

Ce știa Tereza pe vremea aia ce-i aceea „exploatare“ și comunism? În cărțuliile lui nu-și vîra nasul din respect. Îi plăcea foarte mult omul acesta tăcut și liniștit, și el o iubea de asemenea cu o stăpînire blindă. Un an de zile a fost fericită, nici măcar vorbele scîrnave ale proprietarului n-o mai supărau.

În iarna următoare născuse primul copil, un băiat. Ce mai petrecere au făcut, că bărbatu-său era tare

bucuros ! N-au trecut nici două luni și l-au arestat pe Constantin. Cît ținuse greva de la Ateliere, tot cu frica în sîn trăise. Era și un ger de crăpau pietrele. Al ei, dincolo de gardul de fier ; îi aducea de mîncare ca la hoți, bătîndu-se cu jandarmii, care n-o lăsau să se apropie. Noroc de copilul pe care-l ținea în brațe înfolit, că n-avea cu cine să-l lase. De mila lui, cîinii stăpînirii mai închideau ochii. „Au să vă împuște !“ îi spunea ea cu spaimă, privind acea mulțime neagră de soldați care păzea intrările. Constantin rîdea și era frumos, așa, cu obrazul său palid, nebărbierit : „Chiar dacă au să ne împuște, sîntem destui ; nu pot să ne omoare pe toți !“ Se uita la copil și-o trimitea acasă. „O să se îmbolnăvească ! spunea. Nu-l mai ține aici, în frig.“ Dar ei nu-i venea să se dezlipească de gratiile acelea reci de fier. Vuietul mașinilor care aduceau mereu alți soldați, comenzile cu glas tare ale ofițerilor, vaietul mulțimii de femei, toate la un loc o înspăimîntau. Nu dormise vreo două nopți. Alergase prin vecini, găsise un suflet de femeie căreia să-i lase copilul bolnav și alergase cu două pîini negre și o mîncare sleită pînă la ateliere.

Încă de departe, de la capătul Griviței, auzise un urlet sinistru de sirenă, aerul rece vibra ca o tablă lovită. Începuse să alerge și deslușise împușcăturile înfundate. Parcă ar fi tras cineva în propria-i inimă. Simțea o durere ascuțită sub sîn, fugea gîfîind. De departe se auzeau strigăte și pașii soldaților alergînd pe caldarîm. O opriseră de departe jandarmii ; degeaba încercase, plîngînd, să răzbată prin cordonul

acela, nu reușise. Deasupra locului plutea un fum verde, mirosea a praf de pușcă, pe lângă ea treceau mașini huruind și sirena aceea se auzea mereu, sfișietor, din ce în ce mai puternic, îngrozind-o.

Constantin nu se întorsese acasă decît peste vreo trei ani, bolnav, abia ținîndu-se pe picioare. În timpul ăsta îl mai văzuse de cîteva ori, la pușcăria unde-i ducea pachete cu mîncare. Stăteau tăcuți unul în fața altuia, despărțiți de o plasă deasă de sîrmă și schimbau numai cîteva cuvinte. El întreba ce mai face copilul și ea îl liniștea cu cîteva cuvinte. Nici nu-i deslușea bine chipul slăbit, ar fi vrut măcar să-i strîngă mîna, dar nu se putea. Serile cînd se întorcea de la penitenciar i se păreau îngrozitoare. Cît timp putea să muncească, să uite, se simțea bine, dar de cînd primea cartea poștală, mică și îngălbenită, pe care scria cu cerneală violetă data vorbitorului și pînă îl vedea, i se părea că orele stau pe loc, o apuca o amețală. Noroc cu Chiva, vecina ei, o femeie între două vîrste, care văzuse multe, muiere tăcută și înțeleaptă, cu care se mai ajuta. Să nu fi fost femeia aceea, ar fi trebuit să nu mai lase copilul din brațe și asta nu se putea, pentru că ea din mîinile ei neobosite își scotea pîinea cea de toate zilele.

Domnul Banculea, de cînd îl arestaseră pe Constantin, crescuse în colți, nu-i mai tăcea gura : „Să te muți, boanghino, cu broscoiul tău cu tot ! Că nu pot să dorm din pricina lui...” Dar el, copilul, ca ingerul, nu-i auzeai gura. Nu mai putea să rabde Tereza, striga la el : „Ce inimă de cîine oi fi avînd, domnu Banculea, de nu mai ai loc de-o amărită !” Proprietarul rînjea : „Eu n-am

milă de comuniștii care vor să răstoarne ordinea statului !” Asta era politică, nu mai pricepea Tereza. Sta uneori noaptea, cu ochii deschiși, și se gîndea. Adică de ce îl ridicaseră pe bărbatul ei, ce voiau ei, comuniștii, pentru că el spunea că e comunist ? Să dea ordinea statului peste cap ? Dar ce era aceea ordinea statului ? Mai demult, cînd el încă stătea acasă, de nu-l luaseră, Tereza îndrăznise să-l întrebe cu sfială : „Adică ce-i aia exploatare și ordine capitalistă ?” Cuvintele o înfiorau și acum, i se părea că sub ele se ascund taine nemaipomenite, pe care ea, o minte slabă de femeie, nu are cum să le dezlege. Constantin ridicase privirile, o privise puțin și-i luase mîna. „Unii dintre tovarășii mei îmi spun că nu e bine să amestecăm femeile în politică, dar eu tare cred că bine-ar fi ca și ele să se ocupe de treaba asta. Am fi mai mulți. Ce, adică pentru femeile noastre mizeria are altă culoare ?” Rîsesse încet, întristat puțin de un gînd al lui, și pe urmă o întrebuse, deși știa ce hram poartă de cînd o luase : „Tu n-ai vrea să fii respectată în lumca asta ?” Cum să nu vrea ? Dar ce, parcă nu era respectată ? Uite, de pildă, domnul Gaie, și-acum se uită la ceas cînd o vede. E drept că nu-i mai spune domnișoară, dar asta numai pentru că nu se mai cuvine. Cît despre zăludul de proprietar, ăsta era bun de legat, n-avea inimă-n el, cum să-i ceri prostului să te respecte ? Numai că nu mai avea loc de ea. Credea că, dacă e singură, poate să-și facă de cap. Și începuse cu judecățile. Pe sălile tribunalului nu fusese Tereza niciodată, dar domnul Banculea nu se lăsase pînă n-o adu-

sesz în fața judecătorilor. Multă vreme nu pricepuse femeia cum se pot ascunde răutăți în sufletul unui om, dar de data aceasta se lămurise. După cîteva înfățișări, fusese amendată să plătească cinci sute de lei pentru că „degradează imobilul în care locuiește“, cum sunau vorbele unuia dintre grefieri. Degeaba plînsese Tereza și-i chemase la fața locului, oamenii aceia parcă erau surzi și orbi. Adică, pentru că tot nu înțelegea, dacă voise să scape de păduchia din pereții de lemn ai coșmeliei proprietarului însemna că dorise să-i dărîme „imobilul“ ? Atîta strîmbătate nu mai îndurase femeia. Parcă judecătorii îmbrăcați în negru erau jurați cu domnul Banculea, nici nu voiau s-o asculte, ei îi arătau cărțile lor groase în care zăceau în litere legile lor strîmbe. Suma pe care trebuia s-o plătească nu era atît de mare, dar știa hapsînul ei de proprietar cum își cîștiga ea fiecare leu, cum nu dormea nopțile ca să mai coase o față de pernă pentru că avea de hrănit un copil ?

Cînd au ieșit afară din sala întunecoasă a tribunalului, domnul Banculea i-a rîs în nas : „O să te văd eu, dacă mai ai glas. La al doilea proces, am să te arunc în stradă, pe tine și pe broscoiul tău ; scap eu de voi, de toți. Îmi bag eu alți chiriași, să-mi dea cît vreau...“

În ziua aia i s-a umplut sufletul Terezei ca un pahar. Nu știuse prea bine ce ordine burgheză vor să răstoarne comuniștii, dar bărbatul ei împotriva unor oameni de felul lui Banculea se vede treaba că lupta, cu ei avea o răfuială. Cînd îl văzuse ultima dată dincolo de gardul de fier al atelierelor așteptînd liniștit,

fără teamă de ceea ce o să i se întâmple, crezuse că de fapt el n-o să pățească nimic, că se va întoarce peste o zi sau două și viața lor va fi ca înainte, bună-rea, dar o viață lipsită de spaima asta a zilelor care se duc goale undeva, fără să-ți lase vreo bucurie. Sub ochii ei trecuseră camioanele cu morți și răniți, auzise comenziile răstite ale ofițerilor și simțise paturile metalice de pușcă în coaste când încercase să se apropie împreună cu mai multe femei de porțile înalte de fier ale atelierelor, ca să știe o clipă mai devreme dacă bărbatul ei fusese omorât sau nu. Două săptămâni așteptase în poartă să-l vadă întorcându-se, dar cel puțin după trei zile se mai liniștise, pentru că dacă nu i-l trimisese răpăn acasă, să-l înmormânteze, însemna că scăpase. După o lună îl văzuse la proces într-un țarc de lemn, palid, dar surizându-i cu blindețe. Răspundea liniștit la vorbele răstite ale judecătorilor. Tereza auzea pentru prima oară cuvinte îngrozitoare : „crime împotriva statului“, „rebeliune“, pe lângă ea treceau văduvele îmbrăcate în negru ale tovarășilor morți, dincolo de avocați stăruia tăcerea neiertătoare a mulțimii de ceferiști, care priveau cu ochi plini de ură masa judecătorilor. Trebuiau deschise mai multe ferestre, aerul era înăbușitor, ședințele se întrerupeau des, sala era evacuată din când în când de jandarmi ; când în sfârșit, după mai multe zile, se rostiseră sentințele, mulțimea aceea tăcută izbucnise într-un murmur amenințător, care nu fu potolit decît afară.

Constantin fusese condamnat la trei ani de închisoare și femeii nu-i venea să creadă că toate acestea

se puteau petrece sub ochii tuturor, fără ca cineva să poată face ceva în ajutorul celor care, așa cum i-o spuneau și ei, nu cereau decît „pace, pîine și dreptate“.

La început se resemnase. Sufletul ei de țărăncă se împăca la gîndul că „dacă așa a dat Dumnezeu, așa trebuie să se întîmple“. Numai că peste vreun an i se îmbolnăvisc copilul și trebuise să cheltuiască pe doctorii toată bruma de bani ce o strinsese. Niciodată viața nu i se păruse atît de tristă ca în aceste zile. Se gîndea cu groază că dacă bărbatul ei se va întoarce și nu-și va mai găsi copilul ar fi fost mai bine să n-o fi găsit nici pe ea, pentru că însemna că nici atîta nu fusese în stare să facă cît lipsise, să crească un copil care era și al lui. Și fără să vrea se uita altfel în jurul ei. Începuse să se întrebe de ce unor oameni le este dată o viață ușoară și altora numai suferință și griji? Și cucoanele cărora le spăla rufele aveau copii, dar aceștia erau sănătoși, părinții lor nu le duceau grija, nu simțeau spaima ei, mereu sporită, de mamă care nu poate să-și apere copilul de primejdiile creșterii.

Se făcuse colțoasă, supunerea ei blindă se schimbă într-o trufie rece, ascunsă. Simțea uneori și puțină milă față de femeile acelea ce trăiau în lenevie și plictiseală. Înțelesese deodată că oamenii care veneau uneori înainte de arestarea lui Constantin în casa lor se ocupau cu ceva primejdios. Și nu mai suferi atît. Aștepta zilele de vorbitor cu nerăbdare, de la o vreme își privea bărbatul altfel. El nu-i spusese niciodată că se îndeletnicește cu lucruri deosebite, dar Tereza știu dintr-o dată că locuise multă vreme lingă un om

neobișnuit. Îi căută cărțuliile pe sub saltele, unde le ținea ascunse și începu să citească.

Se descurca greu, ar fi vrut să întrebe și pe alții câte ceva despre ceea ce-i rămînea nelămurit în minte, dar pe cine să întrebe ? Vecina ei, Chiva, era o femeie la fel de neluminată ca și ea, iar altcuiva nu putea să-i arate broșurile dosite.

Într-o după-amiază din vara anului 1936 se întorcea pe Șoseaua Nordului cu copilul de mînă. Acesta crescuse, îl lua de vreun an de zile cu ea pe unde se ducea, uitîndu-l pe cîte o grămadă de rufe murdare. Dumitru, că Dumitru-l botezase, era un băiețaș tăcut, nu scotea o vorbă ceasuri întregi. Tereza îi făcea, cu mîinile ude, vapoare din hîrtie de ziar și cu asta nu mai avea nici o grijă, putea să-și vadă de albia ei. Era încă devreme, peste cîmpul Piperei nu coborîseră primele umbre ale serii. Se vedea de departe aeroportul cu iarba lui scurtă, albăstruie și cerul larg sub care zburau avioanele argintii. În drapelele aflate pe acoperișurile hangarelor bătea vîntul, și de undeva din gropile Herăstrăului venea un miros de gunoi dospit la căldura soarelui, o miasmă ascuțită și tulburătoare. În curțile rare cîntau cocoșii leneși cu glas dogit și la pompa de benzină a lui Gaie aștepta un om care tare aducea cu bărbatul ei.

A mărit pașii, speriată puțin, făcînd grăbită socoteala zilelor pe care Constantin al ei trebuia să le petreacă încă în pușcărie și după zece minute de mers l-a recunoscut. El era, în hainele rămase prea scurte, necălcate. La fel ca în ziua cînd o cunoscuse, își scosese șapca din cap și venise alergînd spre ei. Tereza îl lă-

sase pe copil să meargă singur pe drumul de asfalt. Dumitru privise nedumerit la necunoscutul care se aplecă spre el și-l sărută. Femeii îi venise să plîngă, dar se stăpînise, nici ea nu știa de ce, așteptînd să se ridice. „Ce-i cu tine ?” întrebasese cînd în sfîrșit Constantin, cu copilul în brațe, o privea. „Bine, ce să fie, mi-au dat drumul.” Era palid, tușea încet, acoperindu-și gura cu palma. Au trecut prin dreptul pompei și domnul Gaie i-a privit fără să spună nimic, prefăcîndu-se că are treabă. Bărbatul a intrat în casă, s-a uitat la lucrurile cunoscute și s-a așezat pe pat, ostenit. Ar fi putut să intre înainte, pentru că știa unde ținea ea ascunsă cheia, dar se mulțumise să o aștepte cîteva ceasuri la pompa de benzină, stînd de vorbă cu Gaie. O întrebasese ce i se mai întîmplase, dar Tereza nu-i spusese nimic despre felul cum se purtase proprietarul cu ea. Încercase în seara aceea să fie veselă, să-l facă să uite cîteva ceasuri că trecuseră trei ani de zile de cînd el nu se mai întorsese. Tîrziu, spre miezul nopții, după ce luaseră masa și adormiseră copilul, Constantin se dezbrăcase și fără să spună un cuvînt o chemase lîngă el. A doua zi, femeia ajunsese mai tîrziu la cucoana căreia îi spăla rufe. Era puțin mai palidă, cu un surîs ascuns pe buzele veștede, cu o lucire de fericire secretă în ochii verzi.

Vreun an de zile, Constantin nu avu voie să lucreze nicăieri. Îi cereau hîrtille și în hîrtii scria că „uneltise împotriva statului”. Patronii se fereau de el ca de ciumă,

iar la Calea Ferată în nici un caz nu-l mai primeau. La început se necăjise, se întorcea seara după o zi de alergătură zadarnică, cu o cută care mereu se adîncea pe frunte. Începuse să bea cite puțin rachiu și asta nu-i făcea bine. Tereza voia să nu-l mai știe așa, îl liniștea zadarnic, spunîndu-i că atîta vreme cît putea ea să muncească să nu aibă nici o grijă. Bărbatul îi lua mina arsă de sodă și i-o mîngîia încet, o privea drept în lumina ochilor și ridea scurt : „Tu ești cea mai bună nevestă din lume, dar eu nu pot să stau, trebuie să fac ceva...”

Într-un timp găsisese cîte ceva de lucru pe la binalele din parcul Jianu unde se ridicau o mulțime de vile. Cărase la început cu spinarea, furase din ochi meseria de zidar și în cîteva luni putea să se întoarcă fericit sîmbăta seara acasă cu un teanc de hîrtii pe care-l așeza pe masă. Își mai cumpăraseră haine, duminica iar veneau musafiri în casa lor. Erau aceiași oameni tăcuți, vorbind aproape șoptit, ca și cînd s-ar fi temut în permanență că sînt pînziți de urechi străine. De nevestele lor se apropiase cu greutate. Erau și ele mute, necăjite, trăind cu o spaimă mereu prezentă în suflet. Seara, după plecarea lor, Tereza îl ruga pe Constantin să-i vorbească despre prietenii lui, despre cărțile pe care cu greu le înțelegea. Bărbatul îi spusese cu răbdare că existau atunci în România niște oameni care voiau să răstoarne burghezia. Răsturnarea nu se putea face cît ai bate din palme, aveau de ridicat cadre, oamenii aceștia trebuiau să se pregătească, să învețe în

fiecare zi. Unii dintre ei putrezeau în pușcării, alții erau hăituiți, dar lupta lor surdă nu înceta nici o clipă.

În câteva rînduri, Constantin o trimisese la niște prieteni de-ai lui cu niște pachete și Terezei nu-i fu frică, deși înțelegea că făcea un lucru periculos. Trufia aceea rece, abia mijită față de lumea pe care o slugărea, crescuse și i se întîmplase de cîteva ori să se certe cu cei de la care cîștiga bani. „N-ai să mai găsești de lucru, îi spunea cîteodată bărbatul ei, și-atunci ce-ai să faci, pentru că nici cu zidăria asta a mea nu se știe cît o să mai meargă !” Tereza îl privea mirată : „Adică ai vrea să mă las călcată în picioare ?” Se împăcau repede, dintr-o privire. De fapt, Constantin era mîndru de schimbarea ei. Totul ar fi mers cum trebuie, dacă băiatul lor, Dumitru, ar fi fost mai sănătos, dar obrazul lui rămînea tot vînat, roșeața sănătății nu se aprindea sub pielea aceea subțire. Știa amîndoi, și ea, și bărbatul ei, că moștenise boala de piept a tatălui. Le-ar fi trebuit o casă luminoasă, mare, în care să intre soarele, dar unde să se mute ei de aici pe astfel de vremuri, cînd măsurau banii ca la farmacie, cu dramul ?

Pe urmă, Tereza rămăsese iar însărcinată și născuse o fată. Se înmulțeau. Proprietarul nu mai tăcea cu legile lui și parcă de ce îmbătrînea, de aceea se făcea mai arțagos. Noroc că avea bărbatul la ușa casei, că altfel și-ar fi luat cîmpii din cauza nebunului ăstuia. Se făcea că nu-l mai bagă în seamă și-și vedea de-ale ei.

În preajma războiului, iar îl ridicaseră pe Constantin. Într-o noapte năvăliseră vreo cinci inși necunoscuți în casă, speriaseră copiii din somn și căutaseră peste

tot, în toate ungherele odăii. Găsiseră un pachet de manifeste, îl luaseră cu ei și Tereza îi urmăse în urma bărbatului, care fu urcat într-o mașină. Când ultimul huriu al dubei se pierdu, Tereza se întoarse spre casă. Începuse să plouă și noaptea era rece. Își aduse aminte că lăsase copiii singuri și grăbise pașii. Ușa era dată de perete și în odaia lor toate lucrurile zăceau vraiste la pământ. De dincolo de zidul subțire se auzeau injurăturile proprietarului. Nici nu se răcise bine așternutul în care stătuse Constantin și domnul Banculea începuse cu amenințările lui : „O să vă scot din casa mea, comuniștilor, și pe tine, boanghino, te potrivesc eu !” Nu-i răspunsese și plînsese încet, înăbușit, după ce-și adormise copiii. Zorile o găsiseră cu lampa aprinsă pe masă, ascultînd zgomotele curții. După multă vreme auzise glasurile celorlalți chiriași, care plecau dimineata la muncă și se întorceau abia noaptea, osteniți, fără chef de vorbă ori de petrecere. Unul dintre ei, un cazan-giu, îi bătuse la geam și o întrebase cu glas răgușit, privind în pământ : „Iar l-au luat pe-al dumitale ?” „Da”, îi răspunsese Tereza. „Nu-i nimic, se întoarce el. Dacă ai să ai vreo nevoie, spune-ne și nouă.” Și plecase fără un cuvînt, trîntind poarta în urma lui.

Pe urmă începuse războiul. Pentru ea viața nu se schimbase prea mult, poate îl simțea numai în faptul că găsea mai greu de lucru, pentru că unii dintre cei care-i dădeau de lucru scăpătaseră sau aveau necazuri. În unele porți cunoscute zărea în zori drapelul negru și nu mai intra, știind că familia celui căzut cine știe unde primise un plic de la comandamentul armatei. Pe

Constantin al ei îl mai văzuse numai de două ori, nu mai putea să-i trimită nici pachete, pentru că legile se aspriseră. Ultima dată arăta foarte rău, abia venise la vorbitor, parcă mai mult tîrîndu-se. Întrebuse de copii și de mersul războiului, dar ea nu-i putuse spune mare lucru, fiindcă nu citea ziarele. El o certase blind pentru asta și de a doua zi Tereza începuse să urmărească cu o speranță chinuitoare soarta șovăielnică a luptelor.

La sfîrșitul anului 1942, fata murise după o scurtă boală. Era o iarnă grea, tot cîmpul Piperei fuscse acoperit de mari troiene, vîntul bătea de-a lungul Șoselei Nordului cu furie. Abia au putut, ea cu vecina ei și cu cîțiva meseriași din curte, să ducă sicriul copilei pînă la cimitirul din apropiere. Nu spunea nimeni nimic. S-au întors, au rămas cîtva timp în odaia rece, mîngîindu-i băiatul. Acesta se juca nepăsător în patul lui, și mai tîrziu, cînd tăcerea din jur devenise apăsătoare, întrebuse unde i-o duseseră pe sora lui, pe o vreme ca asta.

În primăvara următoare, un poștaș pe bicicletă întrebuse la pompa de benzină pe domnul Gaie dacă știe cumva unde șade Tereza. Acesta s-a ridicat de pe scaunul său și i-a arătat casele cu spate de chirpici ale lui Banculea : „Acolo“. Omul a mulțumit și s-a urcat iar pe bicicleta lui ruginită, care scîrțîia la mers. Avea pe cadru, legat cu sfoară, un pachet nu prea mare și Gaie se întrebuse de unde-i venise femeii un asemenea dar, pentru că o știa singură și, după cîte-și amintea, de cînd o cunoștea, nimeni nu-i scrisese măcar o scrisoare.

Întîmplător, Tereza era acasă. Privise la omul cu șapcă și se iscălise pe o recipisă, uluită puțin, cuprinsă de presimțiri. Poștașul, fără să spună un cuvînt, se suise pe bicicletă și plecase. Femeia îl urmărise puțin și desfăcuse curioasă pachetul, chiar în pragul casei, nemaiavînd răbdare să intre înăuntru. Sub hîrtia groasă, cenușie, se aflau hainele necălcate ale lui Constantin, cămașa lui peticită cu grijă la guler, pantofii scilciați și verigheta de alamă, puțin coclită de trecerea vremii, în care era săpat numele ei. În cîteva rînduri bătute la mașină, direcția unei închisori din țară o înștiința că bărbatul ei fusese ucis, pentru că „încercase să fugă de sub escortă“. Nu urma nici o lămurire, nimic. Numai trei sau patru rînduri bătute la mașină și stofa neînsuflețită a hainelor, cămașa aspră, ieftină, în care stătuse trupul viu al lui Constantin. A pus jos grămada aceea de lucruri cu care nu mai avea ce face și a privit cerul albastru, adînc, al zilei de primăvară. Ar fi vrut să scoată un strigăt sau să lase să-i scape pe obraz o lacrimă, dar nu simțea decît o apăsare dureroasă pe inimă. Și-a pus în deget și verigheta lui, care era puțin mai mare, și de atunci n-a mai scos-o. Încă, mai tirziu, încolo, o întrebau cucoanele de ce poartă două verighete, și ea le răspundea repede, cu răceală, că acela era semnul ei de doliu, pentru că-i murise bărbatul.

Înainte de începerea bombardamentelor asupra Bucureștiului, prietenii lui Constantin începuseră să vină din ce în ce mai des în casa ei. O întrebau dacă e pregătită și ea înțelesese că în curînd trebuia să se petreacă ceva neobișnuit. Îi ajuta, ca și pe bărbatul ei,

să ducă pachetele cu manifeste, și într-un timp ascunsesese în odaia ei și câteva arme aduse pe furiș noaptea de un urmărit. Le era frică tuturor de domnul Banculea. Acesta nu mai avea somn și i-ar fi denunțat dacă ar fi știut ceva, așa încit prin 1944 nu o rugau decît să poarte corespondența dintre câteva grupe ilegale care acționau în capitală.

În luna aprilie a acelui an, Tereza abia scăpă cu viață. Se afla undeva în apropierea Gării de Nord și pe la prînz auzi sirenele de alarmă. Era obișnuită cu exercițiile de apărare antiaeriană, așa că nu prea se grăbi să intre undeva, cu atît mai mult cu cît trebuia să ducă o scrisoare unui om care o aștepta în fața unui cinematograf din apropierea podului Basarab. Și deodată auzi zgomotul surd al bombelor. Simți pămîntul tresărind sub pași și alergă spre locul întîlnirii, speriată mai mult la gîndul că nu l-ar fi putut găsi pe cel căruia trebuia să-i predea scrisoarea. Pe urmă văzu prăbușindu-se lîngă ea un zid și căzu la pămînt trîntită de forța unei explozii apropiate. Cu omul acela nu se mai întîlni. Toată Grivița fusese transformată dintr-o dată într-o grămadă de ruine și ea alergă speriată spre casă, să vadă dacă nu i se întîmplase ceva băiatului lăsat în seama Chivei. Nu mergeau nici tramvaiele, nici mașinile și drumul fu chinuitor. Ostenise. Soarele ardea nemilos. La capătul Șoselei Nordului se liniști. Mahalaua lor, cu case rare, scăpase neatînsă. Domnul Gaic stătea pe scaunul său și citea ziarul din dimineța aceea. Părea netulburat, deși o întrebasese cam cu spaimă dacă fusese în oraș în timpul bombardă-

mentului. Când Tereza îi spusese că aproape au dărimat Grivița, domnului Gaie i se aburiseră sticlele de la ochelari.

Își găsisse copilul teafăr, vecina nu mai termina cu crucile, mulțumind lui Dumnezeu că scăpaseră. Proprietarul înjura prin curte, căindu-se că își ridicase nenorocitele lui de case, aici, lângă aeroport.

Urmaseră apoi câteva luni de spaimă și griji. Poliția secretă a statului se afla pe urmele prietenilor ei și Tereza nici măcar nu putea să-i adăpostească. Știa că se pregătește ceva, în ascuns, că vor avea foarte multe lucruri de făcut, dar nu-i întreba niciodată nimic, de frică parcă să nu-i supere.

Tot în timpul ăsta, pe vară, se îmbolnăvisese și domnul Banculea. Căzuse într-o zi la pat și nu putuse să se mai ridice. Tereza îl auzise gemînd într-o dimineată, înainte de a pleca să calce unei cucoane. Își spălase băiatul, care era pedepsit să se scoale din somn la cinci, cînd ar mai fi dormit, căci trebuia să meargă cu ea, încuiase ușa de două ori cu cheia și plecase. Seara, tîrziu, la întoarcere, iar îl auzise pe proprietar. Gemea înfundat, nu mai putea parcă să respire. La început, nu știa cum, dar se bucură. „Fiecăruia după inima lui, își spusese femeia, poate acum s-o mai potoli“. Nu dormi aproape de loc noaptea aceea. Se gîndi că domnul Banculea este singur, și, proprietar-proprietar, păcătos-păcătos, dar nu puteai să asculți cum se prăpădește. S-a stăpînit ce s-a stăpînit, și a intrat în odaia lui, pe care nu o văzuse niciodată, deși îi despărțea numai un perete. Aerul era stătut, mirosea urît a murături și a

gaz vărsat. Deși vară, căldură să te coci, domnul Banculea stătea acoperit cu o plapumă zdrențuroasă și tremura tot. Cum a văzut-o, a început să-i strige măscări și să n-o mai scoată din „boanghină puturoasă”. Credea că vrea să-l omoare și se văita ca un copil. Avea o față trasă, neagră, moartea își aruncase semnul ei pe fruntea încrețită de suferință. Tereza s-a făcut că nu-l aude, a ridicat plapuma de pe el și l-a-ntrebat ce-l doare. Nici el nu știa prea bine, bănuind numai că are o „încurcătură de mațe”. A chemat-o și pe Chiva, l-au spălat, au curățat odaia, au chemat și un doctor.

Domnul Banculea a mai trăit vreo două luni. A murit în după-amiaza zilei de 23 august. Tereza a acoperit oglinzile cu niște basmale negre. A picat și vecina și s-au uitat una la alta. „Eu să fi fost ca dumneata – spunea Chiva – nu i-aș fi dat nici apă !” Ea i-a răspuns scurt că n-are „sufletul ăla”, și gata. În aceeași seară, prietenii lui Constantin au căutat-o. Aveau arme la ei și i-au spus că războiul s-a sfârșit.

~~~~~

Vrăbiile tot nu zburaseră de pe brațul pompei lui Gaie. „Unde o fi bătrînul acum ?” se întrebă. Pe calcanul de lut al caselor lui Banculea se mișcau umbrele oțetarilor. Sub un pom dintr-aceia plînsese Tereza în noaptea cînd îl ridicaseră pe bărbatul ei. Își aduse aminte de întîlnirea lor, de zilele lungi de așteptare, de întoarcerea lui și apoi de noaptea de spaimă cînd

il urmase pînă pe aci, prin apropiere. Își privi înduioșată degetul pe care purta cele două verighete.

Lumina zilei de august era prea puternică, sudoarea îi curgea pe ceafă și o minca spatele. Iarba de sub ea era și mai ofilită, mirosea bine și știa că dacă ar fi strivit un fir în dinți ar fi simțit un gust amăru.

Cînd ridică ochii, zări semnul comandantului. Era un om scund, cu șapcă de piele pe frunte. Se tîra acum înaintea lor cu prudență, așa cum făcu și Tereza o clipă mai tîrziu. În marginea șoselei se ridică scurt și trecu peste limba de asfalt în goană. Se auzi o împușcătură scurtă, ceva nevăzut și uieră pe aproape de urechea ei și după aceea urmară alte împușcături repetate. Își aduse aminte că proprietarul stătea și acum întins pe masa lui, cu brațele legate unul de altul, înțepenite de moarte. Era prea cald și cel mai tîrziu miine trebuiau să-l bage în pămînt. Treaba asta cu aerodromul ar fi fost bine să se termine mai repede. Iată de ce se grăbi să-i urmeze pe ceilalți, tîrîndu-se mai departe pe burtă, strîngînd bine arma atîrnată de gît. Îi era puțin frică, Jar, cu cît se apropia mai mult de gardul de sîrmă ghimpată al aerodromului, nu mai simțea acest sentiment umilitor. Își repetă de cîteva ori în gînd că trebuie să scape fără să fie lovită, pentru că acasă o aștepta băiatul ei.

Apa curgea neîntrerupt. Antonică își spuse în gând : „Iar au lăsat robinetul deschis ! Care-oi fi, mă, ăla, care-oi fi, să te string nițel de beregăți, să mă uit în fundul ochilor tăi, să te întreb ce-a fost taică-tu și maică-ta, și ce mi-ai învățat pînă acu ?“

Astea nu se văd, nu se știu...

Căută în întuneric cu mina. Nu găsea floarea dințată de aluminiu. Zgomotul chiuvelei îl scotea din sărite. Printr-o fereastră, al cărei contur albăstrui se desena pe fondul negru, compact, zări lumina puternică a unui bec de două sute de lumini și un dreptunghi roșu de cărămidă pe care tremurau în bătaia vîntului frunzele îngălbenite de iedără.

Cîți ani să fie de cînd vedea același zid lustruit, frunzele acéstea care înverzeau primăvara, erau aproape negre prin august și se îngălbeneau la jumătatea lui octombrie ?

Găsise robinetul. Îl strînse și înjură. „Care-oi fi, mă, care ? Becurile le furi, clantele de la uși le furi, parcă *uzina* asta nu mai are stăpin !“

P-astea nu le vede Filipache ! P-astea nu le vede Anghel... Pe ei îi doare viața lui particulară, ce face el acasă în pat cu nevasta !

Tăcerea i se păru prea mare. Nu auzea tighelul, zgomotul său sec, întrerupt ca un sughiț, și nici bătaia rolurilor. „Ce dracu,ăștia s-au culcat ?“

I se făcuse sete. Alta acum ! Poftim. Bău cu înghițituri mari. Apa era rece, îi îngheța gura. „Te cred și eu, dacă a curs cît vrei ! Astea toate cine le plătește ? Tata ?“ Parcă Filipache știe ? Nu mai are altă problemă decît pe el, Antonică, atît.

Undeva, aproape, foșneau tasterele. Mașinile scoteau un șuierat subțire, adormitor, pe care nici nu-l băgai în seamă, ca și cînd ar fi mers cu tramvaiul. Aici, împrejur, era munca. Asta era munca : fișîitul moale al tasterelor, sughițatul tighelului și bătaia vicleană a rolurilor. Noaptea și ziua, fără întrerupere.

Nu înțelege de ce tac rotativele. Nu era greu să și-i închipuie pe oamenii aceia, tovarășii lui de muncă, aplecați peste mașini, încordați, cu ochii arși de somn, trăgînd de manete, mînuind claviaturile, sorbind scurt din țigările pe jumătate arse... De aceea nici nu promise să plece la altă tipografie. El aici se obișnuise. Cunoștea uzina cum ți-ai cunoaște buzunarele. Degeaba zicea președintele sindicatului : „Du-te, nene Antonică, la «Naționala». Altfel, or să te ia oamenii peste picior, o să te simți prost !“ Nu voise să plece. Mai bine rușinea față de ei, decît să lase atelierul lui.

Parșivă oră ! Parcă de ce venise incoace ? Să facă inspecție ? Dar ce, asta e treaba lui ? Ce, el, Antonică,

era administrator ? Venise să-și spele fața cu puțină apă rece și deodată somnul îi trecuse. Auzise robinetul curgînd și i se urcase sîngele în cap.

Nu l-o prinde ?

Adică de ce tocmai el ? Directorul ce-mi face ? Anghel ce-mi face ? Dorm dumnealor în loc să vină aici, să pîndească, să puie mîna pe ăsta, care-și face de cap...

Stai, domnule, dar dacă ești pățimaș ? Dacă ești pornit ? Adică crezi dumneata că lor nu le pasă, că-i ține partidul aici de florile mărului : și pe Filipache, și pe președinte, și pe Pîntea ? I-auzi colo !

Fii obiectiv, ce tot le găsești nod în papură ? Pînă a nu ți se fi întîmplat ce ți s-a întîmplat, n-aveai ochi așa de buni. Că nu s-o dărîma fabrica acu... O să le spui mîine, și gata ! Lipsesc cîteva becuri, ei și ? O să le înlocuiască...

De ce-i apără ?

De ce le dă apă la moară ?

Pe el l-a apărat cineva ?

Au sărit toți pe capul lui. Au tras din toate părțile, cu dinții, să simtă că vorba asta : morala proletară, nu e așa, de dat la spate. Ce nu-i ziseseră ? Că un comunist trebuie să fie așa, să fie pe dincolo, că un comunist n-are voie să greșească – parcă n-ar fi om, parcă n-ar avea carne pe el.

„Stați, mă fraților. Stați, ușurel. Am spus eu altfel ? Am zis că un comunist nu trebuie să fie comunist pînă la capăt ?“

„Păi atunci ?“

„Bine, dar asta este altă chestiune. Ce are politica cu sufletul meu ? Adică pînă aici mergeți ?“

„Pînă aici, cînd calci alături, ca să știi !“

Ieși pe coridorul întunecos. Abia se vedea. Undeva, în fund, la turnătoria de plumb, se tîra o dîră galbenă pe pardoseală. Căldura cuptorului cu gaze se simțea pînă aici. Și mirosul acela de plumb, dulce și apăsător, pe care-l știa de treizeci de ani. Parcă îți așază cineva un șervet greu pe față, care te înăbușă. Într-o tipografie, oricîte ferestre ai deschide, mirosul de plumb e mai puternic. Degeaba păcăne exhaustoarele acelea ca niște lulele, nu pot absorbi toată duhoarea dulce. Ce n-a făcut sindicatul ca să mărească ventilația ?! Chip de aerisește maghernița lui Bazilescu, făcută numai să aducă parale, fără grijă pentru om. Păi, să mi-l găsească, pe unde-o fi acum, și să mi ți-l ducă de ceafă la Șosea, la „Casa Scînteii“, să-i arate probă de tipografie, cu o zețarie cît peronul Gării de Nord, cu lumină ca la bal, să tot muncești.

Se împiedică de ceva. Era cît pe-aci să cadă. Drăcui. Aprinse un chibrit și văzu trei drugi de plumb, scăpați din căruțul cu care-i căra Pîrvu. Metalul lucește stins, are ceva de lingou, parcă-i unul din lingourile patronului, așa cum a fost turnat, cu o ureche lucioasă, care se agată de cîrligul linotipului. Dacă nu băga de seamă, gata, parcă ce, e greu să-ți frîngi laba piciorului ? Și aici era un bec ; căută comutatorul. Deasupra se aprinse o flăcăruie.

A ajuns la ușa turnătoriei. O deschide. Dinăuntru răzbește o căldură înăbușitoare și o lumină care-l orbește. Pîrvu și cu ajutorul lui stau în fața cuptorului, despuiați pînă la briu, și scot într-o lingură cu coada lungă plumbul topit, pe care-l toarnă în tipare drept-unghiulare.

- Ți-ai pierdut marfa pe drum ! îi spune în loc de „bună seară“.

- Închide ușa, că se face curent ! strigă ajutorul, un roșcovan cu glas gros.

- Ce marfă ? întreabă Pîrvu, lăsînd linguroiul.

- Ai pierdut niște drugi d-ăștia și era să-mi rup picioarele.

- Dacă umbli cu capul în sus !

- Umbļu pe dracu cu capu pe sus ! O fi trecut portarul de noapte și-a stins becul...

- Așa vorbește.

Fereastra mare din față e tot albastră, parcă-i o perdea ciuruită. Departe, licăresc cîteva stele. De afară intră mirosul veșted de frunze moarte al noptii de toamnă. Jos, în curte, paznicul de la poarta numărul doi a aprins grămezile de frunze de arțar și fumul drept, albicios, urcă pînă aici, luptîndu-se cu mirosul greoi de plumb.

Pîrvu își șterge fruntea asudată și rîde cu gura lui știrbă :

- Da ce-i cu dumneata, tovarășe Antonică, la ora asta pe aici ?

Se face că nu știe ce i s-a întîmplat.

- Ce să fie ? Parcă n-ai auzit ?

- Ce s-aud ?

Antoică îl privește prin ochelari. Omul pare foarte serios. Acum își aduce aminte că abia a venit din concediu. N-a aflat încă.

Ajutorul trage cu urechea.

- Parșivă oră ! Aș dormi oleacă, dar am treabă. Am desfăcut „gloaba“, i-am scos mațele afară, i le-am uns, parcă-i pe masa de operație ; pînă la șapte gîndesc că o fac la loc. Să vedem care pe care !

- Ce „gloabă“, nene Antonică ?

„Adică să nu știe Pîrvu tărășenia ?“

Mătură treptele calde ale cuptorului cu palma, adună cu unghiile boante boabele reci de plumb, căzute pe pardoseala de ciment, și le privește. „Parcă sînt niște bile...“

Oare el s-a jucat vreodată cu bile ? Nu s-a jucat. De unde să se joace ? La treisprezece ani ținea o familie. Cînd să te mai joci ?

Pîrvu a scos o țigară. O bate în capete, îi înmoaie tutunul și așteaptă. Are mîini mari, ciupite de schije de fierbinți ale plumbului. „Și în păr trebuie că are plumb“, se gîndește Antonică. Au vrut să-l scoată de aici, să-i dea o muncă mai ușoară, dar n-a vrut. Nu se putea despărți de locul acesta, de otrava dulce pe care o înghițea de ani de zile.

- Ce „gloabă“, nene Antonică ? mai întrebă o dată Pîrvu.

- Ce „gloabă“, ce „gloabă“ ? Parcă nu lucrezi cu mine în uzina asta de treizeci de ani ?

„Oare treizeci or fi ? Treizeci parcă nu, dar douăzeci tot sînt !“

– N-am auzit, nene Antonică.

E drept, sînt trei etaje pînă jos, la secția mașinilor plane, dar, oricît, ar fi trebuit să știe cîte ceva despre „gloabă“.

Scoate și el o țigară. O înmoaie între palme, cum a făcut adineauri Pîrvu, și, după ce simte firele buruienii dracului moi ca mătasea porumbului, o aprinde și trage adînc în piept.

„Gloaba“ este o veche mașină nemțească de tipărit, mașina 32, cum i se spunea în anumite ocazii și cum figura odată pe rapoartele de lucru, cum are să scrie și el, mîine la prînz, cu litere mari, apăsate, să simtă cei care trebuie să simtă. Nu s-a mai lucrat la ea, să fie zece ani. I se mai spunea și „mașina de pedepsă“. Făceai gălăgie vreodată, primeai mai puțin la chenzină, asta te aștepta. Bazilescu nu te dădea afară pe atunci. Nu. Aducea alt lucrător, îl pune pe mașina ta și-ți zicea : „Fii bun, vezi că e mult de lucru, du-te dumneata de lucrează pe 32, omul ăsta e nou, nu știe seama“. Și rîdea în gușa lui lucioasă, cu ochii sclipind de o veselie prost ascunsă, ca și cînd ar fi vrut să te facă să înțelegi : „Lasă, că-ți înmoi eu gilcile !“

Antonică mai lucrase pe mașina asta, și nu o dată. Avusese mulți „gilci“ de scos. La naționalizare, lucrătorii cășunaseră s-o demonteze și s-o vîndă la fiare vechi.

„Gloaba“ era un fel de monument al trecutului, de care oamenii nu mai voiau cu nici un chip să-și aducă aminte.

Numai el s-a împotrivit. Că zicea :

„Las', c-o s-o repar eu cînd oi avea timp !“

Timp ca s-o repare nu prea se găsisese. Filipache se opintea : „Dă-o dracului de rablă, o să găsim noi timp să trimitem pe careva s-o dichisească. Asta nu ți-ar trage peste cinci mii, nici să-i pui benzină !“ „Ce spui dumneata ? se răstoise el la director. Las-o pe mine, îmi fac eu timp s-o giugiulesc !“

Timpul să se ocupe de ea venise. Dar cum ? Cu o zi înainte, Pîntea îl chemase la adunarea de partid. Erau toți grămadă : Filipache, Anghel, nu lipsea nimeni, mă rog ! Încrunțați, de parcă tot le-ar fi plouat și le-ar fi nins.

– Uite ce e, tovarășe Antonică... începuse directorul.

Nu-i mai spuneau de mult „nene Antonică“, sigur că da...

– Da, tovarășe Filipache...

Le venea greu, își dăduse seama. Începutul fusese făcut mai demult, cu cîteva luni în urmă, între patru ochi : mai în glumă, mai în serios. Anghel îl oprise pe un coridor.

– Ia stai așa, Antonică.

– Stau.

– Ce-am auzit ?

– Ce-oi fi auzit ?

Președintele sindicatului, tot cu ochii în pămînt.

- Mă Antonică, eu te știu, vorba aia, nu de ieri, de alaltăieri...

- Mă știi, cum să nu mă știi.

- Ei, tocmai d-aia.

- Tocmai d-aia, ce ? Spune, ai ceva cu mine ? Nu-mi fac meseria cum trebuie ?

Anghel nu mai termina să-și numere nodurile de la șireturi.

- Ba ți-o faci. Asta-i, că ți-o faci, dar nu-i de ajuns.

- Și ce-ar mai trebui ?

- Stai, ia-o încet...

- O iau încet.

- Mă Antonică, hai, că bei un pahar mai mult, merge. Numai să nu se cunoască, deși uneori nu prea s-ar zice. De, nu stă bine. Ești șef de sector. Unde este autoritatea ta ?

- Auzi întrebare ! Cum unde-i autoritatea mea ? Dar ce crezi, că pasc găștele în sectorul pe care-l am ? Uită-te la situație. Sînt *peste* ?

- Ești.

- Atuncea ?

- Mă Antonică. Nu-i numai atît, n-ajunge, frate, atît.

- Dar ce mai trebuie ?

Președintele sindicatului parcă înghițise gămălii de chibrite.

- Ce mai trebuie, spune ! Spune odată...

- Antonică, un șef de sector, care mai e și comunist pe deasupra, trebuie să-și țină firea. Să fie așa, ca un

comandant... Ce-ai zice tu, nu-i vorbă, n-ai făcut armata, dar ce-ai zice de un comandant de companie care ar veni clătînindu-se pe picioare în fața soldaților lui ?

Înțelesese. Nici nu era greu.

- Bine. N-o să se mai întâmple.

- Stai, că nu-i numai asta.

- Ce mai e ?

Anghel ridicase ochii.

- Antonică, lasă femeia. Nu-i pentru tine.

- Care femeie ?

- De ce te mai prefaci ? De ce minți, mă Antonică ?
îl certase blînd președintele.

- Zău dacă știu.

- Domnica, mă, Domnica. Asta de-a venit puitoare de vreo două luni.

- Aha.

Tăcuse.

- Ne-am înțeles, nu ?

Mai trecuse ce mai trecuse. L-a oprit Filipache :

- Nu-mi place, nene Antonică.

- Ce nu-ți place ?

- Să știi c-am tăiat-o pe Domnica de pe lista de prime.

- Păi, de ce ?

- Mai și întrebi ? A lipsit trei zile luna trecută, sau n-a lipsit ?

- Nu știu, nu-mi mai aduc aminte.

- Sigur, nu-ți mai aduci aminte.

- Uite ce e, Filipache, află că, orice ar îndruga alții, muncește.

Directorul risese de-a binelea.

- Oi fi știind dumneata mai bine ca mine, de...

Și după ce-l lăsase să răsuflă, îl scuturase puțin:

- Află că nu e bine. Ce-or să spună cei din secție ? Adică dăm primele după ochi frumoși, pentru că-i place tovarășului Antonică de Domnica ? Nu, tovarășe. Am șters-o ! Și te previn că e ultima dată cînd mai înghițim...

Cu asta stătuse cot la cot în niște împrejurări grele...
Ăstuaia îi pusese vingalacul în mîini ?

Ca și cînd ar fi ghicit, Filipache îl apucase de braț, hotărît :

- Tocmai pentru că te cunosc de cînd te cunosc, tocmai pentru că mi-ești prieten, ți-o spun frățește : las-o-n dumnezeii mamei ei de tîrfă ! Nu-i pentru dumneata, înțelege !

Dar puteai să lași atît de ușor o astfel de femeie ?

Le venea greu, sigur că le venea greu. Mai ales lui Filipache.

Își căuta cuvintele. Pe obraz i se săpase o dungă de amărăciune. Îi lega o mulțime de lucruri, și, orice ai spune, prietenia bărbaților e greu de zdruncinat.

- ...Uite ce e, tovarășe Antonică... Se bilbia, nici nu ridicase privirile pînă la el... Noi am apreciat munca dumitale de pînă acum, știm că ești un element folositor, dar viața pe care o duci nu mai e compatibilă

cu calitatea de comunist pe care o ai, cu munca de răspundere ce ți s-a încredințat...

Compatibilă ? Unde dracu învățase ăsta să vorbească așa ? Parcă era un judecător, nu zețarul de ieri, cu care ducea lăzile de litere pentru domnul Bazilescu.

Vorbele cădeau ca o grindină. Filipache își înghițise de câteva ori propriile-i fraze, ca și când s-ar fi înecat. Căuta în lături la ceilalți o privire și n-o găsea. Pîtea tuși încurcat, prefăcîndu-se că se uită pe fereastră. Anghel își mușca mustața.

– ...Iată de ce propun să-ți dăm un vot de blam, pentru că, de amintit trebuie să-ți amintești, ți-am spus o dată, ți-am spus de două ori, n-ai înțeles, mă frate, avertismentele noastre n-au folosit la nimic. Personal, te-am rugat de câteva ori prietenește să te îndrepti. Rugămintele, sfaturile pe care ți le-am dat au fost vorbe-n vînt...

Începuse să-i vijiiie capul. Nu mai vedea înaintea ochilor. Directorul se așezase pe scaunul lui și-și vîrîse miinile în niște hîrtii de pe biroul acoperit cu sticlă.

Ceilalți tăceau nemișcați. Așteptau să-l audă spunînd ceva. În cele din urmă, secretarul organizației de bază se ridicase șovăitor, căutîndu-și cuvintele :

– Tovarăși, pe tovarășul Antonică îl cunoaștem de mult, îi știm și calitățile, și mai ales defectele. El este un comunist ca și noi, dar un comunist care a apucat pe un drum greșit. Să nu se înțeleagă din ceea ce spun că aș fi împotriva propunerii tovarășului Filipache, nu, dimpotrivă, cred că ea îl va face să-și aducă aminte

de calitatea de membru de partid pe care o are, îl va trezi, ca să zic așa, la realitate.

Pintea își adunase miinile una într-alta, pipăindu-și degetele cu nesiguranță. Ca și Filipache, se simțea stingerit că vorbește cu atîta asprime. Ochii săi întunecați căutau undeva afară pe fereastră.

– Dar vă întreb pe dumneavoastră, cei de față, să-mi răspundeți deschis, și ceea ce voi afirma acum e valabil și pentru mine, ce-ați făcut ca să-l ajutați pe acest om, să-i deschideți ochii ? Tovarășul director spune că i-a atras personal atenția tovarășului Antonică de cîteva ori. Bun ! Dar este suficient oare atîta pentru ca să-l faci pe un om să se îndrepte ? Oare nu trebuia mai multă stăruință, mai mult zel în ajutorarea acestui om care, așa cum a afirmat și tovarășul Filipache, are nu numai defecte, ci și calități ?

După aceea, se așezase, cu gesturi încete, ca un om ostenit. Tăcerea care urmăse îl făcuse pe Antonică să nu-și mai simtă creierii. Parcă l-ar fi golit cineva pe dinăuntru, ca pe un sac pe care-l deșerti. N-ar fi putut să lege două vorbe la un loc.

Dar cu asta nu se terminase. Se ridicase și Anghel, să toarne gaz peste foc.

– Tovarăși, este adevărat că noi n-am făcut mai nimic pentru ca să-l ajutăm pe tovarășul Antonică, cum a spus și tovarășul Pintea. Este foarte adevărat. E o lipsă a noastră, de care nu trebuie să ne scuturăm. Dar eu îl întreb pe tovarășul Antonică, de la om la om : adică nu știa dînsul că ceea ce face nu cadrează cu ținuta pe care trebuie s-o aibă un comunist, unde-o

fi el, acasă, în rai, la locul său de muncă ? Ia să-mi spuneți. Adică trebuia să-l ținem de mină și să-i apun-dem lumina : uite-așa, țin-o bine ! Nu, tovarăși, nu-i adevărat ! Tovarășul Antonică este un comunist cuprins de boala delăsării. L-am rugat să mai învețe cîte ceva, să urmeze o școală. Ce credeți că mi-a răspuns : „Ce-mi trebuie mie atîta ideologie ? Ce, o să mă faceți popă ? Vreți să tocesc catehismul acu, la bătrînețe ? Pe mine să nu mă mai lămuriți atît !“ Este, tovarășe Antonică ?

Așteptase zadarnic un răspuns. El nu mai vedea, nu mai auzea.

După cîteva clipe, abia deslușise un glas cunoscut, care propunea ca direcția să-l scoată din munca de șef de sector și să-l, încredințeze altă muncă.

Plecase, trîntind ușa, hotărît să nu mai vină la serviciu de a doua zi. Intrase în atelier și cînd și-a dat seama că trebuie să-și scoată halatul și să-l lase pe scaunul său de șef, l-au podidit lacrimile, ditamai bărbatul.

Ce-or să spună oamenii ?

Și parcă-i căzuse o perdea de pe ochi.

Uitase că Dumnezeu are scări și de urcat, și de coborît. Parcă-l auzea pe Țîru, mirînd : „I s-a suit lui Antonică la cap. Nu ne mai dă bună ziua. Nu ne mai vede.“

La ora asta toți știau. Numai prostu ăsta de Pîrvu, care nu iese din topitorie să-l tai, c-aici îi pică mucu, nu aflase nimic. Antonică nu suflase o vorbă.

Cînd să plece acasă, a dat peste Filipache într-un coridor. Acesta îl căutase peste tot : pe la plane, la mașini, la zetărie. Parcă el știa pe unde mai umblă ? Nici nu l-a privit. Directorului îi cădea greu să-nceapă. O luase cu duhul blîndeții :

– Că n-oi fi supărat pe mine ?! Ce spui ?

Nu spunea nimic.

– N-am avut ce-ți face. Prieteni, prieteni...

Ar fi vrut să-l întrebe ce-o să se întîmple cu el de aici înainte, de-aia întirziase, să afle ce are de făcut. Ghicind de ce atîrnase atît, directorul i-o luase înainte :

– Îmi pare rău, dar de mîine o să lucrezi pe 32, că la ora asta n-am nici o mașină liberă. Cum știm că ești meseriaș bun, nu ne îndoim c-o s-o scoți la capăt... Drept să-ți spun, îmi pare foarte rau de dumneata, dar s-ar putea zice că ți-ai fost singur dușman...

A fugit ca din tun, fără să mai vadă ceva împrejur. S-a oprit la primul colț, la un bufet. A cerut o țuică mare. Băutura fierbinte îi alunecase pînă în fundul stomacului. Parcă alcoolul îi făcea bine. Mai ceruse o cinzeacă. Prin geam privise trotuarele aglomerate. Oamenii mergeau grăbiți, unii se uitau înăuntru. În fața ușii era un arțar îngălbenit de tot. I se păruse foarte frumos, așa, luminat de soarele de octombrie. Din cînd în cînd, cădea cîte o frunză, rostogolindu-se leneș pe asfalt. O femeie se încăpățîna să măture cercul de frunze moarte de sub el. În aer se ridica un praf alb și lui îi păru rău că femeia aceea nu lasă grămada de frunze acolo, sub copac. Gîndurile i se strînseseră iar ca un nod sub frunte. Băutura îi alerga în sînge, îi îmbujorase

obrajii. Și acum simțea o durere surdă în creier. Nu mîncase nimic toată ziua. Se îmbătase și se trezise pe scaunul acela. Pe acasă nu mai dăduse. Se făcuse noapte și el tot mai bea. La ora închiderii, încă vorbea singur. Numai cînd a ieșit afară, aerul rece îl limpezise, parcă s-ar fi spălat cu apă pe față. Totul mirosea împrejur a frunză arsă. Același miros care urcă de sub fereastra deschisă...

Pîrvu tot mai așteaptă să-i răspundă. Terminase țigara. A lui arsese singură între degete. O aruncă. Nu prea avea chef de vorbă, mai ales că era de față și roșcovanul ăsta, care nu mai termina cu turnatul plumbului.

- Cum e, nene Antonică ?

- Păi cum să fie ? Pe Domnica o știi ?

- O știu, cine n-o știe p-asta ?

- Ei, de la ea mi s-a tras. Și de la nevasta de-a doua. Asta cu care stau acum și am doi copii.

- Cum ?

- Uite bine. A venit la sindicat și la partid și m-a reclamat ; a aflat că trăiesc cu Domnica.

- Și nu-i așa ?

- Ba așa-i. Dar ce treabă are partidu și sindicatu că m-am încurcat cu ea ?

Pîrvu se uită la flăcările albastre ale gazelor. Tăcu ce tăcu și pe urmă spuse :

- De, mă nene Antonică, știu eu ? Poate o avea. Că ți-e nevastă cu cununie ; ai, după cum spuseși, doi

copii cu ea, să-ți trăiască, nu-i ușor. Te-ai înhăitat !
Și cu cine ? Cu putoarea aia ! Iartă-mă că-ți zic așa,
că ți-o place, dar cine n-a-ntins-o p-asta ? Pe urmă
mai ești și om bătrîn, de-acum ar trebui să te mai
astimperi.

Na. acum îl judecă și ăsta ca pe Cristos. Dă să se
apere :

- Așa o fi, Pîrvule, dar nu-mi fac eu datoria ?

- Ți-oi fi făcînd-o, nu zic nu, dar faptele...

- Ce fapte, care fapte ? Ce s-amestecă ei în viața
mea particulară ?

Pîrvu își șterse palmele pe pantalonii lustruiți și-și
mai aprinse o țigară.

- Adică cum vine asta : viața ta particulară ? Ești,
sau nu ești comunist ?

- Sînt.

- Dacă ar arde fabrica asta, coala la mine, la turnă-
torie, ce-ai face ? Ai sta cu mîinile în sîn și ai zice :
„Ce-mi pasă mie, arde sus, nu arde la mașinile mele !“
Ia să te-aud ?

Se făcu tăcere. Ajutorul ostenise. Lăsa linguroiul de
turnat plumb și-și șterse fruntea de sudoare cu o ba-
tistă colorată.

- ...Ei, ei ? făcea Pîrvu. Și neprimind nici un răs-
puns, trase un fum adînc în piept. Adică tu crezi că tot
ceea ce se spune despre noi este numai așa, o gogo-
riță ? Dacă vrei să știi, mă doare pentru tine. Noi
sîntem toți un trup și asta nu-i o vorbă goală. Îți arde
un deget, ustură și în creier. Părerea mea este că bine
ți-au făcut. Să te înveți minte !

- Prea o iei și dumneata cu anasîna...

- Nu-i adevărat. Să fie așa, ce-ar însemna să săvîrșească ceilalți ? Să se uite la tine și să zică : „Apăi, dacă Antonică face și drege, noi putem să ne dăm poalele peste cap !” Nu înțelegi că stau toți cu ochii pe noi, că fiecare îți măsoară și dumaticatul pe care-l bagi în gură, și tu ?

- Mă duc. Am lăsat mașina desfăcută. Uite cum trece timpul ! Bună seara. Credcam că la dumneata am să gălesc o încurajare.

- Să mai vorbești cu mine peste cîeva săptămîni, atuncea să-mi spui cine are dreptate, auzi ?

Antonică trînti ușa grea de metal și mări pașii. După asta nu-i mai trebuia nimic. Parcă se vorbiseră toți. Pînă și portarul se uitase la el într-un fel ciudat cînd intrase. „Știe și asta ! își spusese mîhnit. Mai lipsește puțin și-or să m-arate și copiii cu degetul. Așa-ți trebuie, domnule ! Așa-ți trebuie ! Barim nici nu taci dracului odată ! Încă mai aduci vorba despre ceea ce faci. Și aștepti să ți se dea dreptate.”

În sala planelor, la venire, se strecurase ca un hoț pînă la cușca de sticlă în care-și ținea halatul. Noroc că nu-l zărise șeful de noapte. Ajuns în fața scaunului său, simțise un nod care-l îneca. Din clipa asta, gîndise, n-o să se mai așeze aici, în fața mesei scunde, pătată de cerneală de tipărit, n-o să mai răsfoiască registrul cu programările zilnice, n-o să mai poată umbla printre

mașini, să vegheze ca nu cumva să se defecteze vreuna, să strige la mecanici.

Oare pe cine or să pună în locul lui ?

Se îmbrăcase repede și se furișase spre locul unde, de ani de zile, ședea uitată „gloaba“. N-avea chef să dea cu ochii de cineva. Aprinsese un bec de deasupra, prăfuit și murdar de var. Colțul acesta mirosea a mucegai și a sfoiegeală. Noroc că era acoperit tot cu teancurile de hîrtie, așezate în stive. Auzise șobolanii roind speriați împrejur și înțelesese dintr-o dată că Filipache voise să-l cruțe măcar cîteva zile, trimițîndu-l să lucreze pe 32, ca să scape de ceilalți, de întrebările lor.

Pe urmă se uitase cîteva clipe la harabaua neagră, nemișcată.

„Uite unde te-au dus prostiile tale, Antonică...”

Și-l furnicase o ură pe el, de și-ar fi dat palme singur. „Om bătrîn ești, sau ce ești ? Ptiu !”

Mai privi o dată mașina. Era treabă de făcut ! Barim dacă o lua de la capăt, s-o înceapă bine. Îi trebuia unsoare și soluție de uns valurile și pe urmă, las' pe el ! O să mai audă ei de Antonică. Și, ca și cînd mașina l-ar fi putut înțelege, se răstise la ea :

– Dacă nu te-oi cunoaște eu, cucoană, nici dracu nu te mai cunoaște ! Și pe Filipache, lasă-l. O să vină să mă roage : „Mă, tovarășe Antonică, hai, c-am terminat.“ „Cu ce-ați terminat ?“ „Cu munca de jos !” „Ete-te...” „Poftim, ia-ți locul dumitale...” „Nu, ne-nșorule. M-ați pedepsit ? Încaltea să știu și eu ce-i aia pedeapsă. Aveți om în locul meu mai bun. Să vă

conducă el sectorul. Ce mai căutați la mine ? Ce-mi mai scormoniți în coarne ? N-am fost bun ? Poftim, eu tot îmi cîștig pîinea aici ! Dar să vă vedem pe dumneavoastră ! Să vă vedem...”

Și iar îl luau gîndurile...

„Așa ai vrea tu să fie, dar stai, că ți-au spus-o de la obraz : «Noi n-avem nevoie numai de lucrători buni ; pentru noi, un comunist nu trebuie să fie numai un meseriaș capabil. El trebuie să fie și un caracter !» Începuseră să vorbească cum scrie în cărți. Și, pe deasupra, mai și credeau ceea ce spuneau. Adică de ce să nu creadă ? Stai, domnule ! Stai, cine are dreptate : tu, sau ei ? Ia răspunde ! Adică, îți închipui dumneata că dacă ai cărat un bidon cu soluție și o cutie de unsoare din fundul atelierului, de nu te-a știut nimeni, și-ai scuipat în palme, gata ! Adică, dacă ți-ai pus în gînd să demontezi valurile mașinii ăsteia pînă la șapte dimineăța, pentru că-i știai de mult chichi-rezul, că mai lucraseși pe ea, și nu o dată, dacă o să-i potrivești toate măselele de fier la loc și o s-o faci să umble automat – cum spunea meșterul tău – ce automat, ca o locomotivă «Pacific», alde Filipache și cu alde Pîntea și cu alde Anghel or să te ia în brațe și-or să-ți spună : «Brava, Antonică, halal de mînușița asta a ta ! Ei, de-acu te iertăm de toate păcatele, poți să trăiești mai departe cu tîrfa ta, poți să te dai peste cap...» Nu, tovarășe, te-ai șters pe bot ! Nu te mai spală nici șapte ape...”

Cum îl furaseră gîndurile ! Se trezi în fața sălii monotasterelor. Ca să mai treacă timpul pînă or să-iasă sudorile „gloabei“, o luase creanga prin fabrică.

Ușa era deschisă. Arcurile mașinilor, subțiri și albe, se mișcau ușor, cum vibrează coardele unei harfe. Cineva umbla dincolo cu degetele pe claviaturi și brațele subțiri de aluminiu se ridicau și coborau ca și cînd ar fi cîntat.

Parșivă oră ! Îi trosnesc fălcile. Ar fi fost bine să-și fi dat cu apă rece pe față, s-ar mai fi însuflețit. Cît să fie ? Trei jumătate, patru ? Încă trei ore. Mai puțin. Piese „gloabei“ zăceau în soluție la „dezinfectat“, și el umbla teleleu.

Acum auzi, distinct, bătaia groasă a rolor. Vezi, Antonică, asta-i revoluția culturală ! Uite, aici începe revoluția culturală. Ce-ar face zgîric-hîrtie ăia fără noi tipografii ? Aici să vie cititorii cărților, Antonică, să vadă degetele linotipiștilor care culeg sute de mii de litere într-o singură noapte. S-audă cum cad matritele în cutia lor, ca merele coapte într-o grădină. S-audă tăietura galionului de strîns rînduri, zgomotul acesta, care te adoarme, al roții ciudate a mașinilor, să simtă în nări aburii fierbinți ai plumbului topit, să-și frigă degetele, trăgînd cutia cu pene de spațiu, să li se închidă pleapele și să nu mai vadă nimic. Asta-i munca, Antonică ! Această voință de a nu te lăsa învins de ora parșivă a dimineții, care se apropie. Dacă toate mașinile ar tăcea, ai putea auzi cocoșii. Pașii ți se înfundă în pardoseala îmbibată cu cerneală ; undeva, dincolo de aceste ferestre, e numai somn,

Casele dorm, oamenii dorm, numai aici, în aceste spații strîmte de alamă, cad litere care alcătuiesc cuvinte. Un rînd de plumb albicios, care alunecă pe șina galionului, cuprinde o idee. Mîine mașina lui va imprima totul pe o coală de hirtie, pe care, poate tot într-o noapte ca asta, cineva o va citi. Uite, aici începe revoluția culturală, Antonică, de la degetele vrednice care aleargă pe clapele negre ale linotipului...

Destul. Soluția va fi scos totul de pe valuri. Haide să le arătăm noi, mîine dimineață. Să vedem, o să-i mai zică cineva de aici înainte acestei mașini „gloaba”? Să vedem, o să mai „tușească” drăguța asta de cucoană, care n-a imprimat în viața ei mai mult de cinci mii de coale în opt ceasuri?

Și iar o amenință în gînd: „Eu sînt tatăl tău! Dacă nu te-oi face eu să scoți tot ce-i fi putut să dai în zece ani, să nu-mi mai zici pe nume!”

Coborî treptele spre etajul doi. În zețărie nu lucrau decît trei lucrători. Luminile erau stinse. Numai într-un colț, deasupra unui regal scrijelat, fusese tras un fir electric, de care atîrna o pară lucioasă.

Antonică închise ușa grea de metal și rămase cu ochii țintă la locul unde cei trei oameni culegeau, cu grabă, literele dintr-o casetă plină de despărțituri. Era chiar regalul la care lucrase cînd intrase pentru prima dată în tipografia lui Bazilescu. Cîți ani să fi trecut? Parcă se vedea mic, îndesat, proaspăt tuns numărul zero, îmbrăcat într-un halat albastru, mai lung decît ar fi trebuit, care-l încurca. La unsprezece ani, îl adusese maică-sa de mină în fața patronului. O dimi-

neață întreagă îl dăscălise : ce să spună, cum să se poarte. Un vecin, care lucra la tipografia lui Bazilescu, auzind că nu se mai ajungeau cu banii, vorbise cu jupînul să-l bage ucenic, să-l învețe „arta tipografică“, cum spunea el cu mîndrie. Îl spălase, îl îmbrăcase cu ce avea mai bun și se urcaseră într-un tramvai la clasa a doua. Tipografia era departe, tocmai în Mihai-Vodă. Trei sferturi de ceas au mers între precupeții încărcăți cu coșuri care veneau de la Obor.

Uzina lui Bazilescu era un fel de cazarmă roșie, zidită numai din cărămidă, cu ferestre întunecoase, murdare. Au așteptat vreo jumătate de ceas pînă să sosească patronul, într-o cancelarie rece, cu covoare de cauciuc pe jos, păzită de un funcționar slăbănog, cu ochelari, înțepenit parcă în fotoliul său înalt.

Să fi fost zece, cînd ușa s-a deschis și a intrat un om îndesat, rotofei, care a umplut încăperea de parfum. S-au sculat toți în picioare. Și el, și maică-sa, și vecinul. Bazilescu nici nu i-a privit pînă nu a primit raportul omului său. Pe urmă, ca și cînd atuncea ar fi băgat de seamă că mai era cineva în cancelarie, l-a întrebat pe cel care-i adusese :

– Ce-i, Cîrlomane ?

– Ce să fie, jupîne ? Uite, piciul ăsta ar vrea să-l luați ucenic. Să-l învățați meseria, să cîștige și el o bucată de pîine, la dumneavoastră, aici...

Patronul îl măsurase din cap pînă în picioare și pe urmă se gîndise puțin, privind pe fereastră.

– Tu știi că primesc ucenici, dar ăsta-i mic, nici n-ajunge la regal...

E drept, Antonică era mic, așa rămăsese și acum, către mijlocul vieții, nu mai crescuse. Mic și al dracului, cum îi plăcea să spună prietenilor. Parcă supsese oțet la sânul maică-si, nu lapte.

– Ciți ani ai ? îl întrebasese jupînul.

– Treisprezece, mințise, cum îl învățase vecinul.

– Treisprezece ? Ai fi bun, că meseria asta se învață greu. La optsprezece ani te scot calfă, două sute de lei pe săptămîină, bani-bani...

Avea o vorbă dulce de om cumsecade. El de unde să știe ce zăcea sub pielea aia bine bărbierită și parfumată ?

– Luați-l, domnul Bazilescu, stăruise Cîrloman. E băiat sărac. O s-o mai ajute pe maică-sa, vai de mama lor, la arîndoi. Tată nu, parale nu. Cum e mai rău ! Văduvă de cinci ani muiera asta. Să-i fie sprijin copilul la bătrînețe.

Patronul mai cîntărise ce mai cîntărise, pe urmă încuviințase.

– Bine, să rămîină.

Și se întoarse spre funcționarul lui, care tot mai sedea în picioare, cu capul nițel aplecat spre piept, ca o momîie de paie.

– Du-l la tuns, spală-l, dă-i și-un halat și trimite-l în atelier.

Maică-sa, care tăcuse pînă atuncea, zisese „săru' mîna !” și se despărțiseră. Antonică acolo mîncea, acolo dormea. Acasă se ducea numai sîmbăta seara. Luni de dimineață, la cinci și jumătate, trebuia să mătore

atelierul, că „arta tipografică“ cu asta începea. Cu măturatul.

Ce mai viață ! Erau douăzeci de ucenici, niște copii slabi, palizi, prăpădiți, din care mușca pretimpuriu oftica. Șaizeci de lei pe lună, atîta primeau părinții. Casă și masă, un costum de haine la Crăciun, o pereche de botfori cu talpă de cauciuc, trei cămăși aspre de americană și cam asta. Ba nu, iarna le mai dădea cucoana boierului și cite o flendură de palton, din stofă rarită, albastră, ca bluzele marinarilor.

Dormitorul era în podul tipografiei. Zece paturi pe-o parte, zece pe alta. Veșnic neîncălzit și luminat prost. Vara te coceai în el, îți scotea sufletul căldura soarelui care bătea în acoperiș, iarna tremurai de-ți cădeau dinții. Trăgea un curent pe dedesubt, te seca la inimă. Mirosea rînced a lucru vechi, a om mort și a porumb încins, mirosul cunoscut de șoareci. Noaptea, guzganii rodeau cartoanele strînse într-un colț, averea patronului, să fi fost un vagon, să tot tipărești coperti din ele, o viață de om ! Asta era moștenirea lăsată de Bazilescu ăl bătrîn : șobolanii. Ce nu făcuseră să scape de ei ? Șoricioaică, curse, pisici ! Mureau și pisicile în tipografia asta. Le omorau plumbul și nemincarea. Așa pisici slabe și amărîte nu mai văzuse Antonică nicăieri.

Ucenicii erau tăcuți, aveau priviri speriate, dușmănoase. Nu-l întrebaseră decît cum îl cheamă și de unde este. Toți, copii de spălătorese sau băieți de oameni săraci de la marginea orașului, care-i aduseseră la patron să mai scape de o gură la masă, să ispră-

vească cu grija hainelor. Aveau cîte opt sau nouă frați, toți duși pe undeva să robească ; pentru ei viața cruntă, cu mizeriile și cu înclăștarea sălbatică pentru pîine, începea devreme. Ieșeau posaci și nu știau ce-i aia bucurie, ris, decît la zile mari.

Și acum se încrîncena inima lui Antonică amintindu-și. La prînz, li se dădea o ciorbă de varză și un sos de cartofi. Din două în două zile. Celălalt meniu era un fel de borș cu fasole și cîte un castravete cu zgîrci. Care nu pleca duminica acasă căpăta o bucată de carne rasol de la cucoana lui Bazilescu și o gogoasă cu magiun. Era masa de sărbătoare. Munca începea la cinci și jumătate, fix. Patronul nu avea somn. La ora aia se plimba prin ateliere și inspecta treaba pe care o făceau. Îi plăcea igiena, cel puțin așa declara, deși nu făcea nimic ca zețaria să nu mai miroasă a privată și ca la linotype să nu mai stăruie oxizii otrăvitori de plumb. Tipografia asta era ca un stup de albine, nu se pierduse un centimetru pătrat. Pereții subțiri păreau gata să cadă, deși pe afară arătau ca un fort nemțesc. Ucenicii pregăteau sâlile de lucru. Trebuia strînsă hîrtia, aleasă, să nu se facă risipă. Să fi găsit Bazilescu un colț neîntrebuințat, era prăpăd. După ce se umezea podeaua cu un fel de stropitoare, făcută dintr-o cutie de tablă, se mătura. După aceea se așeza „materia“ la îndemîna lucrătorilor care intrau în serviciu la șase și jumătate. Ucenicii pregăteau șpalții, regleții, cartoanele de spaționat, liniile de metal și cerneala de dat corecturi. Meserie învățai pe furate, după cum te tăia capul. Dacă aveai noroc să

„dai de un lucrător cu minte în cap, se numea că aflai cite ceva. Ucenicii trebuiau să treacă pe la toate secțiile. De la legătorie, de sus, pînă la mașinile plane. După ce măturai vreo doi ani, te lua în primire un maestru. Să te ții ghionți și grijanii ! N-aveai inimă în tine, degeaba stăteai lingă meșter ! Adu-i țigări, adu-i apă, cară șpalții grei, cu rînduri, freacă mașina ; dacă erai la plane, toarnă gaz, împinge baloturile de hîrtie. Albeai, și nu dovedeai. Dar oamenii păstrau ceva bun în ceea ce spuneau, asprimea lor era tot un fel de dragoste. „Unde dau eu, crește !“ zicea Fane, cel mai cumplit maestru pe care-l avusese Antonică. Nu era om rău. Dar să nu fi stat pe loc. Nu suferea lenea la om. De la el deprinsese Antonică pofta sălbatică să facă ceva tot timpul, să nu stea.

„Mă, tu nu știi, mă Antonică, ce-i aia muncă, mă ! Păi asta e ceva că dacă auzi de ea trebuie să-ți scoți căciula ! C-a dat Dumnezeu o pedeapsă omului, da-i frumoasă, mă ! Ia să-mi stai tu așa, cu ochii la soare ca Tîndală, să vezi, ți-e bine ? Da de unde ! Pe om îl mănîncă, mă, îl mănîncă ceva, să facă, să se miște. Asta-i, mă, cel mai frumos lucru la om. Că și viermele, cit șade el în uriciune, tot sapă acolo. Și cînd mai văd, mă, cite o lepră d-astea de om, care ar tot visa stele verzi, îmi vine, mă, așa, să-l apuc și să-l scutur, să dau cu el de-a dura !“

Frumos om mai era Fane ! Parcă i se lumina fața cînd vorbea. Avea o buză mai mare, ca de iepure. Așa-i spuneau lucrătorii ceilalți : „Fane-Buzatul, tatăl paharelor, spaima țiucii !“ Asta era patima lui. Ar fi

băgat o butie în burtă, o butie de trăscau, și nu s-ar mai fi oprit. „Nu e tipograf ăla care nu bea bine, zicea. Păi ce, te pui cu plumbul ? Cu cerneala ? Nu vezi, și mașinii ăștia îi dai unsoare, îi dai gaz, îi dai benzină, dar omului ?“ Nu-l văzuse nimeni beat. Se juca cu meseria lui. Unde-ți desfăcea el mașina, arșice o făcea. O puneă jos pe dușumea, ziceai că n-o mai repară la loc. Ți-era mai mare mila. Și când mi s-apuca s-o monteze, parcă era doctor ! Rîdea și plesnea în dreapta și-n stînga :

„Ce-i asta, zgaibă ? Cum îi zice ? Nu știi ! Na ! Na ! Bagă în cap că mașina o să-ți dea pîine pînă o să terminăm noi cu pricopsiții. Da ăsta mare ? Nu știi, oropsitul ! Na ! Na ! Val îi zice, prostovane, de la «barca pe valuri», și cînta pe nas : „Barca pe valuri saltă ușor...”

Ce mai om Fane-Buzatul !

„...Da asta, titirezule ?“ „Nu știu, nene Fane.“ „Păi cum să știi, gulic, cum să știi ?“ El vorbea, și ei cu gîndul aiurea ! Avea unsprezece ani, afară era soare, alți copii se alergau prin praf sau rătăceau pe străzi, culegeau castane, jucau „lapte gros“, el în oca asta neagră, în duduital neîntreput al mașinilor, căra hîrtie pînă se deșăla, împingea cărucioarele încărcate, turna cerneală în igheaburi, așa viață să nu dorești nici la dușmani. Meșterul mai ostenea citeodată, lăsa mașina „să pască“, așa zicea, se numea că era în tiraj. Trăgea numai cu urechea la „răsufletul“ ei, avea grijă să „nu tușească“. Așa mașină ca a lui Fane-Buzatul, n-o să mai vadă !

Uite cum te fură gîndurile ! Antonică încremenise lîngă uşa de metal. Lucrătorii culegeau mai departe fără să-l simtă. Aveau feţele încordate şi nu vorbeau. Mîinile lor palide, luminate de flacăra minerală a becului, îi aduseră aminte de prima zi cînd i se dăduse voie să înveţe *casa*. Ce mai comedie ! Te uitai ca viţelul la poarta nouă. Ce te faci, Antonică ? Încă lucrătorii ai vechi rîdeau :

- Ia o macara şi suie-te, că n-ajungi !
- Nu te lăsa, Zgaberceo !

Ce ştiu puştii ăştia de azi care au şcoli, cămine, căldurică, mîncărică, le cîntă radio, c-au aşezat ăia de la sindicat difuzoare în toate colţurile tipografiei. Culegi o pagină, ridici un şif, la cap îţi zice Maria Tănase, încă mai şi comanzi la post : „Mie să mi-o puneţi p-aia !“ „Bine, tovarăşc.“ Şi-ţi pune placa pe care-o vrei. Păi, să fi simţit palmele lucrătorilor mai bătrîni cînd nu băgai ceva în cap, să fi auzit înjurături !

Lui însă, unul mai îngăduitor, Cişmaş, îi aşezase sub picioare o ladă veche, cam şubredă, să ajungă să vadă despărţiturile mici în care dormeau literele.

Bun om şi Cişmaş ăsta ! I-a alungat pe ceilalţi şi l-a mîngîiat pe obraz :

- Cîţi ani ai ?
- Păi, atît şi-atît.
- Ai mai văzut tu o casă ?

Nu mai văzuse. Ciugulea cu degetele lui firave literele mici de plumb, ca un pui de găină care scor-

monea gunoiul. Se uita : ăsta-i „m“, ăsta-i „l“. Nici vingalacul nu-l ținea bine în mână. Ridea Cișmaș :

- Nu așa !

Unde pui că mai era și stîngaci.

- Am dat-o dracului cu tine, surcel. Ia apucă bine, ca oamenii... Uite, sus sînt acsantele, eghiul...

De unde să știe ?

- Stai să-ți desenez eu casa.

Își scosese ochelarii. Avea niște ochelari cu rama de aluminiu, subțire.

- Așa ai să ajungi și tu, surcel. Asta-i meserie frumoasă, dar se duc dracului ochii.

Adevărat fusese. Acum purta și el ochelari ca ai lui Cișmaș, cu ramă de metal. Nu se despărțea de ei. Fe o hîrtie desenase un dreptunghi pe care-l împărțise în diferite pătrățele. La mijloc, scrisese literele și semnele. Cînd terminase, îi spusese :

- Acu, cu asta să dormi sub cap. Seara cînd te culci, în loc de rugăciune, asta să mi-o înveți, s-aude ? Dimineața la fel, ca pe *Tatăl nostru*.

În trei săptămîni, că avea ținere de minte, umbla în casă cu ochii închiși.

- Bravo băiat ! îi spusese Cișmaș. Acu se numește că ai meseria în buzunar !

Numai că nu era chiar așa. Bazilescu, după ce apucau ce apucau la regal, te muta la împărțit, la fundament, trebuia să știi să împlinești un rînd, te încerca dacă poți să întocmești un grîf de text, ți-l strica și trebuia să-l refaci ; cînd te deprindeai cu numirile ciudate ale artei poligrafice, te trecea la accidență.

Bătaie de cap și aici. Nu era ușor să închei o tabelă, să faci să cadă bine un qver când bagi forma la mașină, ce mai ghionți și-acolo ! Unde mai pui literele... Care-i meneval, care-i aldin, dă-mi un cursiv, scoate o pauză, babilonie curată ! Și cînd terminai cu toate, gata, ai isprăvit cu zețăria, treci la altă secție și ia-o de la cap. Dacă n-aveai destulă încăpăținare, ajungeai nici cal, nici măgar. Cînd se sfîrșea cu ucenicia, mergeai să dai examen de lucrător. Te mai frecau și ăia : „Cine e tatăl tipografilor ?“ „Păi, cin' să fie, Gutenberg !“ „Și cînd s-a născut ?“ Că să vezi, mai dădeai din colț în colț, o nimercai. Te lua altul : „Spune-mi oxizii care atacă plumbul !“ Doctor trebuia să fii. Pe urmă te lua Bazilescu. te întreba : „Ei, acu unde vrei să lucrezi ?“

Dacă deprindeai ceva mai bine, scoteai ce scoteai, altfel rîdeau lucrătorii mai vechi de tine, și la leafă, bani ioc ! Parcă nu erau destui ? Nici la bătrînețe nu știau de unde să ia o cratimă, bîjbîiau. Decît așa, mai mare rușinea ! Păi, pe el să-l fi dus dumneata de la mașinile lui și să-l fi pus unde vrei : la legătorie. la tighel, la fălțuit, la cules, pe toate le știa, numai o rotativă nu putea s-o desfacă, asta era treabă serioasă, trebuia să ai școală. Nu mergea oricum.

Antonică răsufală ușurat. Oamenii încă nu-l zăriseră. Parcă aici a aruncat el nu știu cîte pagini și le-a călcat în picioare, așa, să-i sare sufletul patronului că nu-i dăduse dreptul lui. Aici, în zețărie a picat și Filipache într-o dimineață de iarnă, slab, jigărit, nemincat,

într-un halat albastru, atuncea căpătat, prea lung și prea lat, cîrpit și murdar de cerneală. Să fi fost mai mic cu doi ani decît Antonică. Pentru că era mai vechi, nu-i spunea decît „nenea Antonică“, nu ca acum, „tovarășe“, ca să puie distanță între ei, să-i arate că prietenia lor se isprăvise.

Parcă aici se ascundeau, după spatele de lemn negru al regalului, aici, în atelierul întunecos, în care iarna nu prea ardeau caloriferele vechi, își fumau pe ascuns țigările, feriți de ochii meșterilor, care să-i fi prins i-ar fi pus să le înghită, aprinse cum erau.

Unde, în ce colț al creierului lui Filipache s-or fi ascuns amintirile acestea, care-l copleșesc pe Antonică ? Degeaba spun unii că nu-i așa, dar înainte de a avea un dușman în față, ai unul aici, în suflet. Se numește uneori ambiție, alții i-or fi spunînd altfel. Cumplită boală ! Te fură, îți ia mințile, nu vrei să mai știi de nimeni, de prieteni, de familie. Din ce ți-e bine, vrei să-ți fie și mai bine. Da numai ție ! Vezi, asta dacă am putea scoate din noi, fierea care ne mănîncă, pe dedesubt, care ne face ai dracului...

Ce vorbești dumneata, domnule Antonică ? Ia stai nițel, adică cine e vinovat că tu te-ai înhăitat cu Domnica, dumnealor îs vinovați ? Ce zici, domnule ? Adică dacă Filipache nu-ți mai vorbește, e pentru că i s-a urcat la cap că e director ? Dumneata parcă nu puteai să fii ? Dar de, dumitale nu ți-a plăcut școala, n-ai vrut să înveți ! Și uite unde ai ajuns ! Păi, așa sînt comuniștii, tovarășe ? Cum scrie colo ? „Cine stă

pe loc, în realitate dă înapoi !“ Este ? Este ! Ei, atuncea ? Ce-ai cu Filipache ? Ia să-mi spui !

Ar fi trebuit să fie mai stăruitor, să nu mă lase, să tragă de mine !

Păi, dar ! Să te fi cărat cu sila, nu ? Să te fi înghiontit : ..., „Dacă binevoiți, poștiți la învățătură ! Mai lăsați muierile și mai băgați cîte ceva în cap !“ Da știi că ești bine ! De cîte ori te-a chemat directorul la el și ți-a spus : „Măi tovarășe Antonică, se deschide un curs de perfecționare, dumneata de ce nu te înscrii, că o să-ți prindă bine ?“ Dumneata ce-i răspundeai ? „Că să vezi, că am treabă, că așa, că pe dincolo. Că ești tatăl lor în meserie, nu mai ai ce să bagi la cutie...“ Și te mai mirai că alții s-au ridicat și ți-au luat-o înainte ! Încă întrebai : „Cum vine asta ? Toți țingăii ajung mai mari ca mine !“ Păi, cum să vie, uite bine ! Dumneata n-aveai timp să înveți, toată ziua după c... Domnichii. Nu ți-a ajuns că ai ținut două pînă acum. De cînd ai văzut-o p-asta, nu-ți mai place nevasta. Te uiți chiorîș la ea. De, nu tu mani-chiură, nu tu cercei, nu tu casă plină vîrf cu boarfe. La tine îți miroase. Stai cu nasu-n poala țiitoarei, anafura mamii cui a născut-o de cățea ! Că parcă are dreptate și prostu ăla de Anghel : „Păi, zi așa, mă blegule, ai închis ochii, și gata, îți place cucoana asta care n-a știut ce-i munca pînă acum și cînd n-a mai putut, s-a făcut puitoare la noi în tipografie, ca să dea peste un mameluc de șef de sector curvar, care a uitat că mai are casă și copii...“

Omul trînti uşă grea de fier şi coborî treptele în goană. Pieseale „gloabei“ s-or fi îmbibat de atîta soluţie cîtă a intrat în ele. Unde mai pui că a trecut şi timpul !

În sala planelor se întîlni cu Oncică, şeful de noapte. Ştia totul, se vedea bine după cum se uita la el. Hitru şi ăsta ! N-avea somn :

– Ce-auzii, nene Antonică, te persecută, te persecută...

Antonică tăcea. Ajunscră lîngă maşină.

Celălalt iar :

– Şi zi, vrei să ne întreci pe toţi, să pui mîrtoaga pe picioare ?...

În glasul lui era şi puţină batjocură. Îl urmărea cum scoate cilindrul şi masa mobilă din soluţie.

– De, că mai mult de cinci mii n-o să tragă asta nici peste o sută de ani. Eu mă mir ce te-a găsit. În locul dumitale aş fi plecat în altă parte...

Lui Antonică i se sui sîngele în cap.

– Ştii ce ? Ia caută-mă pe undeva şi lasă-mă în pace, că am treabă.

Oncică îşi scutură mîinile nedumerit.

– Nici dracu nu te mai înţelege pe dumncata.

Şi plecă.

– Acu să te vedem, cucoană ! bombănea Antonică singur. Auzi, cinci mii... Lasă, că stăm noi de vorbă...

Montă jgheabul de cernală, toba şi valurile, pe rînd. Trebuia numai să dea de bubă. Pistoanele mergeau bine. Ungerea se făcea bine, dar undeva, „gloaba“

„tușea“. Pe frunte îi curgea sudoarea. Ca și omul, mașina asta părea perfectă când o priveai dintr-o dată. Nu-i lipsea nimic, numai că un șurub nu se învârtea cum trebuia...

Care să fie șurubul acela care nu se învârtea ?

...Uită-te dumneata la Filipache. De băut, mai bea, ca bărbații întregi, dar cu măsură. Cu vro funcționară nu se încurcase. Își vedea de treaba lui, se ținea bine, ca un om cuminte ce era. De-aia și ajunsese unde ajunsese. Tu, Antonică, cu patimile ! Ce zice la carte : „Nimeni nu are merite veșnice în fața partidului“. Să fi luat dumneata foc în gură, să fi făcut nu știu ce, nu mai ții linia, te-ai șters pe bot de cinste. Comunistul trebuie să fie un om dintr-o bucată, să te uiți la el și să zici : „Ăsta om !“ Ia s-o judece de la capăt, să vadă de unde începuse să-și dea în petic. Să se gîndească bine : „Unde-i buba, dom'le Antonică ? Unde e ?“ „Stai, încet... Vra să zică cine se arăta ăl mai colțos când era vorba să se certe cu Bazilescu ? Cine n-a primit niciodată pomana patronului ?“ „Păi cine ? Tu și cu Filipache ! Ți-aduci aminte ?“ De Crăciun, în fiecare an, jupînul își chema ucenicii la el în casă, să le dea cîte ceva. Locuia în curtea uzinei unde este acum clubul, cel mai frumos club din București, cum se laudă el la cunoscători.

Ce lumini ! Bazilescu îi întîmpinase la ușă. Era îmbrăcat în haine negre și avea în glas o miere pe care lucrătorii n-o prea cunoșteau.

- Azi e ziua împăcării, spunea cu un zîmbet lipicios. Uite, m-am gîndit la voi și vreau să vă ofer cîte ceva...

Așa credea el că se spală de păcate.

Copiii, copii. Ce să știe ? Îi atrăgeau luminile bradului împodobit, căldura odăilor și promisiunea darurilor. Fane-Buzatul spunea în atelier :

- Să nu vă prind, că vă rup picioarele ! Face zaiafet, ai ? Ce sînteți voi ? Cerșetori ? Mama lui ! Vă dă de pomană, crede că se iartă de toate cu un pachet de bomboane, și alea proaste ? Baniî aștia de unde-i scoate ? Tot de la voi și de la noi. Bomboanele alea sînt sudorile voastre, lacrimile voastre, îndulcite cu zahăr...

Se dusesese și el o dată. Nu-l răbdase inima. Urcase scările de lemn scump, acoperite cu covoare, și rămăsese în prag, orbit de luminile candelabrelor. Înăuntru, cald, lume multă, codoșii stăpînului și cîteva cucoane care miroseau a parfum. Drept în fundul salonului, alb, gătit de sărbătoare, un pom de Crăciun, numai beteală și lumînări aprinse, nu ți-ai mai fi luat ochii de pe el. Mirosea a ceară topită, a cozonac și a pom verde.

Inima săracului are dinți. Ar mușca. Ce scaune îmbrăcate, ce tablouri ! Vorbele maistrului îi ardeau urechile. S-a trezit tîrît înapoi spre intrare. Patronul îl scutura de mină cu violență, palid, mînios.

- Boule, de ce nu te-ai șters pe picioare ? Îmi prăpădești covoarele, neam prost ce ești !

Și el, care uitase pentru o clipă ghionții jupînului, injurăturile și frigul atelicrului care mirosea a privată ! Nevasta lui Bazilescu îi strigase ceva acestuia într-o limbă străină și-l adusese înapoi :

– Lasă, micuțule, nu-i nimic ! Altă dată să nu mai uiți să te ștergi pe picioare...

Îl înecaseră lacrimile, ar fi vrut să fugă înapoi pe scări, și nu putea. Pînă și sărbătoarea lui de sărac i-^o otrăviseră. Adică ce era dacă s-ar fi murdărit puțin covorul acela, se isprăvea lumea ?

La sfîrșit i-au întins un pachet. Nu l-a primit. Ochii soției patronului îl măsurau uimiți. Ajunși sus, în dormitorul lor din pod, rămăsese timp de un ceas cu ochii în tavan. Unii dintre copiii ceilalți îl scuturase : „Ce-i cu tine, Antonică ?“ „Nimic. Ce să fie ?“ Împrejur se auzea foșnetul hîrtilor desfăcute. Mirosea a mandarine și a mere scumpe. Nici merele paradisu-lui nu puteau fi mai bune ca acelea pe care dinții copiilor le sfărîmau pofticios, cu zgomot.

Cum își aducea aminte de toate lucrurile ! Mai tîrziu, cînd avusese bani, într-o iarnă, își cumpărase un kilogram de mere ionatane, cele mai frumoase și mai scumpe pe care le găsisese. Mușcase din cîteva. Căuta ceva dorit de mult și nu găsea. Era prea tîrziu pentru a mai simți în gură și în nări parfumul acela vechi de fruct scump și rar.

La naționalizare, cînd l-au scos pe Bazilescu din *uzină*, cine i-a cărat lucrurile patronului la mașină, cine a dat jos tablourile de pe pereți, cu furie, gata să le spargă geamurile, pornit ? Se simțea ca un pro-

prietar care se întorcea în casa lui. Pentru că nimeni mai mult decît el nu era îndreptăţit să creadă că fiecare cărămidă a acestei fabrici îi aparţine pe drept. Păi, să fi fost după mintea lui, altfel ar fi făcut revoluţia asta ! Ar fi scos şi sufletul din burghezi.

Ei, atuncia ? Atuncia ? Unde-i buba, Antonică ?

Păi, asta e, că nu dă de ea, caută un drum, ceva...

La o adică, ce-l atrăsese la femeia asta ? Că de frumoasă, slavă domnului, nu mai era frumoasă, mai bine arăta nevasta de-a doua. Atuncia ?

Unde pui dumneata otrava aia a vorbeii ei, felul ăla de a fi, care nu seamănă cu al celorlalte ? Ei ? Să te-aud.

Asta-i femeie a dracului, rafinată...

Oare n-are dreptate Filipache, că parcă-l aude :

„Se prăpădeşte Domnica după tine, Antonică, n-ovezi ? Slăbeşte de dorul tău, nu mai poate. Ai s-o bagi în pămînt. Prostule, te-a simţit cu parale, n-are pe cine să mai toace şi i-ai căzut tu cu tronc ! Ptiu ! Am s-o transfer dracului, unde-a întărcat mutu iapa, să te lase în pace...”

Şi iar îl roade un vierme. Dacă se înşală Filipache, dacă e numai aşa, o păreră, că femeia îi spune cîte-odată :

„Ge-a fost a fost. Noi de unde să ştim ce se întîmpla în jurul nostru, ce nedreptăţi se făceau, dar acum pot şi vreau să muncesc. Nu-mi dă voie cineva ? Chiar statul vostru, al comuniştilor, mă lasă să muncesc.”

Statul vostru, vezi bine. Adică în mintea ei, tot mai face deosebire între noi și ei.

Asta-i altă socoteală, tu ce crimă ai făcut ? Îți place femeia asta și gata, ei și ? Nu mai ești tu, Antonică, comunist din cauza asta ? Stai, ia-o încet, domnule, ia-o încet, nu te pripi, că nu merge chiar așa...

Pentru atîta lucru, vii dumneata, Filipache, vii dumneata, Anghel, să-mi tăiați capul ! Ei, de ce ? Adică acum nu mai sînt bun ? Dar atuncea eram bun cînd mă luam în colți cu Bazilescu ?

Păi sigur că erai bun ! Zice cineva că nu erai bun ? Atuncea ?

Păi, atuncea îi urai pe oamenii aceia, pe cînd acum, ce-mi faci, domnule ? Ce-mi faci ? Ia să-mi spui : adică Domnica, ce-a-nvîrtit la viața ei ? Ți-a spus, sau nu ți-a spus ? Ei ?

Nu ți-a spus, ce-i proastă ? Cînd o mai ia gura pe dinainte, mărturisește că a ținut-o un cîrciumar de avea parale multe. Păi asta bătea băieții de prăvălie, cum te bătea pe tine Bazilescu, dacă vrei să știi ! Și, cînd ți-aduci aminte, o mai apuci de mîină, de brațul acela care miroase frumos a sudoare muierească și o scuturi :

„Spune, spune !“

Ce să spună ? A fost bună, îngerul lui Dumnezeu, n-a ridicat un deget la cineva, de cînd se știe i-a iubit pe săraci. Prost bătrîn !

Asta să fi fost bărbat, îți arunca, așa cum a făcut-o Bazilescu, un șpalt de rînduri pe picioare, de te lăsa schilod toată viața, cum ai și rămas.

Rigla mașinii mai trebuie încă unsă...

Apăsă pe butonul de contact și „gloaba” se mișcă. O ascultă, cum ar asculta un doctor spatele unui bolnav. Tot mai „tușește”. Unde dracu se împiedică valurile ?

„Ah, puțină răbdare numai, te dibăcesc eu, cucoană ! Dacă n-o ieși scînteii din dumneata...”

Trebuie să fie aproape șase de dimineață. Cerul se albăstrește. Prin fereastra plină de praf se simt zorile. O jumătate de oră și începe schimbul. Pînă la două și jumătate, măcar șase mii de coale să tragă. Atît scoate numai Țîru dacă hîrtia nu se magnetizează. Dar el vrea mai mult... Nouă mii, zece mii. Sufletu o să scoată mașinii ăsteia. Ori el, ori ea...

Demontează iar pistonul, cercetează contactele. N-o să se lase cu una, cu două. Poftim ! O adîncitură care face ca valurile să cadă la intervale. Maica lui Dumnezeu, aia din cer, cu toți sfinții...

Acum să te văd ! Și bucuria îi ridică sîngele în obraji. Ritmul pistonului s-a întetit.

„Așa, «gloaba» tatii, aiii !” Unde ești, Buzatule, s-o auzi ?“

Mașina trosnește, parcă ar fi de lemn.

„Te dor oasele, cocoană, de atîta stat !“

Scuipă în palme, își freacă degetele, ar striga și se stăpînește, stă înclăștat pe bordul înalt și privește învîrtirea cilindrului, care-l amețește. Lumina galbenă a becului joacă pe oțelul neted, parcă ar fi o stea palidă, lăptoasă. Se dă jos și caută o coală de hîrtie,

oprește contactul, o așază cu răbdare și iar dă drumul curentului. Hirtia e veche, se cocolește. Antonică înjură. Acum, altă drăcovenie ! Trebuie s-o scoată cu grijă. Valurile tot se mai lasă. Puțină materie plastică și o să meargă. Uite ce nimica împiedică totul ! Mașina asta a zăcut ani de zile aici, nu s-a uitat nimeni la ea, și chiar dacă s-ar fi uitat, trebuia unul ca el, priceput – să știe s-o dibăcească. Dar el ce zor avea s-o dreagă pînă l-au alungat pe Bazilescu ? Ce, el se ducea pe Coasta de Azur – sau fata lui Bazilescu ? Că asta, în altă parte nu putea să meargă, îi mirosea ! Pe bănișorii lor, că ei nu erau buni de altceva decît să robească ! Ca să aibă cu ce se distra putoarea, care nu-i mai scotea din „tîmpiți“.

Acum să-i vadă, cum duceau în spinare fabrica lui taică-su, fără „conducerea“ lor. Pe unde or mai fi acum, și ea, și Bazilescu ? Oncică spunea odată că i-a văzut în talcioc vînzîndu-și covoarele. Frumos se mai sucește lumea cîteodată !

De pildă, noaptea naționalizării n-o s-o uite. Pe la zece erau în pîr. El, Filipache, Cocorea, Anghel, toți comuniștii din fabrică. Pîntea le spusese pe scurt că trebuia să ia în primire tipografia. Totul s-a făcut repede, prin surprindere, ca să fie împiedicat orice sabotaj. „Acu să-i vedem ! își zisese Antonică în gînd. A venit și ceasul nostru !“ De cînd le-ar fi luat el și pielea, dar nu s-a putut, trebuia făcută nițică politică. Asta-i defectul lui cel mai mare : se pripește ca fata la măritat. Cîte nu-i spusese și Filipache : pe o ureche

îi intra, pe alta îi ieşea. El una ştia : apoi dacă e revoluţie, barim să se facă repede, pînă nu apucă burghezia să se ridice, că dacă îl slăbeşti pe unul, pe care l-ai apucat de gît, te omoară el pe tine. Care pe care ! Ce mai politică ! De acum încolo era o singură politică de făcut : nimicirea burghezilor. Păi ce, aia fusese treabă, să-i mai laşi pe patroni să conducă trei ani după venirea muncitorilor la putere ? Nu-i vorbă, că numai conducere nu se mai putea numi ceea ce făceau, dar, oricum, Bazilescu tot mai era în urmă cu plata salariilor, cu amenajarea cantinei ; ascunsese, naiba ştie cum, o seamă de materiale şi mai trimisese şi ceva bani la o bancă din străinătate. Ca să nu mai vorbim de afacerile pe care le învîrtea pe la economatul înfiinţat pe lîngă întreprindere. Filipache îi spunea că el nu pricepe care sînt împrejurările, că şi politica are şi ea *conjuncturi*. O fi avînd conjuncturi, el de unde să ştie, dar în materie de patroni, una ţinea : trebuiau strînşi cu uşa, să li se ia sufletul, să nu mai mişte ! „Tu eşti stîngist, mă !“ zicea şi Pinte. O fi !

Ce mai treabă de făcut şi atunci ! Trimite gărzile în fabrică, ţine legătura cu sectorul de partid, nu lăsa telefonul din mînă, că mirosise ceva Bazilescu. Nu-şi mai vedeau capul. În sfîrşit, cînd totul fusese pus la punct, îl chemase pe patron. Nu dormea, deşi era trecut mult de miezul nopţii. Jupînul nu mai avea guşă, dar gras tot mai era. Abia îşi mişca picioarele scurte. Nu mai semăna nici la glas cu stăpînul de altădată, care te pocnea cît ai zice peşte pentru cea

mai mică vorbă. Se îndulcise de tot, de când se schimbaseră politica, nu-i mai scotea din „tovarăşe“. „Tovarăşe Antonică“ în sus, „tovarăşe Antonică“ în jos, parcă ar fi fost prieteni de când lumea.

Se cam speriasese. Gîfîia, încheindu-şi încă nasturii hainei de casă.

– Ce-i ? întreba într-una.

– Ce să fie, stăpîne, s-a isprăvit ! Hai, să dai în primire !

Au crezut că o să-l apuce damblaua. A privit de pe scările lui de lemn scump la muncitorii care stăteau tăcuţi, cu feţele crunte, aşteptîndu-l. Nevastă-sa, numai într-o cămaşă de mătase prin care se vedea toată, îl ţinea de spate.

– Numai o clipă ! bâlbiase.

– Nu, nici o clipă, veţi veni chiar acum cu noi ! zisese Filipache. Trebuie să semnaţi un proces-verbal.

Şi înaintase către trepte, hotărît. Te puncai cu nebunul ? Dacă dădea foc fabricii ?

Şi acum aude Antonică paşii lui şovăitori pe caldarîmul curţii. Era o noapte caldă de iunie. Bazilescu, cu capul în pămînt între ei, abia mergea. În cancelaria în care venise prima dată, cu geamurile ei înguste şi severe, acolo au stat de vorbă. Patronul a dat să se aşeze. Ostenise. Pîtea scosese toate scaunele afară, ca să aibă toţi loc.

Lumina electrică, albă şi rece, le lumina feţele. Îi despărţea numai un birou pe care nu se afla nimic. Într-o parte şedeau ei, foştii „tîmpiţi“, cum le spunea

fii-sa, în cecalaltă Bazilescu, cu ochii hoiabați, pipăindu-se neliniștit de-a lungul trupului.

- N-o să vi se întâmple nimic, domnule ! îngînase cineva.

Antonică spumega. „Ia te uită cum îi vorbesc ! İl mai și domnesc ! Cînd ar trebui să-i dea vreo două între coaste, să-l facă să simtă ce se petrece cu el.“ Se stăpînise, pentru că ceilalți ar fi fost în stare să spună că nu știe să facă politică. Tot i-ar fi scăpat însă o palmă pentru piciorul său rupt, chit că îl vor da afară din partid.

- Trebuie să plătiți salariile muncitorilor pe ultimele trei luni, spusese în loc de orice Filipache. Vă vorbesc în calitate de director al fabricii pe care o voi conduce eu, începînd din această oră ! Ea este de aici înainte a statului. Citiți decretul ! și-i întinsese o hîrtie care mirosea încă a cerneală. Bazilescu pălise mai rău, apoi murmurase :

- N-am ochelarii la mine, nu pot citi...

- Nu-i nimic, o să vă citesc eu !

Cam asta fusese deocamdată. Patronul ar fi vrut să se sprijine de ceva, n-avea de co.

Ce diplomăție învățaseră ăștia ! Și începuseră discuția.

- Banii...

Că n-am, cîr-mîr ! Că de unde să-i scot ? Că e o sumă imensă... Îngăduiți-mi...

- Vă îngăduim, numai că pînă dimineață trebuie să plătiți muncitorilor salariile pe ultimele trei luni.

Bazilescu nu se mai putea ține pe picioare. Începuse să tremure, se ștergea cu batista pe față, s-ar fi reze-mat, nu putea. Era parcă amețit, ochii i se bulbucaseră și mai tare. A dracului diplomație, uite, ăștia nu-i dăduseră o palmă, și-l făcuseră cîrpă !

Pe la șapte de dimineață, patronul ceruse un scaun. Nu mai putea. Ca să vezi ! Pîntea nu dormise de trei nopți, Filipache la fel, nici el nu putea spune că e odihnit, dar lor nu le trebuia nici un scaun ca să se odihnească, dimpotrivă, Antonică ar fi chiuیت ca un-copil. Așa era revoluția. Să-l vezi pe acest vierme cum se bîguie și se roagă. Un singur birou, pe care nu se afla nimic, despărțea două feluri de oameni ! „Poftim, domnule Bazilescu ! Poftim, ce s-a ales de puterea ta...”

Pe urmă, totul mersese ca pe roate. Scosese din pivnița casei niște lingouri de aur, învelite în cîrpe murdare, predase cheia casei de bani, iscălisese procesul-verbal, cu o mîină șovăitoare, voise să mai spună ceva, dar nu-l mai asculta nimeni. Cîteva clipe l-au uitat ca pe-o peniță, ca pe-o bucată de sugativă, căzut în singurul scaun care fusese adus înăuntru pentru el, neputincios, sfîrșit.

Pîntea îi spusese că nici în curtea tipografiei nu mai avea ce căuta, poftindu-l la un autocamion care trebuia să-i transporte lucrurile.

Cilindrul de oțel se învîrtește mai iute, mai iute. Puțină masă plastică, un lucru de nimic... Iată, aceasta-i

„gloaba“ ! Antonică o ascultă cum ai asculta sunetul unei viori, mîna lui mîngîie toba nevopsită, plină de unsoare. Cînd era mic, taică-su îl dusesese la țară, la neamurile lui. O dată mîngîiasse un cal. Îi simțise pîntecele cald, așa cum simte acum pîntecele acestei mașini în care electricitatea a băgat viață. Și-i vine să fluiera. „Acum să-i vedem, ce-or să zică ?“

Un gust amarui i se ridică în gură.

Cu nimic nu te mai speli, Antonică. Poate să tragă „gloaba“ două sute de mii de coli în opt ceasuri, tu tot mașinist ai să mori. Ai păcate prea mari, nimic nu le mai poate șterge. Să zicem că pe Domnica o lași, că o dai dracului cu lucrurile pe care le are, cu tot ! Ce te faci însă cu demnitatea ta de comunist ? Adică n-ai, așa, obraz ?

Mai așază o coală. Cilindrul de oțel se învîrtește tot mai repede. Antonică aude inima mașinii. E aproape șase și jumătate. Acum începe greul. Toți or să-l întrebe ce face, cum se simte, dacă or să-l întrebe... Și-i vine să lepede halatul și să plece acasă, repede, cit mai e timp, pînă nu apucă prea mulți să-l descoasă.

Sala planelor se umple de larmă. Echipetele se salută la schimb. Vocile răgușite ale bărbaților se amestecă cu scrișnetul pistoanelor care învîrtesc roțile. Undeva se deschisera ferestrele și Antonică simți pînă la el mirosul dimineții de toamnă, puțin putrezit, puțin veșted, ca al unei camere în care au stat multă vreme niște crizanteme. Cerul se albește pe nesimțite. Deasupra se aud pași. Simte oboseala. Parcă i-ar fi aruncat

cineva nisip sub pleoape. Ar trebui să se mai spele o dată cu apă rece pe față.

Cilindrul se învîrtește în același ritm. Antonică lovește cu palma murdară toba mașinii. „Gloaba“ bate regulat. Steaua lăptoasă care plutește în apele înghețate ale oțelului se mișcă ușor într-o parte și-n alta. În strălucirea aceea galbenă se ivește un chip. Mișcarea cilindrului îl deformează puțin și inima lui Antonică tresare, ca și cum s-ar fi scufundat ceva sub el. Aude glasul gîtit al Domnichii :

- Deci e adevărat ? Ieri am lipsit. Și tu ?

Mirosul de cerneală s-a risipit. Pe umăr simte mîna ușoară a femeii, îi vede unghiile ascuțite, lăcuite, și nu face nici o mișcare. Chipul se subțiază în oglinda metalică, parcă tremură. Ar vrea să-i spună ceva care s-o jignească, ceva care s-o alunge repede, dar vorbele i se opresc în gît. Mașina bate regulat, toba tremură de încordare. Unde s-ascundă tulburarea asta ?

- Pe mine m-au transferat începînd de azi la „Grafice 3“, o mai aude.

Antonică se întoarce. Femeia îl vede deodată așa, plin de unsoare, cu o dungă adîncă sub buze, ostent, schimbat. În ochii ei bărbatul citește o dezamăgire ce nu poate fi ascunsă.

Pune frînele mașinii. Pistoanele scrișnesc.

- După cum vezi, asta e... Lucrez pe 32.

Cineva trece pe lîngă ei. În fundul atelierului se rostogolește un balot mare de hîrtie. Dușumelele trosnesc sub greutate. Femeia își potrivește legătura îngustă care-i ține părul. Suride.

- Eu mă duc. Bine că am venit mai devreme. Mai am timp s-ajung acolo. E păcat să pierzi o zi...

Antonică ar vrea s-o întrebe cînd poate s-o mai întâlnească, pentru că de aici înainte va fi mai greu, dar înțelege că lucrul acesta nu mai e posibil. Domnica a și plecat, grăbită, fără să mai adauge un cuvînt. Aleargă după ea, s-o oprească, să-i țină numai o clipă mîna aceea ușoară în palma lui, să-i spună ceva. Se împiedică, nu-i mai zărește decît părul care flutură și cînd ajunge în mijlocul atelierului reușește să îngine :

- Domnica, Domnica...

Femeia se întoarce cu pași șovăitori. Abia îl vede în lumina prea albă a ferestrelor. Alături a pornit o mașină, apoi alta. Sala planelor se umple de zgomote. E trecut de șase și jumătate. A început ziua de lucru.

- Ce e ?

- Așa pleci tu ?

- Dar ce-ai vrea să fac ?

I-ar da o palmă, să-i roșească obrazul, s-o vadă plîngînd, dar mînia i se mistuie într-o clipă.

- Du-te, du-te !

Și cînd rămîne singur, mai ridică o dată privirile și-o caută, voind s-o strige. Se reazemă cu spatele de un colț de zid. Totul e tulbure împrejur. Un căruț huruie lingă el, vede o față de om tînăr care rîde, nu mai înțelege nimic.

O fată palidă cu ochi mari, îmbrăcată într-o salopetă cenușie, îl întreabă :

- Dumneata ești tovarășul Antonică ?

- Eu.

- Sînt puitoarea dumitale.

Merge lîngă el cu pași legănați, făcînd semne unui mașinist. Antonică simte undeva în trup o durere surdă, ca după o mare osteneală, ca atuncea cînd ridici prea multe greutate într-o zi. Urcă treptele de fier ale mașinii și așteaptă indiferent. De pe o sanie sînt descărcate colile de hîrtie. Mîinile fetei se mișcă cu îndeminare, minutele trec unul după altul, el caută în oglinda cilindrului de oțel chipul dispărut al femeii...

Tîrziu, apasă pe butonul mașinii, aude scrișnetul ca de lemn ai pistoanelor „gloabei” și simte zborul lin al hîrtiei care se așază dincolo, la capătul celălalt. Un rotar aduce o formă de plumb. Oprește. Pe masa mobilă stau acum înțepenite rîndurile abia mînjite de cerneală. Două brațe păroase trag cu cîrligele paginile grele, șuruburile sînt strînse, împrejur s-au adunat cîteva mașiniști care fumează cu gesturi repezite, privindu-l.

Și cînd „gloaba” pornește, violent, se aud vocile răgușite :

- Apăi ca nea Antonică mai rar mașinistru...

- I-auzi-o, parcă-i mama la nuntă !

- Nu te lăsa, tovarășe Antonică ! Treizeci de mii să tragi pînă deseară !

El nu răspunde. Deasupra tot mai arde becul acela murdar. Și cilindrul de oțel se rostogolește, se rostogolește...

Nu este de ajuns să clădești case, să schimbi fața pământului, lucrul cel mai important rămîne tot sufletul. Aici avem cel mai mult de schimbat. Și nu e ușor de loc. Să lupti. În fiecare clipă. Cu tine, cu ce-i mai rău în tine.

Păi n-a avut dreptate Filipache, n-a avut dreptate Anghel ?

„E păcat să pierzi o zi...”

Atît. Nici măcar o strîngere de mînă.

„Ce-ai vrea să fac ?”

Parcă ar fi plecat de lîngă un scaun. Acum nu-i mai trebuie, nu mai are nevoie de el. Nu i-au plăcut decît banii pe care-i cîștiga, atît. Și tu, prostule, cu ochii la ea, ca la Maica Domnului, parcă nu mai văzuseși muiere, parcă era poleită. Acum ce-o să te faci ? N-ai să poți lăsa totul așa. O să-i deschizi deseară poarta, o să-ți auzi pașii pe pietrișul curții ei și-o să găsești ușa încuiată ! Ai să stai ca un cîine la pragul acela.

Ce te-a minat spre femeia asta ? Casa plină de perne, otrăvită de fumul țiğărilor scumpe pe care i le cumpărai, tot ce era acolo, îngrămădirea de lucruri pe care tu nu le-ai avut, făcute din necinste, din mizeria unora ca tine, care au trudit pentru trîndăvia acestei femei care te-a îmbrobodit, știind că și unul ca tine are inimă, că e slab cînd e vorba de mîngîierea unor palme ușoare.

– Gata ? strigă peste huruitul mașinii puitoarea.

Antonică tresări. Oboseala îl doboră.

– Îi dăm drumul ?

Încă mai potrivește coala cu grijă și așteaptă să-l audă spunînd ceva. Se ridică cu greutate, mai trebuie un așternut sub formă, o să schimbe cîteva rînduri mîncate...

Pistonul fișie prelung. Ascultă fără să vrea și simte cum îl umflă mîndria.

Ungerea se face bine, după o mie de tiraje poate să accelereze.

De ce n-a oprit-o pe femeie ? Nu, nu se poate să se fi isprăvit totul, așa de simplu, așa de repede...

Masa mobilă se mișcă abia simțit. Acum hîrtia prinde bine. Valul trece perfect.

Și toate deodată...

Unde se află ? Ce face ?

Hîrtia, de nu s-ar magnetiza hîrtia...

Domnica, ce nume !

Deseară trebuie să se ducă, trebuie să se ducă s-o întrebe. Nu se poate să se fi sfîrșit totul...

Mai repede, mai repede. Așa „gloaba“ lui nenicu...

N-o să se ducă. De ce să se ducă ? Nu mai are de ce să se ducă ; s-a isprăvit ! Adică tot nu ți-au venit încă mințile la cap, domnule ?

Nouă mii n-o să scoată astăzi, dar șapte mii tot o să tragă ; ar fi un record personal, cum spunea Fane-Buzatul. Uite, de-asta e frumoasă munca ! Simți... Ce dracu simți ?

Simți că-ți vine să plîngi.

Nu ești mîndru că ai înviat angrenajul ăsta de oțel, cu piesele lui care cîntă acum cel mai frumos cîntec care poate fi cîntat vreodată ?

Adică tu nu ai demnitate ? N-ai priceput încă nimic ? O să lași să mai treacă o săptămână, două, și-o să te duci la Filipache să-i spui așa, din inimă : „Mă frăioare, ați fost ai dracului, dar ați avut dreptate ! Bine mi-ați făcut !“

Ușor de zis, dar să te văd !

Auzi „gloaba“ ! Sforăie ca un armăsar. „Încet, tăticule, încet, că-ți sare vreun șurub și se duce dracului tirajul ! Ho !“

Ochii puitoarei i se înfig în priviri.

– E adevărat că mașina asta n-a mers pînă acum ?

– Adevărat.

– Dar ce-a avut ?

– A avut pe naiba, ce să aibă ?

A avut o pană, ca și el. Se strică omul, darămite o haraba d-asta de mașină...

O să ceară o scară să se suie să spele becul. Nu, mai bine o să le spună să-i așeze și lui un jgheab din ăla, cu tubul ca un maț, cum dracu-i zice, fluorescent, că ne modernizăm, vorba aia. Pe fată o s-o puie să măture, să curețe locul de muncă. Uite, aici, în spate, e o fereastră. N-a mai fost deschisă de mult. Ia să vedem, să-și răcorească puțin fața.

Se dă jos de pe treptele de fier și împinge cercevelele înțepenite. De sus cade chitul.

– Uf, ce bine e !

Cerul s-a limpezit. Soarele a aprins frunzele arțarilor. Pînă seara or să acopere curtea măturată. Peste

drum s-a deschis un geam care sclipește o clipă ca o oglindă. Închide ochii și-i vine să strănute. Se întoarce spre atelier. Ascultă duduitul mașinii, pocnetul ritmic al pistoanelor, larma veselă a muncii de dimineață cu care este obișnuit, simte în nări mirosul industrial de ulci și n-are ochi și urechi decît pentru „gloaba“ lui.

Pe fața femeii se așternuse tristețea. Părea acum mai bătrână și mai îngrijorată. Cei care o priveau simțeau că nu așa ar fi trebuit să arate un om fericit. Nu se mișca în scaunul ei și dacă n-ar fi fost frământarea neîntreruptă a degetelor, pe masa acoperită cu o pînză bine spălată, ai fi putut crede că nu aude nimic din cele cîte se spuneau. Vorbiseră pe rînd. Întîi Pîntea, cel mai curajos dintre ei, și pentru că el fusese primul care o sfătuisese să înceapă acest drum anevoios, acum terminat, pe urmă directorul, mai puțin înfîpt ca la tipografie, unde știa să ceară, fără să ridice glasul, orice subalternilor săi, și după aceea președintele sindicatului, mai incurcînd datele, mai sorbind din paharul de vin aflat în fața lui, ca și cînd ar fi vrut să-și facă curaj.

Sabina îi ascultase, deși ochii ei păreau goi, fără lumină. Îi venea să plîngă, dar știa că nu se cădea un asemenea lucru și-și stăpînea din ce în ce mai greu lacrimile ce stăteau gata să cadă. De dimineață se sculase mai devreme. Pînă la prînz, cînd trebuia să-și primească musafirii, nu stătuse o clipă. La o casă nouă trebuie făcute o mulțime de treburi. Geamurile luceau

lună de curățenie, dar numai ea știa câte ceasuri îi luase treaba asta.

Și acum era necăjită, gîndindu-se că nu avusese vreme să apreteze perdelele și parcă asta stătea rău. Noroc că cei de la tipografie nu veniseră și cu nevestele...

Anghel terminase de vorbit. Se așezase, sorbind încă o dată din paharul de vin, și-și ștersese gura cu podul palmei, mulțumit. Directorul și secretarul îl priveau cu coada ochiului. Barem asta, Pîtea, îl cunoștea Sabina, nu mai avea ce să spună. Nu degeaba i se spunea „Mutu“ în fabrică. Vorba la el ca pricopseala la oamenii fără noroc. Femeia își zise că era timpul să se ridice să le mulțumească. Nu știa bine dacă la o inaugurare de casă se obișnuiește ca fiecare să spună ceva, dar de vreme ce aliați nu se lăsaseră pină nu o lăudaseră pe ea sau măcar ceea ce făcuse, crezu că era bine să încheie totul frumos. Cu ani în urmă, într-o împrejurare asemănătoare, s-ar fi roșit toată și nu s-ar fi ridicat decît îmboldită de cineva și numai ca să se facă de rîs.

Sabina zîmbi. Nu împlinise nici treizeci de ani, dar simțea că are sufletul unei femei bătrîne. Cîți ani, într-adevăr, să fie de cînd începuse viața ei de femeie? Nu trecuseră decît vreo opt, cel mult. Opt ani sau mai puțin, șapte. O dată, asta era cu vreo trei luni în urmă, îl auzise, fără să vrea, pe președintele sindicatului vorbind despre ea, fără să știe că e auzit. Nici măcar nu o plîngea. Vocea lui era lipsită de căldură. Vorbele arătau mai mult admirație decît altceva...

Totuși ar fi trebuit să se ridice să spună ceva. Așteptau cu toții și ea încă nu se hotărîse. Ce ciudat să stai la masă cu trei bărbați în ziua cea mai fericită a vieții tale și să știi că după un ceas, cel mai târziu, ei vor fi plecați, și tu rămii singură, să mîngii lucrurile acestea, ale tale, făcute cu trudă și lacrimi...

„Ale tale“, repetă. Erau într-adevăr ale ei. Fusese o vreme cînd crezuse că nici apa pe care o bea nu-i a ei, că o fură, cînd bănuia că într-o zi va fi oprită pe drum de oameni și i se va spune : trotuarul pe care calci cu picioarele tale nemernice nu-ți aparține, trebuie să mergi prin altă parte, să ocolești locurile dragi.

- Hai, tovarășă Sabina, o îndemnă ușor Pîtea, apucîndu-i cotul cu palma lui bătătorită.

Vocea prietenoasă, cunoscută de mult, o înduioșă.

Femeia ridică paharul aflat în fața ei pe masă. Privi o clipă vinul ruginit, sclipind în lumină, și îl bău pe nerăsuflăte, ca bărbații. Cînd îl așeză la loc, spuse răsufliînd :

- În cinstea dumneavoastră, prietenii mei !

Oaspeții bătură din palme rîzînd.

- Bravo, bravo ! spunea directorul, acum mai roșu, încălzit de vin.

„Mutu“ trase cu ochiul la președintele sindicatului și sorbi și el ce-i mai rămăsese în pahar. Se temea că fusese văzut de ceilalți și un abur ușor îi acoperi privirile.

Sabina își dădu scaunul într-o parte și le spuse cu simplitate :

- Cel mai bun lucru ar fi să ieșim în curte. Nu vi se pare că aici este cam cald ?

Bărbații ieșiră.

- Eu unul aş pleca, spuse secretarul. E cam târziu şi poate dumneata eşti obosită...

- Obosită ? rise încet, meticulos, directorul. Parcă n-ai cunoaşte-o...

- De ! îi ţinu partea şi Anghel.

- Nu sînt de loc obosită. Vreau numai să vă arăt curtea.

Filipache deschise uşa şi văzură iarba înaltă, sălbatică. Pe alocuri fusese călcată de picioare omeneşti. Unele locuri erau arse de var. Într-un fund acoperit cu scinduri putrezite de ploi se mai vedeau bilele schelei, vreo zece bulumaci lustruiți, scrijelăți.

Preşedintele sindicatului întrebă cîtă curte are noua proprietăreasă. directorul zicea că atîta vreme cît casa este de *roşu* statul nu-ţi ia nici un fel de impozit, ceea ce nu putea să admită secretarul, încăpăţînat.

- Nu se poate, frate, spunea el. Nu se poate. Păi aşa, toţi proprietarii ar sta cu casele *de roşu*, cum spui dumneata, pînă la sfîntu-aşteaptă ! Şi, ca să isprăvească cu orice îndoială, se întoarse spre Sabina : Cum e, spune-ne dumneata, nu ne mai lăsa să ne certăm...

Nici femeia nu ştia. Ajunseseră la poartă. De aici casa se vedea bine. Stătură locului şi tăcură cîteva clipe. Filipache clătină din capul său negricios şi mirii :

- Ei, nu e tocmai un castel, dar...

Preşedintele sindicatului, care părea acum mai mic şi mai slab decît ceilalţi, luminat de soarele încă pu-

ternic al zilei de vară, o privi pe Sabina. Se gîndeau amîndoi la aceleași lucruri.

- Dacă ați fi văzut dumneavoastră unde locuia tovarășa noastră acum vreo cîțiva ani, chiar că ați spune că ăsta e un castel, ce spui ?

Femeia nu răspunse numaidecît. Tocmai de lucrurile acestea nu-i ardea să vorbească acum.

- Cum vi se pare ? întrebă, deși bănuia că ei vor lăuda construcția.

Pintea, despre care se știa că făcuse toate meseriile în viața lui, mormăi ceva de neînțeles.

- Ce spune ? întrebă directorul.

Secretarul repetă mai tare :

- N-ar fi stricat dacă i-ar fi făcut și temelia de beton. Pietrele astea zidite în ciment sînt ele bune, dar n-ar strica, știți, așa, pentru fason...

Anghel nu-l mai lăsă să termine :

- Ia mai las-o și tu cu fleacurile ! Acum îi căutăm nod în papură.

În tot ce spunea se simțea că de fapt casa le place și că vorbesc așa, ca să mai treacă timpul.

- Pomi n-ai să pui ? întrebă unul din ei, privind la un nuc bătrîn, stufos.

Porniseră din nou și ocoleau acum prin spatele zidurilor. Cît te învîrteai o dată și gata curtea ei.

- Ba am să pun, cum să nu pun... O să vă mai chem mai încolo, să vedeți, cred că o să vă placă.

Amiaza de vară, înăbușitoare, cu cerul prea sus și fără culoare, plină de o piclă alburie, le făcuse sete bărbaților. Le spuse s-o aștepte puțin și se întoarse cu

trei scaune. Mai făcu un drum și aduse încă o sticlă de vin. Secretarul vru să zică ceva, dar Anghel i-o luă înainte :

- Știm, știm, e târziu, trebuie să pleci, ai nevastă, copii. Știm, parcă noi nu avem neveste și copii, dar uite că am venit...

Era într-o zi oarecare a săptămînii, poate la mijlocul sau la începutul ei, Sabina nu mai știa. Își luase concediu fără salariu o săptămînă, ca să termine toată treaba pe care o avea, și, cînd isprăvisese trimisese vorbă la fabrică, îi chemase imediat după schimbul de dimineață, să vină să-i vadă casa cea nouă, lor, singurii ei prieteni. Acum, deși aveau treburi la tipografie, nu se îndurau s-o lase singură în curtea pustie, voiau să simtă că se bucură.

Pîtea se așezase iar pe scaun : măsura vinul pe care i-l turnase în pahar.

- Spuneți, nu-i mai bine aici ? îi întrebă.

Sub streășina casei era umbră. Dincolo de gardul netencuit se vedea strada nepietruită, plină de praf. În salcîmii uscați de atîta soare se așezaseră cîteva păsări. Se aflau undeva, la marginea orașului ; ca să ajungă la casele lor, trebuiau să schimbe două tramvaie, dar asta nu supăra pe nimeni.

- Cînd o pava și o pune electrică - spuse, parcă ghicindu-i gîndurile, Filipache - atunci o să venim cu trăsura la dumneata...

- Pînă atunci beți vinul, că se încălzește, îi îndemnă femeia.

Și pe urmă vorbiră câteva ceasuri, fără să mai țină seama că lumina zilei descreștea și că puțin cite puțin se făcea întuneric. Sabina îi asculta fără să spună decît rar cite ceva și din cînd în cînd își arunca privirile spre fereastra deschisă, la trandafirii galbeni și roșii aduși de către președintele sindicatului, flori atît de delicate și bogate, care umplu totdeauna inima unei femei. Îi împodobeau, cu frumusețea lor gravă, casa ei cea nouă; despre care oaspeții uitaseră, pentru că-și amintiseră de ale lor, de treburile tipografiei, lăsate baltă în ziua aceea.

Sabinei îi veni să rîdă auzindu-i cum se ciondănesc iară. Directorul se plîngea că în ziua următoare trebuia să meargă nu știu unde după hirtie, „pentru că ăia de la E.S.I.P. știu numai să ceară cărți, gata tipărite, dar cum se tipăresc habar n-au...“ Președintele sindicatului sughița din cînd în cînd și turna vinul în pahare. Pîtea, secretarul, se încălzise și nu mai era chiar atît de mut. Se răstrea citeodată la director, ca și cînd s-ar fi aflat în biroul lor de la fabrică.

Tîrziu, cînd lumina scăzuse cu totul și peste curtea presărată cu resturi de materiale trecu o undă de răcoare, își aduseră aminte de gazda lor. Sabina nu observase că ei isprăviseră de vorbit. Pe față îi stăruia aceeași tristețe.

„Nu l-a uitat ! își spuse în gînd președintele sindicatului. Poate că ar fi fost mai bine ca în cele din urmă să se fi împăcat și să fi stat acum amîndoi. Noi plecăm și o lăsăm singură. Și e tînără, doamne, cît e de tînără. deși pe față ei se citește durere și grijă...”

Filipache așezase paharul aburit pe pământ. Nu știa cum să înceapă și își dădu seama că ar fi trebuit să spună ceva, chiar în momentul acesta când femeia nu băgase de seamă încă nimic. Totdeauna se înfuria pe el însuși când avea câte o încurcătură. Și nu i se întâmplase de puține ori să se poticnească așa, ca țiganul la mal.

Pintea, amețit ușor de vinul rece, simți că se posomorăște. „La ce dracu am mai venit – își zise – dacă nu sintem în stare să-i facem puțină bucurie acestei femei singure. Ne-am apucat de-ale noastre și-am uitat-o. Și câte mai are pe cap ! Ce înseamnă o casă nouă lângă atâtea buclucuri !”

Undeva, în vecini, se aprinsese o lampă. De mai departe se auzea un cântec nedeslușit de patefon. Vîntul atunci stîrnit aducea frînturi de cuvinte, cînd mai tari, cînd mai neauzite. Peste virful salcîmilor străzii fulgera îndepărtat.

– Semn bun la o casă nouă, o să plouă ! zise bucuros Filipache, fericit că a găsit cuvîntul care-i trebuia.

Sabina tresări și privi cerul întunecat. Se ridică în picioare și ascultă sunetele îndepărtate ale furtunii care se apropia. Da, trebuia să plouă...

Ploua repede ; ziua înfierbîntată de vară se isprăvise dintr-o dată. În mai puțin de un sfert de ceas cerul se acoperise de nori, și ea degeaba zorea spre casă. Mai avea de trecut cîmpul Dămăroaiei și în drum nu erau prea mulți copaci și nici case de om unde să te adă-

postești. Picăturile mari, reci îi cădeau pe față. Alerga acum și nu mai vedea nimic înaintea ochilor. După o vreme zări băltoacele sticlind stins pe jos. Simțea clisa lipindu-i-se de pantofii scilciați. Și-i scoase repede și le pipăi cartonul udat. Nu se vedea nimic înainte. De rătăcit n-avea cum să rătăcească drumul, dar de ploaia asta nu putea să scape. Fulgerele ca niște copaci mari, verzi, se scufundau înainte și la dreapta. Ramurile lor electrice se frîngeau, mai departe răbufnea un tunet. Nu-i era frică, dimpotrivă, îi venea să ridă. Părul i se lipise de frunte, alergia și nu obosise. Ținca în mină pantofii ei ușori și se uita din cînd în cînd la contururile violete ale norilor șuierători care alergau deasupra cîmpului. Tot mai aproape se spărgeau bășici de aer aflate la mari înălțimi, plăcile lunecătoare în care se oglindea cerul stins și nesigur de la picioare creșteau. Apa se revărsa undeva spre un loc mai jos, o simțea crescînd pînă la glezne. Să nu-și fi scos pantofii și i-ar fi pierdut prin noroi.

– Ei, nu mai vezi ? auzi o voce de bărbat de undeva foarte aproape și tresări.

Prin întuneric se lovise de cineva. Acum îi auzi respirația arsă puțin de gustul unui alcool fără nume.

Sabina tresărise și vrusese să treacă mai departe. Atunci fulgeră chiar deasupra, și cîmpul se lustrină deodată ca ziua. Văzu chipul bărbatului numai o clipă. Semăna puțin cu fratele ei care murise pe front. Îi fu frică. Se uită împrejur. Era aproape de casă. Își dădu seama cît era de ostenită. Se depărtă nedumerită. Prin zgomotul ploii auzi vocea necunoscutului :

- Hei, fată, încotro ?

Se opri. Venise de nenumărate ori pe drumul acesta, vara și iarna, toamna și primăvara. Uneori o mai oprea cite un tinăr fără treabă. Dar acum nu era timp de pindit fetele. Poate necunoscutul se rătăcise și ar fi trebuit să-i spună unde se află. Se întoarse.

- Cine ești dumneata ?

Se oprise drept în fața lui, ca să-i arate că nu-i pasă că sînt singuri în cîmpul acesta pustiu.

Bărbatul căuta s-o vadă prin întuneric. Aștepta să se aprindă încă o dată cablurile destrămate ale cerului, dar lumina fulgerelor bătea depărtat și stins. Era și el ud și nu mai știa ce să facă cu mîinile. Pe cap îi mai atîrna un petic de ziar, pe care și-l așezase ca să se apere de palele îndîrjite ale ploii.

- Ești de pe aici ? întrebă, în loc să-i răspundă.

- Da.

- Atunci trebuie să știi pe unde se află strada...

Și spuse un nume cunoscut.

Sabina îi luă mîna prin întuneric.

- Haide cu mine, altfel ai să-ți pierzi pantofii prin noroiul ăsta. Pe aici ! Și grăbește-te, pentru că ai să ajungi ud learcă. Unde mergi ?

Bărbatul tăcu citva timp. O urmă. Ea-i lăsase mîna și căuta să calce exact în locul în care se afla un petic de pămînt. După cîteva minute ajunseră la capătul unei străzi abia luminate. Ploaia nu mai cădea cu atîta putere. Gardurile pline de iederă întunecată luceau. Pe margini curgeau riuri tulburi amestecate cu gunoaie.

Pășiră pe lespezile așezate de oameni înaintea porților. Bărbatul își aduse aminte că nu-i răspunsese la întrebare.

– Merg la o verișoară a mea. Ce-o fi găsit-o tocmai acum să mă cheme, nu știu...

Sub un felinar, la o răscruce, Sabina se opri.

– Pe aici, îi arătă, în cinci minute ești acolo.

Se priviră. Erau uzi learcă amîndoi. Riseră.

– Stai departe ? întrebă bărbatul.

– La doi pași de aici.

– Și de unde veneai ?

– De la fabrică. Lucrez la „Laminorul“...

– Și nu ți-e frică singură, noaptea ?

Fata dăduse din umeri.

– Dar dumitale ce-ți pasă ?

Într-una din zilele nehotărîte ale primăverii lui 1945, Sabina se afla într-o coloană de manifestanți, care se îndrepta spre centrul orașului. Era aproape de ora douăsprezece, și soarele ardea puternic. Oamenii căutau umbra îngustă a magazinelor de pe Calea Griviței, mergînd pe stînga drumului. Pe pavajul stricat încă de bombardament alergau într-o goană potolită autobuse vechi, claxonînd. Erau pătate, nevopsite, cu mari petice cenușii de sudură, și aripile de tablă zdrăngăneau amețitor. Din capul coloanei se auzeau răbufniri de voci bărbătești, lozincile erau purtate înapoi din gură în gură, trunchiate, pierzîndu-se către sfîrșitul și-

rului de femei și bărbați, palizi și slăbiți în lumina crudă, puternică.

Plecaseră încă de la unsprezece din curtea fabricii, și Sabinei îi era sete, s-ar fi oprit să ceară apă cuiva, dar privea cu desperare obloanele zdrelite ale prăvăliilor, ferestrele lor sărăcicioase, acoperite cu mușama, fețele posace ale negustorilor care se uitau, cu mâinile încrucișate, la mulțimea pestriță. Din spate și din față se auzeau risete. Cineva striga :

- Ține bine pancarta, să se vadă !

Ici-colo, între pietrele vechi, tocite, izbucnise iarba.

Se cunoștea că multă vreme nu se mai circulase pe artera aceasta, și buruienile neiertătoare își făcuseră loc printre straturile de nisip și ieșiseră încăpăținate afară. Către gară, o echipă de muncitori de la Cale S.T.B. repara linia. Resturile unui vagon de tramvai, spart de o explozie, stăteau rînduite cu grijă într-o parte. Se vedeau încă ramele de metal, o bancă sfîșiată, dar nedesfăcută și printre dalele cubice sticleau fărîmituri mici de sticlă.

Sabinei îi veni să iasă din rînduri și să-i spună organizatorului sindical că nu mai poate merge. Căuta din ochi una din acele cișmele vopsite în galben, ale vechii primării, din care să țîșnească apa, și nu vedea nimic. Își întrebă vecinul de rînd, un bărbat între două vîrste, încă murdar de unsoare, dacă nu știe cam pe unde poate să fie o astfel de cișmea. Acesta nu știa. Mergea atent, să nu calce pe cei din față, se părea că zgomotul amestecat al vocilor din jur îl distrează și ea nu-l mai întrebă nimic. Pe vremea aceea bărbații nu o luau în

seamă. Era mică, pipernicită, slabă. Umbla îmbrăcată în niște rochii prea lungi, de stambă, cam necălcate și aproape totdeauna negre. La ei în familie nu era an să nu moară cineva. Sabinei nu-i ardea de nimic. Nu înțelegea ce rost au aceste „demonstrații“, cum li se spunea. Auzea pe ceilalți zicându-și unul altuia că era vorba să li se mărească salariile, foarte mici în vremea aceea, din care abia își duceau zilele, și că trebuia să se schimbe guvernul.

Către gară mersul încetini. Cei din față băteau pe loc, larma crescuse. Se auzeau tot mai des automobilele claxonînd, vechile vehicule abia răzbeau în sus, cîțiva birjari loveau în clopotele lor dogite, trecătorii făceau semne de pe margine, unii se opriseră în loc. Oamenii se chemau unii pe alții, organizatorii sindicali alergau de-a lungul coloanelor strigînd cu palmele pîlnie la gură :

– Țineți ordinea, tovarăși, ne apropiem !

Sabina tot mai căuta cu ochii o cișmea. Vecinul își aduse aminte că altădată, chiar în fața Gării de Nord, se afla o astfel de „țîșnitoare“. Întîlnirea se făcea greu de tot. Ajunseră în fața scărilor de la intrarea clasei a III-a, și coloana se revărsă spre trotuare, căutînd umbră clădirilor cenușii. Soldații aflați pe treptele de ciment strigau ceva femeilor cu basmale roșii din rînd. Rîdeau și-și băteau puștile cu pietre. Țintele de la bocanci și limba de metal a paturilor armelor clănțăneau ca la o serbare. Dincolo de geamurile nespălate, pline de urme, ardeau cîteva becuri triste, mai triste din cauza luminii puternice de afară. Grămada de bagaje,

pe care stăteau cîțiva țărani, acoperea aproape intrarea. Unii se certau, căutînd să-și facă loc către sala de așteptare, se iscară și cîteva busculade încurajate de cei de pe margine.

- Ce-i, tovarăși, de ce stăm aici ? întrebă cineva.

- Așteptăm și alte coloane.

În piața imensă era o mare de capete. Deasupra, ardeau în lumina prea albă drapelele foșnitoare. Se auzeau pîrîiturile pancartelor de carton rupte în îngheșuală. Sabina căuta țîșnitoarea de apă, și cînd o zări se miră o clipă că nu-i nimeni în jurul ei. Apropiindu-se văzu că era ruptă de o schijă și că din gura ei de nichel nu mai ieșea de multă vreme nimic. Nu era chip nici să dai înapoi. Toată Grivița era plină de manifestanți. Din spate soseau alte coloane de muncitori. Unii trecuseră pasarela de la Basarab și umpluseră strada lată. Spre străzile laterale, cîteva mașini de piață, negre și scunde ca niște gîndaci striviți, își făceau loc la drum liber. În balcoane ieșiseră cîteva femei în rochii albe. Acolo, sus, adia vîntul și li se vedeau picioarele subțiri.

Porniră în cele din urmă. Deodată, locul din față se goli și trebuiră să alerge cîteva pași ca să-i ajungă pe ceilalți. În cele din urmă, după vreo douăzeci de metri, se poticniră iar. Asudaseră, ședeau acum în plin soare. Noroc că puțin mai departe drumul se sugruma din nou și puteau să meargă pe dreapta, la umbra clădirilor. Firmele scrișneau, pe margini negustorii de mărunțișuri își strigau asurzitor marfa. Un pom foarte subțire

fusesse rupt, și frunzele lui se și închirciseră din pricina soarelui prea stăruitor.

Sabina văzu într-o parte un negustor cu limonadă sub o perdea târcată. Omul nu mai prididea cu împărțitul paharelor. Cu o mână ridicată deasupra capului cerea banii mototoliți. Cei care reușeau să capete un fel de țap lunguiet, plin cu o băutură tulbure, roșie ca miezul piersicii, se strecurau în afară, ca să poată să-l golească. Paharul era smuls de mâini lacome și negustorul număra în gura mare. Se apropie și ea, căutînd să-și facă loc. Era smucită și dată mereu în urmă. Își căutase în buzunarele rochiei hîrțile mari, fără valoare, și privea zadarnic spre ceilalți. Stătu acolo cam o jumătate de oră fără să fi reușit să capete ceva. În cele din urmă renunță. Se pierduse de coloană. Vru să meargă mai repede, dar zidul de oameni o oprea. Nici înapoi n-avea pe unde să iasă. Văzu fețele nebărbierite ale unor bărbați necunoscuți, și jocul cartoanelor albe săltînd deasupra. Resemnată, vru să se întoarcă spre negustorul de limonadă. Simțea cum i se umflă limba de sete.

Și cînd crezu că e mai aproape de cei care dădeau asalt căruciorului acoperit cu pinză târcată, cineva o luă de mînă.

– Ce cauți aici ?

Recunoscu vocea bărbatului de care se izbise în noaptea aceea pe întuneric. Acum îl văzu bine și-și aduse aminte de el. Era îmbrăcat într-o salopetă decorată și o trase din mulțime mai aproape de el.

Sabinei îi păru bine că nu mai e singură în mulțimea aceea. Primul lucru pe care i-l spuse fu acesta :

- Mi-e sete ! -

El rîse, privi pe cei care cereau țapii plini de limonadă și-i zise repede :

- Nu te mișca de aici, mă întorc îndată !

Așteptă cam cinci minute și-l văzu întorcîndu-se cu o sticlă lunguiată plină cu apă. O luă repede fără să mai întrebe nimic, și aproape o goli.

- Ai să faci broaște-n burtă ! glumi bărbatul.

Sabina nu-i răspunse numaidecît. Ochii îi străluceau și își spuse în gînd că fără apa aceasta ar fi căzut jos.

- Așteaptă-mă tot aici, trebuie să înapoiez sticla !

Și dispăru din nou. Mulțimea o împingea, unii îi strigau că încurcă locul, dar ea nu se desprinsese de lîngă pomul scund sub care o lăsase. După încă vreo cîteva minute se trezi luată de braț.

- Haide !

Bărbatul avea obrazul bărbierit. Cînd rîdea, o dungă adîncă îi tăia linia gurii. Sabinei îi plăcu, ghicind în el, cum ghicesc toate femeile, pe omul de care n-ai să scapi atît de curînd.

- Nici nu ți-am spus cum mă cheamă, zise. Cristea
Și pe dumneata ?

Fata îi spuse numele, apoi întrebă repede :

- Cum de m-ai cunoscut ?

- Am ochi foarte buni.

Își căutară cîtva timp loc în coloana străină. Cei-lalți se uitau bănuitori, pentru că ei nu-și găseau locul în cadența aceluia marș neregulat.

-- Mergi la manifestație, sau te afli pe aici ?

-- M-am rătăcit de ai mei. Voiam să beau o limonadă. Dacă nu erai dumneata, nu știu ce m-aș fi făcut... Dar dumneata ?

-- Sînt cu tipografiai mei. Uite-i mai în față ; haide să căutăm să ne strecurăm.

O luă de mîna și cu dibăcie își ajunse coloana.

După aceea se uită să-și caute tovarășii de la fabrică și merse supusă lîngă el. În jur erau cîțiva băieți tineri care nu se astîmpărau. Aveau în mîini bucăți grele de plumb pe care și le vîrau pe ascuns în buzunarele salopetelor. Unii se supărau, cei mai mulți își treceau drapelul pe care-l țineau și făceau la fel cu cei din față.

-- Mai dă-mi cîțiva regleți ! cerea cineva de alături.

Sabina nu știa ce-i acela un reglete și urmărea jocul acesta, care-i distra atît pe cei din jur.

Către Piața Palatului, înghesuiala crescuse. Bulevardul cel mare se umpluse de oameni. În lumina nemiloasă, privită de pe un balcon, mulțimea părea un cîmp negru, deasupra căruia fluturau pinzele roșii ale drapelcilor. Statuia ecvestră abia se mai vedea în aura aceea sticloasă. Pe Sabina o dureau ochii, nu înțelegea de ce stau pe loc, și numai uralele izbucnite din cînd în cînd o trezeau. O dureau picioarele și ar fi vrut ca totul să se termine mai repede, să ajungă undeva să poată sta jos.

Apoi mulțimea porni din nou. Împrejur creștea strigătul repetat :

-- Vrem guvern F.N.D. ! Vrem guvern F.N.D. !

Trecură foarte aproape de grilajul metalic al palatului. Tipograful ridicau pancartele cît mai sus și glasurile lor o asurziră. Peste capetele lor jucau cutele steagurilor.

După aproape trei sferturi de ceas se treziră dincolo de cheiul Dîmboviței, pe un trotuar spart. Coloanele se răriseră și manifestanții se îndreptau spre instituțiile lor.

- Ce facem ? întrebă bărbatul.

- Aș vrea să stau undeva, jos, pe o bancă. Mă dor picioarele. Și la servici stau tot în picioare, mi-ajunge. Nu știi pe undeva pe aici un parc ?

El nu-i răspunse. O luă de mînă și ieșiră într-o stradă laterală, neobișnuit de liniștită. Aici zgomotele orașului se auzeau stins, rar claxona cîte un automobil, și pe ziduri urca lumina amiezei.

- Unde sîntem ?

El îi spuse un nume necunoscut și o certă, zîmbindu-i.

- Ai spus că vrei să stai undeva jos...

- Această casă are să se prăbușească într-o zi ! îi spuse bărbatul, privind-o.

Sabina știa lucrul acesta foarte bine, dar dăduse din umeri a neputință. De cînd rămăsese singură, adică de la moartea mamei sale, nu mai avea cine să se îngrijească de casă. O cîrpise de cîteva ori cu bălegar, o spoise, dar odaia scundă, cu tavanul umflat ca burta unui cal prea sătul de apă, continua să se macine, să

se dărîme de vechime. Aici, sub lampa de gaz, atîrnată într-un cui vechi, îndoit de atîta povară, îl aştepta seara pe tatăl său să vină de la lucru. Uneori el întîrzia, sosca puţin cam ameţit, pe chip i se citea o bucurie blîndă, care nu avea nimic îndrăzneţ în ea. Se aşeza trudit şi îşi lăsa mîinile sale mari, negre, pline de cărbune, pe genunchi. Mîinca liniştit, fără grabă... Maică-sa dădea din umeri către copiii mai mari şi spunea în chip de scuză :

- A luat şi el luleaua neamţului ! Ce vreţi, om mare, cu griji...

În odăiţa de patru metri pe patru, înaltă de numai doi şi jumătate, pe tavanul căreia rămăseseră urme de fum, Sabina văzuse trupul tatălui său strivit de o maşină, adunat între patru scînduri de brad, aşa de ieftine şi de jalnice, că nici să plîngă nu putuse. Mai pe urmă, tot aici murise şi fratele ei de-al doilea. Îl stînsese tuberculoza, avea un chip de hîrtie, fraged şi scurs, surîdea încă morţii în felul copiilor. Primul murise pe front, „spulberat“, cum se căina maică-sa, sfîrşită şi ea doi ani mai tîrziu.

Dincolo, în curte, astupînd aproape fereastra, era un nuc bătrîn cu crengile amestecate, ca o streăşină verde, vara, prin care bătea soarele, poleind pereţii cu cercuri aurii, schimbătoare.

Aici, amurgurile veneau mai devreme. Ca în după-amiaza aceea cînd îl primise pe Cristea la ea, şi el rămăsese după aceea toată noaptea. Cum femeile nu uită niciodată prima lor oră de dragoste, Sabina nu putea să nu suridă cu tristeţe amintindu-şi-o.

Încă de la patru, dacă soarele ardea puternic afară, aici lumina scădea, aerul era fumuriu, stins. Pe streșini se adunau păsări și, dacă bătea vîntul, un miros de iod pătrundea prin fereastră.

Cristea intrase, se aplecase puțin ca să nu-și lovească fruntea de pervaz, privise împrejur la lucrurile rînduite la locul lor și se așezase pe patul acoperit cu o cergă aspră, oltencască.

– Aici stai tu ? întrebare.

– Aici.

Băuseră bere, era încă prea cald, undeva afară cădeau frunze, pentru că toamna tîrzie își cerea tainul ei galben. Peste cîmpul Dămăroaiei, pe care-l străbătuseră de nenumărate ori de atunci, din ziua de primăvară cînd se întîlniseră din nou, bătea toaca unei biserică de mahala, depărtat și rar. Dragostea n-are nevoie de vorbe multe. Bărbatul o luase cu puțină încăpăținare, deși era pregătită de mult pentru clipa aceasta, așa cum știi că ai soroace peste care nu poți trece. Ar fi vrut să fie altfel, dar Cristea era primul ei bărbat, ea îl alesese, deși îi era teamă de el, pentru că începuse să-l cunoască. Știa numai că dragostea o va face mai frumoasă.

Îi așternuse după aceea masa, îi tăiasse pîinea cu un cuțit, privindu-l pe furiș. De atunci era „omul ei”, pentru el se aprindea în fiecare seară lampa, și mai tîrziu, cînd se despărțiseră, tot pentru el se aprindea lampa. Și serile acelea pustii cînd lipsise erau pline tot de ființa lui puternică. Cînd se întorcea de la fabrică privea scaunul, singurul scaun al casei, pe care Cristea

își lăsa haina, și tocmai lipsa acelui lucru o întrista cel mai mult.

După plecarea lui, altfel era și umbra vicleană a nukului, strigățul depărtat al păsărilor de pe streșinile caselor joase ale vecinilor, acoperite cu tablă ruginită. Până atunci, uneori, venea amețit ca tatăl ei altădată, și rosturile casei căpătaseră dintr-o dată vechiul înțeles al conviețuirii. „Să te bucuri numai când vezi umbra bărbatului“, spunea maică-sa cît trăise, și Sabina înțelesese lucrul acesta privindu-l mereu, sub lampa cea veche, sub care ani de zile alt bărbat împărțea piinea și apa ca un stăpin.

Ei nu-i mai păsa că pereții aceia vechi se macină și se surpă. Totul era frumos și bun, mîncarea avea alt gust, soarele ardea numai pentru ea, curtea acoperită de umbră era și a lui, după cum era și al lui totul. Iernile care au urmat, vreo patru, fuseseră cele mai triste ierni pe care le trăise Sabina. În toamna aceluiași an aflate că el mai trăiește cu o femeie și îi spusese să nu mai vină în casa ei.

Și deodată nimic nu mai semănase cu zilele de altădată. Și atunci se mai alergau copiii cu gura plină de apă, căutînd să se stropească, dar ea nu-i mai vedea cum îi văzuse în ziua cînd el venise pentru prima dată în casa ei. Zilele au o strălucire a lor, care nu e dată decît unora. Fiecare ceas are o frumusețe a sa, totdeauna pentru alții, dacă nu ne este dată nouă. Patru ani viața ei fusese neagră, urîță, murdărită, fără nici o bucurie.

În 1949 Cristea sosise într-o după-amiază de mai pe neașteptate. Sabina se roșise, vrusese să zică ceva, dar el nu-i dăduse răgaz. În câteva cuvinte bărbatul îi spusese că terminase cu femeia aceea și că a venit s-o ceară de nevastă. Și iar auzise bătaia rară a toacei de lemn de la biserica mărginașă, ca și când nu trecuse decît o zi de cînd el picase pentru prima oară aici, și iar amurgul căzuse mai devreme în mica odăiță, și ea ascultase bătăile inimii bărbatului, cu urechea lipită de pielea netedă, lucioasă, în răstimpul dulce al dragostei, care te moleșește și te face darnic.

Pe urmă plecase din casa ei, o lăsase să se macine singură, să moară așa cum mor unii bătrîni, părăsiți, fără să știe cineva de ei. Îl urmase bucuroasă, fără să se gîndească prea mult. Era același bărbat, al ei, deși, multe zile și multe nopți, o altă femeie îi mîngîiase umerii și fața, îi sărutase buzele și ochii.

În aceeași vară intrase la tipografie, pentru că „Laminorul“ era prea departe de locuința lor, și el îi spusese că poate să cîștige mai bine. Se vedeau în fiecare zi și Sabina era bucuroasă să-l zărească în orice clipă, dacă ar fi ridicat privirea peste regalul negru la care lucra. Era tînără și nu știa nimic. Venise ca orbul în tipografia aceasta și începuse prin a spăla dușumelele zețării cu o cîrpă îmbibată cu gaz. Dar era mindră că stă lîngă el, că-i vede chipul preocupat, puțin burzuit. La unsprezece îi aducea pachetul cu mîncare și i-l așeza între casetele de litere reci, curățîndu-i locul de praf de plumb cu podul palmei. Cristea îi zîmbea mul-

țumit, apuca bucata de pîine cu degetele negre de cernală și rupea sanvișul în jumătate.

— Ia și tu !

Și femeii nu i se mai păru urită clădirea cu patru etaje, mirosind a zinc și a acizi, așa cum i se păruse la început, cînd venise aici. Dimpotrivă, totul era luminos și drumurile înapoi acasă păreau atît de scurte !

Anul își vînturase anotimpurile, de la fereastra zățării priviseră împreună bulevardul larg, pe care înfloriseră castanii bătrîni, apoi întunecarea puternică a frunzelor, șovăiala ruginie a toamnei și cernerea cînd fioroasă, a iernii, cînd blîndă și liniștitoare.

Jos, pe pietrele acelei străzi, treceau oameni, o mulțime de oameni, în fiecare dimineată se ridicau obloănele de fier ale unei prăvălii cu firmă albastră de sticlă și ea nu știa cum trec ceasurile, zilele și lunile.

Pe urmă totul se tulbură. Veni o altă femeie. Cine știe de unde venea ? Era mai frumoasă, poate pentru că se știa iubită, poate că ea se urîțise de teamă, pentru că, de cînd o văzuse, presimțise totul. Avea ceva care atrăgea bărbații, ceva de care nu poți scăpa. Bărbatul ei se ținuse bine, căuta să n-o privească, dar femeii aceia îi plăcuse de la început bărbatul tăcut și posomorît, care lucra parcă pornit pe sine.

Nimeni nu bănuia nimic în atelierul acela. Erau aceiași oameni. Vreo treizeci sau patruzeci, lucrînd în picioare, aplecați peste regalele înalte, care păreau catedrele unei școli puse la un loc. În fiecare dimineată la șase și jumătate, la intrarea în schimb, oamenii se așezau la locurile lor. Erau mai obosiți sau mai ve-

seli, după cît dormiseră de mult. Și între chipurile obișnuite, iată că se ivise într-o dimineată chipul acelei femei necunoscute. Șeful de secție o așezase undeva în spatele mașinii de probă, dar ochii ei albaștri, curați se ridicau din cînd în cînd și priveau împrejur. Zîmbea cîte unuia, cu nimeni nu vorbea prea mult, părea foarte ocupată de ceea ce face. Sabina își dăduse seama încă din clipa cînd o zărise, cu acel instinct ce nu înșală al femeii, că de atunci ceva o să se schimbe în viața ei, că zilele îi vor deveni nesuferite, urite. Nu se putea ca străina să nu-i placă și lui Cristea, pentru că ea plăcea tuturor bărbaților care o vedeau.

Cîtva timp totul părea neschimbat. Crezuse că s-a înșelat, că farmecul se risipise, deși știa cît e de stăruitoare dorința ce o poate isca o femeie. Pînda încordată se potolise, și numai cînd, într-o dimineată, fără ca bărbatul ei să știe, Sabina îl surprinsese privind-o cu o lăcomie a ochilor despre care nu se putea înșela, inima i se strînsese iar, dureros.

Timpul se scurgea. Cristea părea același, dar unele mîngîieri începeau să întîrzie, o palmă așezată pe umărul ei slab se lăsa așteptată, vorbele erau mai rare, și chipul bărbatului mai întunecat.

- Ai griji ? îl întreba.

- Da, spunea el.

Știa că are o muncă politică. De cele mai multe ori el întîrzia pînă seara la tipografie și, deși nu lipsea mai mult decît înainte, bănuiala o chinuia fără milă. Zărea tot mai des chipul străinei înfrumusețat de dragoste. În jurul ei, Sabina deslușea mereu accleasi pri-

virii în care nu se putea ascunde dorința, amestecate și cu puțină spaimă și lipsă de îndrăzneală, însoțite de hămescaia brutală a celor tunizi, pe care femeile le știu fără să se silească.

Alături, bărbatul ei truncea cu aceeași încăpăținare tăcută. Nu mai semăna însă cu cel dinainte; cât s-ar fi căznit, nu reușea să pară măcar prietenos. Și ea trebuise de câteva ori să-i audă. Își vorbeau cu indiferență și parcă siliți numai de împrejurări, însă, în vocea străineii, Sabina ghicea o căldură ascunsă, ca și când cealaltă ar fi vrut să dea un înțeles mai adânc acelor vorbe obișnuite.

Munca îi devenise de la o vreme de nesuportat, chiar zețăriia cu ziduri albe, neîmpodobite, unde altădată se simțise atât de bine, nu-i mai plăcea. Trebuia să plece de acolo, să schimbe secția de lucru, să nu-i mai vadă împreună privindu-se străini din șiretenie. Din mândrie nu spusese nimic nimănui. Trecură două sau trei luni și ea tot amîna să ceară șefului de lucrări transferarea. Pe urmă, aproape pe neașteptate, bărbatul se schimbă. Întîi fu ura, fără venin, ascunsă, ca limba otrăvită a șarpelui. Bărbatului începuse să i se pară mîncarea prea rece sau prea acră, prea fierbinte sau fără gust, tot ceea ce spunea era plicticos și n-o mai asculta, părăind totdeauna pierdut în propriile-i gînduri. Parcă l-ar fi chinuit necazuri neînchipuit de mari, fără leac.

Cu îndărătnicie se ferise să nu-l supere și nu se înșelase auzindu-l cum trîntește ușile prea tare, cum o

privește pe furiș cu dușmănie. Uneori el zîmbea cuiva depărtat și drag și știa că în clipa aceea bărbatul ei se gîndea la străină. Umbra necunoscută a femeii năpădi totul, pînă și lucrurile dimprejur. Sabina nu mai putea să tacă. Începuse să se teamă de ea însăși și devenise stîngace, i se părea că vorbește prea tare și s-ar putea ca bărbatul să se supere ; uneori Cristea nici n-o mai asculta și, cînd își dădea seama de aceasta, fugea repede în odaia alăturată și plîngea înăbușit.

Veniră apoi certurile și bătaia umilitoare. Poate înainte bărbatul nu lovise nici o femeie, dar în ea dădea cu ură, neîndurător, ca și cum ar fi vrut s-o vadă înjosită mereu, pentru a putea s-o urască și mai mult. Sabina îl iubise încă și atunci. Îl privea nedumerită, dar tot cu dragoste, cu supușenia cinelui credincios, pe care-l alungi, dar se întoarce.

„O să-i treacă, își spunea. Acum îi place mai mult chipul celeilalte, dar o să ostenească și se va întoarce din nou la mine, tot la brațele acestea ale mele, care-l vor ferici și mîngîia...”

Mai plecase o dată și ea credca că l-a pierdut pentru totdeauna, și se întorsese. Trebuia să rabde, după-amiczele lor de altădată meritau chiar aceste palme grele.

El încă nu se întorcea, și lumina aceluia atelier era din ce în ce mai murdară, și lucrurile, altădată dragi, tot mai chinuitoare. Devenise certăreață, se minia din lucruri de nimic, unii o priveau fără să o înțeleagă, se mirau că se schimbasese atît de mult și dădeau nepăsători din umeri, văzîndu-și de treabă. Se chinuia să afle de ce îi place mai mult bărbatului ei cealaltă și își

spunea că trebuie să facă în cele din urmă ceva să iasă din secția aceea. Până atunci se mulțumise să fie o simplă cărătoare, și deodată frica de a-l pierde pe Cristea îi luminase mintea. Trebuia să învețe să facă altceva decât să încarce formele de plumb.

Pe Pinteau îl cunoștea de mai multă vreme, poate de cînd o angajaseră la tipografie. Nu înțelegea de ce oamenii îi spuneau, mai în glumă, mai în serios, „Mutul“ și de ce era temut. Secretarul de partid o promisese în biroul lui, îi dăduse un scaun și așteptase să audă ce-i va spune. Părea obosit, neatent și Sabina îi repetase de cîteva ori unele lucruri, bănuind că el se gîndește în altă parte. Bărbatul zîmbise, bătuse cu palma mușamaia ieftină care acoperea biroul și o oprise cu blîndețe :

– Lasă asta, am înțeles...

Nu-i spusese nimic despre viața ei de acasă, despre certurile repetate și despre bătăile primite. Voia numai să plece din zețarie. Știa că totul nu se va face cît ai bate din palme, că trebuie să învețe, dar de lucrul acesta nu se speria, mai făcuseră și alții ca ea.

– Bine, bine – o întrerupsese Pinteau de cîteva ori – știu ; asta e greutatea, sigur, dacă vrei dumneata să pleci de acolo, noi n-o să te împiedicăm, ba, dimpotrivă, dar...

Se gîdea la ceva pe care nu-l înțelegea și femeii îi era frică să nu fie întrebată tocmai despre ceea ce se temea mai mult să vorbească.

După cîteva clipe se ridicase, se plimbase de cîteva ori în jurul scaunului ei și se oprise cu mîinile la spate în dreptul ferestrei.

- La laboratorul de la ofset îți place ?

- Oriunde.

- Bine, e un loc acolo, dar va trebui să înveți o mulțime de lucruri noi...

- Voi învăța, promisese ușurată.

- E vorba de acizi, nu-i chiar atît de ușor, se muncește cu materiale scumpe...

Secretarul părea că glumește. Voia s-o sperie, fără convingere, încredințat el însuși că Sabina se va descurca. Deodată se încruntase și, înainte ca ea să se ridice de pe scaun, o oprise cu un gest scurt :

- Stai ! Spune-mi ce-i cu voi ?

- Cu noi ? se mirase înspăimîntată femeia.

- Da, cu voi. Cu tine și cu Cristea...

- Nimic, bilbiise.

Pîntea îi întoarse spatele și se așezase iar în fața ei, privind-o cu stăruință.

- Dacă nu vrei să-mi spui, n-am să te oblig, adăugase trăgănat, ca și cînd i s-ar fi făcut lene să mai vorbească. Eu nu sînt popă ca să vă spovedesc, dar oamenii șoptesc unele lucruri...

- Nu-i nimic adevărat, sărise ea repede, cu glas prea tare, nestăpînit.

Se făcuse tăcere. De undeva de sus se auzea cadența greoaie a unei mașini de tăiat hîrtie. Tavanul de beton scrișnea din cînd în cînd, ca și cum cineva și-ar fi tîrît un mare picior de fontă.

- Bine - spusese Pîntea - de mine poți merge la laborator. Voi vorbi cu șeful. Te rog să-ți dai toată silința și să nu mă faci de rîs. Îmi promiți ?

Acum vorbea cu blindețe, ca între prieteni, și ei îi fu rușine să-l privească. Plecase fără să mai spună un cuvînt.

Se întorcea tîrziu și nu-l găsea acasă. Pe lucruri se așeza praful în straturi. Îi era silă de toate obiectele care o înconjurau, nu-i mai erau dragi ca altădată, ridică în silă perdelele și privea curtea largă, străină, și-și aducea aminte de odaia ei, pe care n-o mai văzuse de multă vreme. Gîndul că de cînd venise aici se afla într-un loc ce nu era al ei o chinuia tot mai mult. Ar fi trebuit să plece, și unde să plece decît la vechea ei casă din Dămăroaia ?

Într-o duminică pornise cu tramvaiul într-acolo. Zărise de departe acoperișul putrezit și nukul foșnitor, bătrîn. Din gard nu mai rămăseseră decît cîteva șipci. În curte creșteau bălării mari, sălbatic. Apropiindu-se, zărise cercevelele putrezite și geamurile sparte. Înăuntru plouase, dușumelele se prăbușiseră, prin tavanul de bălegar cădeau bulgări de moloz. Înțelesese cu groază că trebuia să rămînă mai departe lingă el, pînă își va găsi o locuință. Mai era pe urmă și teama de vorbele celorlalți. Se gîndea că plecarea ei de lingă bărbat va fi înțeleasă în fel și chip. În același timp, o speranță încăpățînată i se agățase de suflet : tot mai credea că va reuși să-l facă să se întoarcă cu inima la ea.

Cristea era tot mai tăcut și mai dușmănos. Izbucnea numai din cînd în cînd, pătimaș, cu vorbe usturătoare. Uneori nici ea nu se mai putea stăpîni și-i răspundea ; și atunci el o bătea cu ură, strigîndu-i să n-o mai găsească a doua zi acasă. Cîtă răbdare ar fi avut, nu mai putea să îndure. Îi lipsea și o prietenă, căreia să-i spună tot ceea ce simțea. Întîrzia cît se putea la tipografie, muncind din răputeri, cu încăpăținare. Nu era chiar atît de ușor : de cîteva ori crezuse că o să renunțe. Începuse cu serviciile cele mai ușoare, cu spălatul plăcilor de zinc, apoi trecuse la dezvoltare ; simțea, încă înainte de a adormi, pe degete, mușcătura fierbinte ca de viperă a acizilor, dar asta o făcea mîndră. Căuta să nu scape nimic din ceea ce credea că i-ar fi fost folositor, se chinuia de multe ori să-și aducă aminte de cîte ceva și puțin cîte puțin își dăduse seama că ceilalți erau mulțumiți de ea. Nu i-o spuneau, dar faptul că nu i se mai făceau observații aproape de loc o bucura.

Să nu fi fost casa asta pustie, în care ea nu mai avea loc, bărbatul pe care-l mai iubea, poate și mai mult ca înainte, pentru că simțea că-l pierduse, ar fi fost atît de fericită !

Așa, chipul ei se urîțise, tristețea o slăbea și privindu-se uneori în oglindă, îi venea s-o spargă de furie. Toamna și iarna ce urmaseră trecuseră greu, simțea că undeva timpul se împotmolește, că e trasă la fund ca într-o mocirlă din care nu mai poți ieși. Cel mai greu lucru i se păruse atunci tocmai faptul că începuse

să-și piardă din mîndrie, că nu-i mai păsa cum se îmbracă. Ar fi vrut să încărunțească într-o noapte, să se slutească cu totul, să uite că e femeie, pentru că degeaba era femeie, dacă cel pe care-l iubea atît de mult nici nu mai întorcea privirile spre ea.

Într-o dimineață, prin februarie, cînd laboranții deschiseseră ferestrele, ca să lase să iasă afară căldura prea stăruitoare a caloriferelor și să simtă aerul înțepător de afară, mirosind a primăvară, pe ușa secției unde lucra intrase Pîntea. Era puțin adus de spate, tot cu mîinile în buzunare, cum îl știa. Sabina presimți că pe ea o caută și roși puțin. Se prefăcu multă vreme, cît vorbea el cu șeful laborant, că nu-l zărește, aplecată peste un retuș, și, cînd îi auzi glasul, ridică privirile, ca și cînd atunci ar fi știut că secretarul se afla aici.

– Ce faci, tovarășă Sabina, merge, merge ?

Ochii lui îi cercetau chipul, într-un fel atent, ca și cînd ai căuta să vezi dacă o stofă nu are găuri, aproape nemilos. Femeia coborîse privirile, umilită.

– Nu mi-ai răspuns, stăruise el.

– Merge, tovarășe...

– Șeful dumitale e foarte mulțumit, mi-a spus că de mult n-a mai avut așa o muncitoare...

Pe urmă se apropiase de fereastră, trăsesese pe nas aerul rece și strănutase caraghios.

– N-o să răciți ? îi întrebasese pe ceilalți.

– Nu ! răspunseră laboranții în cor.

Din ușă, ca și cînd și-ar fi adus abia atunci aminte, se întoarse din nou spre Sabina.

- Să treci neapărat în cursul zilei de azi pe la organizație...

După două ceasuri se afla în biroul lui, privind pe-reții proaspăt văruiți. Întrebese încă de la ușă :

- De ce m-ați chemat ?

- Stai jos, poftim, uitate un scaun...

Tăcuse puțin încruntat și pe urmă se opri-se, după obiceiul lui, cu mâinile la spate, în dreptul ferestrei.

- M-am gândit foarte mult la dumneata în ultima vreme...

- De ce ? întrebese femeia.

- Nu știu precis. Ceea ce e sigur însă e faptul că trebuie să stăm mai serios de vorbă. Uite, am pentru dumneata un lucru foarte bun de făcut.

- Pentru mine ?

- Da, pentru dumneata.

- Vă ascult...

Pintea zîmbise cu buzele lui subțiri, se apropiase de scaunul ei și o întrebese :

- Cîți ani ai ?

Sabina se gîndise puțin. Nici nu-și mai amintea bine. Numai cînd îți merge bine te întrebî cu durere cît timp a mai trecut pe lîngă tine.

- Cred că nici treizeci...

Secretarul ridicase uimit o sprînceană, dar nu spusese nimic. Ea știa că se mira, pentru că arăta mult mai bătrînă.

- Uitate ce este... Copii nu ai, nu-i așa ?

- Nu. Dar de ce mă întrebați toate acestea ?

- Pentru că de mâine vreau să te ocupi dumneata de creșă, să fii directoarea creșei...

Sabina crezu că n-a înțeles bine.

- Să fiu directoarea creșei ?

- De ce te miri ? E o muncă la fel de interesantă ca și cea de laborator, cere multă răbdare și mai ales energie...

- Dar abia am învățat să...

- Lasă laboratorul. L-am întrebat pe șeful dumatăle dacă mai trebuia să înveți ceva și mi-a spus că nu. Așa că, dacă nu-ți va conveni vreodată să lucrezi acolo, ai locul asigurat...

Ea tot nu înțelegea. Era ceva greu de priceput.

- Dar, tovarășe Pîntea...

- Știu, știu, ai să spui că n-ai făcut treaba asta niciodată ; nu-i nimic ; să fii dumneata sănătoasă cîte treburi de care habar n-aveam înainte am făcut eu !

Nu putea să dea înapoi și nici speriată nu putea să spună că era.

- Bine, primi. Am să merg acolo.

În cîteva cuvinte secretarul îi spuse despre ce era vorba. Trebuia să supravegheze munca educatoarelor, să aibă grijă de o mai bună aprovizionare și alte cîteva chestiuni mărunte, dar foarte importante.

- Vezi - zicea Pîntea preocupat - nici n-ai idee ce lucruri frumoase ai de realizat. Nu vreau să te fac să crezi că ceva mai frumos nu mai există pe lume, dar gîndește-te că aici deprind copiii muncitorilor cele mai bune obiceiuri. Sînt părinți care nu au timp de ei din pricina treburilor, unii se ceartă și nu le pasă de felul

în care le cresc odraslele ; dumneata n-ai auzit de astfel de părinți ?

Sabina înțelese că aici voise el să ajungă și se feri să-l privească. Pîtea știa totul, se pare, și nu găsea calea s-o facă să vorbească. De data aceasta n-o mai întrebasese direct, ca înainte, ce-i cu ea și cu bărbatul său.

- Tovarășe Pîtea - îi spuse cu glas slab - atunci mîine cînd să vin la creșă ?

- La aceeași oră, la șapte și jumătate, am să merg cu dumneata.

În ușa îl auzise din nou ?

- Nu ai să-mi spui nimic, nimic ?

Se opri, privindu-l.

- Nu, nu cred.

- Bine.

Pe urmă iar trecură cîteva luni lungi, apăsătoare și Sabina binecuvînta munca pe care o avea de făcut. Trebuia să stea aproape toată ziua la creșă. Noaptea dormea fără vise, ostenită. Cristea începuse să lipsească tot mai des. Nu de puține ori, cînd se trezea dimineața, nu-l vedea la locul lui și înțelegea că iar dormise la cealaltă. Durerea ascuțită de la început, amestecată cu furie, se domolise. Simțea numai o apăsare grea pe inimă și știa că nu mai poate să rîdă, să se bucure ca un copil de orice lucru. Împrejur, oamenii se mișcau în voie, aveau necazuri sau bucurii, erau uneori triști sau veseli, numai ea simțea că n-are de ce să se bucure. Cel

mai rău lucru în toate acestea era că devenise indiferentă, ca și când sufletul i-ar fi înțepenit. Ajutoarea ei, o femeie în vîrstă, prietenoasă, ghicind că e foarte nefericită, o întreba cîteodată ce i se întîmplase. Ar fi vrut să-i spună măcar ei totul, dar o mîndrie de neînțeles o oprea. Răspundea fără convingere că suferă de mult de o boală de stomac, care o face posomorîtă, și o lăsa singură, urînd-o puțin.

În lunile următoare se auzi în tipografie că sindicatul împrumută bani muncitorilor care vor să-și ridice case. Cîteva zile șovăi, pentru că nu se mai putea ascunde nimic dacă s-ar fi dus să se înscrie pe listele celor care cereau împrumuturi. N-a dormit două nopți și în cele din urmă a intrat în biroul lui Anghel. Acesta ridicase ochii, uimit că o vede.

– Ce faci, tovarășă Sabina, ce vînt te aduce pe la noi ?

– Pot să stau ? întrebuse.

– Cum să nu...

Și se întorsese curios la locul lui.

– Ia s-auzim ? Ai luat concediul pe anul ăsta ? Vrei să pleci undeva la băi ? Știu că suferi de stomac. La Căciulata cred că-i cel mai nimerit.

Femeia îl lăsase să termine.

– Nu-i vorba de concediu.

– Atunci ?

– Știu că faceți liste pentru împrumuturi...

Președintele sindicatului se lovise ușor cu palma peste frunte.

- Ce tot spui ! Parcă dumneata ai un adăpost cu Cristea. Știi, noi împrumutăm bani mai ales acelor care locuiesc mai prost. Unii au casele încă neacoperite...

Sabina îl privea liniștită.

- N-o să cer cine știe ce ! Loc am, îmi trebuie numai atât cât să ridic patru pereți de cărămidă și o bucătărie...

Anghel căuta cu ochii pe cineva împrejur, ca și când ar fi vrut să se încredințeze că era adevărat ceea ce auzea.

- Nu vrei să-mi spui că...

Tăcuseră amândoi cîtva timp și pe urmă președintele apucase un creion pe care-l lovea cu furie de fața biroului.

- Așadar - spuse din nou - te despați de bărbat...

- Da.

- Bine, atunci se schimbă chestiunea, sigur că da. Și cam cît ți-ar trebui, să zicem ?

Nu știa, trebuia să întrebe. Îi spuse că va veni peste câteva zile.

Între timp, Anghel stătuse de vorbă cu secretarul și Pîntea o chemase iar la el. O certase blînd încă de cum intrase :

- Vezi, vezi, și mie nu mi-ai spus nici un cuvînt...

- Pentru asta m-ați adus aici ?

- Liniștește-te, n-o să-ți cer socoteală, numai vreau să te întreb dacă noi nu putem face ceva ca să-l hotărîm pe bărbatul dumitale să se schimbe...

Sabina se ridicase în picioare, aproape speriată de cele ce auzise.

– Tovarășe Pîtea, orice, afară de asta, nu-l cunoașteți !

Secretarul părea posomorît, încurcat de un gînd ascuns.

– Bine, bine, rostise încet, cu jumătate de gură. Vezi, noi nu putem să încurajăm pe doi oameni să se despartă, chiar dacă-și fac casă nouă...

Cînd plecase de la el, știa că secretarul va vorbi cu Cristea. Așteptase vreo cîteva zile să-l vadă. Bărbatul ei era neschimbat. Poate o privea mai întunecat, cu dușmănia aceea ascunsă, sporită. După o săptămînă, președintele sindicatului o întîlnise la intrarea în tipografie.

– Să vii să stăm de vorbă, tovarășă Sabina, îi spusese. Împrumutul dumitale s-a aprobat.

– Dar nici n-am fixat cît îmi trebuie.

– Lasă că știm noi. O să-ți dăm materialele de care ai nevoie...

Femeia înțelesese că și Anghel și Pîtea vorbiseră cu bărbatul ei și că ~~o~~ dată cu aceasta se terminase totul, că el voia ca într-adevăr s-o vadă plecată la casa ei.

În aceeași seară, Cristea se întorsese mai devreme, ațîțat, parcă puțin băut, cu poftă de ceartă. O bătuse crunt, strigîndu-i înverșunat :

– Îți faci casă, ai ? Ce mai aștepți, de ce nu pleci ?

Sabina zîmbea, văzîndu-l neputincios, mînios, ros de amărăciune. Și nu mai plinse.

În seara aceea plouase și bărbații întârziaseră sub streșina casei, ascultînd răpăiala grăbită a apei pe acoperiș.

– Las' că-i bine – spunea Filipache – ploaia asta spală totul, de-abia nu ai să mai ai nevoie să cureți acoperișul, tovarășă Sabina...

Președintele sindicatului, ușor dovedit de vin, cînta încetișor. Secretarul ar fi vrut să plece.

– Ce-o să zică nevastă-mea ? se căina el din cînd în cînd.

– N-o să zică nimic, e obișnuită, mormăise directorul.

– Da, dar o să miros a vin.

– Și ce dacă ? Doar nu te-ai legat pe viață să nu guști...

Pe la unsprezece ploaia încetase. Dinspre cîmpul Dămăroaia veneau miresmele finului umezit, un amestec de parfumuri suave, otrăvite.

– E timpul să mergem, zise cineva.

Sabina nu-i asculta.

– N-o să-ți fie urit singurică ? întrebuse Pîtea.

– Ai barim un lacăt să încui poarta ?

Îi petrecuse pînă la poartă. Directorul îi strînsese mîna și glumise :

– Mai ai puțină răbdare. Eu tot cred că o să se întoarcă... Ce spui, Anghele ?

Președintele sindicatului chicotise în întuneric.

– Și dacă nu s-o întoarce, îi găsim noi un bărbat...

Plecaseră. Ea le ascultase pașii pe drumul noroios și închisese poarta. În odăile goale, cu pereții albi, mirosind încă a var, pîlpîia lampa. Intră, strînse lucrurile de pe masă și ascultă după aceea multă vreme foșnetul bătrînului nuc din curte.

La nuntă, Oaie ăl bătrîn, neam de slugă țără alt avut decît trențele de pe el, picase în băătura mă-si Constanței, nevastă-sa, cu palmele goale. Lucra și el la Calea Ferată, la ace, ca toți cei din Osica, ținut sărac, în care stăpinea dalacul și tifosul. Alde Anghel Mocioancă, alde Mărin Pirlivie, cu moșii lor și încă vreo cîțiva, trași cu pămînturile mai către drumul minăstirii, în afara bătăii ochilor popești, care n-ar fi suferit loc străin în buza moșiei lor, care ținea de la izlazurile Pietrei și pînă la niște plopî bătrîni, hăt, departe, la Olteț, apucaseră cîte o palmă de ogor, dar burta și-o țineau tot din învîrteli : unul cu ce-i măcina moara, altul cu ce scotea din rachiul vîndut într-o circiumă păduchioasă, așezată în drum, să ia ochii păcătoșilor dedați la patima băuturii.

Acolo înțepenise Oaie, în curtea Catrinei, o palmă de loc cît s-azvirli un băț, lîngă linia trenurilor, să tot fi fost două sute de metri pînă la gară, drum pe care-l făcea dimineța și seara, la dus și la întors. Și nu era singur. Nimerise între niște vecini colțoși, unul Busu-lică, unul Furdui, altul Boancă, ceferiști de-ai lui, oameni ai dracului, de se încontrau și cu Dumnezeu.

Pe ăștia, pe Furdul, pe Boancă și pe Busulică îi chema mereu la post domnul Niculcea, șeful plutonier, că nu se mai astîmpărau, mai ales de cînd începuse războiul. El îi chema, și ei nu se duceau. Cînd îi apuca ajutorul la vreo înghesuială, îi bătea pentru un an de zile, să le țină. Dar nu se potoleau. Se spunea că sînt comuniști și că vor să răstoarne puterea statului. El, Oaie, nu se băga, își vedea de meseria lui, să nu rămînă pe drumuri, că avea trei copii și o muiere de ținut pe mîncare. În sufletul lui, însă, nu mai putea după ei. Semănau ai dracului unul cu altul, de-ai fi zis că sînt frați. Aveau niște priviri de te îngenucheau și nu i-ai fi văzut rîzînd vreodată în afară de duminica. Nechezau ca împielitatul, și cînd băteau cu pumnul în masă, la cîrciumar, Pîrlivie se făcea covrig, ca o javră, în fața lor. Dacă se aflau împreună, beau cite o vadră de țuică și plecau din prăvălia negustorului tot drepți. Slabi de li se vedea osul, nu-i dovedeai. Șitau „mehanica“ pe dinafară, erau lăcătuși. În timpul liber mai făceau cărăușie, mai aduceau cu spinarea, asudau pentru ei. Trăiau în niște case șubrede, pe clina tare a Pietrei, privind pămînturile seci ale țiganilor din vale.

Urît pămînt ! Nici de făcut cărămizi nu era bun. Tare ca gresia, să fi căzut pe el, te zdreleai. Din el da o iarbă mică, uscățivă, fără sevă.

Un pogon din ăsta căpătase și Constanța, nevastă-sa, de la maica-sa, la nunta ei cu Oaie, un loc tare de pămînt, neroditor, un ududoî de corcoduși, împrejmuît cu gard, pe care un fierar din vecini își ținea sculele,

loc lăsat cu limbă de moarte de către Catrina. Aceasta, la sfârșitul ei își blestemase urmașii care-o să strice un metru din sărăcia lor de loc.

Venise Oaie, o luase pe-a lui, toată viața nu-i făcuse decît copii. Anul și pruncul. Cum îi năștea Constanța, așa mureau. Să fi avut doisprezece, din care nu trăiseră decît trei : Gheorghe, ăl mare, Pătru, mijlociul și Zamfir, cel mic. Pe Oaie îl ajunseseră bătrînețele și nu se mai ridicase. Aștepta să se ajute cu copiii, dar venise războiul, și pe Gheorghe i-l mîncaseră fript, îl băgaseră în pămînt, nu mai avea ce mai trage de pe urma lui. Și acum îi ținea lada în pod. I-o trimisese regimentul la vreo lună după moarte, cu toate lucrurile lui în ea. Parcă o vedea pe Constanța, cînd își aducea aminte cum i-o dusesese pe cap pînă la tren. Așezase un colac de pînză pe creștet și deasupra lada grea, de lemn, a lui Gheorghe, pe care acesta își scrisese numele cu vopsea albastră. I-o înapoiaseră cu poșta. Înăuntru mai stăteau pe fund, și acum, izmenele aspre de americană, o cămașă de in, îndesată în țesătură, o curea neagră, crăpată în două părți, o chingă ruginită, bocancii aproape nepurtați, pe care băiatul cel mare îi încălța numai duminica și sărbătorile. Mai erau și niște pantaloni, o scurtă, cîteva fotografii șterse făcute într-un bilci la Sfîntul Ilie, între care și poza Oanei fierarului Vasile Călălău, de era în dragoste cu ea Gheorghe, vreo trei cărți poștale scrise de mîna lui Zamfir, pe care mortul mai apucase să le primcască pe front,

și cam atît, adică ce mai rămîne dintr-un om viu cînd se duce pe lumea ailaltă.

Toate astea se petrecuseră prin decembrie 41, adică pe la începutul războiului.

II

Într-o zi din vara anului 1943, Oaie ăl bătrîn petrecea în circiuma lui Mărin Pîrlivie de unul singur. Cum făcuse, cum se învîrtise, îi ieșiseră cinci sute de lei cîștig de la o afacere și, ca să simtă că e bucuros, intrase în prăvălia negustorului. De cînd îl știau vecinii, nu prea călcase dușumelele lui Pîrlivie, așa că, în dimineața asta, Oaie se căuta stingherit prin buzunarele uniformei lui de ceferist, stînd la o masă. Tutunul pe care-l avea se umezise. Își acoperi tabachera de nichel cu palma și scormoni cu degetele buruiana. Foița jilavă abia se îndoia. Trebuia să-și mai cumpere o cărticică și un pachet de otravă de-a III-a. „Dar de ce a III-a ?” se întrebă mirat. Mai bine lua unul de-a II-a, că o dată cîștigă omul cinci sute de lei. Hîrtille îl ardeau în buzunar. „Bine mai e să ai parale !” Ptii, cum să simtă el că e boier ? Ia să-i ceară lui Mărin un dorobanț de țuică de prună. „Adică de ce un dorobanț ? se mira. O cinzeacă ! O cinzeacă și un pachet de tutun clasa a II-a...”

O clipă îi trecuse prin minte și gîndul ăl mare : „Da dac-ai cere unul de-a I-a ?” Tutunul de clasa

I-a era împachetat într-o hîrtie galbenă, ca rochia de dantelă a fetei cîrciumarului. Neam de neamul lui nu fumase tutun de-a I-a. Și apoi, își mai spuse, tutunul ăsta trebuie să fie ceva, așa, muieresc, să te firitisești, să-ți miroasă gura bine după ce tragi un fum-două. Nu era de nasul unuia ca Oaie, care bea mahorcă, să-i treacă grijile, să mai uite ! Un tutun de-a III-a era ca un rachiou, trăgeai o dată în piept, vedeai raiul...

Cum se suceă el așa, în sine, negustorul îl simți.

– Ce-i, Oică ?

Avea un miros al lui ; cum te știa cu parale, cum i se înmuia glasul. Nici pisicile nu erau mai afurisite decît Mărin Pirlivie ! Oaie se așezase mai deoparte. Prăvălia, plină. Erau învățătorul, judecătorul, alde Mocioancă, tot d-ei cu gușa mare. Se uitau la ei ca la dracu. O dată intră săracu-n prăvălie și se hîiesc beliții ăștia la el !

Pe Oaie nu-l vedea nimeni în cîrciumă, decît de Paști și de Crăciun. Bea un dorobanț, își punea șapca pe-o ureche, și pe-aci ți-i drumul ! N-avea ce vorbă vorbi cu nimeni. Cine-l băga în seamă ? Fiecare cu ale lui, că în lumea asta, cine poate bea și petrece, cine nu... rabdă și se uită. Așa, peste an, Oaie mai bea la gară cu șeful de stație, dacă acesta era în toane bune.

Și acum, ia te uită cum se mai zgîiau la el ! Dacă ar fi cerut un tutun clasa I-a, ce-ar fi spus Anghel Mocioancă ? Ce-ar zice judecătorul ? „S-a suit scroafa-n copac !“ „Ia mai bine să fim noi cuminți“, se certă singur. „Da, dar ai spus că vrei să fii boier !“ „Și dacă am zis, ce ?“

Avea să ceară un tutun de-a II-a și-o să împace și capra, și varza. Pe urmă iar se sperie : Dar dacă-l întreabă vreunul de unde are bani ? Păi să-l întrebe... O să-i spună : „Uite, am omorît și eu pe tata...” Dar ta-su-i mort, zace cu țărîna în gură, sus în deal, îl plouă la vremea asta, i-o fi intrat udătura și-n măduva oaselor, de-or mai fi rămas din el.

Pînă să se hotărască, ceru cîrciumarului o cinzeacă.

– Nu un dorobanț ? întrebuse Mărin neîncrezător.

– Nu, o cinzeacă ! făcuse Oaie, tare, cu măreție, luîndu-și inima în dinți și înjurîndu-l în gînd pe negustor : „Ete-te, crucea mă-ti de învîrtit, te miri, ai ? Adică eu n-am dreptul să beau o cinzeacă, numai judecătorul, numai Mocioancă ?...” și cînd Pîrlivie îi așeză măsura pe masa umezită, spuse cu vocea pe jumătate :

– Și un tutun a II-a, da știi, special !

Cîrciumarul rînjise slugarnic și zisese repede :

– Faci lux, Oică...

– Fac, de ce să nu fac ? Azi are balta pește...

Cînd îi puse și tutunul în față, Oaie îl pipăi cu degetele lacome, îl mirosi și spuse mulțumit :

– Bine, să știi că ți-l plătesc !

Pachetul era învelit în hîrtie verde, dar nu un verde oareșcare, ci, așa, un verde de culoarea frunzei de prun, cînd ostenește soarele, spre vară. Unde mai pui duminicata foița asta ! Te uiți prin ea și vezi afară.

Ăilalți mușterii îl priveau și-și dădeau coate.

– S-a boierit Oaie !

Îi părea rău că n-a cerut un tutun clasa I-a, barim să aibă la ce se uita adunătura aia. Își aruncase ochii în raftul negustorului. Pachetele de-a-ntîia şedeau uitate undeva, sus, deasupra unor sticle, pline de murdărie de muşte, semn că nu prea se apropia nimeni de ele. Trebuie că erau uscate de atita şedere, gîndi Oaie. Dimineaţa acolo bătea soarele prin geam şi se vede treaba că pînă atunci luase şi mustul din ele.

După ce îşi scoase tabachera, vărsă resturile umezite pe duşumea, desfăcu pachetul cu ticluială, să nu risipească vreun fir, şi-o umplu, trăgînd pe nări izul iute al tutunului. Prima ţigară n-o răsuci decît după ce bău o jumătate din cinzeacă.

Odată se făcu lumea mai frumoasă ! Ce mai gust ! Ca şi cînd ai muşca din miezul unei piersici. La al treilea fum, Oaie se strîmbă din gură, ca şi cînd ar fi vorbit cu cineva: Tutunul nu era cine ştie ce, parcă tot mai multe parale făcea mahorca lui, că te iuţea la limbă şi te uşura, dar altfel se vedea lumea prin fumul ăsta albăstrui.

Vecinii de la mesele celelalte întorseseră capul spre el. Îi gîdila la nări mirosul dulce de tutun clasa a II-a.

– Să-ţi fie de bine ! îi ură unul care şedea cu o litră în faţă, ceferist de-ai lui.

Oaie se prefăcu că nu-l aude. Trase din cinzeacă şi aruncă fumul scump pe nări.

Două cinzecuri a băut pînă a plecat. Acasă l-a simţit şi muierea lui că era cu darul lui Dumnezeu, dar nu i-a spus nimic. Fusesse mai greu cînd să plătească. Uitase să-şi potrivească banii înainte de a intra în pră-

vălie. La plecare, cum să scoată ditai tașcă de ceferist, lucrată în piele, să nu se zgîiască cineva, să se ia vre-unul după el, să-i dea una în cap, să-l fure ? S-a foit ce s-a foit pe scaun – Mărin Pîrlivie îl privea bănuitor peste tejghea. Oaie i-a făcut semn din cap : „Nici o griiă, am bani, nu te speria...”

Și pe sub masă a dat să-și desfacă acul cu care își prinsese buzunarul adînc.

A dracului treabă ! Cum să nu-l vadă ăilalți ? S-a înțepat la degete, curgea sîngele, nu mai dovedea cu scoaterea banilor. Adică ce erau cinci sute de lei ? Nimica toată pentru alții, dar pentru un pîrlit ca el ? Cu chiu, cu vai a scos o hîrtie de un pol și-a plătit. Mărin i-a dat restul și-a rinjit :

– Nu mai iei o cinzeacă ?

Ar mai fi luat, dar dacă se îmbăta și pierdea banii ?

– Nu, am plecat, spusese.

Și se ridicase urmărit de privirile curioase ale celor din prăvălie. Pe drum socoti și socoti. De angarale nu mai scapă omul decît cînd o muri. Trebuia să dea și statului, să-și plătească impozitul, că de, avea o casă, ditai proprietarul ! Unde mai pui că trebuia să-i ia și muierii ceva de îmbrăcat, ba o pereche de bocanci lui Zamfir, uite-așa se duc banii, cum îi iei, cum îi pierzi...

În dreptul monumentului, că Piatra avea și monument, nu numai gară, cu cine dă față-n față ? Cu Niculcea, șeful de post. Era supărat, supărat.

– Trăiți ! îngînase Oaie, altfel respectuos cu autoritățile.

- Bine că te-ntilnii, să treci după-masă pe la post, că am treabă cu tine...

Nu prea-i venea în minte ce treabă are șeful cu el. Era și cu damful în cap, altfel i se părea lumea.

La patru se înființase în tinda postului. Un jandarm îl întrebase răstit ce vrea.

- Caut pe dom' șef.

- Nu poate...

- Ce nu poate ?

- Nu poate să vie, are treabă...

Oaie îl privise. Era un flăcău înalt, cu părul spălăcit, peste care pusese o capelă verde cu două moțuri pleoștite. Spîn tot, cu o gură roșic-vînată, ca frunza cepei de arpagic.

- Îl aștept.

- Nu acilea, că are treabă.

Ceferistul se uitase uluit la el.

- Ce treabă are, mă, ce treabă are de nu mai are loc de mine ? se răise. Ce treabă are de nu mai pot eu să stau în curtea voastră ?

Jandarmul strigase iar :

- Gura ! Du-te-n șușea, unde vrei, aici nu-i voie...

La gălăgia asta, Niculcea deschisese ușa. Era numai într-o cămașă albă de materie marcată cu numele pe piept, cum au militarii la trupă. Își suflecaser mînele și era roșu ca după o osteneală. Lui Oaie îi trecuse prin cap că l-a sculat după vreo muiere, deși știa că șeful nu face de-astea în post, că are locurile lui de patrulare, mai sus, la Osica Mare, mai la Brincoveni...

– Ce e, Oaie ? întrebare supărat, cu ochii scăpărînd.

– Păi n-ai zis tălică să viu ?

Niculcea se gîndise puțin.

– Stai, că mai am treabă puțin, așteaptă-mă afară.

– Eu nu i-am spus la fel, dom' șef ? se rățoise jandarmul la el, da-i al dracului, o să-i înmoui oasele...

Oaie ieși din curtea postului și-i aruncă spînului o vorbă de ocară. Ce să facă ? Se așeză pe un pietroi în fața postului. Era, așa, după prînz. Sta să plouă. Pe șosea, nu tu om, nu tu suflet de pasăre, unde te uitai numai praf. Nici vîntul nu mai mișca. Tabla tricoloră din fața ușii verzi a postului nu se mișca nici într-o parte, nici în alta. Mai spre toamnă, cînd începeau furiile, numai ce-o auzai : scîrț-sciîrț ! Asta era muzica șefului, nu putea trăi fără ea.

Oaie își mîncă sufletul din el, că-i trecuse cheful. Nu-i era la îndemînă dacă-l chemase domnul Niculcea, că dacă au jandarmii treabă cu tine, ehei, e mai bine să dai acatiste la biserică...

De dincolo de geamurile postului se auziră cîteva strigăte. Odată s-a făcut inima ghem în el. „Asta era treaba, care vrea să zică !“ Niculcea bătea pe cineva.

Oaie se ridică și făcu cîteva pași mai încolo. Parcă lui îi venca bine, că nu-i venea...

După vreun sfert de ceas, ajutorul îl chemase înăuntru. Nu erau decît ei în cancelaria mucedă, în care bîzîiau muște mari, albastre.

– Să trăiți, dom' șef, cum este ?

Niculcea stătea cu capul în registrele lui, mut. Își mai ascuțea în părul aspru penița cu care scria. Oțelul

scîrîia pe hîrtie după aceea. Muștele se loveau de geamuri. Oaie, în picioare, cu șapca în mîină. Nici tu șezi, nici tu un răspuns la bună ziua. Șeful scria, scria.

După un timp, Niculcea a ridicat privirile. Parcă era beat. Avea ochii tulburi de nesomn.

– Ce-i, bă Oaie, cu tine ? întrebuse, potrivindu-și mustața sură ca o coadă de șobolan.

– Ce să fie, dom' șef, m-ați chemat...

Niculcea iar a răsfoit în registrele lui, murmurînd :

– Da, parcă mi-aduc aminte, ai o bucurie...

– Ce bucurie, dom' șef ?

– O să vezi tu ce bucurie, c-ai mai avut...

I se înmuiaseră picioarele lui Oaie.

– Spune, dom' șef, nu mă mai fierbe...

Plutonierul a scos de sub un teanc de hîrtii un ordin verde cu stele negre.

– Uite bucuria...

Înainte de a-l lua pe Gheorghe, tot așa. Îi bătuse un jandarm în poartă și-i lipise pe stilpul de lemn o hîrtie pătrată cu două stele pe ea, tot verde, ca asta : „Ordin de chemare“. După trei luni, i-l citiseră pe fii-su la primărie : „Mort pentru patrie“. Constanța nu scosese o lacrimă, îi făcuse băiatului toate pomenile. Oaie se îmbătase, și de atunci avea o inimă rea, împietrită, nu mai scotea două vorbe din gura lui. Și-acum, că trecuseră doi ani, de mai uitase, iar voiau să-i fure un copil...

– Dom' șef, doar...

– Ordin, Oaie. Mie dacă-mi dă ordin statul să plec pe front, parcă nu plec ? Plec !

- Dom' șef, da-i al doilea, știi bine că pe ăl mare abia l-au pomenit la biserică, merge pe trei ani...

Plutonierul își aruncase iar privirile în registrele lui.

- Ce să fac, dom' șef ?

- Ce să faci ? Na ordinu-aici...

Oaie îl luase cu mîna tremurîndă. Scria negru pe alb : „Ordin de chemare“ și mai departe : „Soldatul Pătru P. Oaie...”

Mîna îi căzuse.

- Mi-l omoară și p-ăsta, dom' șef...

- Patria, Oaie ; ce-am face dacă ne-am codi cu toții ? Dușmanul nu vrea să știe. Țara are nevoie de soldați. Doi de la tine, doi de la mine... (Niculcea abia se în-surase. Avea doi copii : unul de trei ani și altul de doi, îi dădea mîna să vorbească astfel. Pînă creșteau ai lui...)

Ce să mai spui ? Hoțul de plutonier se ridicase de la masă și se plimbase cu mîinile la spate prin cancelaria umedă.

- Ar mai fi însă ceva de făcut, să mă mai gîndesc...

Oaie se agățase de vorba asta ca înecatul.

- Ce-ar mai fi, dom' șef, pupa-ți-aș telpile ! Ce-ar mai fi ?

- Să mă mai gîndesc, zise cu privirile afară.

- Fac tot ce se poate, numai să-mi scap băiatul...

Bocancii șefului scîrțîiseră cîțva timp pe dușumelele murdare ale postului. Ca să nu-l supere sau să-l facă să se răzgîndească, Oaie se uita numai la rastelul plin de arme așezat într-un colț. Se dase într-o parte, frămîntîndu-și șapca în mîini.

- Uite ce e, mă Oaic - spusese în cele din urmă Niculcea - te văd necăjit. Știu că ți-a murit băiatul cel mare. Nu-i nimic însă, patria o să-ți fie recunoscătoare; ai văzut, i-au scris și lui numele pe monument...

- Am văzut, să trăiți !

- Nu uită, mă, patria nu uită ! Ce tot vorbești !

- Nu vorbesc, să trăiți !

- Să nu vorbești, Oaic, să nu vorbești. Și cum spuneam, ce m-am gândit în sinea mea ? Ia să-i fac, mă, un pustiul de bine lu-amăritu ăsta de Oaic...

- Bine-ai făcut, dom' șef, să te ție Dumnezeu, că tare ești cumsecade...

- Lasă, bă, nu-mi mai mulțumi. Uită la ce m-am gândit eu...

- Ei ?

- Să-ți țieu ordinu la mine în sertar, cât s-o putea... o lună-două îl fac pierdut, poate scapă Pătru, uită ăi mai mari de el...

- Dom' șef, milos ești, n-o să uit, să știi, cere-mi ce vrei.

- Lasă, Oaic, asta-i așa, pentru tine, că ești amărit... De-aia te-am chemat, altfel îți trimetcam ordinu cu soldatul... Acu du-te acasă și mucleș, nu știe nimeni de chestia asta, că gherla ne mănîncă pe amîndoi, Curtea Marțială...

- Se poate, dom' șef, ca mormîntu...

Plecaseră de-a-ndaratelea, urîndu-i să-l ție Dumnezeu o mie de ani. La ușă, Niculcea îl întorsese, că uitase ceva :

– Mă Oaie, și te rog și cu ceva...

– Se poate, dom' șef, orice, al dumneavoastră sînt...

– Trimite-mi pe Zamfir dimineța la post, că vreau să-l fac om. Îl învăț treburile la cancelarie, aici, să mai măture ; puturoșii ăștia ai mei-de soldați abia își țin izmenele pe ei. Nu-i vorbă, și teritoriu mare, crezi că-i ușor să patrulezi ? Unde mai pui șpionii, că e război, vreme grea... Așa c-o să-mi dea și mie o mîină de ajutor acolo, n-o fi foc...

– Vi-l trimit, dom' șef, cum să nu-l trimit, că și dumneavoastră cîte faceți pentru mine...

Se gîndea : Zamfir tot încurca locul pe acasă ; începuse să umble după muieri, ia să-l ia șeful, să-l mai învețe ceva, să-l mai astimperê. Cu Pătru se înțelegea, îl băgase și pe el în Calea Ferată ; căra la gară, da ajutor șefului de stație ; să nu fi fost nenorocirea asta, îl trimitea la școala de impiegați, s-ar fi făcut om ! Mai poți însă acum ? Că statul avea nevoie de soldați. Să fi fost numai al lui, ai fi zis că n-are el, Oaie, noroc de copii, dar parcă nu-i chemase pe toți ? Îi țineau șase luni, îi învățau să tragă cu pușca, și, gata, la front ! Ia-te de piept cu cineva dacă poți...

Oaie a plecat mai liniștit spre casă. „Uite că nu tot dracu e negru !“ își spunea pe drum. Cum a dat cu ochii de nevastă-sa, i-a povestit cum îi oprise șeful ordinul de chemare al lui Pătru.

– I-a venit și lui ? întrebase femeia.

– Și lui. Numa că domnul Nîculcea i-a ascuns hîrtia...

– Ce spui !

- Zice că așa, de mila noastră, că ne-a murit Gheorghe.

- Să-l ție Măicuța Domnului în bine și-n fericire...

- Numai să i-l trimetem pe Zamfir să mai dea un ajutor pe la cântăria lui pe-acolo...

- Să-l trimetem.

- Mîine dimineață.

- Mîine dimineață.

- Și să-i facem și-un pui fript.

- Îi facem, sigur că-i facem. Dar să nu-i spui nimic lui Pătru, să nu-l înveninezi...

- Că ce mi-o fi ?

A doua zi îl gătiseră pe Zamfir și-l trimiseseră la șef. Într-o traistă au pus și puiul. Un pui slab, cu gîtul lung ca o ață, de l-a făcut Niculcea praf cu o măsea, cum i l-a pus băiatul pe masă.

După două zile, Zamfir îi spusese lui Oaie, scara :

- Eu nu mai mă duc acolo, așa să știți !

- Ce ți-e, mă zăludule ? întrebasese mă-sa.

- Nu mai mă duc ! Mă pune să le curăț murdăriile, jandarmii rid de mine, ba mai dau și cu pumnul. P-ormă mă țin de la spate să-l văd și pe șef cum bate cu centironul...

Oaie se făcuse pămînt.

- Zamfire, cînd ți-oi da una, prafu s-alege de tine, auzi tu ? Ce, nu ți-e bine ?

- Nu mai mă duc, na ! se oțărîse băiatul.

- Mă, șapteluni, cu tată-tău vorbești tu așa ?

Și l-a pus jos. Vinăt l-a făcut. S-a astîmpărat Zamfir, n-a mai cricnit.

A mai trecut ce-a mai trecut, într-o seară, Niculcea s-a abătut pe la gardul lor.

- Acasă-i bărbat-tău ? a întrebat-o pe Constanța cum a dat cu ochii de ea.

Muierea l-a chemat din fundul curții :

- Ia vin, Oaie, că te caută dom' șef...

- Nu te speria - l-a luat plutonierul ușor - uite de ce trecui : îmi vine un cumnat miine, pleacă la București, n-ar fi rău să trimit ceva căpitanului de la inspec-torat, omul meu, că altfel nu se poate... Știu că ai un miel, trimite-l pe Zamfir cu el de dimineață, da de-vreme, până nu se scoală lumea, să-l lase acasă, pe urmă vine la treaba lui...

Și plecase, așezîndu-și mai bine șapca pe-o ureche.

Acum, Oaie nu era vreun pricopsit. Atît avea : pe lîngă casă, două-trei găini, o oaie și un miel carc-o sugea. I-a trimis mielul, ce era să facă ?

A băgat de seamă Busulică, vecinul.

- Und' ți-e mielul ?

Ce, era nebun să-i spună ?

- L-am trimis pe Pătru ieri cu el la Caracal să-l vîndă.

- Mă, pe cine minți tu, mă ?

- Zău dacă nu l-am vîndut !

- Mă, tu l-ai dat lui Niculcea, că l-am văzut eu pe Zamfir cum îl ducea.

- Ți s-a părut.

- Ce văd ochii mei, inima crede.

În cele din urmă i-a spus totul. Înjura Busulică, de ziceai că nu mai isprăvește.

- Se bucură de sărăcia ta, nemernicul ! Putrezi-i-ar casele !

- Ce să fac ? Altfel mi-l ia pe Pătru, făcea Oaie vinovat.

- Prostule, și așa o să ți-l ia, ai să vezi. Tu crezi că el e mai mare peste armata română ? A venit ordinu, gata, nu-l mai scapi pe Pătru..

- Dar ai copii ?

Busulică rînjise cu dinții lui galbeni și știrbi.

- Popa are bani, dă mai sus, nu lu' Niculcea, prostule !

L-a lăsat pe Busulică. N-a trecut o săptămînă și s-a dovedit că vecinul avusese gură de aur.

Într-o seară, pe cînd se întorcea de la acele lui, în șosea, cînd să intre în curte, pe cine vede, pe ajutorant. „Iar îmi cere ceva – se sperie Oaie – și de unde dracu să-i mai dau ?“ Cu inima cît un purice spuse „bună seară“.

- Pe tine te căutam, zisese Niculcea.

- Ce mai e, dom' șef ?

- E groasă, Oaie.

- Aolică !

- A venit inspecție.

- Și ?

- Cum, și ? Maioru !

Ceferistul se uita prostit la plutonier. Acesta își ștergea fruntea de nădușeală.

- Nu mă vezi cum sînt ? Cînd m-ai mai pomenit tu pe mine umblînd la ceasurile astea prin glod ? M-a

băgat în viteză ! Vino peste vreun ceas, auzi ? E groasă...

– Nu mai spune, dom' șef !

A plecat ajutorantul. Oaie își mînca sufletul din el. Un pachet de tutun a fumat pînă a trecut un ceas. De cînd îl auzise pe Niculcea despre inspecție, intraseră fiorii în oasele lui. Cam ghicea ce-ar trebui făcut, dar de unde *posibilități* ? Și iar își întorcea gîndul : dacă era groasă, îi aducea el ordinul, de ce să-l mai cheme pînă acolo ? Dar șeful mai voia ceva. La urma urmei o să-i dea și ce-i mai rămăsese, deși, dacă o mai ținea așa, trebuia să-și vîndă și sufletul ca să-l țină pe Pătru acasă.

N-a mai răbdat. Și-a luat picioarele la spinare și hai la post. Se întunecase de-a binelea. În Piatra casele erau rare. Oamenii se culcaseră, stinseseră lămpile. Se mai auzea cîte un ciine rătăcit hămăind speriat. Comuna, departe. Prost mai era întocmită țara pe aici ! Ditai gară, că auzea și trenurile, nod de cale ferată, cum se laudă șeful stației, și uite, pentru treburi de-astea trebuia să bați drumul trei kilometri pînă în comună. Că folos că aveau judecătorie și școală, lumea spre comună trăgea, unde erau locurile mai bune, unde i-ar fi plăcut și lui să țină un pogon, pentru că, ceferist-ceferist, dar tot țaran rămăsese, cît dădea el drumul toată ziua la trenuri...

După ce-a nădușit bine, a ajuns la post. Aici luminează ca la bal. A dat să intre. Iar avea șeful treabă. Se auzeau gemete înăuntru și un soldat fuma pe scară. Nu l-a lăsat să intre.

- Ce e, nene, pe cine cauți ? l-a întrebat.
- Pe dom' Niculcea.
- E-n cercetări, a zis acela scuipînd pe jos.
- Nu se mai odihnește, a făcut Oaie pe prostul.

Soldatul a mai tras un fum, bătrînul i-a văzut ochii de ungurean și barba spină.

- Ce vrei, poliția statului !
- Aha.
- Treabă multă. Nu se mai astîmpără hoții și pun-gășii. Trebuie să-i liniștim.

Pe urmă au tăcut amîndoi pînă a ieșit ajutorul afară.

- Tu ești, Oaie ? a întrebat plutonierul.
- Eu, să trăiți !
- Avusei treabă cu un dezertor.
- Ce spui, dom' șef ?
- Da. L-am bătut să spună unde-a stat ascuns. Nu vrea să mărturisească. Îl trimit pachet la legiune.

Tăcuse, își potrivea centironul pe burtă, răsuflase greu și întrebuse scirbit :

- N-ai o țigare ?
- Să vă fac una, da știți, clasa a III-a, mahoarcă...
- Lasă atunci. Grea meserie, mă. Dar pentru asta primesc bani de la stat. E război, dacă nu ținem cu dinții de ordine, ne ducem dracului, se duce țara asta, Oaie. Hai înăuntru.

Nu voia să-l audă soldatul ce treburî are cu el. A priceput Oaie. A închis ușa în urma lui.

- Uite de ce te chemai... începu Niculcea.

- Știu, inspecția...
- Da, a venit maioru. El e piinea și cuțitu...
- Parcă spuneai că ai un om la București... încercă Oaie s-o facă mai pe deșteptul decît era.
- Am, da pînă la Dumnezeu, te mănincă sfinții.
- Știu.
- Mi-a umblat, cum îți zisei, maioru-n hirtii și-a dat de ordinu lu' fii-tu...
- Vai de păcatele mele !
- „Ce-i cu asta ?“ Eu : cîr-mîr, a spus că-mi face raport.

Oaie îl privea cu ochii măriți de spaimă.

- E groasă. Curtea Marțială ne mănincă. Tu știi ce-i aia Curtea Marțială ?
  - Știu, cum să nu știu ?
  - A zis că-mi face raport. Pe el îl dă dezertor, dacă nu pleacă mîine seară la București. Așa că fă-i bagaje, urcă-l în tren și gata !
  - Cum, așa, pe nepusă masă ? Nu se poate, dom șef !
- Niculcea se încruntase tot.
- Ce să nu se poată ?
  - Să-l trimiteți.
  - Mă Oaie, fii, mă, om serios. Uite ordinu colea, că de-abia i l-am smuls maiorului din mîini, că era corp delict.
  - Nu se poate, dom' șef, nu se poate...
- Mai că nu plîngea Oaie.

- Treaba ta. Dacă vrei să ți-l impuște la București... Eu mă spăl pe mâini ; cît am putut, am făcut. Destul că ți l-am ținut acasă atîta vreme.

- Dom' șef...

- Nimic. Trimite-l mîine seară, că se face un tren cu recruți din Ardeal chiar în Piatra, altfel e jale...

A plecat Oaie. Cînd a ajuns singur în mijlocul drumului a înjurat gros, scuipînd :

- Numai tată să nu fii ! Acum mi-l ia și pe Pătru. Dacă mai ține mult izbeliștea asta, or să-l care și pe Zamfir, cel mic...

Și pe drum i-a judecat pe domnii de la București în gîndul lui, că lor le era ușor. Stăteau pe scaune și scriau ordine, încolo, țara să vadă, că erau destui proști să țină războiul în spinare. Păi, n-avea el dreptate ? Ai popii de ce se învîrtiseră și stăteau acasă ? Ai judecătorului de ce se aciuseră pe la o manutanță ? Adică războiul ăsta era al lor numai, al proștilor ? Ce avea el, Oaie, cu rusu ? Ce-avea Pătru al lui cu oamenii ăia ?

Valvîrtej, ajunsese acasă. Lovise poarta cu piciorul. Ciinele o luase speriat la fugă. Simțea și el că lui Oaie nu-i erau boii acasă.

- Constanțo ! Constanțo ! o strigă pe nevastă-sa.

- Ce-i, omule ? întrebă femeia din casă, deschizîndu-i ușa.

Nu mai avea ceferistul inimă să mai rabde. Intră. Muierca, palidă, îl privea în ochi. De la moartea lui Gheorghe se trăsese la față, o lăsaseră și picioarele.

Obosea repede, tot s-ar fi așezat. I se duseseră ochii în fundul capului. Amarnic suflet ! Nu scotea un suspin, n-ai fi văzut-o cu ochii uzi. Ținea în ea.

Îl întrebase :

- Ce-i ?

Era adusă de șale, ca mă-sa, Catrina, asta era boala lor. Se îndoiu, că aveau oasele moi, muncite.

- Dă-te-ncoa, să n-audă Pătru, el pe unde e ?

- La gară.

Constanța pălise, buzele i se albiseră, ca și când i s-ar fi tras tot singele din cap.

- Majuru nu mai poate să-i mai țină ordinu...

Muierca pusese capul în pământ și oftase fără un cuvânt.

III

Ploua. Fulgere rare luminau curtea. Bătea puțin și vîntul. Pomii șuierau la cîte o pală, umbrele lor negre se aruncau spre geamurile casei, peste noroiul lucios. Oaie nu simțea nimic. Fuma tăcut sub streășina casei. Pătru se întorsese de vreo două ceasuri. Știa de-aseară *bucuria* și se îmbătase de vreo două ori, dase ocol satului pe la fetișcanele cu care se ținea, era numai bun de luat la oaste, cu privirea rătăcită și cu capul năuc de rachi. Băuse și Oaie, noroc că nu era de serviciu în noaptea aia, că ar fi încurcat acele. Nu că era beat, că la o asemenea împrejurare nu se mai prinde nimic de tine, dar obida asta cu ce s-o scoți ?

În cele din urmă a luat lampa din cui, unde i-o așezase nevasta, și s-a urcat în pod. Treptele șubrede scîrțiau. Mirosea a porumb încins, semn că nu-i iertau sobolanii. A căutat ce-a căutat și-a dat peste lădița lui Gheorghe. Era plină de praf, vopsea mai-mai se luase de pe capac, dar tot puteai să mai deslușești cîteva litere : „Soldat Oaie P. Gheorghe“.

A pus lampa într-un cui știut, să nu dea foc casei, și s-a așezat pe o margine. S-a gîndit o vreme și, cînd a umblat la clănțugul cu care se închidea lada, l-au podidit lacrimile. Adică atît de sărac era el, să-i dea și celui de-al doilea copil tot lada asta în care se mai păstrau lucrurile băiatului mort ? Ce fel de om o fi ? Dacă s-ar fi gîndit din timp, ar fi comandat la tîmplar alta, chit că nici pînă acum nu-i plătise, că așa-i rominu, păcătos, cît îi dai, îți răspunde la bună ziua, cit nu, nu te mai cunoaște...

Acum, cînd să i-o mai facă ? Trenul pleca peste un ceas. Și iar s-a pornit să muncească mintea lui săracă. Pînă la urmă a scos briceagul din buzunar și a început să curețe literele rămase pe capac. Avea în buzunar un creion chimic și, cînd a dat de lemn alb, a făcut, așa, un chenar, pe care a scris cu litere strîmbe : „Soldat Oaie P. Pătru, născut în an. 1923“. Parcă se mai liniștise. A pus clănțugul la loc și-a dat să coboare. Cînd să ia lampa și-a adus aminte că nu-i scosese lucrurile lui Gheorghe afară. A deschis lada și le-a înșirat pe pardoseala podului, una peste alta : cămașa de in, scurta, pantalonii, bocancii, abia ținîndu-și lacrimile. După ce-a adunat și fotografiile, a

acoperit totul cu o hîrtie, să nu se aştearnă praful, şi nu s-a mai uitat la ele.

Cînd a intrat în casă, Zamfir şedea pe marginea patului şi se uita numai în duşumele. Pătru, gătit tot, voia să pară vesel, vorbea în dodii, dar cu gura pe jumătate. Constanţa, cu mîinile în poală, că terminase ce avea de făcut, aştepta să aducă Oaie lada, să-i aşeze schimburile. Se gîndeau toţi la acelaşi lucru, dar timp de un ceas, adică pînă la plecare, nu-şi mai spuseră nimic.

Ploaia se întetise. Se auzeau de afară trenurile. Noroc că gara nu era departe. Şi-au pus cîte un sac în cap fiecare şi pe la unsprezece au plecat.

Gara, ca tîrgul. Nu mai aveai loc. În vagoanele de vite, tot băieţi de-o seamă cu Pătru. Zamfir se uita mirat la ei. Aveau feţe triste, supte. Unii chiuiiau, lovind cu sticlele de ţuică, pe care le ţineau în mîini, lemnul roşu al uşilor date într-o parte. Alţii se îndesau către intrare, în sala de aşteptare, căutîndu-şi cunoscuţi în mulţime. Cîţiva se înghesuiau în faţa unei cişmele de apă, lepădîndu-şi pălăriile ca să nu se ude. Dintr-o parte se auzeau cîteva voci sparte, de beţivi :

*„Ce veseli sîntem noooooi,
Că mergem la răzzzbooi...”*

Pe peronul întunecat, cu becuri acoperite cu hîrtie albastră din care nu răzbeau decît dîre vinete, alergau

însoțitorii de trenuri, clătinându-și lămpile mici. Cefe-riștii ciocăneau osiile vagoanelor, majurii făceau apelul celor sosiți din Ardeal, niște femei vindeau struguri striviți, numărînd la lumina chioară banii primiți și se lăsau ciupite de gălganii amețiți.

- Fa, de unde ești, fa, mînca-ți-aș piersica !

- P-a mă-ti mai bine !

- Boală, 'te-n aia !

Locomotiva făcea manevre pe liniile alăturate, și în larma asta Zamfir își pierduse capul. Uitase că frate-său pleacă și se mirase în sine de ce nu voise pînă atunci să intre și el la gară, să-l slugărească pe șeful stației, că acum îi plăcea Piatra, cu zgomotul acelei mulțimi, cu șuieratul trenurilor de marfă, care atunci plecau în țară.

Pe Pătru îl urcaseră într-un vagon, și mă-sa, Constanța, se agățase de fierul ușii, privindu-l fără un cuvînt. El era galben ca un mort, ostenit, cu părul căzut pe ochi. Se așezase pe ladă, chiar lîngă deschizătura pe unde se urca în vagon. Acolo avea să stea toată noaptea. Acum îi împiedica pe ceilalți, se lăsa înjurat fără să răspundă, privind numai cu ochii goi forfota peronului. Oaic îi ținea mîna, stînd mai într-o parte, cu capul plecat pe lemnul vagonului. Nu-i păsa de înghesuiala dimprejur, nici de tipetele celorlalți. Trenul avea întîrziere. Locomotiva făcea încă manevre.

Trecu un preot îmbrăcat într-o sutană neagră, largă, și un bețiv începu să cînte tare :

*„Cu nooi e Dumnezeuuu, înțeleeeegeți, neamuri,
și vă plecați...”*

Cineva strigase de alături :

– Bă, a lui Pavel, dă-te-n mă-ta, bă !

Tîrziu, şuicerase lung o sirenă, şeful gării strigase : „Feriţi linia !“ şi Oaie înţelese că era timpul să se despartă. Tocmai atunci pică şi domnul Niculcea, mai vesel.

– Bună, Oaie, îi strigă de departe.

– Trăiţi, dom' şef ! răspunse ceferistul cam cu jumătate gură.

– Ei, cum e, ostaş ? se îndesă adjutantul spre Pătru, care sta în vagon. Datoria, datoria înainte de toate, nu-i aşa ? Ca fiecare, ca fiecare...

Şi, după încă vreo cîteva vorbe, plecă mai departe.

Trenul se puse în mişcare. Zamfir îl pupase în fugă pe frate-său pe obrazul umed şi se uitase după aceea la chipul împietrit al maică-si, Constanţa. Oaie fugise cîtiva paşi pe lîngă trenul care-şi lua viteză, şi pe urmă se oprise în loc, cu mîna ridicată deasupra capului. Un soldat alerga de-a lungul peronului, bocănind cu ţintele pe piatră ; abia mai fu timp să fie tras sus într-un vagon de nişte mîini. Pe acoperişul trenului chiuiau ardelenii, aruncînd cu coceni de porumb fiert înspre geamurile gării. Femeile care vindeau struguri îşi strîngeau coşurile şi se pregăteau să plece spre comune.

Constanţa se ciucise pe vine lîngă un stîlp de fier, în murdăria rămasă, fără să-i pese. Lumina ultimului vagon se mai zări încă vreo cîteva minute. Era un felinar atîrnat de un tampon ce se clătina într-o parte şi-n alta. Oaie nu îndrăznise s-o întrebe pe femeie

dacă vrea să se întoarcă acasă. Aștepta în picioare, la spatele ei. Larma gării se potolise și Zamfir se așeză și el pe piatra rece. Ceferiștii treceau pe lângă ei și îi priveau curioși. În cele din urmă se urningă toți trei, străbătură încăperca întunecată, fără becuri, a sălii de așteptare, în care se înghesuiau o mulțime de oameni și se treziră afară, în ploaie. Aici zgomotele nă se mai auzcau. O pompă de apă fișlia în apropiere și ei parcă nu mai știau drumul înapoi spre casă. Își așezară sacii în cap și porniră prin zloată. Pe drum, Zamfir își aduse aminte de lada lui Gheorghe, pe care taică-său o dăduse jos din pod. Dacă o să moară și Pătru, iar o să le-o trimită, cu lucrurile lui și, cine știe, dacă mai ține războiul, o să-i vină și lui rindul. Poate într-o seară, taică-său iar o să se urce cu lampa...

Băiatul simți cum i se răcește pielea spatelui. Mă-sa și ta-său nu spuneau nimic. Lipăiau prin noroi, fiecare dus în gândurile sale. Până să ajungă acasă, văzura de departe lumina lămpii uitată aprinsă în fereastră, galbenă ca miezul perii pergamute...

IV

Cît stătuse în post, la Niculcea, Zamfir mai băgase minte-n cap. Nu-ți trebuie mai mult de-o săptămână ca să înțelegi unele lucruri. A mai tras cu urechea la jandarmi, cu ce mai văzuse, era de ajuns. Într-o zi îl lăsaseră singur cu un dezertor. Adjutantul ostenise să-l tot bată, și jandarmii se duseseră la masă. Mai ră-

măsese unul tinerel pe-afară, la ușă, de pază, dar el mai mult moțăia decît ținea bine pușca-n mînă. Al lui Oaie l-a privit pe străinul bătut măr, care zăcea pe dușumele, într-o odaie din spatele curții, unde făcea Niculcea anchetele. Era un om de vreo treizeci de ani, cu un obraz aspru, ciopîrțit. Cînd a deschis ochii, avea în ei un venin de care băiatul s-a speriat. Ședea rezemat în coate și-și ștergea gura însîngerată.

- Măi frățioare - i-a spus cu un glas nefiresc de blind - adu-mi puțină apă, că mi-e sete...

Zamfir a ieșit repede și s-a întors cu o cană de pămînt, plină ochi.

- Poftim !

Dezertorul a băut cu sete, i-a mulțumit și a pus cana jos, pe dușumele.

- Cum îți zice ? l-a întrebat.

- Zamfir al lui Oaie.

- Ești jandarm ?

Băiatul a rîs.

- Cum o să fiu ? Nu vezi că n-am nici uniformă ? !
Dau și eu o mînă de ajutor p-acilea...

- A, da... s-a mirat străinul. Nu mai prididește șeful vostru...

Pe urmă a tăcut o vreme.

- Da o țigare n-ai ? a spus mai încolo.

- N-am, că nu fumez. Stai să întreb pe jandarmul de te păzește, dacă n-are el una.

Și pînă să spună dezertorul ceva, a și ieșit. I-a adus o „națională“ cam strivită, dată de soldat, care

l-a rugat să nu afle Niculcea de treaba asta, pentru că la arestați nu ai voie să le dai nimic.

Cînd a apucat străinul să mai răsufle un pic, l-a întrebat :

- Dar ce-ai făcut, vere ?
- Am fugit.
- De unde fugiși ?
- De la război.

Ăsta era lucru dracului. Cum adică să fugi de la război, cînd statul dă ordin să stai și să te bați cu dușmanul ? Ce spunea Niculcea la premilitară cînd îi smonea pe ei : „Patria, ea e tată, ea e mamă ! Mori, în pămîntul ei te-ngroapă. Ba îți face și monument !”

Multe lucruri mai erau încurcate pe lumea asta ! Dacă te chema, parcă puteai să nu te duci ? În fiecare săptămînă se lipește pe zidul primăriei alt afiș : „Au murit pe cîmpul de onoare...” Liste întregi, înghesuite. nume sub nume, de-ai lor, de la Olteț, de la Slatina, de la Piatra, de la Mărgineni, de la Osica...

- Și de-aia te-a bătut ?
- De-aia.

Zamfir se sucise ce se sucise, parcă îi era teamă să vorbească.

- Am auzit că pe dezertori îi împușcă...

Străinul clătină din cap.

- Cîteodată, da.
- Adică cum vine asta ? Nu e o lege pentru toți ?
- După noroc. Unii au mai scăpat...
- Ce spui ? se miră.

După ce se mai gîndi, dezertorul adăugă :

- Acum tot un drac este, ori te omoară de glont aici, ori acolo, dar barim nu mai îmi fac păcate, că mie nu mi-a plăcut de loc războiul ăsta.

Zamfir se cam speriasese. Adică, ce se băga el în treburile ălor mari? Când i-o veni rîndul, o să vadă el, dar acum? Dacă îl afla Niculcea, mai avea de furcă...

- Ești mic, zisese iar străinul. Cîți ani ai?

- Șaptesprezece.

- Mai e timp. Poate pînă atunci se isprăvește cu pacostea asta și scapi. Că nu e bine de loc...

Parcă el, Zamfir, spunea că este bine. Cîți nu văzuse el întorcîndu-se în cîrji, fără picioare... Și cu ce s-aleseseră? Cu cîteva vorbe aruncate în vînt și-o pensie de nimic. Și după o vreme, îl întrebasese iar pe dezertor, cu o milă de om mare:

- Da de fel, de pe unde ești?

- Din Muscel.

- Aha.

Tăcuse. Străinul fuma liniștit.

- Neamuri ai? întrebasese iar Zamfir.

- Am. Nevastă, și-un tată, și-o mamă...

- Și copii?

- Numai unul de cinci ani...

- Băiat?

- Băiat, să-mi trăiască.

Zamfir simțise că-l ia un plîns.

- Și nu-i păcat de ei?

- Este, dar ce să fac? M-au prins, m-au prins. Șeful m-a bătut să spun unde-am stat ascuns, dar ce, sint prost să mai bag și pe altul la apă?

Asta cam așa era. Băiatul îl privi iar. Dezertorul avea o față nerasă, îmbătrinită de grijă. Când termină țigara, spuse încet :

- Ei, poate scap, poate nu mă impușcă, poate îmi dă numai muncă silnică, poate se termină războiul și vine amnistie...

- Amnistie?

- Da, adică ne iartă pe toți...

Zamfir iar nu mai pricepea. Adică să te ierte statul pentru că nu vrei să mergi la război? Nu se poate! Păi atunci, de ce se mai omora domnul Niculcea să-i prindă pe ăi fugiți? Aici se ascundeau alte lucruri, pe care el n-avea de unde să le știe...

Când să mai întrebe ceva, jandarmul bătuse în ușă și le spusese că se întorsese șeful. Ieșise repede. Despre dezertor nu mai auzise nimic, pentru că peste două zile îl porniseră din post în post, la soarta lui...

Poste vreo lună, de-al dracului, Oaie ăl bătrîn nu-l mai lăsase lui Niculcea în post, pentru că nu mai avea pentru ce să-l slugărească și-l băgase la gară, la alt stăpîn, să învețe și el o meserie, că școala o terminase de multișor și nici să stea acasă, lângă mă-sa, Constanța, nu se mai putea. Pînă atunci mai învățase el ce învățase, că nu era copil rău. Lucrase la grădinile minăstirii, la Brîncoveni, aducea de-ale gurii, dar dacă stătea și se gîndea, nu putea să trăiască toată viața

slugă. A, că-i plăcea lui acolo, că erau muicri și-l apucaseră ale tinereții, asta era altăceva...

La drept vorbind, lui Zamfir tot Oana lui Vasile Călălău îi plăcea. Țigancă-țigancă, dar ce mai ochi, ce mai păr, negru, lucios ca o lamă de cuțit, ținut în niște cozi ca hățurile, să tragi de ele și s-o muști de sub ureche, s-o faci să necheze, să te simtă ! Dar ce, se uita la el ? Cîteodată parcă mai credea Zamfir treaba asta. Că nu-l mai slăbea din priviri, unde semăna cu Gheorghe, frate-său, cu care se avusese bine. Dar puteai să te faci de rîsul lumii, că toți știau că dacă Gheorghe s-ar fi întors de pe front, ei, țigăncii i-ar fi făcut copii ! Numai că în sufletul ei, Oana se gîndea că-i un ținău, că nu are ce face cu el, deși Zamfir ar fi bătut-o, că prea se încurca cu alții prin păduri, ori la cîmp, la stropitul verzei, că ți-era mai mare rușinea că se uitau grădinarii la ea. De cînd cu războiul ăsta, nu mai ținea credința femeilor. Parcă văduvele ce făceau toată noaptea ? Nu s-a întors ciungul de Anton, de ședea în capul satului, și-a găsit-o pe a lui cu altul, că s-a-ntors ? Dar șefu, dom' Niculcea, cîte călărea ? Trei le știa numai el, și toate cu bărbat. S-a stricat lumea, degeaba făceau preoții sluibe. Nu mai era chip să sucești lumea.

Și uite așa s-a tot chinuit Zamfir cu gîndurile astea, că-i plăcea de moarte Oana, pînă l-a dus Oaie al bătrîn la trenuri, în gară la Piatra. Asta se petrecuse într-o dimineată neguroasă, prin octombrie, cînd rîncea timpul pe-afară. Ceferistul se certase cu al lui vreo

două ceasuri, ei între ei, bărbații, să nu-i audă alde mă-sa, Constanța, că era destul de necăjită.

Oaie îl chemase alături, pe scaun :

- la stai, mă Zamfire, colea.

- Stau, tată.

Afară, întuneric. Muierea, prin curte, dădea la păsări. Le aprinsese lampa, ca să se vadă unul pe altul, înțeleasă cu ăl bătrîn.

- Mă, Zamfire, eu zic să dai dracului ce treburi ai tu pe-acolo pe la grădinarii tăi și să intri, mă, la Calea Ferată. Am vorbit cu domnul Ilie, șeful de stație. Acum, c-a plecat Pătru, are un loc. Înveți și tu o meserie, că noi cu asta sîntem blestemați, să slujim la trenuri. Așa am apucat eu, așa o să faceți și voi...

Băiatul se codea.

- De, așa o fi, dar la grădinărit iese mai bine...

- O ieși, numai că uite, vine iarna și nu mai merge...

- Au un darac, mai la porumb, la mărunțit...

Oaie știa, dar dacă n-ai pămîntul tău, altfel stătea povestea, nu-l trăgea inima. Și cît ar fi vrut să se uite vara pe-un cîmp al lui, din care să dea grîul, dar cu pogonul Constanței ce să facă ? Cum se vedea treaba, în sufletul lor nu murise dorul de pămînt. Ceferistul și-a scos pachetul de tutun, și-a mai răsucit o țigară și-au mai stat de vorbă. Din tocmeală, mai cu greu, mai cu răsteli, s-au înțeles. Bătrînul știa că pe Zamfir îl trăgea ața către fata lui Călălău, care lucra la mînăstire, dar era încă tînăr și-avea să-i treacă, și i-a

mai amintit că nu se făcea să se încurce cu ea, după ce Gheorghe îi fusese ca și stăpîn.

Cum-necum, pe la șapte, cînd se îngîna ziua cu noaptea, s-au pomenit amîndoi la gară, în biroul șefului de stație. Domnul Ilie căska, de nedormit. Era un om voinic, abia îl încăpeau hainele, obrazul lui plesnea de sănătate.

– Îl aduseși ? întrebuse.

– Adus, dom' șef...

– O să-ți placă, îl bătuse pe umeri domnul Ilie. Treabă ușoară. Cînd oi învăța, o să-ți fie mai mare dragul. Uite, îți dăm și uniformă, vine acum iarna, capeți o manta, numai să vezi, pe urmă ești cu toți aici, cu vecinii de-i aveți : Busulică, Furdui, Boancă...

A rămas Zamfir. La început l-au dat la un atelier s-ajute : căra lăzile cu scule, se mai uita. A învățat, că nu era greu de cap. Barim vecinii lor, lăcătușii de la revizia trenurilor, erau pîinea lui Dumnezeu, se uitau la el ca la copilul lor.

– Învăță, mă Zamfire, spunea Busulică, ăl mai înalt dintre ei, un bărbat frumos, să-l pui în ramă. Învăță, că n-o să trăim noi toată viața așa, o să se schimbe timpurile, chei, ce știi tu...

Azi una, mîine alta, băiatul a băgat de seamă că intrase între alți oameni și că lumea era împărțită în două. Încă Oaie ăl bătrîn, șovăitor cum îl știa o lume întregă, auzindu-și băiatul cum mai toarnă ce-auzea prin atelierul unde lucra, se rugase de vecini :

- Măi oameni buni, nu tulburați, mă, mintea copilului ăsta cu prostiile voastre. Ce-are el a face cu politica ?

- Are, Oaie - spunea Furdui - are, că uite, noi numai prin noroc, că sîntem mai în vîrstă, am scăpat de război, dar copiii ăștia ai tăi...

Și-l întrebaseră dacă a primit vreun rînd de la Pătru. Primise întii vreo cinci cărți poștale de la București, de la cazarmă, pe urmă, prin decembrie ori ianuarie, le scrisese că măi stau ce mai stau la regiment și-i trimite pe front.

- Ei, acum e-acum ! că nu le mai ajunge. Pentru ce se bat ? zicea îndirjit și Boancă. Ca să-i fie bine judecătorului, ca să-i fie bine învățătorului, care ține școala închisă de trei ierni și vin le lemnele și le bea în circiuma lui Pirlivie ?

Oaie abia îi potolea :

- Tăceți, măi oameni buni, că v-aude careva, și vă spune, și vă dă afară, și vă duce la Curtea marțială...

- Să ne ducă !

- Să vă ducă, ai ? Păi voi știți cum e acolo ?

- Știm...

- Păi dacă știți, de ce nu-l iertați, mă, pe copilul meu ? De ce-l otrăviți ?

Busulică mai-mai să-i arunce sacul cu scule peste picioare.

- Îl otrăvim, ai, dacă-i arătăm ce este în jur ? Ptiu ! Dacă ar fi lumea ca tine, mai bine ne-am pune lațul de git. Oaie - strigase la el - Oaie, noi sîntem proletari, mă, tu știi ce-i asta ? Și nu sîntem puțini,

sîntem milioane. Și nu nouă trebuie să ne fie frică, altora trebuie să le fie frică, înțelegi ?

Acarul înțelegea, mai auzise vorbe dintr-astea, parcă nu citise și niște cărțuții strecurate tot de vecini în coșul lui cu demîncare ? Dar o spaimă care întrecea orice îl făcea să nu se dea cu tot sufletul celor ce-l îndemnau să-l înfrunte pe Niculcea, care-i mirosise și care începuse să le strige de la obraz :

– Mă, bolșevicilor, să nu-mi faceți, mă, vreuna boacăna, să-mi răsturnați vreun tren pe-aici prin Piatra, că vă știu și vă mănînc fripți !

Busulică cu Furdui și cu Boancă rîdeau :

– Lasă, dom' șef, că avem noi grijă, poți să dormi liniștit, nu facem moarte de om...

Dacă cugeta bine, Oaie își dădea seama că să-i fi răit pe ceferiști,ăștia puteau să facă una lată. Prin Piatra treceau trenuri nemțești, ehei, numai să fi greșit acul ! Treburi de-astea se mai întîmplaseră și nu era ușor să scapi. Parcă nu o terminaseră unii la zid ? ! Te-apuca durerea de cap cînd te gîndeai ce era și cu politica asta ! El, Oaie, îi spunea lui Zamfir :

– Mă, tu să fii liniștit, să nu te-amesteci, că cu așa am învățat de la tata : oala acoperită, nu dă gunoaiele în ea. Ce te iei tu după alde Busulică, după alde Furdui ? Fiecare cu treaba lui ! Dacă li s-a urît cu binele, îi privește, noi să ne vedem de-ale noastre. Ai o leafă, a ta, ți-au dat de îmbrăcat, te-a strîns Calea Ferată de pe drumuri, să zici mulțumesc ! Atît ! Zamfir, căpăținos, învățase.

- Că n-o să murim așa !

Oaie o dată se întuneca.

- Zamfire, pe tine te mai am și nu vreau să nu te mai văd !

Băiatul turbase parcă. Și dacă stai bine să te gîndești, avea de ce. Păi cîte nu văzuseră ochii lui ! Noaptea și ziua, prin gară treceau trenuri cu răniți. Zeci de vagoane, cu geamurile acoperite de perdele. Înăuntru, patru cîte patru, să încapă mai mulți. Cînd stăteau garniturile, se deschideau geamurile. Răniții dinăuntru cereau apă și țigări. Ți se rupea inima văzîndu-i : toți tineri, schilodiți, în bandaje.

- Cum e, camarade ? întreba Furdui. Unde vă duce ?

- La spital, la Craiova...

- Und' te-a rănit ?

- În Ucraina, acum evacuează spitalele, vin rușii buluc...

Cîte unul ar mai fi spus ceva, dar cum se întîmpla, domnul Niculcea, hop și el pe peron, bătînd pietrele înghețate cu cizmele. Nu mai crîcnea nimeni, că adjutantul era numai urechi.

Acum, toți cei din gară, ceferiștii, parcă erau vorbiți. Cum rămîneau singuri, duceau vorba de colo-colo. Se auzea că o să se facă armistițiu, umblau zvonuri, începuse un fel de harababură, nici treburile nu mai mergeau cum trebuie. Prin martie, plutonierul a făcut ce-a făcut, i-a ridicat pe vecini într-o noapte din așternut. Parcă se golise gara fără Busulică, fără

Furdui și fără Boancă. Domnul Niculcea intrase grămadă în biroul șefului de stație și răcnise la tot personalul adunat acolo, ca să audă ce-o să le spună el :

– Mă, să nu vă mai prind, că v-a mâncat moartea ! Vreți să-mi pierd pîinea din cauza voastră ? Ați înnebunit ? Bolșevicilor !

Adjutantul se aruncase spre domnul Ilie și-l apucase de gulerul hainei.

– Și tu ce păzești aici ? Mănînci pîinea statului de pomană ? Tu nu știi ce mi-au făcut ăia de i-am ridicat eu ? Ia spune !

Zămfir, cu tat-său, și ei de față. Oaie tremura, vargă.

Șeful de gară ori nu știa, ori se prefăcea.

– Ce să știi, domnule ?

– Cum ce să știi ? Că în gara asta s-au împărțit manifeste bolșevice !

Domnul Ilie dăduse din umeri.

– Și dacă s-au împărțit, eu ce vină am ?

– Ai vina că trebuia să știi cine le-a împărțit !

– Ba, pardon – se roșise acesta tot – asta-i treaba dumitale, că de-aia plătește statul pe jandarmi...

Rămăsese adjutantul cu pruna în gură. Ce să facă ? Se întorsese spre ceilalți și holbase ochii la ei.

– Și pe voi, dacă vă prind, aveți același drum, s-a înțeles ? Mie nu-mi trebuie agitație. Asta-i gară mare. de-aia m-a pus statul aici, că sînt om de răspundere. Prin gara asta trec soldați de pe front, voi vreți să-i îmbolnăviți cu otrava comunismului, las' că vă știu

eu, dar nu vă las, mă, ori voi, ori eu, cale de mijloc nu există ! Și-acum, marș afară !

Ce-i venise lui Zamfir, așa tam-nisam, se întorsese spre plutonier.

– Vorbește mai frumos, dom' Niculcea, că sîntem și noi oameni !

O dată s-a îngălbenit adjutantul. S-a uitat spre el și nu i-a venit să-și creadă ochilor. Oaie, alături, își trăgea băiatul de mîneacă, șoptindu-i înspăimîntat :

– Taci, mă, dracului, ce-ți veni ?

– Tu mi te-ncontrai, Zamfire ? întrebă cu liniște domnul Niculcea.

– Eu, răspunse el rămînînd pe loc.

Ceilalți părăsiră încăperea în tăcere.

Oaie stătu și el, dînd să spună ceva :

– Să trăiți, dom' șef, l-a luat gura pe dinainte...

Plutonierul închisese ușa.

– Zi, d-ăștia mi-ești, Zamfire ?! După ce l-am făcut scăpat pe frati-tău atîtea zile pe pielea mea, zi tu te-ncontrezi, ai ? Sapi în autoritatea mea ? După ce am vrut să te fac om și te-am adus la post să te învăț meserie...

– Așa meserie ! mîrîi Zamfir înrăit.

– Taci, dumnezeul mă-ti de copil ! sări Oaie la el și-l palmui de două ori cu sete. Taci odată !

Băiatul se uită la bătrînul său și spuse cu furie :

– Să nu dai, auzi, să nu mai dai ! Dar cine-i domnul Niculcea ? Regele ? De ce nu vorbește frumos cu oamenii, că nu sîntem cîini !

Adjutantul se uita cînd la unul, cînd la celălalt. Afară bătea un clopot care anunța venirea unui tren. Vru să spună ceva, își așeză mîinile la spate și se învîrte de două ori prin biroul șefului de stație. Domnul Ilie, dus după ale lui pe afară, intră iar și zise rece :

- Ei, n-ai mai terminat, că vine acceleratu și am treabă...

Plutonierul își puse șapca pe cap și, după ce-și trase mantaua, se opri în fața lui Zamfir și-a lui Oaie, îngînînd furios :

- Bine, bine !

Un timp ceferistul cu fiu-său nu și-au mai vorbit. Umblau la gară străini, fără să se uite unul la altul. Acasă mînceau pe rînd, să nu-și mai vadă ochii. Constanța, între ei, nedumerită, da să-i împace :

- Ce vă e, mă, oameni buni ?

- Nimic, mîriia Oaie.

- Da tu ce-ai, mă zăludule ? se întorcea ea spre băiat.

Zamfir, mut ca stîlpul porții.

Tăcea și muierea, închinîndu-se în tăcere.

Nu s-au împăcat decît spre primăvară, cînd îi apucase o viforniță de troienise gara. Trebuiau s-ajute echipelor care desfundau liniile cu plugurile și, vrînd-nevrînd, au deschis gura :

- Ți-a trecut supărarea, mă șapteluni ? întrebese tatăl.

- Păi dacă dai în mine !

Oaie îi întinsese pachetul lui de mahorcă.

- Ia și fumează, Zamfire, c-ai crescut și tu, și-ai început să ai necazuri.

Stăteau amîndoi în lopeți și se uitau la liniile acoperite de nămeți. Spre pompa de apă se opintea un plug, vîjiind și aruncînd nori mari de zăpadă în lături. Mai încolo, echipele zvîrleau omătul cu lopețile. Se auzeau comenzile lui Niculcea, care sosise într-ajutor cu plutonul lui de jandarmi.

- Mișcă, mă, mai repede, că de-aia îți dă statul de mîncare ! Uite la el cum ține lopata !

Zamfir privea într-acolo cu dușmănie.

- Nu-i mai tace gura. De, că-i vine și lui timpul să-l mai comande și alții...

Oaie se uitase în jur.

- Taci, mă băiatule, că ne leagă !

- Uf, că fricos mai ești, tată ! se supărase Zamfir.

Oaie oftase, privînd zăpada spulberată.

- Nu sînt fricos, băiatule, dar am văzut mai multe decît tine. Lasă pe alții să îndrepte lumea, noi să ne vedem de sărăcia noastră...

- Păi dar, așa crezi tălică !

Lui Oaie iar i se suise singele în cap.

- Mă, pe tine te mai am ; ce, vrei să mor la bătrînețe fără ajutor, să n-am pe nimeni la ușă ? Ați fost doisprezece și tu ai mai rămas...

Zamfir se potolise. Apucase lopata bine și începuse să arunce zăpada cu nădejde. În gîndul lui își spuse, potolit :

„O avea și el dreptate, săracul ! Dar nici așa nu se mai poate trăi...”

V

De un sfert de ceas, Oaie se uita la omul rămas pe peron. Acesta nu se grăbea. Era un soldat oacheș, mic de statură, cu o capelă ponosită pe frunte și cu o raniță cît toate zilele în spinare. Parcă l-ar fi cunoscut, parcă nu. Obrazul acoperit de păr, gulerul ridicat pînă sub bărbie nu-l lăsa să vadă bine. Zamfir tocmai venea din sala mișcării cu sculele în mină. Era încă frig, deși zăpada se topise. Un vînt rece bătea peste linii și ceferistul îl simțea pînă în oase. Din cînd în cînd, soarele șters, afumat de fumul locomotivelor, se arăta deasupra clădirii roșii de cărămidă a gării. Mirosea a zgură și a apă veche lepădată pe șine, a cărbune și a pămînt ud.

– Mă Zamfire – își chemă Oaie băiatul – ăsta nu-i Niculaie Bîzboi ?

– Care Bîzboi ?

– De la Osica, mă...

Zamfir se uită și el mai bine la cel care stătea nemișcat pe peron.

– El o fi. Hai să-l întrebăm...

Se apropiară. Soldatul se întoarse. Atunci îi văzură mina înțepenită într-o legătură înfășurată după git.

- Tu ești, Niculaie ? întrebă Oaie.

El era. Le întinse brațul celălalt și-i privi cîtva timp fără să spună ceva.

- Ce făceai aici, că mă uit la tine de un sfert de ceas.

- Așteptam pe-un camarad. Vine acum, e dus afară...

- Scăpai ? întrebă și Zamfir, care-l știa mai demult.

- Scăpai, nu vedeți ?

- Ți-au luat o mînă ?

- Mi-au luat. O să rămînă cam beteagă, dar decît ca alții...

Se uita peste ei, așteptîndu-și camaradul. Avea o privire străină, rece. Se vedea bine că prin ea trecuseră toate spaimile morții.

- Si-acum te liberează ?

- Mă liberează. Nu mai pot să țin arma în mînă. Mi-au dat un conced și mă reped pînă acasă. Poimîine trebuie să mă duc la Craiova să predau efectele. Pentru mine, bogdaproste, războiul s-a terminat...

Pe Oaie îl minca ceva.

- Din ce regiment ai făcut parte ?

- Nu se spune, secret, așa ne-a învățat, răspunse Bizboi.

- De cînd ești pe front ? întrebă iar Oaie.

- Din 42. Ai dumitale ce-au făcut ? De Gheorghe știu, dar Pătru ?

- L-au luat și pe el.
- Nu' ne-a mai scris de vreo două luni...
- Las', că scrie el, spuse Bizboi cu o voce în dorul lelii, căutînd cu privirile pe cel pe care-l aștepta. Și după aceea se uită spre Zamfir :

- Tu scăpași...

- Scăpai.

- Las', că nu mai e mult și se termină cu războiul...

- De unde știi ? Întrebă Oaie.

- Păi, dumneata nu citești ziarele ?

Ceferistul le citea, mai înțelegea cîte ceva, dar parcă nu-i venea să creadă. Ce-l minca pe el era că toți cei cu care vorbea parcă se bucurau de înfrîngerea asta și doar, cît auzise, n-avea să le fie bine. Adică numai unora, cum spunea Furdui. Parcă însă mai puteai să alegi la o ocazie ca asta, că și dacă pierzi un război nu-i tocmai la îndemină, se surpă țara, vorba lui Niculcea.

Între timp, dinspre capătul peronului se ivise și cel așteptat. Era un tînăr adus de spate, rănit la cap, tîrînd după el o pușcă „Manlicher“, cam ruginită.

- Uite-l c-a venit ! spuse Bîzboi și pe urmă se adresa celuiilalt, făcînd o glumă groasă, soldățească : Te-necaseși, ai ? A dat falcarnița-n tine ? Hai, că pînă la Osica mai e de mers...

Oaie nu-l cunoștea și tare ar mai fi vrut să-l tragă de limbă pe Bîzboi. Într-o clipă se hotărî. Se scotoci în buzunarele uniformei, scoase pachetul lui de tutun clasa a III-a și-l întinse celor doi.

- Luați, că v-o fi după-atita drum...

Soldații își făcură două țigări groase, le aprinseră și traseră adînc în piept fumul.

- Bună ?

- Bună !

- Știi ce - mai zise Oaie - hai că dau și cîte-un ciocan de rachiu, că prea e frig și pînă ajungeți voi la Osica, e drum lung.

Acum, că scăpase de tură, putea să mai stea, n-avea de ce să-l certe domnul Ilie dacă l-ar fi văzut.

Restaurantul gării, o încăpere înaltă și afumată, plină de lume, era aproape. Intrară unul după altul. Bizboi își trînti ranița alături și privi în jur. Lîngă tejgheta se îmbulzeau călătorii și ceferiștii. Era fum și mirosea acru a haine umede. La o masă, în stînga ușii, cînta un lăutar pe două coarde.

- Ce spui, Stănică ? întrebă Bizboi pe soldatul celălalt.

- De, că vine ea moartea și pe-aici, acuși-acuși...

Zamfir se așezase mai într-un colț și privea pe rînd. Se gîndea că așa va fi arătînd și Pătru, frate-său, îmbrăcat în hainele statului. Oaie al bătrîn aduse patru cinzecuri și se lăsă pe un scaun, alături.

- Noroc să dea Dumnezeu și sănătate ! le ură celor doi.

- Noroc !

Băură în tăcere cîte o jumătate de măsură fiecare. Pe urmă Zamfir le scoase prima vorbă din gură :

- Frig și p-acolo ?

- Unde ? întrebă Stănică, al doilea soldat, uitându-se lacom pe masă.

- Pe frunt...

- Frig, din compania noastră, treisprezece au degerat numai iarna asta.

- Ce spui ? se miră Oaie, lungind vorbele ca să le dea ghes.

- Da. Îți ia pielea. Noroc cu fuga, că ne mai încălzirăm, rise silnic, rar, Bîzboi. Am ostenit de cînd fugim. Eu cu camaradul ăsta am mai stat ce-am mai stat prin spitale, dar altfel, cine știe...

Se făcu tăcere. Larma mulțimii care intra și ieșea fu acoperită de strigătul unui ceferist :

- Care pleci la București, c-a tras la peron 3401 !

Cîteva plătiră repede, se auziră monedele rostogolindu-se pe cimentul încăperii și cîrciuma se goli. Lăutarul cînta mai tare, cu ochii după alți mușterii.

- Cum s-ar zice, am pierdut războiul ăsta, spuse cu regret Oaie, ca și cînd ar fi fost vorba de un lucru al său.

- Dacă nu s-or întoarce nemții, că de cînd spun că au niște arme...

- Au pe mă-sa ! se înfurie Bîzboi. Dacă le aveau, le-ar fi pus în bătaie, nu așteptau ei atîta vreme...

Rachiul se terminase. Oaie se mai scotoci prin buzunare și le mai aduse lor cîte o măsură. Îi plăcea să-i asculte, să se destupe la cap, că aici, ce să știi din ziare ? În trei rînduri scrise încîlcit se spunea că lucrurile merg bine, deși rușii se apropiau de Prut. Prost să fi fost, și tot înțelegeai că se dusesse dracului totul, soarta Belgici, cum spuneau ceferiștii lui.

- Și p-acolo ce văzurăți, măi fraților ? mai întrebă acarul, curios copt.

- Ce să vedem ? Lume, ca și la noi...

Bizboi bău cu sete din cel de-al doilea cinzec.

- Bună țuică. Nu-i vorbă, și p-acolo am băut, dar nu-i ca asta. Îi uitasem gustul.

- Și ce-o să faci acum după ce te întorci acasă ? întrebă Oaie iar.

Bizboi rîse iar, cu osteneală :

- Parcă asta-i treabă de întreat ? Ce să fac ? Mă apuc de-ale mele. Că războiul m-a pricopsit...

- Adică cum te-a pricopsit ? întrebă și Zamfir neîncrezător.

- Ehe, e de povestit...

Se aplecă sub masă și-și trase mai aproape ranița lui grea. Scotoci ce scotoci și scoase din fundul ei un fier mare, ruginit, de plug, pe care-l lepădă pe ciment.

- Uitați-vă cu ce m-am ales.

Priviră toți sub masă, nepricepînd.

- Dumneata mă cunoști, se adresă Bizboi lui Oaie. Știi ce sărac sînt. Îmi trebuia un fier de plug, că al meu se mîncase. N-am avut bani să-mi cumpăr altul. A venit războiul, m-au luat. Cum am intrat într-o comună pe-acolo, am găsit fierul ăsta într-un coșar. L-am pus în raniță și l-am cărat pînă la Stalingrad. Și de-acolo înapoi.

Chicoti puțin, ca și cînd le-ar fi arătat ceva neobișnuit. Părea foarte mulțumit de sine. Stănică mai ceru pachetul de tutun din mîna lui Oaie.

- Și nu te-a ținut la mers ? întrebă careva.

- Ba m-a ținut al dracului, dar ce era să fac ? Îmi trebuia. Parcă o dată întors acasă, mă aștepta Banca Națională cu banii peșin : „Poftim, domnule Bizboi, să-ți cumperi fier de plug“. Săracul tot la sărăcie se întoarce...

Zamfir nu mai bău. Nu-i mai rămăsese decît un strat de rachiu pe fundul cinzecului, dar nu-i mai ardea de nimic. Privea năucit la soldatul acela ciung de o mîină și-ar fi vrut să tragă o înjurătură să se audă tocmai la mama dracului.

După ce mai stătura o vreme, se despărțiră. Oaie cu fiu-său o luară spre canton, încotro le era casa, și cei doi soldați apucară drumul Osicăi. În drum simțiră vîntul rece înghețîndu-le obrazul. Cerul jos, întunecat, apăsa.

- Nu mai vine căldura aia odată, că m-am săturat, spuse bătrînul morocănos.

- De, că vine, acum trec zilele, răspunse Zamfir ostentit.

Trecură bariera tărcată, cantonierul le strigă ceva, dar ei nu-l auziră. Mergeau încruntați, cu privirile în pămînt, gîndindu-se la același lucru.

VI

Spre seară, Osica stătea sub o ceață. Inverziseră pomii și mirosea a floarea-paștelui. Drumul alb, plin de praf, pustiu. Sus în deal, la Brîncoveni, băteau rar clopotele mînăstirii. Aprilie al primăverii parcă avea zimți, așa

răzbeau toate sunetele încoace, spre comună. Zamfir sta sub un alun și-aștepta. Din față, se lăsau spre riu câteva vite murdărite de baligă, minate de doi copii care le blestemau în gura mare, aruncînd după ele cu bolovani. Se întuneca încet, casele mici, acoperite cu șită, abia se mai deslușeau. Zamfir căscă o dată și privi poteca pe care trebuia să vină Oana. Ce-o apucase să-l cheme tocmai acum ? se întrebese el de câteva ori. Dimineața, cînd să plece în tură, o întîlnise la poartă. Era roșie-roșie. Fugea să ajungă la Brîncoveni mai repede, că o așteptau grădinarii. Îi spusese numai din vîrfurile buzelor, iute :

– Să stai diseară colo, cînd termin, să te duc undeva...

Locul îl știa Zamfir, c-o mai așteptase de vreo două ori. Și cum terminase, pe la cinci, se spălase, își schimbă cămașa și luase drumul comunci, s-o aștepte. Să fi trecut mai puțin de un ceas și cînd sta întunericul să cadă cu totul, o văzu coborînd poteca. Se ridică și-i ieși înainte.

– Ce făceai ? îl întrebă Oana.

– Stam.

Merseră puțin unul lîngă altul fără să-și spună ceva. El ar fi vrut s-o întrebe încotro au apucat-o, dar tăcu. Își adusese aminte de frate-său, Gheorghe, pe care-l văzuse odată bătînd-o, ținînd-o de cozile astea împletite. Țiganca nu spunea nimic. Icea numai, prăbușită la picioarele lui. Îl întrebese după aceea de ce o lovise. Gheorghe nu-i răspunsese. Aflase de la Pătru că Oana era cam rea de muscă și că fusese prinsă cu altul.

– Mergi la gorman ? îl întrebă femeia pe neașteptate.

– Ce-ți veni ? se miră Zamfir.

Al lui Oaie ştia cite ceva despre sărbătoarea întunecată a ȝiganilor, terminată aproape întotdeauna cu înjunghieri şi bătaii. În preajma Paştelui creştin, şi nu în fiecare an, pentru că sătrarii de lângă Piatra se fereau de jandarmi, hoţii, albierii şi milogii se adunau într-un crîng de lângă Osica şi îşi serbau păgîneşte Paştele lor.

Femeia se opri se lângă drumul de lut.

– Ți-e frică ? Atunci, mă duc singură.

Rîse scurt şi vru să plece. Ştia că Zamfir o s-o urmeze, de aceea nici nu se întoarse cînd îi auzi paşii în urmă.

Se întunecase. Salcîmii sălbatici din clina Brîncovenilor îşi sunau frunzele la bătaia vîntului de noapte. Undeva, deasupra cătunelor, răsărise luna. Alături sclipeau apele somnoroase ale unui rîu. Trecură de grădiniarii pe la margini, pe sub un gard scund de nuiele. Nu spuneau nimic. Un sturz ȝipă ascuţit deasupra. Zamfir tresări. Țiganca mergea înainte grăbită. Îi vedea şoldurile pline sub rochia de aţică, şi nu mai simţea oboseala.

După aproape un ceas trecură prin cimitir. Creştinii aprinseseră lumînări numeroase sub crucile mormintelor.

– Mai e mult ? întrebă Zamfir cu puţină teamă.

– Acum ajungem.

Crîngul Osicăi era aproape. În pomi bătea văpaia lunii, aprinzîndu-i cu un foc verde, stins. De departe se auzeau bocănituri şi glasuri înfundate. Locul nu era păzit. Se strecurară într-o margine.

– Stăm aici pînă se mai îmbată sătrarii, îi zise aproape şoptit Oana. Să nu mişti.

- Ce fac ăștia ? întrebă speriat de-a binelea de mugetul unor vite care erau minate spre un loc luminat de un foc mare.

- Ho, c-ai să vezi.

- Oană, de ce m-ai adus tu pe mine aici ?

Țiganka se apropie de el și Zamfir îi simți răsuflarea fierbinte și mirosul ațîțător al trupului.

- Ca să-ntrebe proștii, de-aia te-am adus...

Rise încet, înăbușit, lîngă urechea lui.

Dincolo de pomi se auzi din nou mugetul unor vite. Se iviră cinci sau șase milogi, care trîntiră din spinare cîtiva miei la picioarele starostelui, un țigan subțire și înalt. Vorbeau pe limba lor, o bolboroseală răstită din care Zamfir nu pricepea nimic. Oană se rezemă de un copac și-l trase lîngă ea.

- Ce fac ăia cu miei ? mai întrebă al lui Oaie.

- Îi taie. Numai miei fără pată, tu-i vezi, sint aleși.

- De ce ?

- Așa e obiceiul. Îi taie și-i gătește fiecare cum a fost visat...

Zamfir se uită la fata lui Călălău, fără să mai întrebe nimic. Să știe tat-său unde nimerise, își spuse, l-ar duce miine la popă să-l dezlege.

În lumină mai veniră cîtiva șătrari, cu nevestele și fiicele lor, niște țigănci frumoase, gătite cu salbe și cercei. Ele ațîtau focul și cărau vedrele cu vin. Cînd se făcură vreo treizeci cu toții, starostele și cu două ajutoare traseră în lumină vitele legate alături și le înjunghiară.

- Da cu asta ce mai fac, Oană ?

- Le caută pecia...

Țiganca tremura toată, ațîtată la vederea singelui. Crîngul Osicăi se umpluse de vaietul vitelor, care erau înjunghiate pe rînd de ajutoare. Albierii se repeziseră spre ele cu niște toporiști și le retezară capetele, care fură înfipite în crengile copacilor. Femeile le spintecară burțile și căutară partea moale, aruncînd într-o parte mătele, care erau culese de alți șătrari și agățate de salcimii crîngului. Mirosea a borhot, a vită trecută de spaimă și a singe cald. Zamfir simți unghiile țigăncii în brațul de care-l apucase.

- Oană, ce-i cu tine ? o întrebă, speriat din nou.

- Nimic, taci !

Țigăncile cîntau răgușit, despicînd carnea. Șătrarii jupuiră animalele și, așa, belite, vitele fură împărțite. Micii, legați, behăiau speriați, simțindu-și moartea aproape. Starostele îi dezlegă și-i spintecă pe rînd. Între timp, muierile puseră ceaunele cărate cu spinarea și un miros de mălai încins umplu crîngul. Peciile vitelor fură prăjite cu seu și unse cu usturoi și, după puțină vreme, țiganii se așezară pe iarbă cerînd vinul.

- Mai rabdă puțin - îi spuse Oana - stai să înceapă petrecerea și îți fur și ție puțină carne...

La vreun ceas, luna nu mai lumina. Cerul se-acoperea dintr-o parte. Crîngul se întuneca. Pilpăiau numai focurile mici de la picioarele milogilor. Bărbații începuseră să cînte și femeile strîngeau oasele rămase. Le dădură foc și după ce arseră le îngropară în pămînt.

Urmă un dans și țigăncile scoaseră dairalele, bătându-le sălbatic cu palmele. Starostele jucă pe vine cu ajutorii, cerînd vin. Oana se amestecă în mulțime și se întoarce cu o halcă de carne prăjită și cu un boț de mămăligă uscată. Lui Zamfir i se făcuse foame. Mîncă lacom și bău apoi cu sete o băutură tulbure, acrișoară, furată de țigancă.

Vîntul se întetise. Oana privise deasupra și zisese cu frică :

- Vîrcolacii !

Nu se mai vedeau nici stelele. Trecuse de miezul nopții și de departe venea ploaia. Oana bău și ea vinul rămas și aruncă sticla. Împrejur trosnea crîngul și se auzeau icnetele șătrarilor care năvăliseră pe muieri.

- De ce m-ai adus tu, Oană, aici ? mai întrebă Zamfir înmuia de băutură.

- La gorban se fac nunțile, rîse fără frică țiganka.
- Că n-oi fi nebună, doar te-ai ținut cu frati-miu...
- Ce dacă ? El e-n pămînt și mie-mi trebuiești !
- Nu spune, rinji al lui Oaie, curajos dintr-o dată.
- Ba uite că spui și de nu m-oi ține, mori din cuțit...

Zamfir nu era fricos, dar puțin tot trebuia să se sperie. Cînteccele milogilor, înjunghierea vitelor, luminișul ăsta cu capetele și pieile vitelor belite, agățate în pomi, mațele albicioase din care curgea grăsimea, rămase ca o dantelă în salcîmi, vîntul ce se întetea și noaptea albicioasă sub lumina lunii ascunse în nori îl făceau să tremure. Dar alături era țiganka. Se gîndise la ea ca un bărbat de nenumărate ori. De-ar fi judecat mai bine, nu

venea aici, dar acum era prea târziu. Ceea ce altădată fusese numai o hîrjoană de băiat scăpat din copilărie avea acum să capete alt înțeles. Mai stătuse cu alte femei, pentru că în locurile lor, dragostele încep devreme, pe neocapte, însă lui, Oana îi plăcea, de aceea o urmăsea pînă aici, fără să-i pese că dacă l-ar fi prins vreun șătrar l-ar fi găurit cu cuțitul.

Și pînă să se mai răzgîndească el, fata lui Călălău porni înainte, mai fugind. O ajunse, o prinse și-o supuse. Era o muiere fierbinte și aprigă, pentru care ai fi dat lumea și-ai fi uitat-o.

Tîrziu, spre dimineață, cînd zorii cenușii cernură deasupra o ploaie mărunță și caldă, Zamfir o ridică din iarba umezită. Femeia era vînată pe sub ochi, avea o gură plesnită și rîdea amăgită. De departe se auzeau încă stîns cîntecele milogilor, dairalele țigăncilor, ca la spartul petrecerii. Bărbatul o privi fără mirare, cu puțină dragoste. Era mai înaltă decît el, sub rochia subțire îi bătea sînul tare. Rîdea la el ca o nevestă.

VII

Oaie nu mai avea lacrimă sub gene. Constanța lui ședea prostită alături. Gheorghe, al mare, mort, scris pe monument, Pătru, al doilea, căzut la ruși, prizonier, nu-i mai rămînea decît Zamfir, pierdut și ăsta, că mai mult la țigan, în vecini, îi pica mukul, după dosul Oanei lui Călălău. Pe el cine să-l mai ajute la bătrînețe, cu cine să mai schimbe o vorbă, că muierea lui era mută, nu

scoteai două vorbe din gura ei. Și uite că-ți mai vine câte un necaz d-ăsta, o carte poștală îngălbenită de cit drum făcuse prin Rusia aia mare, afli : „*Taică, sînt bine, sănătos, am căzut prizonier. O să vă mai scriu. Am să mă întorc acasă, al vostru, Oaie P. Pătru*“ ; și dacă afli, cu cine să te sfătui ? Cu nevasta ? Ea tace și înghite, nu zice nimic. Cu Zamfir ? El nu mai vede decît ochii ți-găncii. Să-i spui șefului de stație ? Domnul Ilie a văzut destule. Nu mai are o vorbă bună, să te mîngie. „*Lumea-i necăjită, Oaie, îi zice mereu. Dacă ai fi singur, aș mai zice. Dar uite, că nu e om să nu facă pomeni pentru o rudă moartă. Trece și asta...*“

Trece, trece, dar te lasă c-o amărăciune coala sub piept. Nu mai dormi noaptea, te zvîrcolești, nu e bine. El parcă ce voia pe lumea asta ? Să aibă ce minca și la ce munci, palate n-o să ridice, averi s-agoniscască alții... Și nici atît nu-ți dă Dumnezeu la o adică, să ai parte dacă nu de trei copii, dar măcar de unul.

De trei ori a citit cartea poștală. Înțelege bine ce scrie acolo, dar parcă tot nu-i vine să-și creadă ochilor. Încă poștașul nici n-a mai stat să-i mai dea ziua bună. Ca din pușcă a fugit, să nu-l vadă cînd s-o încrunta. Mare pacoste a mai căzut și pe capul lui ! Și de s-ar termina, dar uite că nu mai e de trăit. Cele ce auzea și citea prin ziare îl speriau și mai tare. Se pusese război pe capul romînilor. Auzea că la București și prin alte părți începuseră bombardamentele. Mureau oamenii ca muștele. Uite că ăștia de conduceau treburile, de le trebuise război, se treziseră cu el la ușă și cui îi venea bine să-si vadă moartea cu ochii ? De vreo lună, nu mai zăreai nici

lămpile în geamurile oamenilor, la ei, la trenuri, se lucra pe bijbiite, cu luminile acoperite de spaima avioanelor. Cum era, cum nu era, că era prost. Și-acum îl ardea să vorbească cu cineva, cuvîntul îi stătea în gît și nu se mai stăpîni :

- Constanțo, tu ce spui ?

Femeia ce să spună ? Stătca prostită pe pat și se nita la Oaie. Dacă vrusese Dumnezeu așa, așa trebuia să se întîmple. Îi părea bine că-l știa pe Pătru în viață, că nu murise ca celălalt, ăl mare, Gheorghe. Că te lasă acolo, închis, pe apă și piine, tot e bine, că scapi odată și-odată, doar n-o ține războiul ăsta o mie de ani !

Ceferistul ar fi fumat o țigară, dar i se isprăvisese și tutunul. Se căută în buzunare, nu mai avea bani. Întrebă de Zamfir :

- Dar băiatul ăla pe unde e ? Poate are el cîțiva franci...

- Ce mai mă întrebi ?

Femeia tăcu posomorită. Ei nu-i plăcea treaba asta cu fata vecinului. Știa că nu-i bine să te înrudești cu țiganii. Se certase și cu Oaie, care spunea că ea să nu se bage în sufletul copilului, că dacă lui îi place, el o să trăiască cu ea. Nici lui nu-i venea bine că Zamfir o luase devreme și-i plecase de la ușa casei, dar o dată ce se întîmplase, ce să-i mai facă ? N-aveau și-așa destule necazuri ?

- Da, dar tu nu știi cum e la ăștia, zisese muierea.

- Cum o fi ? că doar sînt creștini ca și noi.

- Așa creștini ! Tu ai uitat că Vasile, cînd a luat-o pe-a lui, a cumpărat-o de la fostul bărbat și-a mai dat ceva și socrului, numai filipi de aur...

Oaie știa cîte ceva despre asta, dar dacă era vorba de-a lui, țiganul n-avea să-i ceară bani, că nu era nebun. Se înțelegeau doar destul de bine. Fierarul, Călălău, se-avea cu el cum te ai cu un frate, n-or să se certe tocmai acum, cînd era vorba de copiii lor !

- Lasă - o liniștise el pe Constanța - e vorbirea ce-i facem cu băiatul ăla de-a căzut la ruși. Cum i-o fi lui pe-acolo ?

- Cum să-i fie, că nu l-or mînca ! O să se-ntoarcă el...

- Dar cînd ?

Asta cine să știe ? Oaie începuse să mijească ochii. Parcă n-avea dreptate alde Furdui, alde Boancă, alde Busulică, că aveau, dar uite că-i luaseră. Și nu erau singurii. Calea Ferată era ca un stup, plină de comuniști. Îi dăduseră și lui în cîteva rînduri niște foi pe care scriau lucruri să te crucești : „*Cetățeni ! Puneți mai repede capăt războiului ! Împotriviți-vă celor care vor să prelungească această bătălie pierdută !*” Ei, dar dacă ar fi fost după el, Oaie, de mult ar fi lăsat românii armele. Așa însă, trebuiau să stea acolo, pe unde erau, prin Moldova, să se împotrivescă. Și pentru cine ? Pentru domnul Niculcea, adjutantul căruia începuse să-i cam țîție, pentru că știa ce-l așteaptă dacă vin comuniștii la putere, pentru că numai el chinuise nu știu cîți ? Pentru domnul judecător, care-și terminase în primăvara aia o casă nouă, lîngă gară, mare și lată, cu cinci odăi care

sunau ca oala cînd umblai prin ele ? Pentru domnul învățător, care nu mai ieșea din cîrciuma lui Pîrlivie ?

Avca dreptate Busulică atunci cînd îl certa :

- De, Oaie, stai cu mîinile în sîn, tu nu te bagi, tu nu te-amesteci. Dar viața nu-i o plească, să-ți cadă pe cap, să nu te dumirești...

Nu-l mai lua somnul de la o vreme. Se frămînta în așternut, se scula la miezul nopții, mai ieșea pe-afară, unii îi spuneau că dacă o mai ține așa, o să-ncurce într-o zi acele lui și-o să se petreacă o nenorocire. Cine să-l știe cum se zbătea pe dinăuntru, ros de necazuri ?

VIII

Dăduse Dumnezeu de se terminase cu nemții. Oaie a auzit de la alții că se întorc prizonierii din Rusia. Nu mai pleca din gară, cu ochii pe toate trenurile care treceau spre București. Garniturile întîrziu ceasuri întregi pe linii moarte. Pe băncile de lemn, murdărite, din care lipseau stinghii, stăteau soldați necunoscuți. Își pîndeau cu ochi înguști lăzile grele de lemn sau boccelele dintre picioare, ținute strîns între glezne, ca nu cumva luați de somn să se lase furați. Nu puteai să răsufli. Geamurile erau înțepenite în cuie și fumul de mahorcă aburea sticla. Ceferistul se urca pe scările înalte ale vagoanelor, deschidea ușile și întreba :

- Din Rusia veniți, camarade ?
- Din Rusia.
- Pe unul Oaie P. Pătru, nu-l știți ?

Nu-l știau. Oaie pleca mai departe. Soldații stăteau cu obrazul ostenit în palme, încercînd să-și sperie somnul. Cînd ridicau ochii, bătrînul le vedea găvanele trase și privirile roșii ca de ciine turbat, de atîta nedormit. Aveau mantăi noi, parcă nu mai semănau cu soldații din 916, care se îmbrăcau în efecte jorțăite, de curgeau peticele de pe ei.

– Și unde vă duceți, taică ? întreba.

Unii plecau acasă, în concediu, alții din nou pe front, pentru că se schimbaseră armele și aveau de furcă cu nemții prin Ardeal, unde se dădeau bătălii.

Busulică, cu ai lui, Furdui și Boancă. de scăpaseră din pușcării și se întorseseră la treburile lor, la Calea Ferară, îi spuneau :

– Stai, omule, liniștit, că vine el. Dacă s-a înscris în *diviza* „Tudor Vladimirescu“, acu-acu sosește...

Tudor Vladimirescu știa el cine fusese, dar de *divizia* asta nu auzise. L-au lămurit tot ei. Acum altfel îi vorbeau, cam de sus, și asta nu prea răbda Oaie. „De, că v-ați ajuns și voi acum !“ îi certa ceferistul în gînd. Numai că lucrurile erau cam amestecate. Pe Mareșal îl răsturnaseră, la putere veniseră iar domnii. Uite că învățătorului nu-i păsa, uite că judecătorului nici atît...

Busulică îi spunea să aibă răbdare. Că politica nu se face așa, cum ai bea apă, trebuie timp și minte. Să n-aibă el grijă, Oaie, că va fi chemat, cît se credea de prost, să fie întrebat cum era mai bine. „Că nu m-or face ministru !“ se miră Oaie cu șiretenie, luîndu-i pe vecini cam peste picior. „N-avea tu grija asta, că nu te face ministru !“ rîdea și Boancă subțire. Pînă atunci își

vedeau de-ale lor, numai că după ce terminau lucrul se apucau să țină ședințe ei între ei, și, din una din alta, se auzea că se luaseră cu direcția de la București în colți ca să le mărească salariile. Cine, ce să mai priceapă din încurcătura asta ceva ? Iar se împărțiseră oamenii, de nu-i mai adunai la un loc. Dacă-l întrebai pe fiecare, toți se băteau cu pumnul în piept c-or să facă, c-or să dreagă, să le fie bine și lor, și altora. Dar puteai să-i crezi ? În ăștia, în Furdui, în Boancă, în Busulică, Oaie avea încredere. Îi știa de mult, numai că, uite, nu erau singuri și treaba asta cu politica era destul de încâlcită. El una știa : să nu se bage, să nu s-amestece, să-și vadă de treabă.

Așa, se mai ridicaseră dintre cei pe care-i cunoștea. Unii spuneau că sînt țărâniști, oamenii domnului Maniu, și că luptă pentru ca țara asta să încapă pe mîna țăranilor, vorba vine, alții se țineau cu domnul Brătianu al bătrîn, liberali, cum s-ar zice. Domnul Niculcea, șeful de post, cam cu ăștia se dăduse, acum după ce se terminase cu Mareșalul. Stătuse pe la Caracal, pe la legiune, vreo lună, două, să se mai limpezească lucrurile, și după aia se întorsese la post, liniștit, privindu-i pe toți în ochi, ca și cum nici usturoi nu mîncase, nici gura nu-i mirosea. Fire iute schimbătoare, adjutantul încercase să se împace cu alde Furdui, spunîndu-i o dată rîzînd, cu inima îndoită, că el n-avusese nici o vină cînd îi ridicase, pentru că jandarmul, așa cum o știa fiecare, este uncaltă oarbă în mîna autorității. El nu-și făcuse decît datoria, ori dacă datoria îi ceruse să dea în ei, în comuniști, el

ce să facă ? Acum, iată că s-au împăcat, pentru că România se „democratizase“. Ceferistul nu i-a răspuns nimic, l-a lăsat să-și răcească gura de pomană, și când a crezut Niculcea că terminase cu ce-avea de spus, l-a lăsat singur, fără să-i arunce un cuvânt. Oaie, și el de față, și-a spus în gând : „Uite al dracului, Furdui, cum l-a pedepsit ! Se uita la el ca la o nimicură și spăimosul de șef voia să lingă acolo unde-a scuipat !“

Dar să fi stat să te gîndești la atitea lucruri ai fi obosit și aici, la ei, la trenuri, era treabă multă de făcut, domnul Ilie, șeful stației, nu mai prididea. Mereu se formau alte trenuri care cărau soldați spre Ardeal. Se apropia iarna, vremea se stricase, sărăcie ca după pagubă, oamenii n-aveau lemne, mîncarea se găsea pe sponci, țărani se făcuseră ai dracului, vindeau toate mai scump, abia se mai ajungeau ceferiștii cu banii.

Într-o dimineață, Oaie l-a întîlnit pe Niculae Bizboi prin gară. Avea mîna tot în bandaje și ranița lui veche plesnea. Părea băut, că prea rîdea singur, așa, fără motiv. Cum a dat cu ochii de acar, l-a tras de mîneacă și l-a băgat în restaurantul de pe peron.

- Ce mai faci, nene Oică ?

- Ce să fac, cu treburile.

- Hai să bem un rachiu, că nu te-am uitat. Cu dumneata m-am întîlnit cînd m-am întors de pe front, mai ții minte ?

- Cum nu !

- Ce-ți face băiatul ?

Oaie s-a așezat pe un scaun, invalidul a cerut două cinzeciuri de basamac verde și au stat de vorbă.

- De Pătru m-ai întrebat ?

- Da.

- E la ruși.

- Prizonier ?

- Da.

- Las', că-i dă drumul...

Bătrînul oftă, mîngîind măsura rece de sticlă.

- Toți zic așa, și uite că nu se mai întoarce...

- Să nu fi făcut ceva p-acolo, să fi pedepsit oameni...

Ceferistul se posomorî deodată.

- Nu cred, că-mi seamănă, nu-și face el păcate...

- Și celălalt, ăl mic ?

- Zamfir ?

- Da.

- El mai are ; și la noi, la Calea Ferată, mi-au spus oamenii că nu-i ia, că e nevoie de ei la lucru. Trebuie să meargă trenurile...

- De, că nu mai e mult. Se termină. În primăvara asta, ăl mai tîrziu, se isprăvește și cu nemții...

Bizboi bău cu sete toată cinzeaca și mai ceru una.

- Hai, nene Oaie, mai ia, că e bună...

Bău și acarul.

- Și cu ce te-ndeletnicești ? întrebă după aceea. Că văd că ești rumen și parcă te-ai mai îngrășat. Bătrînul rîse cuviincios, cu puțină tristețe. Ori, acum că ai plug...

- Că prost am mai fost și eu la viața mea ! se căina Niculaie. Dar ce să-i faci, așa e omul, pînă nimereste și el. Să-ți spun una, nene Oaie, pe care am auzit-o la un negustor de umblu eu cu el acum la niște afaceri...

- Ce tot zici ?

- Am cărat ca un prost un fier de plug prin toată Rusia, de era să-mi las ciolanele pe-acolo, credeam că m-am pricopsit. Dar parcă numai asta îți trebuie pe lume, ehei ! Am venit acasă, am găsit pământul părăginit. Că și el, dacă nu-l îngrijești, e ca omul, nu mai îți dă. Apucă-te, omoară-te, n-a ieșit nimic. A venit toamna asta, toamnă fără grămadă, n-am strîns nimic. L-am dat dracului, că m-a învățat unul ce să fac...

Oaie privi rachiul verde, mai sorbi din el și făcu urechile mari.

- Și cu ce te-ndeletnicești ?

- Să vezi cum devine, că nu-ți spusei vorba negustorului ăsta de m-am înfrățit cu el. Domnul Spînu, c-așa-l cheamă, are și el ale lui, cică nu-i ușor să fii om, totu-i să fii atent ! Adică să nu te bagi, ca proștii, unde nu iese nimic. Stai să mai cer un rînd și-ți spun tot, ca lu' tata, că am bani, uite colea...

Își scutură mantaua soldățească păstrată de la întoarcerea de pe front și-i arătă un buzunar plin cu hîrtii de o sută.

- Vezi ? Cum crezi c-am făcut ? După ce am venit, am pornit un proces la Craiova cu un cumnat al meu. Din vorbă-n vorbă, acum vreo lună, cînd terminasem cu treburile pe-acasă, la tribunal am dat peste negustorul ăsta, trăi-l-ar Dumnezeu. Avea și el nu știu ce încurcături. M-a văzut soldat, că nu le-am mai dat efectele la regiment înapoi, doar cu atîta să mă aleg și eu, le-am lăsat o mină, să-mi păstrez hainele. M-a

văzut, cum îți spusei, cu tricolorul de invalid în piept, s-a dat lîngă mine : „Mă camarade, Spînu mă cheamă, sînt negustor. Nu vrei să mănînci o pîine mai bună ?“ „Cum să nu vreau ?“ Din vorbă în vorbă m-a învățat tărășenia. Să mă duc adică la regia de tutun și să cer autorizație să vînd țigări...

Oaie ascultă prostit. Numai asta nu i-ar fi dat prin cap, că din vînzarea tutunului se cîștigă atîția bani, fără să miști un deget.

– Și cum făcuși ?

– Bine. M-am dus, m-am arătat, le-am spus că pensia nu-mi ajunge și mi-au dat un brevet.

Ceferistul tot nu pricepea cum se înmulțesc banii, că negoțul cu țigările era o treabă de nimic dacă stăteai să te gîndești.

– Și merge ?

– Merge al dracului, că tutunul nu-l vînd aici.

– Da unde ?

– Păi ăsta-i chichirezul ! Domnul Spînu face contra-bandă cu el. Îl trimite tocmai la mama dracului, în Polonia. Ia prețul de cinci ori...

Oaie, om cu frica lui Dumnezeu, mai întrebă :

– Și nu vă e frică, dacă vă prinde ?

– Cine să ne prindă, că sînt unși cu toții, și-apoi să vie unul să se ia de piept cu mine, să-i zic eu de la obraz : „Ce-i, camarade, nu merit și eu atîta lucru, să cîștig un ban mai ușor ?“

– De – se îndoi acarul – noroc !

Bizboi se aprinsese mai rău de băutură.

- Cît să merge, nene Oaie, că pe urmă mă întorc iar la ale mele. S-aude că ne dau comuniștii pământ, o să cer și eu ceva mai la față, spre Brîncoveni, și-mi văd de treabă, dar deocamdată îmi e bine, am mai pus ceva pe mine, pe nevastă...

Oaie clătină capul, tăcu ce tăcu și spuse cu amărăciune, degustat parcă de rachiul băut :

- De, mă Niculaie, de, dar să știi că mai e așa o cinste pe lume. Eu nu zic, ți-ai dat o mînă, dar nici ăștia nu-s bani...

- Dar ce draci sînt, nene Oaie ? Cine mă-ntreabă de unde-i am ?

Acarul se ridică.

- De ce nu mai stai ? se miră celălalt. Haide că mai dau un rînd.

- Nu mai e de trebuință, am treabă. Plec. Să-ți dea Dumnezeu noroc, Niculaie...

La capătul peronului l-a întîlnit pe Zamfir. Terminase și el tura. Plecară amîndoi spre casă, bătrînul înainte, băiatul mai în urmă.

- Tu ce mai faci cu muierea aia ? întrebă Oaie.

- Ce să fac ? O să ne cununăm și-o să ne vedem de treabă.

- Rîde lumea, Zamfire.

- Cine rîde ? Și dacă rîde ?

- Să te-ncurci tu c-o țigancă de s-a ținut cu frati-tău ?

- Și ce dacă ? Mie-mi place.

Acarul nu știu ce să mai spună. El parcă avea ceva împotriva ? Dar nici să nu-l certe nu se putea.

Începuse să ningă. Nu mai era nici atât de frig. Fulgi ușori pluteau deasupra liniei ferate. Când ajunseră aproape de casă, zăriră un soldat în fața ușii.

- E Pătru, spuse Zamfir.

Oaie își simți fruntea umedă de sudoare. Grăbi pașii, și, ca să nu simtă nici unul dintre băieți că-i bătea inima, întrebă mirat, din șiretenie, deși știa că nevastă-sa plecase de dimineață la Brîncoveni :

- Da Constanța pe unde-o fi de nu-i deschide ?

IX

După ce-au mâncat, că între timp se întorsese și mă-sa, Constanța, de pe unde avea treburi, Oaie a început să-l întrebe :

- Ia spune, Pătrule, cum a fost, taică ?

- Cum să fie ? M-au luat, m-au dus, m-au prins...

Al doilea băiat al acarului nu fusese niciodată prea vorbăreț, își dумicase de copil vorbele, dar acum părea apăsător de ceva, obosise tăcînd. Oaie îl luase cu binișorul, că știa cum se stă cu oamenii la astfel de împrejurări. Nu venea doar de la petrecere. Zamfir răbdase ce răbdase, s-a amestecat și el :

- Te-au bătut, te-au înjurat ?

Pătru se uită la ei cu o mirare pe care celălalt n-o înțelegea.

- Cum o să mă bată ? M-au întrebat mai întîi cine mi-e tată, cine mi-e mamă...

- Așa ? se miră acarui de la locul lui.
- Și tu ce le-ai spus ? zise și Constanța.
- Ce să le spun ? Ce trebuia. M-au întrebat apoi dacă avem pământ și cînd au auzit că sîntem săraci, le-a părut bine...

Bătrînul se foi pe scaun.

- Adică, tot vorba lui Busulică. La ei, lumea se împarte în două, dacă ai avut bani și avere, te-ai stricat cu comuniștii, dacă n-ai avut, te fac om...

Pătru rîse ușurel, abia auzit, ca și cînd i-ar fi fost rușine că taică-său ia lucrurile așa, pe deasupra.

- Nici chiar așa... E drept că pe ofițeri i-au mai strîns, nu prea îi înghițeau, dar cu noi s-au purtat bine.

Și pe urmă le povesti că i-au dus pe toți la o pădure, s-o taie. Acolo au stat cîteva luni de zile, pînă s-a făcut o divizie de-a lor, să meargă să se bată cu nemții. El, Pătru, nu s-a amestecat, că ofițerii le-au spus în gura mare că dacă fac așa ceva, însemna că sînt trădători de patrie. Acum înțelegea Oaie de ce nu se întorsese și al lui încă din primele luni.

- Vra să zică așa, zise cu glas tare. Unii au rămas, alții au plecat.

- Da. Chiar așa !

Zamfir întrebă din nou :

- Și ție nu ți-era dor de țară ?

- Mi-era, dar ce era să fac ?

- Ce era să faci ? Să fi venit. Mai dă-i dracului de ofițeri, că lor ce să le pese, de ce să se grăbească, să

vie aici să fie jughiniți pentru cîte au făcut, dar tu ?
Ți-ai mîncat sufletul...

Oaie vru să-l potolească :

- Iar te bagi tu, deșteptule ! La armată așa este, trebuie să ascuți de ofițeri, chiar dacă te ține legat...

Zamfir se încăpățîină :

- Nu-i așa, tată. Pînă cînd crezi că o să stăm cu mîinile în sîn ? Să știi că eu mă duc și mă scriu la comuniști. Am vorbit cu Furdui. Iar tu, se răsti la Pătru, rău ai făcut că nu te-ai băgat în „Tudor Vladimirescu“ !

Acarul vru să-l potolească :

- Taci, mă șapteluni, tu nu vezi că vorbești prostii ? ! Cînd te-oi face și tu de armată, că acum te-ncață, să vedem, tot așa o să vorbești ? Îți dă mîna, dar ce-i de colo să stai în zăpadă și să tragi cu pușca, cu moartea deasupra, chei...

Pătru nu spuse multă vreme nimic. Părea trist, apăsător de un gînd necunoscut. În cele din urmă îi dădu dreptate lui Zamfir.

- Acolo ne-au spus că la întoarcere o să vie la putere oameni ca noi și-o să avem de toate, dar pe mine cine o să mă bage în seamă, că spun unii dintre camarazi că am făcut rău că nu ne-am înscris...

Oaie îl liniști :

- Nu te lua după zăltatul ăsta. N-am avut de lucru și l-am băgat la Calea Ferată. I-au umplut ăia capul cu toate prostiile, c-or să facă, c-or să dreagă ; acum se zvonește că se dă pămînt, dar după cîte văd eu, mai e pînă atunci...

- Mai dă-l dracului, de pământ ! se repezi iar Zamfir. De cînd te ştiu, asta ai vrut, să ai pământ. Ce-ţi trebuie dumitale ? Ai servici la Calea Ferată, ai, atunci ? Parcă pămîntul îţi dă tot ce vrei ? Uite la ăştia din Piatra, ţi-e mai mare mila. Tot anul se canonesc şi parcă o duc mai bine ca noi, că n-o duc...

Oaie nu mai spuse multă vreme nimic. Pătru se dezlegă la limbă şi le povesti cum a dus-o pe-acolo, prin străinătăţi. Frate-său nu-l slăbea :

- Şi biserici au ?

- Au.

- Păi atunci, ce tot spuneau ăştia pe aici ?

- Propagandă, Zamfire, propagandă. Eu dormeam la nişte mătuşi de aveau o casă plină de icoane.

- Şi oamenii ?

- Ca pe la noi. A fost greu pînă ne-au priceput, că ei altele ştia. Pe urmă, mai o vorbă, mai alta, ne-am înţeles. Parcă ce vină aveam ? Ne-au trimis ăi mari să facem război, uite că s-a terminat, să vedem acum, cînd o să-i judece, pe unde-or să scoată cămaşa ?

Pătru a cerut o ţigară. Oaie şi-a scos pachetul lui de tutun şi i l-a întins.

- Tu te scrii la comunişti ? l-a întrebat pe urmă pe Zamfir.

- Cum ţi-am spus...

Acarul vru să pară vesel şi-şi schimbă glasul :

- Latră şi el, că n-are ce face. Tu ştii că n-o să-i dau voie...

Zamfir se ridică în picioare :

- Cine adică n-o să-mi dea voie ?

- Eu.

- Nu mai spune ! Parcă e după dumneata...

Bătrînul nu-l privi, își împachetă tutunul și se adresă celuiilalt, lui Pătru :

- Fă-te că nu-l auzi.

- Ce să nu m-audă ? Așa să știi, mă frati-miu, eu mă duc și mă scriu la comuniști, și dacă ai și tu minte în cap, fă la fel...

Oaie îl lăsă ce-l lăsă, pe urmă schimbă vorba :

- Adică nu mai m-ascultă nimeni pe mine ? Adică cu ce sînt în casa asta ? Ai, Zamfire ? Uite că Pătru a stat pe-acolo cît a stat și n-a înnebunit, ca tine. Poate el e mai deștept, că-i și mai mare, și tu ? Te iei după alde Furdui ? Du-te la el, ce mai stai în casa mea ? Eu nu vreau să-ți văd pielea-n băț. Că politica asta e : care pe care. Ce ne trebuie nouă politică ? N-ai ce mînca ? Slavă domnului, face mă-ta un nămol de fasole, ne-ajunge o săptămînă. Încolo, pe ce pune capul avem, nu te plouă, nu te ninge...

Zamfir îl luă martor pe frate-său :

- Ia spune, Pătrule, p-acolo tot așa umblă îmbrăcați ai de-o seamă cu noi ? Că mie mi-ajunge cît am ținut petece-n coate.

Constanța, care tăcuse pînă atunci, le luă vorba din gură :

- Mai tăceți odată, v-ajungă, ce v-a apucat ?

Oaie se întoarse spre ea :

- Păi nu-l vezi ? Și-a pierdut mințile !

Cearta a mai ținut ce-a mai ținut ; spre seară s-au

împăcat și, în cinstea întoarcerii lui Pătru, acarul a adus de la cârciumar două kilograme de vin, pe care le-au băut împreună.

A doua zi ninsese. Cîmpurile tari ale Osicăi nu se mai vedeau sub zăpadă. Către gară sunară de dimineață clopoțelii săniilor. Geamurile, tun. Constanța aprinsese focul, cum făcuse ochi. Oaie plecase la acele lui de dimineață. Zamfir și el la treburi. Pătru s-a sculat în sforăitul plăcut al lemnelor. Bradul ușor bufnea și în odaia scundă se răspîndise un miros plăcut de rășină. Asta îi aminti cabana în care dormise șase luni în Rusia. Era și acolo un loc întins, cu multă iarbă. Dinspre pădurea din apropiere năvălea aerul curat, ai tot fi stat, dar trebuiau să plece la treabă. Își aminti iar de cele ce vorbise cu ai lui cu o zi înainte. „Unde-or fi camarazii lui acum, prin ce coclauri s-or bate cu nemții?” se întrebă și-i fu rușine. În ziua plecării lor se strînseseră toți în sala cantinei și cîțiva vru-seseră să plece atunci cu ceilalți, dar comandantul lagărului le spusese că era prea tîrziu și că trebuiau să mai aștepte. El, Oaie P. Pătru, tăcuse. Îl mușca de inimă dorul de-ai lui, de comună, dar se săturase de război. Ofițerii rîdeau pe sub mustăți : „Duceți-vă, bă răcanilor, mama voastră de proști, duceți-vă, că tot o să vă judecăm noi într-o zi pentru că v-ați trădat aliații !”

„Aliații, ai ?” își spunea totdeauna Pătru cînd îi auzea. Or fi aliații lor, ai ofițerilor, dar să le spună el,

prostul de Oaie P. Pătru, soldat din Regimentul 52 infanterie, ce fel de aliați erau nemții lor. Parcă din pricina cui fusese el prins ? El cu încă zece proști din ăștia de soldați. Din pricina nemților !

Era spre primăvară. Rusia toată, numai noroaie, că se dezlegaseră apele și cădeau niște ploii de nu se mai isprăveau. Ei, într-o pădure, așteptaseră vreo trei zile să iasă la lizieră, acoperiți. Nu se putea, pentru că se fisticiseră și comandanții, nu mai știau încotro s-o apuce. Le putreziseră hainele pe ei, armele ruginiseră, oricît le ungeau în fiecare zi. Lopețile „Linemann“, cu care-și săpau gropile individuale, aveau cîte o palmă roșie de zgură pe ele.

Cînd s-a mai luminat, locotenenții au trimis doi soldați să vadă ce era dincolo de marginea pădurii, unde bătea focul artileriei. Aceștia s-au întors teferi și-au spus că nu se mai aude tunul. Se albăstrise cerul și prin copaci au început să cînte păsările. Ți-era mai mare dragul să le-auzi, parcă glasul lor era mai frumos decît lătratul mitralierelor !

Cînd să iasă, a sunat telefonul de linii și comandantul le-a spus că trebuiau să se întoarcă, pentru că rușii spărseseră o linie de comunicație și erau siliți să fugă, să nu cadă prinși. Trei zile și trei nopți au tot fugit, fără odihnă, ocolind linia satelor și șoselele principale de frica partizanilor și a populației. De sus bătea aviația fără milă. Cîți muriseră și atunci ! Multe i-au mai trecut prin minte în zilele acelea lui Pătru ! Mergea, și-n capul lui, gindurile, moară. Se uita la nemții

care îi ajungeau din urmă, toți pe motociclete și în autocamioane. Le dădea mîna să facă război. Erau altfel îmbrăcați, mai bine, aveau cizme, mănăi ca lumea ; ai lui, numai zdrențele de ei. Cereau țigări, unul mai cu suflet le arunca vreun pachet, alții nici nu se uitau. Acum îi vedeai, acum nu-i mai vedeai. Se duceau mult în spatele liniilor. Oamenii începuseră să mîrîie. Ofițerii abia îi mai țineau din scurt. Se terminase hrana rece, se țineau numai cu niște pesmeți tari din care ronțăiau cîte o jumătate de zi. Ce-ar mai fi mîncat Pătru în zilele alea o ciorbă caldă, să-și bucure stomacul, să simtă că trăiește, dar de unde, că nu se puteau opri. Cădeau de somn, unii așteptau mergînd. Și în mintea lui încolțise atunci un gînd înspăimîntător : oare cine pornise războiul ăsta nu se gîndise că ei, soldații și ofițerii trimiși aici, vor trebui să meargă zile întregi pe jos și că asta nu mai semăna cu nimic, era o prostie fără margini să alergi de pomană cînd știau cu toții că vor fi ajunși și luați prizonieri ! Așa, mulți s-ar fi oprit, dar orice șovăială aducea glonțul, pentru că însemna că vrei să rămîi la inamic.

În ultima zi cîneva, un gradat, le făcuse semn să se oprească într-o margine de drum. Trebuiau să străbată încă 30-40 de kilometri, cale de o zi pe jos, ca să scape de încercuire, dar asta cît se putea de repede, pînă nu veneau tancurile. Or, atîta drum nu se putea face, era limpede pentru oricine. Și atunci, desperați, se așezaseră pîlcuri-pîlcuri pe marginea unui șanț și așteptaseră trecerea unui autocamion. Într-un ceas, se împrăștiaseră. Unii o luaseră pe jos încotro văzuseră

cu ochii. Când se număraseră, unsprezece mai erau, cu el, Pătru. Între ei, nici un gradat. Și pe la prînz, cînd spre marginea cîmpiei nesfîrșite se zăriseră tancurile rusești, pe drumul desfundat se ivise un autocamion nemțesc cu doi soldați pe aripi. Goneau, goneau. S-au așezat înaintea lor și au început să facă semne cu mîna. Șoferul claxona. Dacă nu s-ar fi ferit, îi zdrobea acolo. Doi au alergat după mașină și s-au agățat de oblonul înalt de lemn. Sus, că era loc pentru mai mulți, stăteau alți soldați germani, care nu i-au lăsat să se urce. Încă unuia, mai încăpățînat, i-au tăiat degetele de la o mîna cu lopata și cînd ceilalți au început să huiduie, din camion au trosnit cîteva focuri de armă. S-au culcat cu burta la pămînt și-au înjurat bine pe romînește, trăgînd și ei zadarnic cu puștile. Ăștia erau „aliații” lor ! După aceea îi găsiseră rușii și-i duseseră în spațele frontului la muncă. Cam la vreo lună, niște instructori începuseră să le vorbească și în zilele acelea a înțeles Pătru o mulțime de lucruri. Numai că nu erau toți la un gînd. Ofițerii se întâlneau, îi încurcau cu șiretlicuri pe soldații, care vorbeau împotriva celor care-i aduseseră în Rusia, era un talmeș-balmeș, să nu mai pricepi nimic. Ca orice soldat, al lui Oaie fusese crescut în frica lui Dumnezeu și-a regelui. Puteai să crîcnești, chiar dacă erai departe de țară, că nu puteai ! El de la taică-său știa o vorbă : „Capul plecat, sabia nu-l taie...” și-și văzuse de treabă. Numai în ziua plecării celorlalți îl mușcase un șarpe de inimă. Cine n-ar fi vrut să-și vadă satul și părinții mai devreme ?! Numai în sufletul lor, acolo, să nu fi fost, că ți s-ar fi făcut milă. Unii au

mai plins, numai ofițerii stăteau și fumau. Făceau pe nepăsătorii, dar și ultimul prost înțelegea că se întunecaseră pe dinăuntru.

Și uite, una astăzi, alta mîine, cu rana asta grea se întorsese Pătru din război, cu îndoiala. Nu știa cum e țara, ce se petrecuse pe la ei, cum mai gîndeau oamenii ; ce, parcă el, Oaie P. Pătru, un fitecine, avea să schimbe lumea ? Unii dintre camarazi însă așa spuneau : „Destul, acum să ne-apucăm de treabă. Să ni se dea pămînt și să scoatem pe domni din pîine !“

Cum ajunsese peste graniță întrebase ba pe unul, ba pe altul, dacă s-a dat pămînt, dacă s-a schimbat ceva în România. Se mai schimbase. Căzuse Mareșalul, țara avea alt guvern, dar pămînt încă nu se dăduse. Se zvonea că la putere au să vină comuniștii, și atunci de-abia începea dreptatea săracilor. Tot nedumerit a rămas Pătru pînă acasă. Acum stătea cu mîna sub cap și se gîndea ce să facă. În soba mă-si, Constanța, se zbătea focul ăsta plăcut, ar fi stat așa pînă la prînz, să-l asculte, dar îl rodea gîndul că alții ca el se băteau acum cu nemții. Și iar rușinea aceea, de bărbat care se simte lepădat, i se strecura în suflet, îl mușca de inimă. Își aducea aminte și de Zamfir, de vorbele lui taică-său, Oaie : „Ce te bagi tu, mă șapteluni, în politică ?“ De, cam așa era. Bătrînul nu se amestecase niciodată în treburile astea, parcă bine ar fi fost să nu se amestece nici ei. Încă de pe vremea cînd nu-l luaseră, îi tot auzea pe ceilalți, pe ceferiștii lui din gara Piatra, cum cricneau : „Dacă mai stăm așa, toată viața o să ne încalece șmecherii !“ Și ăștia aveau dreptate, dar

cum s-o scoți la capăt, cum să te liniștești ? „Ascultă de ai bătrîni – îi spunea un gînd – ei știu ce fac“, dar pe de altă parte își amintea și de vorbele lui frate-său Zamfir, spuse numai cînd rămăseseră ei între ei : „Ăștia, părinții noștri, și-au mîncat traiul, lor ce să le mai pese ? Tu vrei s-o luăm de la început cu sărăcia noastră ?“ Adică ce sărăcie era aia ? se întreba Pătru de vreun ceas. La Calea Ferată or să-l primească, leafă o să-i dea, că de-aia se zbăteau alde Furdui, Boancă și cu Busulică, cum auzise, ca să trăiască ei mai ome-nește. „Bine, bine – îl încolțea, din altă parte, alt gînd – dar tu ce faci pentru treaba asta, că dacă pune armata pe voi, cum a mai pus-ó, pe unde scoți cămașa ? Ia să-mi spui ?“ Lucruri grele pentru un cap de om ca al lui.

Și tot necăjindu-se singur, se ridică în capul oaselor și se îmbracă. După ce-și aruncă puțină apă pe față, de se mai dezmetici, deschise ușa și o luă cu mîinile la spate spre gară, la oamenii lui. Iar se apucase să ningă. Nu era frig, ar fi umblat așa vreme îndelungată, să-l bată blîndețea iernii în obraz, să-i facă poftă de min-care. Se întîlni cu cîțiva oameni, era tot în mantaua nouă căpătată la plecarea din lagăr, ceferiștii îl salutau de departe, dar nu se opri nimeni să stea de vorbă cu el. Ajunse în spatele gării, văzu dughenile negustorilor, mulțimea adunată să tîrguie, parcă ieri plecase de aici. Pe unii nu-i cunoștea, la alții le făcea semne cu mina. Cineva îi strigase : „Te-ai întors ? Te-ai întors ?“ Îi răspunsese din mers, fără să-și mai aducă aminte cine

era : „M-am întors, m-am întors, ce să fac ?“ și intrase în biroul șefului de stație. Domnul Ilie, ca totdeauna, abia mai prididea cu treaba. A lăsat telefonul, i-a strîns mîna, i-a arătat un scaun, a mai ieșit afară să dea un ordin, în cele din urmă l-a întrebat :

- Gata, băiete ? Veniși la treabă ?

- Venii !

- Să lași mantaua aia, că mie nu-mi trebuie militari la servicii, sînt reformat. Mîine îți dau uniforma ta. Să știi că pînă în Crăciun te bag într-o școală, am nevoie de oameni deștepți. Dacă înveți, ajungi șef de stație. Îți găsesc eu un loc undeva, mai întîi pe aici pe-aproape, pe urmă, om vedea. E și frati-tău băiat dezghețat, voi o să-i dați înaintea lui Oaie, că așa trebuie, copiii să nu calce în scuipatul tatălui. Ehe, vin alte vremuri...

Tăcuse ostenit nițel, privise pe geam afară. Domnul Ilie încăruntase cu totul, slăbise de o boală care-l măcina, avea o față numai osul, trasă ca pergamentul. Se juca cu un nasture de metal de la uniformă și tot cu ochii pe geam, la căderea albă a fulgilor.

- Poate o să fie mai bine, îngînase Pătru.

Domnul Ilie se ridicase în picioare și se apropiase.

- Mă, tu nu te-ai mai deșteptat pe-acolo pe unde fuseși ? Tot cu gălușca-n gît ? Abia vorbești, ca mă-ta, Constanța. Gata, mă Pătrule, auzi tu ? Nu te lua după Oaie, că pe el îl știu eu ce-i poate pielea. Acum e vremea voastră, a tinerilor. Uite, frati-tău Zamfir îmi place. Se zbate, umblă pe la sindicat, e numai inimă, vrea să intre în partidul comuniștilor. Pînă la asta eu

ni-am ajuns, că sînt mai bătrîn, dar' nici n-aş zice să n-o facă. Poate dăm dracului hoţii afară din ţară, să mai poată omul să trăiască. Acum a fost ce-a fost, o să se termine şi pacostea asta de război, trebuie să facem ceva, mă Pătrule, şi dacă voi, ăştia mai în putere, nu v-oţi amesteca, atunci cine ? Tata ? Tata a murit, săracul, nu mai are putere. Ia spune, te duci la şcoala aia, de ţi-am spus ?

În gîndul lui, al lui Oaie se miră de ce se căznise şeful de staţie ca să-l hotărască. Sigur că se ducea. Cine zice : „Doamne, ia-mă !“ cînd e vorba de mai-binele lui ?

– Mă duc, dom'le Ilie, cum să nu mă duc ? Dar de ce mă-ntrebi atît ?

Şeful staţiei se opri lîngă scaunul lui şi după ce-l bătu pe umeri îi spuse :

– Am mai zis cîtorva să meargă, şi nu la învîrtească, că sînt şi în Calea Ferată destui care vor să se învîrtească, dar mie ăştia nu-mi plac. Sindicatul nostru, al ceferiştilor, îmi spune toată ziua, adică sindicatul, unul este, Busulică, îl ştii : „Frate Ilie, trimite cîţi mai mulţi, că nouă acum ne trebuie cadre, trebuie să pregătim alţi oameni, să-i instrui, să mai scoatem căpuşele de pe unde stau. Ei trebuie să înveţe toată ziua, înţelegi ? Ziua şi noaptea trebuie să înveţe, altfel nu se poate.“ Şi ce crezi că-mi răspund cei mai mulţi ? „Lasă-ne, nene Ilie, cu cartea, avem leafă, ce ne mai trebuie, sîntem mulţumiţi cu sărăcia noastră“. Şi ştii de unde se trage beleaua asta ?

– De unde ?

- S-aude că o să se facă reforma agrară.

- Și ce-i cu asta ?

Domnul Ilie se învîrți supărat de cîteva ori în jurul biroului său.

- Mă, în gara asta, Piatra, toți ceferiștii vor să aibă pămînt. Tu înțelegi ?

- Înțeleg.

- Înțelegi, că poate oi vrea și tu ?

Pătru nu se gîndise.

- Tu oi vrea, n-oi vrea, dar taică-tău, Oaie, e ca fiara, abia așteaptă să mai aibă un pogon, parcă mare pricopseală e de pămîntul ăsta, vai de mama lui, că n-aduce nimic, trebuie udat cu spinarea...

- Și-atunci ?

- Atunci, uite că eu am greutăți. că mi se spune că nu ridic cadre și Busulică ăla nu mai mă iartă, zice că dau în comuniștii lui, că nu vreau să-i ridic pe proști...

- O glumi el...

- Nu glumește, Pătrule, ăsta-i omul dracului, nu glumește. Și eu îi tot spun : „Mă, dacă voi o să dați pămînt oamenilor, Piatra o să rămînă fără personal...”

- Nu-și lasă ei slujbele, dom'le Ilie. Și pe urmă, puțin pămînt parcă le strică ? O litră de pămînt, să aibă la ce se uita, să se îngrășe din privit.

Șeful stației nu era de loc împăcat cu treaba asta.

- Mie de ce nu-mi trebuie pămînt, Pătrule ?

- N-oi fi de la țară, dup-acilea, de pe la noi.

- Ba, dacă vrei să știi, tot de la țară sînt, și ai mei au avut pămînt cît vrei, ne-au dat la toți. Eu am fugit. Nu mi-a plăcut...

- Asta-i altceva...

Domnul Ilie se așează la locul lui și spuse după aceea, rar :

- Vreo doi ani, cînd eram mai tînăr, i-am ajutat lui tata să lucreze. Aveam la un loc, cu toți ai noștri, un hectar. Ne scoteam pentru cît ne trebuia. Mă uitam și la frații mei. Priveau pămîntul ca pe un dar al lui Dumnezeu, vorbeau cu el cînd le mergea bine. Altă dată, dacă nu ploua și nu scotea cît trebuie, îl înjurau ca pe-un negustor, ar fi dat în el ca într-un om. Mi-am luat calabalicul și uite-mă, am făcut niște școli, hamalic, stau în Calea Ferată de 20 de ani și n-am murit...

Domnul Ilie l-a ținut în ziua aia încă vreo cîteva ceasuri, avea sfoară la limbă. Nu era nevoie de multă caznă ca să înțeleagă, lui Pătru îi cădea foarte bine plecarea la școala de impiegați. Și peste trei sau patru zile, s-a dus.

X

De Crăciun, din ce sărăcie a avut, Vasile Călălău a făcut nuntă fii-si Oana. Se mai ciondăniseră socrii între ei. Oaie mai făcuse pe-al dracului la început. Nu, că el nu-și dă băiatul după o țigancă. Auzise fierarul, altfel om cumsecade ; îi striga peste gard :

- Vecine, nene Oică !

Ceferistul, surd înăuntru cu a lui, Constanța.

- Vecine !

Muierea mormăia în cele din urmă :

- Vezi că te strigă !

- Cine mă strigă ?

- Fierarul, Vasile.

Oaie, supărat :

- Las' să strige. N-am timp de el...

- Vezi ce-o vrea.

- Știu eu ce vrea...

Se făcea tăcere. Se auzea cum cad fulgii afară pe zăpada veche, sloi, de sub fereastră.

- Vecine, nene Oică, striga iar Călălău.

- Du-te, omule, afară, de vezi ce-o vrea, că-i creștin, ca și tine, nu-l ține în frig.

Oaie se scula de pe scaun și pînă să iasă, arunca pe nevestă :

- Să nu spui că nu te-am ascultat. Dacă se nenorocește Zamfir cu asta, cu țiganca, să știi că de la tine i se trage.

Acum, femeia se mai muiase. De unde la început se luase după gura muierilor, nu le mai asculta. Toți spuneau că-i o întinzătură, că o știau pînă și grădinarii ce poamă este, muiere nepotolită, de s-ar fi culcat și cu starețul Brîncovenilor. Îi mai zisese și lui Zamfir, al ei era, o dorea inima : „Mă muică, ce-ți veni s-o iei de nevestă ? Asta a trăit cu frati-tău...” „Și dacă ? spunea dirz Zamfir. El n-o să se mai scoale din morți ca să mi-o ia...” „Da, dar auzi ce spune lumea, că-i ca o iapă...” „O dau dracului de lume, că n-are ce vorbi și mănîncă ce nu-i place...” „De, maică !” „Eu o iau cu cununie, așa să știți !” încheia feciorul cel mic al lui Oaie de fiecare dată. Ea, Constanța, ce să le facă ? Îi

plăcea, treaba lui. Când n-o mai merge, parcă cui o să-i fie greu ? Ei ? Nu ! Lui... Așa că de-aia îl îmboldea pe Oaie să iasă afară.

În curte, ceferistul, mahmur, abia se apropia de gardul vecinului :

- Ce-i, dom'le ? întreba fără chef.

- Ce să fie, vecine. Ce facem cu copiii ăștia ai noștri, că uite, Zamfir al dumitale doarme la mine și trebuie s-o potrivim la un fel...

- Dacă-l primești ?

- Că doar n-o să-l dau afară !

Fierarul era numai într-o cămașă aspră de americană, deși ninge. În cămașă și în capul gol, înfierbîntat de la baroasele lui, abia lăsate din mînă.

- Nene Oică, începea iar vecinul. Noi doi ne-am înțeles bine totdeauna, spune, ai ceva cu mine ?

- N-am nimic.

- Atunci ?

- Atunci, ce ?

- De ce nu vrei să ne înțelegem ? Știi doar că sărac nu sînt, îmi merge cu meseria asta...

- Știu.

- Și-atunci de ce nu vrei să ne-nuscim ? Te uiți la mine că sînt țigan ?

Oaie era cuprins de-o părere de rău. N-avea nimic cu omul. Se știa de ani de zile. Îi lucrase și lui cîte ceva, ce naiba să aibă cu el ? Dar gura lumii nu se mai potolea. C-o fi, c-o drege, că Oana i-așa, că-i pe dincolo, nu se mai astîmpărau limbile...

- Vecine, asta-i treabă serioasă, să ne mai gîndim.

- Ce să ne mai gîndim ? Ne desparte un gard. O să-l punem jos și-o să ne meargă mai bine...

- De...

Vasile Călălău nu se dădea cu una, cu două.

- Bine, vecine, cît a trăit Gheorghe al dumitale cu Oana, c-o știe o lume întreagă, îmi dădcai bună ziua. Cînd s-a încurcat și cu ăsta mic, Zamfir, iar mi-ai dat bună ziua. Adică fata mea e bună numai așa, să dormi în poala ei și să te duci unde vezi cu ochii ?

- Cine-a zis asta ?

- Păi atunci ? De ce nu vrei să facem acte la primărie ?

Ceferistul rămînea încurcat.

- Asta-i treaba lor, a lui Zamfir și-a fetii...

Fierarul răsufila ușurat.

- Bine că zici așa. Vecine, al dumitale, Zamfir, vrea, da auzi că te superi, și el, tată-i ești, nu poate să-ți iasă din cuvînt.

A mai cîrtit ce-a mai cîrtit Oaie, într-o dimineață l-a chemat el pe vecin :

- Vasile ! Vasile !

Călălău tocmai potcovea un cal.

- Acum vin...

A stat cam un sfert de ceas Oaie afară. Îl bătea vîntul iernii și-i plăcea că mirosea a spic de zăpadă.

Cînd l-a văzut cu mîinile negre de păcură, ceferistului i s-a înmuiat inima de tot. Vasile era de-ai lui, necăjit.

- Mă vecine, uite, m-am sfătuit și cu nevasta. Hai s-o facem și p-asta, da o pretenție am și eu...

- Care, nene Oică ? a zis fierarul bucuros-bucuros.

- Să meargă la biserică.
- Să meargă, ce-i împiedică ceva ?

- Nu, c-am auzit eu așa... Fata ta la gorbă mi i-a răsucit mințile. L-a dus de l-a spurcat păgînește într-o noapte, am aflat eu...

Țiganul a rîs :

- Nu te speria, vecine. Cine mai ține seama de prostiile astea ? Ai noștri mai fac gorbă numai așa, de petrecere, să le fie bine.

- Atunci, merge la biserică ?
- Merge, de ce să nu meargă ?

Și și-au dat mîna peste gard, înțeleși.

Muierile, nevasta fierarului și Constanța, s-au sfătuit ele între ele în casă, la gura sobei. Gherghina, mă-sa Oanei, îi spunea celeilalte, ca să întărească :

- Parcă al meu ce crezi că mi-a făcut ? Eram muiere săracă, mă știi. Am venit c-o găină chioară la ușa lui. Nu mi-a dat trei zile nimic de mîncare, pentru că nu munceam, dar ce știam eu să fac ? Am dormit pe pămîntul gol, așteptînd să ouă găina ; încă ridea de mine și-mi spunea s-o tai, că nu-i bună de nimic. Tot așa era, de-un Crăciun, răbdasem ce răbdasem, pe urmă n-am mai putut, mi-am luat găina și-am plecat. După trei zile m-a chemat iar la el și nu mai m-a lăsat...

Oaie se cam împiedica de ele, le-a lăsat să pună țara la cale și într-o zi au mers cu toții la popă. Biserica din Piatra era aproape, cît să zvîrli cu praștia. Peste coperișul ei de tablă zăcea o căciulă de omăt, roasă de vînt, poleită, în care bătea soarele unei zile blînde. Constanța, evlavioasă, a privit desenele de pe

prispa de piatră pînă să vină dascălul să le deschidă ușa grea de stejar. Erau toate picturile acolo : raiul cu merii săi înfloriți, sfîntul apostol Toma, Filip, de avea o barbă cenușie ca zincul, sfîntul Bartolomeu, sfîntul Matei, sfîntul Ioan și sfîntul Petru într-o haină albă sub Pomul Vieții, mai jos, în dreapta, Maica Domnului în veșmînt albastru, pe urmă, dacă te uitai într-o parte, îl vedeai și pe tîlharul pocăit, dreptul Isac și fecioarele înțelepte, despletite toate, și mai într-o parte, cam amestecați : dreptul Avram, dreptul Iacob și fecioarele nebune. În stînga, așa cum te-ai uita din biserică în curte, stăteau în ziduri portretele sfinților Fison și Ghe-deon deasupra rîurilor Tibrul și Eufratul, de le pome-neau sfinții părinți în evanghelii. În stînga se făcea, sub Moise și proorocul Darie, iadul cu caznele lui în culori roșii de-ți luau ochii. În gheenă ardeau Cămătarul, Avarul, Necredinciosul, Anticristul, Hoțul, Femeia strica-tă, Cel care nu-și respectă părinții, Bețivul, Fermecă-toarea, Călugărul curvar, Bîrfitorul, Femeia care-și ucide pruncii în pîntece, Criminalul, Mincinosul, Cîrciumarul și pasărea Leviatan, care le mîncea pîntecele cu mațe cu tot.

I-au înghețat picioarele Constanței tot privind pereții bisericii. Cînd au intrat, Gherghina a aprins lumînări ; ce tot vorbeau oamenii, țiganii erau creștini de-ai lor. Preotul s-a bucurat că Oana vine să se curățe de păcate, le-a citit o slujbă, i-a întrebat, pe la prînz puteau să stea în pat, amîndoi, el, Zamfir, cu a fierarului, fără să-i mai clevească lumea. După-masă au chemat și lăutarii ; atunci s-a cîstit bine Oaie, să se știe că o

dată i-a fost dat de la Dumnezeu să fie socru mare. Au vărsat și un pahar pentru cel mort, pentru Gheorghe, și s-au pus pe cîntat.

*„Foate verde de bujori,
Mă uitai prin prunișori,
Văzui ochii căpriori,
Ochișorii tot căprui,
Să-i sărut și să-i nîngîi”,*

zicea cu gura mare ceferistul.

Alături, Zamfir, numa cu mîna în mîna Oanei, asculta. Trăiau de mult timp împreună, se înțelegeau. Al lui Oaie nu mai avea ce să-i zică. Se potolise, că femeia-i ca pomul, dacă îl uzi la rădăcină, face frunze, de cîntă vîntul prin ele.

La două zile după asta, așa cum se vorbiseră, fierarul a dat jos gardul care-i despărțea și de-atunci le-a mers mai bine.

XI

Într-o seară, cînd a ieșit din tură, Busulică, președintele sindicatului, l-a luat pe Zamfir și l-a dus la sediul partidului comunist din Piatra. Era spre primăvară. Ceața acoperise locurile. Acarii abia mai vedeau semnalele semafoarelor, peste șine atîrna o pînză lăptoasă. Era frig, un frig umed. Ceferiștii tușeau, scui-pau tare și plecau spre casă. Ei doi au ieșit afară, prin sala de așteptare, și cînd au ajuns la șosea, vecinul l-a mai întrebat o dată :

- Bă Zamfire, aici nu-i de glumă, auzi tu ? Vrei, sau nu vrei să te înscrii ?

- Vreau. Nu o dată am spus-o.

- Bine. Să n-avem vorbe.

- Cu cine s-avem vorbe ?

- Cu alde Oaie, c-am auzit că nu prea te îndeamnă...

- Ce am eu cu tata ? Treaba lui.

- Nu-i așa. Cîți ani ai ?

- Aproape 20.

- Nu ești prea bătrîn. Dar de vreme ce te-ai și însurat...

Zamfir rîse scurt.

- Parcă de-asta e ? Vreau să scap de sărăcie...

Busulică, înalt cum era, făcea pașii mai mari. Se opri să-l aștepte.

- Adică ce crezi tu, Zamfire, că te duc la pricop-seală ? Crezi că pe comuniști îi așteaptă cîinii cu co-vrîgi în coadă ?

Al lui Oaie se opri și el.

- Am zis și eu așa.

Președintele sindicatului îl apucă de braț.

- Zamfire, eu am stat la pușcărie, tu știi, dacă n-a-veam noroc, mă băgau în pămînt, alții au pățit-o și mai rău, au lăsat văduve. Uite că am scăpat și nu am ajuns cine știe ce, tot la treaba mea sînt, dar nu-i vorba de asta. Nu-mi trebuie nimic. Ne zbatem să scăpăm pe săraci de sărăcie, și dacă o să-i scăpăm, scăpăm o dată cu ei și noi. Numai că la noi trebuie să ne gîndim mai la urmă, înțelegi ?

- Înțeleg.

- Bine. Să știi că mai avem de furcă. Eu mai vorbii cu tine de cîteva ori, știu cum stă inima-n tine, nouă astfel de oameni ne trebuie, care să fie hotărîți. Situația politică nu e chiar atît de limpede. Avem la guvern oameni amestecați, unii dau în noi și-acum, tu nu simți cum te-atinge cîte unul? Treburile nu merg tocmai bine. Uită-te la trenurile noastre. N-avem destule vagoane, garniturile întîrzie, e mare încurcătură. Războiul încă nu s-a terminat, oamenii caută cu ochii tot spre ce a fost. Mulți nu prea înțeleg ce-i cu comuniștii. I-a speriat propaganda făcută în timpul războiului. Pe urmă, dacă-i iei și pe-ai noștri, nici ei nu sînt toți prea lămurîți. Unii ar vrea s-o ia razna. să bclească de piele pe negustori, cum îmi spunea cineva. Ei, uite că nu se face politica așa, trebuie să avem răbdare. Ba s-au mai băgat între noi și alții care sînt puși pe pricopseală. Mai ales în ăștia trebuie să dăm...

Ajunseseră. Sediul partidului comunist din Piatra se afla într-o fostă dugheană, nu departe de gară. S-au scuturat amîndoi de zăpadă și după ce au bătut la ușă, au intrat. Înăuntru ardea o lampă chioară, era frig, mirosea a cameră neîncălzită. Zamfir a privit rindurile de bănci de brad, abia luate din rindea, așezate pe lîngă pereții umezi, hîrțiile prinse în piuneze pe pereți și a citit în gînd lozinca scrisă cu litere albe deasupra ușii : „Proletari din teate țările, uniți-vă !“

Busulică s-a îndreptat spre Furdul, care stătea la o masă acoperită cu pînză roșie împreună cu un necu-

noscut, nebărbierit, pe care-l uitase Dumnezeu cu șapca-n cap.

- Bună ziua, uite, v-am adus pe Zamfir al lui Oaie să-i dați o adeziune.

Necunoscutul cu șapcă l-a privit câteva clipe, s-a ridicat de la masă și i-a întins o mână înghețată.

- Tovarășul Cornel mă cheamă, a spus după aia răspicat.

Zamfir i-a strâns degetele reci, l-a mai privit o dată și s-a gândit că așa o fi obiceiul la ei, la comuniști, să nu-și spuie tot numele.

- Cine-l recomandă ? a mai întrebat secretarul, că secretar era.

- Eu cu Furdui, a răspuns Busulică.

- Bine, dă-i să citească...

Zamfir se uita la ei. Parcă ăștia, ceferiștii, Furdui și cu Busulică, îl știau de frică pe cel cu șapcă și lui nu-i plăcea. Adică ce, aici făceau militarie ? Străinul, tovarășul Cornel, avea și-o privire aplecată, nu stătea în lumina ochilor tăi, cum i-ar fi plăcut lui, dar, la urma urmei, el, Zamfir, ce se băga în treburile astea ?

Furdui îi întinse o hîrtie pe care erau tipărite câteva rînduri. Le citi cu atenție și cînd termină ceru tocul și cerncala aflate pe masa din față. Omul cu șapcă îl mai întreabă o dată, ca să se încredințeze :

- Te-ai gândit bine ?

- M-am gândit.

- Să știi că a fi comunist e o mare cinste.

- Știu, i-a răspuns.

Tovarășul Cornel l-a lăsat să se iscălească și cînd a terminat i-au strîns toți trei mîna.

– Să ne trăiești, tovarășe Zamfir ! a spus unul.

– Ce trebuie să fac ? a întrebat după aceea băiatul lui Oaie.

– Unde lucrezi ? a întrebat străinul.

– La lăcătușerie.

– Bun. O să te chem eu mîine sau poimîine la mine, să stăm de vorbă. Acum ești liber.

Zamfir a dat să mai spună ceva, dar Busulică i-a făcut semn : „Lasă, nu te grăbi. Du-te acasă.“

A plecat. Sta să se dezghețe. Undeva, pe cîmpuri, în pomi, pe acoperișuri, murea iarna. El auzea scurgerea zăpezii, scrișnitul moale al gheții murdărite sub picioare și simțea în nări boarea sălbatică, abia pre-simțită, a primăverii. Noaptea de februarie suna adînc, ca o odaie goală. Locomotivele șuierau parcă foarte aproape. Nu-i era somn, pentru că era foarte devreme, se grăbi spre casă și văzu de departe, în curte, umbra Oanei. Deschise poarta, femeia lui îl aștepta. O prinse de mîna și-o simți fierbinte.

– Ce-i cu tine ? Nu ți-e bine ? o întreabă.

– Nimic. Am o amețeală. Mama zicea că am rămas grea...

Zamfir nu mai spuse nimic. Îi puse palma pe pîn-tece. ca și cînd ar fi vrut să se convingă. Oana rîse încet.

– Ai vrea să-l auzi de-acum ?

În fundul curții, la lumina focului, Vasile, socru-său, bătea spițele unei roți. Era tot în cămașă, așa

cum îl știa, neostenit, lovind cu un ciocan șinele de fier. Alături aștepta un țăran cu mâinile în surtuc. Un ciine sta lângă ei, moțând. Recunoscător, fericit de ceva neînțeles, Zamfir își așeză mîna pe umărul nevastei.

XII

În primăvara lui 45 nu plouase ; oamenii se uitau la pămînt ca la o fiară. Zilele înăbușitoare ale lui aprilie trecuseră. La începutul lui mai, în Europa se termină războiul. Se bucurară și cei sluțiți, și cei zdraveni, și s-ar fi bucurat și morții, dacă ar mai fi putut. În România erau destui care se veselau mai puțin. Unul dintre ei era și domnul Niculcea. Sta cîte o dimineață întreagă și se uita de-a lungul șoselei, în pragul postului de jandarmi. Deasupra îi scîrțîia drapelul de tablă care altădată îi mîngîia urechile și care acum îl scotea din sărite. Se gîndea să-l dea jos, dar ce te făcai cu maiorul dacă venea în inspecție ? Unde era semnul autorității ?

De la o vreme, ayea, n-avea treabă, o mai întindea pînă la Caracal, la legiune. Acolo se întîlnea cu un prieten, un sublocotenent, Petrescu, băiat subțire, iute la minie, căruia nu uita niciodată să-i aducă cîte o ladă de ouă, așa, pentru trebuință personală, că nu se mai ajungea cu leafa, de, om tînăr și el. După ce beau o țuică, două, se mai sfătuiau.

- Ne desființează, dom' sublocotenent ? întreba adjutantul cu inima cît un purice.

Petrescu își așeza obrazul lui bine bărbierit pe palma moale și se gîdea parcă atunci.

- Știu eu, mă Niculceo ? Deocamdată, cît mai ține guvernul ăsta de coaliție, tragem și noi targa pe uscat, dar dacă vin comuniștii la putere, ne-am ars !

- Și-or să vină ?

Sublocotenentul nu știa nici el prea bine.

- Mă Niculceo, situația e încurcată. În România sînt comuniști puțini, dacă ar fi după ci, că sînt tari, știu eu, ar lua puterea...

- Păi zici că sînt puțini...

- Sînt puțini, dar ai dracului.

- Ce-are una cu alta ?

- Are, că dacă te uiți la cadrele ăstora din partidele istorice, cum le zice, te-apucă mila.

- De ce ?

- Niște căcăcioși, Niculceo. Comuniștii-s mai tari !

Adjutantul întrebă ca prostul :

- Crezi dumneata că proștii ăștia, gîlmele, or să puie mîna pe putere ?

- Pun, mă, că sînt hotărîți.

- Eu nu cred. Adică să fie ei mai tari ca domnu Maniu, mai tari ca domnu Brătianu ?

Petrescu își tampona ceafa acoperită de un puf auriu pînă pe la urechi.

- Sînt, mă, că au stat la pușcărie ani de zile și cine stă la pușcărie învață cîte ceva... Ăștia au suferit !

Niculcea își scotea șapca din cap, îi ștergea marginea de piele, udată de sudoare și se uita împrejur.

– Dar dacă fac alegeri, cine-o să-i voteze ?

– Cine ? Tu să fii sănătos. Sînt destui care n-au după ce bea apă în țara românească. Aștia o să-i voteze...

– Parcă nu știm noi cum se fac alegerile în România ! rîdea pișicher adjutantul.

Sublocotenentul nu părea de loc vesel. Bea încruntat, lăsa țoiul pe masă și spunea :

– Știm, cum să nu știm, dar acum o să fie cu supraveghere, ehei...

– Și dacă vin tovărășeii, noi, fiuu, ne-am dus ?

– Tu ai uitat că jandarmeria este aparatul de opresiune al celor care apără temelia statului nostru ?

Ca din carte vorbea Petrescu, ca în Regulamentul J 2, dar mersi !

Nu mai avea somn Niculcea. Vorbise și cu alți majuri. Unii erau de părere să-și mute cuibul care unde-o vedea, să scape de sub ochii ălor de-i știau cîte aveau pe suflet. O mișcare se făcuse în jandarmerie, nu dormeau nici cei de sus, pe acolo pe la comandament. Aveau încă nevoie de ei, dar cum să schimbi tot aparatul ăsta ? El, Niculcea, auzise că în unele regiuni șefii posturilor de jandarmi fuseseră schimbați și, sfătuit și cu alții, ceruse mutarea. Acum aștepta să-i vină hîrtia de la legiune, numai că, uite, nu sosea și lucrurile se opinteau. Oamenii îl priveau cam de sus, nu-i mai dădău nici bună ziua. Unde mai pui că dacă era vorba să mai arate că are putere, nu îndrăznea nici să mai

scrie un proces-verbal. Altădată s-ar fi luat de ei că au ciinii dezlegați, ce i-ar mai fi înjurat, dar te puneai cuăștia mai porniți de nu se mai astîmpărau ! Nu lipseau amenințările, cîțiva îi ziseseră de la obraz că o să vadă el pe dracul că bătuse oameni. Se trezea de multe ori noaptea și asculta scîrțitul porții de-acasă. Dacă se întorcea vreun dezertor dintre aceia pe care-i smintise și-i cerea socoteală ? Se înființaseră tribunale ale poporului unde se judecau vinovații de crime ; pînă la el, care săvîrșise numai găinării, mai era timp, dar de venit rîndul tot avea să-i vie.

Și-l cuprinse o frică pe care și-o stăpînea greu. Avea nevastă, copii, ce, era de colo ? Ia să fi fost singur, izmană pe călător, își punea șapca pe-o ureche și pe-aici ți-e drumul, pe cînd așa ? Lasă bunătate de casă, lasă lucruri agonisite, Dumnezeu știe și cu el cum le agonisise, și du-te, unde ? Nu era ușor nici chiar pentru un plutonier adjutant de jandarmi care văzuse multe în viața lui și care crezuse pînă în august 1944 că binele ăsta n-o să se termine pînă la sfîrșitul lumii.

Se mai înmulțiseră și furturile, că unde e sărăcie, s-a terminat cu cinstea. Niculcea nu-și mai vedea capul făcînd anchete. Altădată ar fi scos un vinovat în 24 de ore, dar chip de mai ia zece inși să-i închizi în post, să-i bați măr, pînă-l faci pe unul să vorbească ! Acum, dacă se răstrea mai tare la careva, numai ce-l auzea :

– Ce-i, domnule Niculceo ? Acum nu se mai strigă la oameni, e democrație !

Învățaseră ai dracului toți, și țigani, și romîni, cu vîntul ăsta, „democrație“, și n-o mai scoteai la capăt cu ei. De soldați să nu mai vorbim. Cînd era vorba de instrucție, abia se mișcau. Comenzile plutonierilor lui sunau fără convingere, se dusesese disciplina ; cum să nu meargă jandarmeria prost dacă pînă și trupa, adică cei care păzeau postul, se sculau la opt, abia cu o jumătate de oră înainte de sosirea lui ? Înainte de armistițiul ăsta, soldatul avea, n-avea treabă, la cinci trebuia să facă ochi, să stea în poziție de drepti în fața superiorului. De crîcnit nici că putea fi vorba. Păi cîți trimisese el la Curtea Marțială, pentru indisciplină, Dumnezeu să-i dea atîta bine pe lumea cealaltă...

Și-uite că de Paștele ăla se mai întîmplase și-o boro-boacă, să intri în spital și mai multe nu.

Cum nu ploua, ieșiseră paparudele, niște țigănci din Osica, despuiate toate, care au jucat trei zile pe ulițele Pietrei, doar-doar o cădea un strop de apă. Lumca, ca la urs. Muierile se deșelaseră cărînd căldările cu apă de la fîntînă să le ude cum era datina. A trecut și așa, nimic. O ținea tot în călduri. Năvăliseră și niște muște cît unghia, albastre și turbate, pomii ardeau de atîta căldură, frunza lor tînără, fiartă se strîngea cum se strînge cîrpa. Cîmpul, vînat. Vitele mugeau stîns în lunca Brîncovenilor. Secaseră și apele, rămăseseră numai cîteva nisipuri umede, în care animalele vîrau boțurile lor uscate.

Cam pe la prînz așa, într-o vipie, picară și căluserii de peste Olt, să-l ia din Rusalii, cum se zice, pe un bolnav căruia îi jucaseră peste an de vindecare.

Erau șapte sau opt bărbați, jurați, lăsați de neveste, legați frați de cruce. S-au apucat să strige și să se miște după datina lor, în bețe. Satul tot, cruce, în fața primăriei, se uita. Striga unul răgușit :

– Jălai ! Jălai !

Cam după un sfert de ceas, așa spunceau martorii mai pe urmă, unul dintre ei, de făcea pe Mortul, s-a așezat în praful șoselei și au început să-l bată cu parii. Au dat în el ce-au dat, cum era obiceiul, asta nimic, icnea numai, că de fier să fi fost și tot te-ar fi durut. Muierile strigau de plăcere și se rugau să-l izbească mai bine.

Cînd să termine și să scoată bolnavul, la care veniseră, afară, Mortul nu s-a mai ridicat. Au tras de el, l-au udat cu apă, nimic. Era rece. Mort de-a binelea. S-au speriat femeile. Una a venit repede la post și l-a chemat :

– Vin', dom'le Niculcea, eă l-au bătut pe unul de l-au lăsat lat...

Adjutantului asta-i lipsea. O crimă la timpuri din astea. N-a avut ce face, și-a adunat ajutorii și a sosit în grabă. Într-adevăr, călușarul murise. A strîns lumea, a întrebat. Ceilalți nu fugiseră, stăteau drepti în cio-mege, și se uitau la el ca și cînd ar fi băut fiecare cite un pahar cu apă, n-ar fi ridicat o viață de om. Erau șapte țigani mindri, cu ochii ca flacăra, netemători, rinjind cu dinții lor puternici. I-a cărat la post cu jandarmii. Unul dintre plutonierii lui l-a întrebat la ureche :

– Dom'sef, aici e rost de-o avansare !

- Cum, mă ?
- Asta nu-i omor din imprudență, cum ar vrea ei să credem noi.
- Dar ce e, mă ?
- Dumneavoastră nu vedeți cum rîd de noi ?
- Ei și ?
- Cum ei și, dom'ajutant ? Aștia l-au omorît pentru că au avut ceva cu el...

Niculcea a căzut pe gânduri. Ei, ce mai treabă ar fi făcut altădată pe chestia asta, ce i-ar mai fi bătut : numai în mațe, dar mai puteai ?

- Și cum să-i facem, mă, să mărturisească ?

Plutonierul a rîs cu înțeles.

- Parcă dumneavoastră nu știți ?

- Ce să știu, mă ?

- Îi mai gîdilăm puțin.

Niculcea a dat cu șapca de pămînt.

- Ești nebun ? Tu n-ai aflat că în România nu se mai bate, nătărăule...

- De ce să nu se mai bată, dom'sef ?

- Pentru că-i democrație. De-mo-cra-ție... a silabisit. Ajutorul nu s-a lăsat.

- Pentru o crimă, o dăm dracului de democrație...

- Treaba ta, eu nu mă bag, a mai spus Niculcea și în gîndul lui s-a rugat la Dumnezeu să pățească ceva, să scape odată de meseria asta, pe care nu mai putea s-o facă așa cum trebuie.

La o săptămînă, cine a intrat în post ? Maiorul de la legiune. Era făcut drojdie pe el, Niculcea. Celălalt majorul, raportase la Caracal că nu luase nici o mă-

sură. Țiganii stăteau închiși și comandantul voia să știe de ce adjutantul se lasă așa de moale. Trei ceasuri l-a beștelit față de inferiori. L-a făcut cum i-a venit la gură, de-i venea lui Niculcea să-și ia lumea în cap. Când n-a mai putut răbda, i-a spus ofițerului răspicat :

- Domnule maior, e ușor să vorbești așa, dar ia să fiți coala ca mine, cu comuniștii în spate, care ațită lumea și ne spune în față că s-a zis cu jandarmeria română ! Nu pot să mai dau o palmă, că se află la București. Dumneavoastră citiți *Scînteia* ? Nu citiți. Dacă ați citi-o, ați vedea ce scrie acolo. S-a terminat cu puterea noastră...

Maiorul, un om îndesat, cu ochelari pe nas, se învîrtea de colo-colo prin biroul postului. Fierbea în el. Când a terminat Niculcea și-a luat iar poziția de drepti, i-a venit drept în față. Era mai mic decît adjutantul și se uita în sus la el.

- Am să-ți dau șapte zile de arest, Niculceo - i-a spus răspicat - și am să am grijă și la avansare, să nu pui gradul pe umăr decît la sfîntul-așteaptă. Păi așa vorbește, mă, un plutonier, șef de post, cu comandantul lui ? Adică ție ți-e frică de comuniști ? Cine-s, mă, ăștia, arată-mi-i și mie și să stăm de vorbă. Atîta vreme cît țara are un guvern, jandarmul de guvernul lui ascultă ! Ți-a spus ție cineva că s-a schimbat ceva în țara asta ? Nu ! Atunci ? Tu-ți faci datoria. Dai și-n ăla, dai și-n ăla. Armata nu face politică, m-auzi ?

- Aud...

- Dacă auzi, de ce nu mi-ai scos untul din Țiganii ăia pînă acum, să mărturisească ? De ce nu mi-ai

încheiat proces-verbal și mi-i ții ca pe boieri în post, pe mîncare și pe dormit, ai ?

– Dom' maior, dacă ordonați, eu...

– Ce tu, mă ? Ce tu ? A trebuit să vin eu aici să fac ordine ? Tu nu mai ai autoritate ? Că odată te schimb și-ți pierzi pîinea !

Și zise astea, maiorul a plecat. În jur, plutonierii l-au lăsat liniștit și s-au împrăștiat și ei. Cam la vreo ceas, ușa postului s-a deschis și a intrat Furdui. Niculcea și-a spus în gînd : „Asta ce dracu o mai vrea, a venit să-mi ceară și el socoteală că l-am dus legat la legiune ?” Ceferistul nu venise pentru asta. De cînd se întorsese de pe unde stătuse închis, nu-i spusese nimic. De cîte ori aducea el vorba, să se scuze, celălalt o schimba. Se făcea c-a uitat ori nu voia să-și amintească.

– Bună ziua, a spus lăcătușul.

– Bună ziua. Cu ce ocazie pe la noi ?

– La Ojogi a izbucnit tifosul. Partidul comunist m-a însărcinat să mobilizez oamenii, să luăm primele măsuri.

Tare-i mai sunau ciudat cuvintele astea în urechile adjutantului. Auzi dumneata : „Partidul comunist“, parcă altă autoritate nu mai exista ! Tăcu însă, îl pofti pe un scaun și întrebă pe un ajutor :

– Tomescule, tu știi ceva de tifosul ăla ?

Majurul nu știa. Niculcea se trezi înjurînd :

– Păi voi ce pașteți aici, mă ? Ce-mi faceți ? Trebuie să vină dumnealui, și-l arată pe Furdui, care sta nepăsător la locul lui, trebuie să vină streinii și să-mi spuie ce se petrece pe teritoriul meu ?

Chestiunea asta cu tifosul, gîndea, căzuse foarte bine, abia mai punca şaua pe inferiori, mai făcea uitată crima căluşarilor. Putea şi el să mai strige la alţii, să-şi sare sufletul.

Şi-a pus centironul, a chemat doi plutonieri şi împreună cu Furdui au trecut întâi pe la moaşa comunală, pe la dispensar, la Piatra, au mai luat o soră, o fetişcană de vreo 20 de ani, şi au oprit două căruţe care mergeau spre Brîncoveni. Cînd să se urce, Niculcea l-a văzut pe Zamfir, care tocmai sosea. Furdui i-a făcut loc, alături.

- Sosişi, tovarăşe Zamfir ? Ți-a spus tovarăşul Cornel că la Ojogi e tifos ?

- Da.

„Aha, şi ăsta s-a făcut comunist !“ şi-a zis în gînd adjutantul.

Al lui Oaie s-a urcat în căruţă, i-a aruncat un „bună ziua“ în scîrbă şi nu l-a întrebat nimic. El cu Furdui avea de vorbit. Odată s-a simţit Niculcea ca o baligă-n ploaie. Nu mai era de trăit, toţi se făcuseră ai dracului, toţi dădeau în el, parcă ar fi trebuit să ispăşească toate păcatele pămîntului.

- E şi tovarăşul Boancă acolo, spunea lăcătuşul. Busulică n-a putut să vină, dar cel mai tîrziu pe la cinci după-masă o să pice şi el. Avem sarcină de la judeţeană să mobilizăm toţi medicii, şi toţi sanitarii şi să oprim epidemia, de-aia l-am chemat şi pe şeful de post, să izoleze comuna şi să oprească circulaţia...

Asculta adjutantul şi nu-şi credea urechilor. Va să zică ăştia erau bine organizaţi. Judeţeană, cutare, cu-

tare, mobilizare... Ehe, vorba lui Petrescu, puțini, dar ai dracului, nu degeaba primiseră ei ordine să-i supra-vegheze de departe pe comuniști, dar să nu-i stingherească. Profitînd că se vorbise de el, Niculcea se amestecă în vorbă :

- Și cîte cazuri sînt, domnule Furdui ?

Ar fi vrut să-i spună „tovarășe“, dar cuvîntul nu i se urcă pe buze, nu-i plăcea.

- Vreo zece pînă acum.

- Nu mai spune !

Tăcură un timp toți. Moașa, o femeie grasă, nădușită toată, luată de la treburile ei, mormăia încă :

- Și cu mine ce să faceți acolo ?

- Ești, sau nu ești felceriță ? o întrebă brutal Niculcea.

- Sînt.

- Păi dacă ești, atunci ce mai întrebi ? Ce, vrei să-l aduc pe popă la cazuri de-astea ?

Și-n gînd o dădu dracului cu neamul ei cu tot.

Cealaltă, sora de la dispensar, nu scosese un cuvîntel. Era o fată năltuță, slăbuță, îmbrăcată într-o rochie subțire, albastră, cu flori. Își ținea genunchii cu mîinile încrucișate și se uita pe cîmp. Deasupra ardea nemilos soarele. Cerul tot, ca o apă spălăcită. Urca praful șoselei în el ca un fum. Se chircise și frunza salcîmului, cît e pomul ăsta de învățat cu seceta.

Niculcea îi lăasă ce-i lăasă pe cei doi și aduse vorba despre crima călușarilor.

- Ce-i cu oamenii ăia ? întrebă Furdui, cu o lene voită.

- Ce să fie? Azi de dimineață a venit maiorul la mine și m-a spălat de nu mai mi-am văzut capul.

Nu-l întrebară nimic. El nu se opri.

- Vor să fac o cercetare și eu m-am dat îndărăt.

- Ce fel de cercetare? întrebă Zamfir într-un anume fel, pe care adjutantul îl pricepu și care însemna: „Cam știu eu ce fel de cercetare faci dumneata, că am stat în post o săptămână și te-am văzut cum bați!”

Niculcea își scoase șapca, după obicei, își roti batista albă pe marginea ei de piele, ca s-o usuce, și, în cele din urmă o luă de la inimă la inimă, cu glas moale:

- Parcă nu știți dumneavoastră cum e la meseria noastră? Mai scapi unuia o palmă, îl mai atingi. Adevărul nu iese, cum se spune, ca untdelemnul la suprafață, trebuie să-l ajuți puțin...

Furdui rîse subțire, numai pentru el. Nu spuse însă nimic.

- Or - continuă plutonierul - ce s-a întîmplat?

- Ce s-a întîmplat? îl ațîță Zamfir, de-al dracului.

- Un ajutor de-al meu, ce i-o fi trecut prin minte, a raportat la legiune că ăsta nu-i un omor din imprudență, așa cum crede toată lumea, pentru că, nu știu dacă știți, la jocul acesta, se mai întîmplă, Mortul, ăsta-i *rolul* lui, trebuie să stea și să încaseze. Ceilalți l-au atins, se vede treaba, mai tare, s-au înflăcărat la joc, l-au lăsat lat...

- Și?

- Și s-a găsit un deștept care vrea să-i scot vino-vați pe țigani...

În momentul acela adjutantul își aduse aminte că băiatul lui Oaie o luase pe fata lui Călălău și o dresese repede :

- Pe călușarii ăia...
- Ei cum ? întrebă și Furdui.
- Păi ar vrea să-i bat, să spună că au făcut-o pentru că aveau necaz pe cel ucis...
- Și dumneata ? făcu Zamfir, deși ghicea ce-o să-i răspundă plutonierul.
- Eu nu mai bat pe nimeni. Asta e ! S-a terminat cu bătaia. Acum e democrație !

Apăsase pe ultimul cuvînt și privise drept în ochii moașei, care asculta nepăsătoare. Bărbații nu scoaseră un cuvînt, nici Zamfir, nici Furdui. Niculcea își spuse în gînd : „Barim dacă vin ăștia la putere, să nu zică cumva că n-am declarat-o tață cu martori că eu nu mai bat pe nimeni !“

Într-un ceas erau la Ojogi, o comună pîrlită, aruncată într-o vale stearpă. Pe uliți ardeau focuri în care erau aruncate trențele celor bolnavi. La capătul satului se puseseră străji și „vardianul“ bătea toba primăriei pe toate ulițele, strigînd în gura mare ca fiecare să se ungă pe tot corpul cu gaz, să facă baie în fiecare zi și să scoată ploșnițele de prin pereți și paturi.

Coborîră. În fața primăriei erau așezate cîteva bănci pe care stăteau cîțiva inși. Între ei, doi sanitari în halate albe, care făceau injecții țăranilor arși de soare. Niculcea cu cei doi plutonieri întocmîră repede un raport. Umblau toți cam cu frică și moașa îi sfătui să rabde fiecare cîte o inoculare. Zamfir își suflecă mîneca

și după el urmă și Furdui, și sora de la dispensar, și majurii. Pînă seara aflară că muriseră doi bolnavi și că alți opt sau nouă stăteau în localul școlii, întinși pe niște paturi de lemn, făcute din bănci.

Femeile umblară din casă în casă și întrebară pe toți dacă mai aveau bolnavi în așternut. Unii se cam fereau să spună, și asta era cel mai rău lucru. Se însera cînd terminară colindatul. Pe ulițe copiii se jucau nepăsători. Săreau peste focurile aprinse în fața porților și strigau răgușit cuvinte neînțelese. Pe Zamfir îl cuprinsese o lene tristă. Parcă i-ar fi turnat cineva plumb în picioare. Lui Busulică, picat și el cu o șaretă pe la cinci, îi era frică să nu se fi îmbolnăvit. Sora de la dispensar îi luase temperatura și-i spusese să nu se sperie, că-i numai oboseală. Tîrziu, spre miezul nopții, cînd se mai răcori, mîncară fiecare cîte o bucată de pîine și o felie de salam, cumpărate de către Furdui de la cîrciuma din sat. Nu aveau chef de nimic. Văzuseră mizeria acelei comune, pierdută departe de drumurile obișnuite, și ar fi vrut să doarmă. Stăteau în fața școlii, o clădire joasă, acoperită cu șită, luminată de lună. Prin geamurile deschise larg se auzeau gemetele bolnavilor. Sanitarii își strîngeau uneltele în cutiile lor de aluminiu. Abia tîrminaseră lucrul și ar fi plecat fiecare spre locurile lor. Furdui nu-i lăsa însă, spunîndu-le că trebuie să rămînă în sat pînă se va stinge epidemia.

Unii adormiră acolo, rezemați de spătarele unor scaune tari, alții se întinseră pe bănci. Niculcea cu plutonierii, mai descurcăreți, umplură căruțele cu care

veniseră cu un strat de paie și-și făcură culcuș. Lângă un foc rămăsese numai Zamfir, căruia îi trecuse lenea, și Boancă. Fumau amîndoi, ascultînd respirația grea a lui Busulică și horcăielile lui Furdui. În școală, la lumina unei lămpi chioare, se vedea pe ziduri umbra neagră a sorei de la dispensar. Copila aceea n-avea somn, bolnavii îi cerură toată noaptea apă de băut și ea nu ațipi pînă a doua zi.

Boancă vorbise ce vorbise de-ale lui și pe urmă îl întrebase :

- Ai auzit ?
- Ce s-aud, tovarășe Boancă ?
- Colea, aproape, în Dolj...
- Ei ?

Ceferistul strivi țigara sub bocanc și spuse mai mult pentru el :

- Terminăm noi și cu sărăcia din țara asta...
- Bine ar fi, dar e greu. Lumea-i îndărătnică...

Celălalt se miră :

- Cum, adică, e îndărătnică ?
- Împătimită în prostie...

Și-i povesti cum colindase comuna, intrînd într-o mulțime de case. Ce nu-i văzuseră ochii ? Acum, nici Piatra lor nu era vreo așezare mai de doamne-ajută, dar ei nu trăiau cum trăiauăștia, mai rău ca-n Patagonia, cîte șapte într-o odaie în care abia răsufalai. Cum să nu-i mănînce atunci tifosul și alte alca ? De știut îi știa săraci pe cei din Ojogi, dar de văzut nu-i văzuse, deși comuna lor era la un ceas de mers. Cînd îi întrebase pe cîte unul și pe cîte altul cum izbucnise

boala, o babă se apucase să plîngă și să spună că de vină era numai „vîntul rău“ care bătuse prin martie, și spurcase locurile.

Boancă îl ascultase tăcut și, cînd terminase, își aprinsese iar o țigară. Se auzeau cocoșii prin curți și luna tot mai bătea stăruitor în zidul școlii.

– Vezi, tu, Zamfire, ești încă tînăr, ăsta-i norocul tău. Eu te cunosc de mult, și pe tine, și pe alde Oaie, tată-tău. Cu el nu știu cîte grăunțe o să mai schimb, dar cu tine am multe de vorbit. El a rămas undeva tot țăran. Muncește la Calea Ferată numai pentru că aici e prea mare sărăcie, dar în mintea sa tot dorința asta stăruie, să capete cîteva pogoane de pămînt și să se apuce de ce și-a dorit toată viața...

– Așa-i, m-am certat și eu cu el de cîteva ori.

– Știu, se uită la pămînt ca la un stăpîn. Voi, ăștia mai tinerii, n-o să mai fiți așa. De aceea vouă vi se adresează partidul...

Tăcu puțin, ascultînd sforăielile lui Furdui. Busulică se întorcea în somn și mormăia ceva neînțeleș.

– Țara asta a noastră a fost ținută în întuneric. Cînc și cui îi pasă că pe lumea asta există o comună pîrlită ca Ojogi, unde oamenii mor ca niște cîini, de tifos ? ! Dar nu mai merge așa, uite că vine o schimbare și unii n-o simt ; sau dacă o simt, se fac că n-o bagă de seamă, nu le place...

– Nu le place, tovarășe Boancă...

– Cum o să le placă ? Au furat, au jefuit, au trăit pe spinarea altora, acum le-a venit ceasul. Eu sînt

bătrîn, și ochii mei au văzut multe. Ehei, uită-te la părul meu...

Lăcătușul își scoase șapca înnegrită de funinginea trenului. Părul lui tuns scurt avea un spic alb-cenușiu care lucea stins în lumina lunii.

– Pe la cîți am muncit ! Numai în Călea Ferată de cîți ani mă știu... Odată, mai demult, lucram la unul mai pricopsit ; și eu am fugit de la țară tot de mizerie. Țsta trecea grîul peste Jiu, peste un pod unde trebuia să plătească o taxă. Era un leu de căruță, o nimica toată la banii lui, dar ce-mi pățea sufletul, că eu trebuia să-i duc grîul la măcinat. Mă învățase să trec pe la un vad, numai ca să-i economisesc cîtiva lei. Într-o noapte era să mă înec și, o dată cu mine, să se ducă și caii și căruța. Venise Jiul mare și noi n-am știut, ne-am trezit numai pe la mijloc plutind pe apă ; unde mai pui paznicii care chiuiau în spate, să nu le scăpăm. De atunci am fugit. Mă gîndeam ca prostul, că omul de ce are, de-aia îi trebuie și mai mult. Alt-undeva, mi-a spus Furdui, era un moșier care lua taxă pe rufele spălate într-un rîu care curgea pe un izlaz al lui...

După ce tăcu puțin, zise cu o îndîrjire ascunsă :

– Așa nu se mai poate... Pe urmă își aduse aminte :
Dar tu nu intri mîine în tură ?

– Abia seara.

– Și cînd mai dormi ?

– Oi dormi eu...

– Ai nevastă, și încă tînără...

– M-așteaptă ea...

Boancă își perpelii puțin picioarele la foc. Nu-i era somn, ca și celuilalt.

- Au început să se miște. Dincolo, în Dolj, au izgonit pe moșieri...

- Cine ?

- Țăranii, cine ? La Bîrca, la Moțăței, la Seaca de Pădure, peste tot...

- Și-ai noștri ce-așteaptă ?

Boancă oftă și-l privi :

- Aici e mai greu. Moșieri puțini, pămînt prost, pe-ai noștri îi cunoști, trăiesc mai mult din negoț, ce mai scapă la Piatra, la gară...

- Dar pe domnul Marian l-ai uitat ?

Boancă nu-l uitase, dar ăsta avea o vie și vreo sută de hectare. Cu ce s-astupi atîtea guri flămînde ?

- Și popii de la mînăstire ? - mai întrebuse Zamfir.

- Ei, popii, ăștia se țin de grădinărit. Cine s-ames-tecă ? Partidul nu are treabă decît cu exploatatorii...

Băiatul lui Oaie se gîndi puțin și-și aduse aminte.

- Bine, dar ei n-au folosit mînă salariată ? C-au folosit. Uite-o pe-a mea, pe Oana, n-a muncit vară de vară la popi ? C-a muncit !

- Lasă-i pe popi, pămînt o să găsim, că mai sînt locuri, o să le dăm la toți, numai că la noi a mers mai slab. Uite, avem guvern B.P.D., după cum știi...

- Care vrea să zică de-ai noștri !

- Stai...

- Stau.

- Ei, și lucrurile nu merg tocmai bine. Și nu prea știu de ce. Peste tot s-au făcut comitete sătești de ac-

țiune. Ba mai mult, la 22 martie anul acesta s-a votat legea reformei agrare...

Zamfir nu înțelegea :

- Și-atunci cum devine ?

- Devine că e ceva putred la mijloc. Primarul ăsta al nostru, din Piatra, cu notarul, omul lui, ne bagă bețe în roate. Noi, cu Busulică și cu Furdui, i-am tot întrebat : „Fraților, cînd trecem la înfăptuirea reformei ?” Ția : „Că să vezi, că să prezentăm tabele”. Ne-au omorît cu tabelele. În Dolj, cum îți spusei, nici nu se topise zăpada de pe cîmp și săracii și-au luat pămînturile în primire și noi, aici, facem tabele.

- Ce tabele ? întrebă Zamfir.

- Păi cu inventarul agricol al fiecărei moșii, să nu plece careva cu sculele, să le înstrăineze, să le vîndă, să le îngroape...

- Asta-i foarte bine...

Boancă înjură surd.

- Sigur că-i bine, cine nu zice că-i bine, dar pînă una-alta, uite că moșierii de dincolo de Olt au lăsat anul trecut recolta pe cîmp și țara piere de foame. Trebuia să punem mîna pe pămînturi întii și pe urmă vedeam noi ce-i cu inventarul și cu reforma. Că eu, unul, m-am tot săturat să-i aud p-ăștia cum o tot încurcă cu tabelele : cîți țărani săraci avem, cîți mijlocași, cîți draci, cîți laci, că aseară i-am spus tovarășului Cornel : „Frate, aici la noi toți sînt la un fel, ce mai ne încurcăm, hai să punem mîna, să trecem

la fapte, să-l expropriem pe Marian, că la București s-a votat și legea, și el stă și nu-i pasă...”

– Și ce ți-a răspuns ?

– Nu, că trebuie să lucrăm organizat. Halal organizare...

De data asta Boancă se supărase, se vedea bine.

– Și-atunci ?

– Atunci înseamnă că trebuie să mergem peste capul lui și să întrebăm mai sus. Uite, a trecut Paștele, oamenii nici n-au ieșit la cîmp, și cu seceta asta, o s-o dăm dracului, aia e ! Nu s-au făcut însămintări, să vedem ce-o să culegem ?

– Și de ce stau oamenii cu mîna în sîn ?

– Pentru că i-a speriat unul și altul cu gogorițe : nu, că dacă iei pămîntul cu jaPCA, tot așa-l dai înapoi, că legea asta e numai a noastră, a comuniștilor...

Mult timp nu mai spuse nimeni nimic. În zori, cînd s-amețește și noaptea de frumusețea ei, ațipiră. I-a trezit țipătul unui bolnav și-au sărit buimaci în sus. Sora de la dispensar îi chema înăuntru. Mai muriseră doi, pe neștiute, și sanitarii îi cărau afară pe niște nășalii. În fața școlii se aduna lumea pedepsită, vreo sută sau două de țărani, cu capetele plecate, închinîndu-se de sufletul celor duși.

Deasupra ardea lumina unei zile triste, goale, înăbușitoare. Niculcea și plutonierii săi, speriați, dispăruseră pe la zece, după ce băuseră la cîrciumă trei kilograme de țuică. Zamfir împreună cu Boancă și cu Furdui au rămas în Ojogi încă două zile, după ce tri-

miseră vorbă prin Busulică la Piatra că nu puteau să plece, să lase omenirea pieritoare în spaimele bolii, care mai pusese la pat încă vreo cincisprezece țărani, ascunși pînă atunci de rude.

XIII

A dracului politica asta, în care se băgase și fii-său cel mic, Zamfir, își spunea cîteodată Oaie. Uite, stă și citește de la o vreme ziarul comuniștilor, *Scînteia*, pe care i-l aduce un ceferist cu trenul, că la Piatra parcă-i fundul pămîntului ! În țară, după cîte înțelege, sînt frămîntări mari. La București s-a tras cu pușca, oamenii au ieșit în stradă, s-a schimbat și guvernul de cîteva ori, ceea ce după mintea lui nu era bine, pentru că treburile mergeau anapoda. De pildă la ei, aici, în comună, nu se mai găsea de multă vreme săpun, să tragi cu tunul. Și dacă ar fi fost numai asta, dar nu se găsea nici sare, nici gaz pentru lămpi, nici sodă caustică, și atunci ce te mai mirai dumneata că la Ojogi izbucnise tifosul !

Seara îl mai întreba pe Zamfir :

– Cum e, mă șapteluni, cu politica asta a voastră de nu ne mai pricopsim și noi odată, că uite, lefurile stau pe loc și n-o să mai avem nici de mîncare dac-o mai ține așa...

În tot ce spunea, ceferistul avea o bucurie răutăcioasă, ca și cînd ar fi lăsat să se înțeleagă că nu Zamfir o să schimbe țara cu politica pe care o făcea,

Fiu-său, mai mult obosit, că nu mai avea zi, nu mai avea noapte, se infuria câteodată :

- Păi sigur, ai vrea să se bată din palme toate. Crezi că boala asta de care e cuprinsă omenirea se vindecă numaidecât ? Mai ai răbdare...

- Ce răbdare să mai am, Zamfire, că nu vezi, ajungem în sapă de lemn... Eu nu știu ce regim o fi ăsta, că, dacă mă uit bine, tot lui alde Anghel Mocioancă, morarul, îi merge bine. De când cu seceta asta a mărit uiumul și-am auzit că-și mai face niște case la Slătioara...

Zamfir se încrunta și spunea cu o mândrie pe jumătate :

- Parcă *noi* nu știm ? Știm, dar o să-i vie lui rîndul, n-avea grijă...

- Care *voi*, mă, că pe tine cine te bagă în seamă pe-acolo, pe la partid ?

De fapt, Zamfir era supărat și de alte lucruri. Nu numai tat-său îl întreba de ce merg toate anapoda. Mai erau oameni care se mirau că nu mai găsesc de nici unele și că speculanții le luau și pielea de pe ei pentru un kilogram de mălai. Ce să-i spună însă bătrînului ăstuia de taică-său, care nu vedea lucrurile mai departe de nasul său ? Că la ICOOP-ul din Caracal, unde își vindeau țărani ce bruma le mai rămăsese din recolta de anul trecut, se viriseră cîțiva șpertari, care cumpăraseră tot grîul lui Marian din Piatra, ca acesta s-o poată șterge în străinătate, obligîndu-i în același timp pe producătorii mai săraci să vîndă po-

rumbul în cantități mici, ca la pomană ? „De ce-i lăsați ?” l-ar fi întrebat atunci Oaie. „Uite că, deocamdată, n-avem ce le face ! ar fi trebuit să-i răspundă. Că totul merge încet aici la noi, unde, pînă s-a făcut reforma agrară, a dat Dumnezeu de s-a terminat și războiul cu nemții.” Încă despre treaba asta să nu fi vorbit cu taică-său, că s-aprindea ! Ce mai fusese și în zilele alea, să nu-și mai aducă aminte Zamfir...

Prin mai, cu chiu, cu vai, s-a făcut un comitet de plasă, s-au adus tabelele la primărie, și el, cu Furdui, cu Boancă, cu Busulică și cu primarul Mitică Trofim au strîns oamenii în șosea, să meargă să împartă moșia lui Marian și alte vreo cîteva, mai încoace de Slătioara.

Lumea, grămadă. Nu lipseau tovarășul Cornel, jandarmul, adjutantul Niculcea și un pluton de soldați. Învățătorul se îmbătase de dimineață și striga în gura mare că în Piatra se întîmplă un „lucru istoric”. Nu-l asculta nimeni.

Oaie își făcuse timp și pentru că avea liber în ziua aceea, o luase agale spre primărie, unde se strînseseră vreo trei sute de oameni. Pe o bancă șubredă, luată din clădirea școlii, se urcase un reprezentant al Frontului Plugarilor, care vorbea cît putea, de tare, ca să fie auzit și de cei din margine. Era cald, praf, nu bătea nici vîntul. Niculcea se așezase pe treptele de ciment de la intrare și privea prostit înghesuiala țăranilor. Nu-l băga nimeni în seamă, ca și cînd n-ar fi fost acolo. Cuvintele necunoscutului erau ascultate cu încordare.

„...Blocul partidelor democrate în frunte cu partidul comunist – spunea acela – a hotărît la 22 martie în-

făptuirea reformei agrare. Din păcate, la dumneavoastră aplicarea acestei legi a început mai târziu. Trebuie să știți că vor fi favorizați la împărțirea pământului cei care au luptat pe front împotriva nemților, invalizii, văduvele, orfanii și cei lipsiți de pământ...”

Oaie își făcu loc în față și-l văzu pe Zamfir așezat la o masă între primar și Furdui. Nu lipsea nici Busulică, nici Boancă. Amândoi citeau tabelele aflate în fața lor. Până la urechile ceferistului răzbeau din cînd în cînd vorbele celui trimis de Frontul Plugarilor :

„...pământul să fie al celor ce-l muncesc, acesta e programul nostru. Trebuie să trecem cît mai repede la treabă, să nu mai stăm cu mîinile în sîn, pentru că timpul nu ne așteaptă...”

După aceea mai vorbi și primarul, Mitică Trofim, și împuternicitul județenei de partid. Cînd terminară și aceștia, invalidul Niculaie Bîzboi se întoarse spre trimisul Frontului Plugarilor și-l întrebă în gura mare :

– Dar pămînturile mînăstirii ni le dați ?

Cei vreo douăzeci de săraci ai satului, adunați pîlc în spatele lui, îl încurajară :

– Să ne dea și pămînturile popilor !

Alți cîțiva cerură condicile primăriei, ca să vadă cu ochii lor dacă după cadastru nu li se cuvine mai mult de două hectare de familie, atît cît se anunțase.

Primarul îi potoli :

– Stați, mă fraților ! Să n-o luăm nici așa. Adică, vă întreb, cum vine chestiunea asta ? Ce v-au făcut popii ?

Bîzboi se aruncă iar mai în față. Un braț al vechiului său veston militar se bîțîia într-o parte și-n alta. În ziua aceea își pusese, deși era foarte cald, și capela sa de soldat, pe care era cusută o bandă tricoloră.

– Să-i expropriem și pe ei, că s-au hoțit, strigă cu o furie nestăpînită. Sînt exploatatori, pentru că au folosit mîna de lucru la grădini...

Furdui vru să se amestece :

– Ia mai tăceți odată, că uite s-a făcut prînzul și n-am trecut la treabă. Tabelele sînt aici, loc este destul pentru cei care vor căpăta pămînt, așa că ce să ne mai ciondănim...

Niculaie Bîzboi nu se lăsă cu una, cu două. Se apropie de masa comisiei de reformă agrară și-l luă de gît pe Zamfir.

– Mă, al lui Oaie, ia spune tu, că mă cunoști, pe nevastă-ta, pe Oana, n-au plătit-o popii pentru că a lucrat la grădinărit ?

Se făcu tăcere. Lăcătușul luă mîna zdravănă a invalidului și-i spuse încet :

– Potolește-te !

– Să-mi spui dacă-i așa sau nu !

– Așa e și ce vrei ?

Ciungul se întoarse către cei din spatele său.

– Auziți, măi oameni buni, că așa este. Atunci de ce nu-i scoateți din minăstire, că le-ajunge. Ei n-au fost pe front, nu i-au mîncat păduchii, au stat aici și-au băl-măjit rugăciuni, și-acum se găsesc, cine, tocmai comuniștii să-i lase mai departe să trîndăvească, să trăiască din sudoarea altora.

Busulică se ridică de la locul lui. Avea o față asudată, nici n-apucase să se bărbierească în dimineața aceea. Zamfir îi făcu loc.

– Ce faci tu, mă, agitația asta aici ? îl întrebă scurt pe invalid. Mă cunoști pe mine ?

– Te cunosc, răspunse mai moale ciungul. Lucrezi la gară, la Piatra.

– Și eu te cunosc pe tine...

Oaie se apropie mai mult, curios să vadă ce o să se întâmple. Busulică își șterse cu batista gura uscată și după aceea zise repede, privindu-l pe Bîzboi drept în lumina ochilor :

– Ce tot vrei tu ? Vrei pământ ? O să-ți dăm. Cu popii ce ai tu, mă, ce ți-au făcut ?

– Să ne dea nouă pământul mînăstirii, că-i mai bun, să nu ne trimeteți la mama-dracului, la Slătioara...

– De, că nu-i așa departe, se amestecă o muiere. Pământ să fie.

Primarul Mitică Trofim îl apucă pe invalid de mîna zdravănă și-i spuse apăsător :

– Trebuie să aplicăm legile țării. Reforma asta nu s-a făcut așa, alandala, înțelegi ? S-a chibzuit, s-a văzut cum stă fiecare, ce crezi tu ?

Ciungul nu se liniștise :

– Dacă au folosit mînă salariată sînt sau nu exploatați ?

Busulică iar se aprinsese :

– Lasă tu vorbele astea mari. Dacă-i așa, o să vedem noi, ce te tot bagi tu unde nu ești chemat ?

– Mă bag, că sînt niște speculanți. Mînăstirea vinde zarzavaturile cu preț îndoit...

– Tu vorbești ? îl repezi ceferistul. Tu vorbești ? Ziceai adineaori că mă cunoști. Nu ?

– Te cunosc, ce, crezi că mi-e frică s-o spun ? îl înfruntă Bîzboi.

– Mai ții minte cît mi-ai cerut acum o săptămîină pe un pachet de „Plugar“ ? Ia spune !

Invalidul odată se înverzi. Busulică nu-l slăbi :

– Ce tot vorbești tu de speculă ? Unora ca tine ar trebui să nici nu le arătăm titlurile de improprietărire, darămite să le mai dăm și pămînt...

Oaie auzise totul. Ajunsese mai în față și privea acum cu mîndrie spre fiu-său. În gîndul lui îi dădea dreptate lui Busulică : „Așa-i, i-am spus eu lui Bîzboi că mai există o cinste. Și-o fi lăsat el o mînă pe unde-a lăsat-o, dar nici să nu facă pe deșteptul, că nu-i merge cu ăștia !“

Și ca să se spargă bîlciul, reprezentantul Frontului Plugarilor se urcă iar pe banca șubredă și strigă mulțimii :

– Acum la treabă, fraților, că nu-i timp de pierdut !

Comisia de reformă agrară intră în primărie și după cîteva minute Zamfir ieși cu lanțurile de măsurat. Vreo cîțiva îl ajutară, chiuind. Cei mai săraci își și făcuseră țărășii pentru loturi, de dimineață. Erau însoțiți de muieri și de copii. Vorbeau tare, se vedea bine că unii și băuseră cîte o țuică, să simtă mai bine bucuria acelei zile. Mulțimea se urni cu greutate spre marginea satului. Cîțiva se opriră la o fîntînă. În urmă, satul rămînea

pustiu. Doar deasupra șoselei se mișca leneș un nor de praf. Oaie, și el mai la urmă, privea femeile care duceau țăruii de brad în poalele rochiilor. Știa bine că lui nu are să i se dea pământ, pentru că nimănui nu-i trecuse prin cap una ca asta. Pentru toți el era un ceferist ca toți ceilalți, cu leafă de la stat, deci om care avea cu ce să trăiască, dar o curiozitate mai mare decît orice îl mîna spre locurile lui Marian. Citise în fiecare zi ziarele, știa cui i se cuvenea pământ și cui nu, însă o speranță surdă îl făcea să-i urmeze pe ceilalți. În gînd îl certa pe Pătru, băiatul său mijlociu, pentru că nu se dusesese să se bată cu nemții în Transilvania. Acum, poate i-ar fi dat și lui două hectare, ar mai fi scos Oaie sărăcia din casă. Pe urmă inima lui de părinte iar se strîngea : „Cum adică, Oaie, voiai să-l vezi și pe ăsta ca pe Gheorghe, ai ? Te lăcomești la pământ, dar la oasele lui nu te gîndești, că războiul nu-i o petrecere...” Și după ce termina cu Pătru, îl lua la întrebări în mintea sa pe Zamfir, cel mic. Dacă era bine cu comuniștii, de ce nu-l scrisese și pe părintele său în tabel, că-l știa ? Ce, era vreun pricopsit ?

Despre treaba asta vorbisera de cîteva ori. Fiu-său să nici nu-l audă. Nu mai înțelegea Oaie ce le spuneau ăia, tovarășii lui, la partid, de nu mai voia să asculte de nimic. Arhanghel să fi fost, și tot te-ai fi gîndit citeodată și la binele tău, pe cînd ăștia...

Din urmă îl ajunse Niculcea. Era lac de apă, abia mai gîfîia. În urmă tropăiau jandarmii lui și adjutanții.

– Bună ziua, spuse morocănos plutonierul. Încotro, încotro ?

Ceferistul îl privi ca și când abia l-ar fi cunoscut, cam dintr-o parte.

- Uite, mă duc să văd și eu ce bravură face alde fii-miu...

- Ei, el e cu politica. Ce vrei, azi se ridică tineretul, că-l știu de când... Tăcu o clipă și se dădu mai aproape : Eu tot nu cred că face bine. Azi e mai bine să nu te bagi...

Oaie nu-i răspunse. De fapt, treaba asta o credea și el, dar nu vru să-i dea dreptate lui Niculcea.

- Adică de ce să nu se bage ? Atunci cine să se bage ?

Plutonierul mîrîi ceva pentru el, dar destul de tare ca să fie auzit și de celălalt :

- Parcă nu știm noi cum e cu politica ? Azi ești, mîine nu. Eu, ca militar, nu m-amestec. Mie ce-mi poruncește, aia fac. Vezi, cînd a fost la o adică, tot la jandarmi au venit și tovarășeii ăștia... Fără jandarmi nu se poate... chiar la reforma agrară.

Ceferistul vru să-i spună că de fapt nu se uitase nimeni la el, Niculcea, și că reforma se putea foarte bine să fie făcută și fără jandarmi, dar tăcu, întunecat deodată la chip. Multe nu erau limpezi în mintea lui, și cînd îl întreba pe Zamfir, că-i părea mai luminat, nici el nu știa ce să-i răspundă. Să-l luăm noi pe adjutant, de pildă, pe omul ăsta ce mergea lîngă el, tot în uniforma lui, tot cu grade pe umăr. Cînd s-a răsturnat frontul, numaidecît după 23 August, Niculcea a stat fugit vreo două luni pe la Caracal, naiba-l știe pe unde. Nu l-a căutat nimeni. Acum, moarte de om nu făcuse,

dar de smintit în bătai tot smintise vreo cîțiva dezer-tori. Or, pentru asta cine avea să-l tragă la răspun-dere ? E drept că se mai spăsise, nu se mai răstea la oameni, dar se numea că tot el are puterea, pentru că și la o împrejurare din asta îl chemau. Or, după cite auzise, comuniștii nu-i vedeau bine pe jandarmi. „Da ! ii spunea Zamfir, ai numai răbdare, crezi c-o să le fie bine ? Fiecare după cite a făcut, numai că sînt treburi mai la îndemînă de dus la capăt. Cînd s-o termina cu asta, o să-l întrebăm pe fiecare ce-a dres și pe cine-a obidit.“ Ușor de zis, numai că omul uită repede și că fierul se bate cît e cald.

Oaie mări pașii. Rămăsese în urmă, și curiozitatea îl mîna mai departe. Din fruntea mulțimii se auzea surd zgomotul lanțului de măsurat al primăriei, tîrît de Zamfir și de alți cîțiva prin praful șoselei. Cînd au ieșit spre marginea Brîncovenilor au văzut cu toții marginea locurilor lui Marian. Pe cîmp nu era nimeni. Locul se întindea pînă departe spre răsărit, bătînd în gardurile mînăstirii. Știau că n-o să-i întîmpine nimeni, pentru că moșierul era fugit, și se împrăștiară în liniște, adulmecînd cîteva minute pămîntul părăsit și părăginit. Mai departe, spre șosea, alergau trei cai speriați de joarda unui copil. Cerul se întuneca, era parcă mai răcoare. Avea să plouă. După cîteva minute se adunară iar în jurul comisiei de reformă agrară. Delegatul Fron-tului Plugarilor ceru tabelul împrumutărilor și citi după aceea numele celor care căpătaseră pămînt.

Oaie nu fu strigat, ca și alții, de altfel. Nu spuse nimic. Stătu multă vreme pe marginea unui șanț și fumă

cîteva țigări, una după alta. Niculcea, plictisit, trase un pui de somn și nu se trezi decît spre seară, cînd încă împărțirea moșiei nu ajunsese nici la jumătate.

În alte locuri din România, această treabă se făcuse în cîtecele lăutarilor. La Piatra, lăutarii nu cîntau decît de Paști și de Crăciun, și numai celor care aveau bani mai mulți. Două zile și jumătate au stat țărani pe cîmp și au mîncat acolo, împreună cu nevestele și cu copiii. N-a prea fost timp de dormit, n-au lipsit certurile, dar totul s-a terminat în liniște.

Încă din prima seară, Oaie s-a întors acasă. Nu era nici supărat, nici vesel, ca omul care zice : „Dă-mi, doamne, dar dacă nu-mi dai, nu-i nimic, că tot am eu...”

A făcut pe supăratul ce-a făcut. așa, cam la trei săptămîni, și într-o zi l-a certat în glumă pe fiu-său Zamfir :

- Bine, mă șapteluni, ce fel de dreptate este asta ? Mie de ce nu mi-ai dat un pogon ?

Băiatul a rîs, i-a întins un pachet de tutun clasa a III-a și l-a liniștit :

- Lasă, că data viitoare o să-ți dăm și dumitale o moșie...

În aceeași zi s-a întors Pătru de la Craiova, mai tras la față, ostenit. Oaie avea rîie pe limbă și l-a luat pe sus :

- Te-au făcut, mă, șef de gară, sau nu te-au făcut ?

El, după obicei, nu i-a răspuns. Mă-sa, Constanța, tăiasse o gîscă și-au chemat-o și pe Oana, cu tat-său, la masă. Zamfir, numai cu ochii în ochii nevestei, îi era

mai mare dragul. Oaie i-a privit pe fiecare la rînd și în gîndul lui l-a și însurat pe fiul cel mijlociu cu una de-o știa el în Osica, nu de altceva, dar se simțea bine să stea cu mai mulți la masă, acum cînd se terminase cu războiul și trebuiau să se apuce de treabă, să agonisească.

XIV

De vreo două săptămîni, Piatra fusese năpădită de înfometăți veniți tocmai din fundul țării după o coajă de piine. Pe aici prin apropiere trecea drumul spre Corabia, loc deschis pentru iernatul turmelor, cunoscut de ciobanii bogați, care vara cumpărau un munte sus, în Muscel, sau dacă nu aveau atîția bani, îl închiriau, întorcîndu-se tocmai la vremea asta, cu măgari și saci, să stea oploșiți la marginea Dunării, pînă da mugurul și mai rîdea soarele. Oameni cinstiți, de nu ți-ar fi clintit o scîndură de la locul ei. E drept că miroseau a zer de la o poștă și că ți se întorceau mațele pe dos dacă le vedeai cămășile spălate la o lună, dar asta era altă poveste. Ciobanii trecuseră anul acela, acum dormitau în hogeacuri păzindu-și turmele. Lumea care năpădisese Piatra nu le sîmăna. Prin ianuarie se auzise între ei, ceferiștii, că în Moldova seceta prăpădisese totul și că oamenii mor de foame, năvălind încoace spre Oltenia, să-și vîndă ce mai aveau și întorcîndu-se la familii cu cîte un sac de grîu sau de porumb. Nu se putea spune că și pe aici îi dădea pricopseala afară

din case pe țărani, dar pînă la recolta anului viitor, tot puteau să facă față.

Se așezase și o iarnă de pomină, zăpada cît casa, șoselele înfundate ca niște pereți, trenurile abia își făceau loc. Moldovenii, mînați de foame, își lăsaseră casele și plecaseră. Întîi au picat niște muieri, înfocate, vreo douăzeci la număr să fi fost, cam băute, să le ție de frig. Duceau în spinare saci legați bine, în care aveau țoale, lînă și bumbac. Nu se tocmeau, și unii mai aprigi la suflet, olteni, ce mai vorbă, le-au luat totul pe nimic. Care nu s-a oprit la Piatra, de mai avea bani, a ajuns la Calafat și pe la Corabia, unde porumbul era mai ieftin. Cum, nu se știe, s-a dus zvonul că pe-aici se putea trăi, și într-o lună nu mai aveai loc de ei pe peronul gării. Soseau ca muștele. Dormeau pe unde apucau, îi găsea boala de frig, înapoi nu mai aveau ce să caute, că-i prăpădea foamea. Soseau cu sutele, fărîmau ce bani mai aveau pe nimicuri, ca omul aflat la ananghie și lua drumurile țării, spre sud. Să te ții trai pe negustori. Dughenile cîrciumarilor nu mai pridideau. Moldovenii aduceau țuică și vin, le dădeau ieftin, și lui Mărin Pirlivie îi crescuse gușa. Ținutul acesta liniștit se schimbaseră dintr-o dată. Nu era unul să nu vrea să vîndă ceva, pentru că, de vreme ce intră în oameni boala comerțului, e greu s-o mai scoți.

Oaie se uita în dreapta, se uita în stînga, nici cefe-riștii nu ședeau cu mîinile în sîn. Între două ture, alergau și ei prin satele din apropiere, cumpărau grîu ori porumb și se înființau cu el la gară. Moldovenii ce să mai alerge pe vremea asta cumplită? Cît le cereai,

atîta dădeau. Și cînd prețurile au început să urce, pentru că așa se întîmplă unde este nevoie multă, s-au trezit că nu mai au cu ce să se întoarcă la ai lor. De unde pe la începutul iernii puteai să sature o familie cu prețul unui preș, femeile înfometaților s-au trezit spre primăvară că trebuie să-și care pînă aici mașinile de cusut, ca să mai capete ceva. În Piatra se spunea că alde Anghel Mocioancă, hoț mare, căruia statul nu se știe de ce nu-i luase încă moara, avea acasă atîtea mașini de cusut, că putea să deschidă fabrică, asta ca să nu mai vorbim despre cîte țoale ascundea prin lăzi, de covoare și stofe țărănești, cumpărate pe nimic de la moldoveni.

Asta n-ar fi fost nimic, cei de pe aici, din Piatra, de la Osica, de la Brîncoveni, se mai obișnuiseră. Dar cum nu se aseamănă degetele de la o mîină unul cu altul, așa se băteau cap în cap părerile unora și ale altora. Primarul, Mitică Ttofim, chemase la o ședință autoritățile locale și ceruse să se ia măsuri, pentru că din pricina înfometaților prețurile crescuseră atît, încît localnicii nu se mai ajungeau cu banii și, așa cum spunea un raport primit de către județeană de partid, specula făcea ravagii, mai ales în regiunea Craiova, amenințînd să devină, dintr-un fenomen local, unul general, care ar fi primejduit economia întregii țării. Se tipăriră cîteva ordonanțe, jandarmii fură convocați și li se dădu dispoziții să urmărească și să confişte cantitățile prea mari de grîne găsite la particulari. Totul fu zadarnic, pentru că în mulțimea aceea disperată era greu să împarți oamenii în cinstiți și înrăiți. Pe urmă,

foamea era mai puternică și, cu cît timpul înainta, prețurile creșteau, alimente se găseau tot mai puține și năvala moldovenilor nu mai putea fi stăvilită. Se vorbea de un tren numit „Foamea” condus de un fost plutonier în armată, care-și organizase o gardă înarmată și care se avea bine cu toți șefii de gară. Aceștia nu-l opreau în stații. Nu știa nimeni cît adevăr și cîtă minciună erau în toate aceste zvonuri, ceea ce fu pentru Oaie și cei din Piatra cu totul sigur este că, într-o dimineață geroasă de iarnă, gara fu ocupată de către un pluton de jandarmi trimiși de la Caracal și conduși de către sublocotenentul Petrescu, pe care adjutantul Niculcea îl și întâmpină, bucuros că mai are cu cine schimba o vorbă.

Ofițerul, plictisit de lincezeala vieții de garnizoană provincială, era fericit că fusese trimis să-și mai dezmoștească oasele, nebănuind ce avea să i se întâmple în următoarele zile. Organele de partid din localitate erau rugate printr-o adresă a Ministerului de Interne să dea concurs jandarmilor, care trebuiau să stăvilească operațiile speculanților, oprind orice tren ar fi trecut prin Piatra și făcînd control călătorilor.

Cum îl văzu pe adjutant, Petrescu întrebă :

– Cunoști pe vreunul de la partid care se numește Cornel ?

– Da.

– Du-mă la el...

Drumul pînă la sediul partidului fu străbătut în cîteva minute. Bătea vîntul și zăpada le intra în ochi.

Sublocotenentul înjura lumește în gura mare, dar vocea îi era acoperită de țiuitul crivățului.

– Mai e mult, mă Niculcea ?

– Acu ajungem, dom' sublocotenent. Dar cu ce ocazie pe la noi ?

– Ia, cu moldovenii ăștia. A venit ordin să punem șeaua pe ei.

– Cum adică ?

– Să stringem speculanții.

Adjutantul rîse abia auzit :

– Ce speculanți, domnule sublocotenent ? Niște amăriți. Speculanții stau aici, în Piatra, la căldură...

Sublocotenentul se opri puțin, îl privi pe plutonier și zise silnic :

– Mă Niculceo, tu te-ai prostit, băiatule.

– Ei cum ?

– Tu nu-nțelegi manevra ?

– Care manevră, dom' sublocotenent ?

Ofițerul îi apucă brațul mantalei.

– De cînd aștept eu o ocazie ca asta ! Ne trebuie dezordini, pricepi ?

Niculcea nu îndrăznea să zică nici da, nici nu. El văzuse destule de vreo doi ani încoace, nu-i prea ardea să se mai amestece în treburi din astea încurcate.

– Ce dezordini, domnule sublocotenent ?

– Mă, tu te-ai timpit. Păi sînt dispoziții de la Ministerul de Interne să-i dau jos pe toți cei care au mai mult de un sac la ei ? Sînt ! Or, cine crezi tu că vine tocmai din fundul pămîntului să cumpere numai un sac de grîu ? Au familii, guri multe, pînă la vară dracii

îi ia. De-aia își vînd și cămașa ; or, dacă eu ajung să-i împiedic, vor face scandal, se vor opune, și nouă asta ne trebuie...

Niculcea ar fi vrut să întrebe care „nouă“, dar tăcu. Petrescu îl privea disprețuitor.

– Tot n-ai înțeles, gîlmă ?

Înțelegea el, dar nu prea mai putea să audă bruftu-luielile astea ale ofițerilor.

– Adică asta cui folosește ?

– Nouă, Niculceo. Ce-or să zică moldovenii ăia ? „A, de ăștia-mi sînt comuniștii, vor să murim de foame, ne confiscă pîinea copiilor.“ Tu ai uitat că la putere avem acum guvern comunist, ori dormi ?

– Ei, nu-i chiar comunist de tot. Mai sînt amestecați și alții. Dovadă ordinul ăsta de ai venit și dumneata cu el...

Petrescu rîse.

– Vezi că nu ești chiar atît de prost !

– Și-atunci, ce-i de făcut ?

– Peste un ceas evacuezi căminul ceferiștilor de lîngă gară și-mi bagi soldații acolo. Ții legătura prin post cu legiunea și cu Craiova. Ce spun ăia de-acolo e sfînt, execuți. Nu-i guvernul tău, nu-i al meu, e al „clasei muncitoare“...

Petrescu avea pe față o bucurie de copil, pe care abia și-o stăpînea.

– Nu știu cît or să mai mă țină pe mine în armată, dar cel puțin pînă plec dat afară de ei, tot le fac una să mă pomenească. Am acoperire. Un singur lucru îți cer și ție. Să fii cîine, dacă ești patriot. Ordinu-i or-

din ! Pe care-l prinzi cu un sac mai mult, ia-i-l ! Așa se ațîță spiritele. Avem nevoie de război civil și cu cine să începă treaba asta decît cu nemulțumiții și cu înfometatii. Înțeles ?

- Înțeles, mai zise Niculcea cam fără convingere.

Deschiseră o ușă, își scuturară cizmele și dădură peste Boancă, așezat la o masă.

- Bună dimineța, spuse sublocotenentul. Sînt trimis de legiunea Caracal cu un pluton de jandarmi ; am la mine o adresă a Ministerului de Interne ; cine este tovarășul Cornel ?

Boancă nu răspunse numaidecît. Era ostenit, nu prea înțelegea ce-i cu ofițerul ăsta și cu adjutantul.

- Mie nu-mi puteți lăsa adresa ? Tovarășul Cornel se întoarce abia pe la prînz.

- Ba da. E vorba întîi de cazarea soldaților care așteaptă în gară. Sîntem trimiși aici pentru a face controlul trenurilor...

Boancă luă hîrtia întinsă de sublocotenent. O citi de două ori, se uită la cei doi și întrebă mirat :

- Și eu ce pot să fac pentru dumneavoastră ?

- Să ne înlesniți cazarea.

- Unde vreți să stați ?

- În căminul de la gară.

Lăcătușul crezu că nu aude bine :

- Adică să dau eu afară muncitorii, acum, pe vreme de iarnă, și să bag jandarmii ; dar sub ce regim crezi dumneata că ne aflăm ?

Petrescu bătu pîntenii cu o nervozitate abia stăpînită.

- Este un ordin al Ministerului de Interne, nu al meu personal.

Boancă îi privi pe amîndoi.

- Bine. Atunci aşteptaţi să vină tovarăşul Cornel. El hotărăşte, nu eu.

- Nu se poate. Soldaţii stau pe peron, în frig. Ce să le fac ? se încăpăţînă ofiţerul.

Niculcea se apropie de fereastră şi privi mîhnit zăpada spulberată. „Iar mă pun rău cu ăştia de la partid, îşi spuse. Filfizonul de Petrescu pleacă azi-mîine unde-o vedea cu ochii, şi eu rămîn cu ei, şi cînd m-or lua să mă întreb, cînd şi-or aduce aminte, atunci să te vedem ?“ Că nu-i mai venea odată ordinul acela de transferare, să scape de aici cu faţa curată !

Boancă nu-i răspunsese ofiţerului. Îşi vîrîse nasul în hîrtii şi se părea că uitase de ei.

- Cum rămîne, tovarăşe... ?

- Boancă mă cheamă, ca să ştii, şi rămîne cum v-am mai spus. Aşteptaţi să vie tovarăşul Cornel. El hotărăşte.

Niculcea îi făcu semn cu umărul.

- Haide, lasă-l ! Venim mai tîrziu. Poate că ăla e mai de înţeles.

Sublocotenentul nu se stăpîni să nu zică, ieşind :

- Bine, eu voi raporta că am fost silit să ţin trupa în frig...

- Raportează cui vrei, zise răstit Boancă.

Afară, Petrescu înjură romîneşte :

- Mama lui, nici de ordinul Ministerului de Interne

nu mai ascultă. Dar ce crede că este ? Se joacă cu autoritatea ?

Nu era nici el prea convins de ceea ce spunea. Niculcea vru să-l împace :

– Lasă, dom' sublocotenent, haide colea să bem o țuică, trece...

– Și soldații ?

– Se încălzesc ei. Fac instrucție individuală cu gra-dații.

Intrară în dugheana lui Marin Pirlivie, care era plină de lume. La o masă beau judecătorul și cu învățătorul, rumeni amândoi și cam cu poftă de vorbă. Petrescu îl cunoștea pe magistrat, un tânăr înalt, bine bărbierit. Se salutară și nemaiavînd loc, cerură voie să stea la masa lor.

– Cu multă plăcere, se oferi judecătorul și le arătă două scaune neocupate. Cu ce ocazie pe la noi ?

Sublocotenentul le spuse în două cuvinte despre ce este vorba.

– Ce se mai aude ? întrebă învățătorul.

– Nimic, totul cum citim în ziare...

Magistratul rise ușor, cu subțirime :

– Dar dumneavoastră nu știți nimic în plus ? N-ați auzit ce mai e prin Grecia, cum stăm cu bomba atomică ?

Niculcea se plictisea. Îl rodca gîndul că din treaba asta el o să iasă mai prost, pentru că o să se strice și cu cei de la partid, și cu sublocotenentul. Și într-un

caz, și în altul, una din părți avea să rămână nemulțumită. Și pe cine o să cadă toate belelele ? Pe ei.

Pe la douăsprezece, mai bine dispuși, părăsiră amândoi cârciuma, lăsându-i pe judecător și pe învățător să bea mai departe. Îl găsiră pe Cornel stînd de vorbă cu Boancă. Petrescu repetă cele ce-i spusese de dimineață secretarului, adăugînd că dacă nu i se dă căminul pentru soldați el se întoarce la Caracal cu plutonul, urmînd ca ei să se descurce cum or putea cu organele superioare.

Se vedea bine că în lipsa lor, cei doi se certaseră. Cornel nici nu-l lăsă pe sublocotenent să termine și-i zise :

- Stai, tovarășe, nu te grăbi. O să luăm măsuri. Unde vrei dumneata să-ți cazezi soldații ?

- În căminul de lingă gară. Așa cum bănuiești și dumneata, trebuie să fim în apropierea peronului, să putem face controlul trenurilor ca lumea.

Boancă stătea incrunțat lingă fereastră. Nici nu se uita spre ei.

- Și cu ceferiștii ce-i facem ? Unde-i culcăm ?

- Am o idee ! se amestecă și Niculcea.

- Spune.

- Să-i cazăm pe la casele din jurul gării.

- N-o să stăm aci multă vreme, adăugă și Petrescu. Boancă se apropie.

- De ce să nu cazăm pe soldați pe la casele din jurul gării ? întrebă.

- Pentru că un pluton de soldați nu se risipește, tovarășe, încheie ofițerul discuția, cam de sus.

După o jumătate de oră erau toți în biroul lui Ilie. Acesta se opuse la început să evacueze căminul, dar la stăruințele lui Cornel merse pînă acolo și le explică cum putu mai bine cîtorva ceferiști pe care-i găsise că măsura era necesară și că în cîteva zile totul se va termina.

În aceeași seară, Petrescu fu înștiințat că un tren cu infometati reușise să părăscască gara Slatina și că trebuia să-l oprească cu orice preț.

Era o dimineată sură de sfîrșit de februarie. Deasupra gării țipau ciorile, în stoluri mari. Din cînd în cînd, păsările negre se lăsau pe crengile înghețate ale pomilor din spatele sălii de așteptare, spărgîndu-le chi-ciura. Gheața subțire cădea pe un acoperiș de tablă cu un zgomot de clopoței. Era foarte devreme și negustorii abia își ridicau obloanele de la ferestre. Cîțiva țărani, picați atunci cu o cursă locală de la Caracal, intrară la Mărin Pîrlivie să bea un rachiu, să se mai dezmorească. În încăperea din spate ardea un bec chior. La o masă stăteau de cu seară sublocotenentul Petrescu și cu adjutantul.

– Cum e afară ? întrebă tare Niculcea pe unul din țărani. Ninge ? Plouă ?

– Nu ninge, dom' șef, da-i un ger de crapă pietrele. Nu mai stau nici ciorile-n pom...

Circiumarul, mort de oboseală, că nu dormise de loc noaptea aceea, căsca să-și rupă fălcile.

Pe la opt, sublocotenentul se ridică țeapăn și-i spuse plutonierului :

- Haide în gară, că acum ne pică mușterii !

Plătiră și ieșiră. Gerul dimineții îi trezi numaidecât.

- Ce s-aude ? întrebă ofițerul pe șeful gării.

- Acuși trebuie să pice, au cale liberă de la Slătioara.

Petrescu inspectă după aceea plutonul așezat de-a lungul liniei ferate și dădu ultimele ordine. Pătru și cu Zamfir ședeau în încăperea strîmtă a mișcării și se uitau la peronul pustiu. Ar fi trebuit de mult să doarmă, pentru că abia ieșiseră din tură și erau morți de ostencală, dar îl așteptau pe Oaie, care mai avea nu știu ce treabă de terminat la acele lui. Înăuntru era cald, se auzea numai țăcănitul aparatului de telegrafiat și dacă n-ar fi fost trenul ăsta, pe care-l aștepta toată lumea, cei doi frați ar fi tras un somn cu capul pe masa tare de brad a impiegaților.

De pe peron se auzi deodată o larmă surdă.

- Vin ! Vin ! strigă cineva.

Ieșiră și ei afară. Oaie tocmai sosea cu o lampă de carbid sub braț.

- Ce-i, mă șapteluni ? Sosesc moldovenii ?

Zamfir nu mai avu timp să răspundă. Deasupra liniilor înghețate pocniră semafoarele. Peronul se umpluse de oameni. Lîngă pompa de apă, Oaie văzu și pe cele două fiice ale șefului stației, dîrdîind de frig și privind de-a lungul liniilor pustii. Ciorile căzură deodată pe acoperișul gării cu strigăte mari. O clipă priviră toți în sus, cineva le înjură tare și pe urmă se auzi un fluierat îndepărtat de locomotivă.

– Ferește linia ! strigă un acar, mișcându-și încolo și-ncoace felinarul unsuros din mână.

Parcă s-ar fi întunecat. Cerul de iarnă, negru și apăsător, coborîse.

O clipă de liniște. O liniște care înfiora, spartă apoi de croncănitul păsărilor ridicate deasupra gării, ca o explozie neagră de bolovani. După aceea totul fu acoperit de un vaier ce se apropia. Era un strigăt prelung de glasuri omenești, un strigăt uscat de asprimea gerului, un țipăt de desperare, venit parcă de dincolo de zidul de ceață al acelei dimineți.

– Ferește linia ! striga inutil acarul acela mișcînd într-una felinarul din mîna sa.

Acum deslușiră toți un cuvînt prelung și înfiorător, spus în cor de două mii de oameni :

– Fooo-aaa-mmmmea !

Văzură botul unei locomotive acoperit de cinci sau zece trupuri de oameni. Peronul, gara toată cu sala ei de așteptare, tot tîrgul acela mic, Piatra, ulița plină de zăpadă, prăvăliile negustorilor de stambă și dughenile circiumarilor așezate de-a lungul șoselei ce ducea spre Brîncoveni, totul dispăru dintr-o dată pentru toți. Strigătul sfișietor acoperi cerul :

– Fooo-aaaa-mmmmea !

Locomotiva înfrină scurt și Oaic văzu mai bine ciorchinele viu și înghețat de oameni care stăteau încremeniți pe grătarul de fier. Erau opt inși, pentru că el îi numără repede, fără să știe de ce. Opt țărani îmbrăcați într-un strai ciudat de zăpadă subțire, tot ce luase locomotiva în bot în goana ei nebună de-a lungul cîmpiilor

oltenești. Nu mai aveau nici ochi, nici obraz, păreau mai eurind niște înecați într-o hazna cu var, nemișcați ca statuile. Aburii și oprirea trenului nu-i trezi. Erau înțepeniiți, cu mâinile parcă sudate în botul metalic, alb și el de chiciură. Alături, legați cu frînghii înghețate, se vedeau sacii cu grîu tîrguit cine știe de unde, niște bolovani mari de gheață, peste care se așternuse o pulbere argintie, ca o polcială.

Oaie se trezi abia în clipa următoare, cînd auzi din nou țipătul acela repetat și prelung :

– Fooo-aaaa-mmmmeaa !

Ridică ochii și văzu forfota de deasupra vagoanelor. Aproape cinci sute de oameni, cîte treizeci deasupra unui acoperiș, încercau să coboare pe peron. Se auzeau strigăte scurte, pe care acarul nu le desluși la început.

– Ia vezi, Zamfire, ce-i ? îi strigă lui fiu-său.

O clipă trenul fu învăluit într-un nor de aburi.

– Răniți ! Răniți ! striga cineva.

Pătru și cu Zamfir alergau de-a lungul garniturii și strigau ceferiștilor, care stăteau înmărmuriți pe peron :

– Puneți mîna, fraților !

De pe acoperișul unui vagon fură coboriți doi moldoveni care aveau sînge pe obraz și în păr.

– Ce s-a întîmplat ? întreba într-una cineva.

– I-a lovit la ieșirea din Slătioara, la pod, spunea un ceferist. Le-a spart capetele.

Doi impiegați își scoaseră mîntăile și astfel îi cărară pînă în sala de așteptare. Șeful stației chema din biroul alăturat dispensarul din comună.

Oaie rămase prostit, privind chipurile pline de sînge ale moldovenilor. De pe alte vagoane fură aruncați și doi morți, înțepenii de ger. Gara se umplu de larmă. O femeie striga cuiva din încăperile de deasupra peronului :

– Pune la foc cazanul de rufe, să le facem ceai neno-rociților ăstora.

Prin geamurile sparte ale vagoanelor se vedeau chipurile aspre, nebărbierite, ale unor bărbați, care priveau prostiți la lumea de pe peron. Nu spuneau nimic, stăteau numai ca niște stane, înghesuiți în cadrul de lemn al ferestrelor. Ochii lor aveau pe ei o ceață tulbure de oboască, o veghe sporită de spaimă necurmată de zile întregi.

După aceea, țipetele sporiră. Cîțiva se sileau să-i desprindă de pe grătarul din botul locomotivei pe cei opt țărani înghețați. De pe acoperișuri mai fură aruncate încă patru trupuri înțepenite de ger. Cei care o făceau se mișcau cu nepăsare, parcă cu bucurie. Cadavrele cădeau cu un zgomot sec pe pietrișul murdar al liniilor de fier și nimeni nu se urnea de la locul său.

Cîțiva, cu mîinile rupte de degerături, arătau tovarășilor lor din tren degetele roșii, mîncate de cangrena frigului, rugîndu-i :

– Fașeți-ne loc, fraților, și nouă, că nu mai putem !

Cei de la geam îi priveau cu o curiozitate rece, fără vreun sentiment. Oaie ghici ce bătălie se dăduse la ocuparea trenului, ce grozăvie se întîmplase la urcarea în aceste vagoane prea puțin încăpătoare. Ca să

mai faci loc și altora părea de neînchipuit, pentru că nu era vorba numai de oameni, ci și de sacii lor, de care nu se despărteau.

În înghesuiala cu totul neașteptată care se iscase, sublocotenentul Petrescu abia putu să-și găsească subalternii. Se mișca repede, fără să se uite în jur, căutându-și din ochi plutonierii.

- Dați jos mecanicul - îi spusese unuia - și pe toți cei care stau în cabina locomotivei. Duceți-i la cantonament și țineți-i sub pază ! Să nu miște nici unul. Deocamdată păziți trenul de la distanță, să se mai liniștească spiritele.

Își dădea și el seama că era o nebunie să procedeze altfel.

Vreo zece soldați urcară pe locomotivă să-l ia pe mecanic și pe ajutoarele sale. La început, cei din tren nu știură, dar când cineva le auzi glasurile răstite, se dădu alarma.

- Fraților, ne arestează mecanicul ! Nu-i lăsați !

Din tren nu coborî nimeni. Fiecăruia îi era frică să nu-și piardă locul. Cîțiva, mai înfiți, care stătuseră pe acoperiș, vrură să se apropie de soldați, dar la amenințarea baionetelor dădură înapoi.

- Foooo-aaaa-mmmmea !

- Foooo-aaaa-mmmmmmeaaaa !

- Foooooo-aaaaaaa-mmmmmmeeeceaaa ! urlară din nou înfometatii.

Geamurile gării zăgăniră prelung acest strigăt și ecoul zilei sparte de iarnă repetă pînă departe, peste cîmp, înfiorătorul cuvînt :

- Fooooo-aaaa-mmmnımea !
- Fooooo-aaaaa-mmmmmmmmececeaaa !
- Fooooo-aaaaaaa-mmmmmmmmececeaaa !

Din tîrg sosiseră nevestele negustorilor cu pîini și mămăligă rece. Sute de brațe se întinseră spre mîinile muierilor. Se zbătură și se luptară cu lăcomie.

Nevasta șefului de stație căra cu cele două fiice ale sale un cazan mare de rufe în care aburea un ceai sărac. Nu erau cîni destule și Furdul, sculat din somn de strigătul moldovenilor, alergă împreună cu Zamfir și cu Pătru la dughenile negustorilor. După cinci minute se întoarseră cu un coș în care erau borcane și cîni de tinichea.

În sala de așteptare, cîteva femei, împreună cu sora de la dispensar, pansau capetele celor loviți de pasarela dinspre Slătioara. Răniții gemeau, cei degerați strigau înspăimîntător, pentru că slaba căldură a sălii de așteptare le dezmoțea pielea încremenită.

- Ce-i facem ? întrebă un plutonier pe Petrescu.
- Stați la locurile voastre și așteptați ordinele.
- Și cu mecanicii ?
- Duceți-i la post, în sat, cît mai departe de gară, să nu le vie cheful ăstora să-i elibereze. Trenul nu trebuie să plece cu nici un chip. S-a înțeles ?
- Înțeles, să trăiți !

De fapt, sublocotenentul era foarte îngrijorat, pentru că avea prea puțini oameni. De aceea îl chemă pe Niculcea și-i spuse să telefoneze la legiune și să spună maiorului că îi mai trebuie cel puțin două plutoane de soldați.

De două zile, domnul Ilie privea pe fereastră și simțea că-i plesnesc creierii din cap. De cînd lucra el în Calea Ferată nu pățise una ca asta. Noroc că dăduse un viscol care înzăpezise liniile și trenurile nu mai circulau regulat. Moldovenii ăștia îl incurcau, făceau din gara lui un bîlci, or asta nu se putea. Îl chemase pe Oaie la el și-l întrebase :

- Tu ce zici, mă, de comedia asta ?

- Care comedie ?

- Asta cu moldovenii.

- De. Bătaie de joc ! Să ții atîta omenire pe loc, în ger, nemîncăți, nebăuți, mai rău ca vitele...

Acarul avea o supărare, parcă a lui, personală.

- Am vorbit și cu fii-miu...

- Și el ce zice ?

Bătrînul își scoase tutunul de clasa a III-a, își făcu o țigară și spuse :

- Eu nu-i mai înțeleg. Țsta, sublocotenentul, a venit cu un ordin de la Ministerul de Interne. Cică să le ia griul moldovenilor, să nu-i lase decît cu douăzeci de kilograme de căciulă, să nu se mai facă speculă...

- Pe dracu, speculă ! îl întrerupse șeful stației. Tu nu te uiți la ei ?

- Mă uit. Parcă Zamfir nu i-a văzut, parcă ăștia de la partid, Cornel, Furdui, Busulică, Boacă, oamenii dumitale, sînt orbi ? Da de unde ? Numai că ordinu-i ordin !

Tăcu puțin și după ce răsufală scîrbit adăugă :

- Nu mai înțeleg. Ce fel de comuniști sînt ăștia de-i asupresc pe amărîți !

Domnul Ilie îi tăie vorba :

- Tu crezi că cine-a dat ordinul știe de treaba asta ?

- De bună seamă că nu știe, pentru că dacă ar ști nu i-ar mai prigoni. I-ar lăsa în voia lui Dumnezeu, să se ducă unde-or vedea cu ochii...

- Și-atunci, ce-i de făcut ?

- Naiba știe !

Acarul se apropie de fereastră și privi afară. Trenul moldovenilor stătea neclintit pe linia a treia, păzit de soldații care făcuseră un fel de cordon și pe-o parte și pe alta. De două zile nu li se mai auzea gura înfometaților. Așteptau liniștiți pomana femeilor care soseau la prînz și scara cu piini și mămligă. De-a lungul peronului ardeau neîntrerupt cîteva focuri sub cazane în care se fierbeau ceaiuri. La cîteva ore, prin gară trecea cîte un tren spre Ardeal sau spre București. Călătorii priveau curios pe geamuri la mulțimea aceea de soldați și țărani, care stătea încremenită de frig. Ceva mai de neînchipuit nu se putea. Sublocotenentul Petrescu o știa, dar tocmai acest lucru îl bucura foarte mult. În dimineața celei de-a treia zi îi sosiră întăririle și trecu la confiscarea grîului.

Moldovenii văzură înghesuiala soldaților și cîtiva începură să strige pe ferestre :

- Nu-i lăsați să se urce în tren, fraților ! Nu-i lăsați, că ne iau păpușoiul.

Ușile de lemn și scările fură blocate cu trupuri ome-nești. Sublocotenentul striga în dreapta și-n stînga soldaților să fie mai hotărîți și să pătrundă în vagoane. Acestora nu prea le ardea să se urce. Plutonierii luară

comanda și cîteva gradați se urcară pe ferestre. Urmă o înghesuială și un vaier care adună iar oamenii la gară. După cîteva ore, trenul fu evacuat. În toată după-amiaza care urmă, sacii moldovenilor fură cărați de către soldați spre locul de cantonament. Bineînțeles, se întocmiseră tabele cu numele și pronumele oamenilor, sublocotenentul pretinzînd din șiretenie că această confiscare nu era decît o măsură temporară și că se așteptau ordine de la București.

Dintr-o dată, gara se goli. Cei două mii de moldoveni părăsiră trenul și așteptară încremeniți o noapte întregă în fața căminului păzit de soldați, aflat la aproape o sută de metri depărtare de cantonul numărul unu al gării.

În zilele acelea, oamenii din Piatra au dormit foarte puțin. Cel mai puțin a dormit sublocotenentul Petrescu. Avea peste o sută de soldați sub comandă, toți înarmați, dar știa bine că nu putea să folosească forța, că la nevoie, cel mult putea să ordone să se tragă în aer, dar numai atît.

Pe la unsprezece noaptea a privit pe fereastră afară. Se auzeau bocancii santinelelor scîrțîind pe pietriș. Începuse să ningă. O ninsoare liniștită, care se așeza moale în straturi pufoase. De la etajul căminului se vedea toată gara, cu liniile pustii, cu clipirea semafoarelor și cu luminile sărace ale unor becuri care ardeau ici-colo, la magazia de echipament și unelte sau lîngă pompa de apă. Către celălalt capăt al gării, se deslușea trupul lung al trenului părăsit. În el nu ardea nici o lumină, nu era un singur om. Toți moldovenii stăteau aici, sub

zidurile căminului, nemișcați în ninsoare. Două mii de oameni care tăceau amenințător, ascultînd așezarea liniștită a zăpezii. În momentul acela, ofițerului i se făcu frică. Simți cum fruntea i se acoperă de sudoare, o sudoare fierbinte, care-i opări pielea.

Moldovenii îl văzuseră la fereastră luminată și ridicară ochii. Mai multe mii de ochi pe care el nu-i deslușea în întunericul de afară, dar pe care-i simțea pe chip, scormonindu-l, întrebîndu-l ceva în limba lor mută. Îl chemă pe Niculcea și pe cei patru plutonieri trimiși de la legiune. Le azvîrli niște bani și le spuse să se întoarcă repede cu o damigeană de țuică. Simțea nevoia să se îmbete, să adoarmă repede, fără să se mai gîndească la ceva. Ar fi putut foarte bine să telefoneze să mai ceară ajutoare, dar știa că totul e zadarnic. Nu-i era frică că va fi silit în cele din urmă să fugă sau să fie strivit de mulțimea aceea minioasă care nu va mai răbda mult, pentru că pe fiecare îl aștepta acasă o familie înfometată. Îi părea numai rău că nu-și va duce la capăt gîndul acesta josnic de a-i vedea lipsiți de hrană, urlînd neputincioși, înjurînd pe cei care dăduseră ordinul acela absurd.

Niculcea se întorsese. Băură cu grabă, dîndu-și seama cu toții cît le lipsise alcoolul într-o împrejurare ca aceasta. Sub ei, în pivnița căminului, se petreceau lucruri și mai dezgustătoare. Cîțiva soldați șoptiseră femeilor aflate între moldoveni că dacă vor să-și capete sacii cu porumb ar trebui să le țină de urît. Și atunci, vreo zece dintre ele, mai tinere, se urniră din rînduri și por-

niră după jandarmi, sub priviri nepăsătoare ale bărbaților, pe care așteptarea îi îndobitocise.

În zori, Petrescu și cu plutonierii săi erau tot treji, deși îl mai sculasera peste noapte o dată pe cîrciumar, ca să le umple din nou damigeana cu țuică. Stătura cam un ceas, privind căciulile ninse ale moldovenilor.

– Ce facem, dom' sublocotenent, cu ăștia ? întrebă unul dintre ei.

– Ce să facem ? Îi lăsăm să aștepte pînă s-or plictisi.

Nu mai spuse nimeni nimic.

La sediul partidului arsese toată noaptea lumina. Boancă îi chemase pe toți comuniștii încă de pe la șapte și deși se lumina de ziua, tot nu reușiseră să se înțeleagă. Erau vreo cincisprezece oameni, nedormiți, osteniți și aprinși. Se împărțiseră în două tabere. Cei mai puțini, între care secretarul, Cornel, spuneau că acțiunea jandarmilor trebuia sprijinită, pentru că ea va curma specula ; ceilalți, în frunte cu Boancă, se opuneau cu inverșunare acestei măsuri.

– E o prostie, striga cît putea de tare ceferistul. Trebuie să fie cineva legat la minte ca să nu vadă în oamenii aceștia niște nenorociți care nu fac nici un fel de speculă...

– Știm, știm – se apăra secretarul – dar ordinu-i ordin ! Fără măsuri energice, unde ajungem ? Dacă ați citit ziarele, ați văzut că guvernul a luat măsurile necesare cumpărînd griu și porumb din străinătate...

Furdui se ridicase și el și spusese în hazul amar al celor de față :

- Așa e, tovarășe Cornel, e adevărat, dar vorba proverbului : toate bune, mie-mi trebuie diseară ! Oamenii ăștia chiar dacă ar găsi munți de făină acasă, tot n-ar renunța la sacii lor, cumpărați cine știe cu ce. Doar noi i-am văzut pe unii cum și-au dat și haina de pe ei numai ca să poată duce ceva familiilor...

- Și dumneata ce propui, concret ? întrebase secretarul.

- Să fie lăsați să plece, să fie eliberat mecanicul și mai departe, Dumnezeu cu mila.

- Și cu disciplina de partid ce-i facem ? Dacă județeană ne-a trimis dispoziții să sprijinim această acțiune, trebuie s-o sprijinim...

- Cei de la județeană ar fi mai bine să vină aici și să vadă ! strigă de la locul lui și Busulică.

- Le-am telegrafiat, se scuza secretarul. Or să vină.

- Cu ce ? întrebă Zamfir dintr-o bancă. Că drumurile sînt înzăpezite, abia mai răzbesc trenurile cu plugurile...

- Au sănii, aruncă unul din tabăra celor care erau pentru confiscare.

- Păi sigur, lăutari ne mai trebuie, că încolo ne-am pricopsit ! se auziră alte voci.

Și discuția fu luată de la cap. Secretarul se apucă chiar să țină și un frumos discurs despre disciplină :

- Tovarăși, comuniștii sînt așa cum știm cu toții, disciplinați. Asta-i linia partidului în chestiunea pe care

o dezbatem, nu trebuie să pierdem vremea aiurea. Scurt pe doi...

Boancă de mult fierbea în el. Îl lăsa să vorbească ce-l lăsa și fără să mai aștepte vreo altă încuviințare se ridică în picioare și-l întrerupse :

- Tovarăși, partidul comunist are o singură linie : aceea de a apăra pe amăriți. Seceta nu se combate cu instrucțiuni, ci cu hrană. Asta e ! Ce tot umblăm noi cu vorbe late ? E vorba de viața și de moartea unor oameni, pe care noi îi vedem cum arată. S-au găsit niște birocrați la București, sau dracu știe unde, care au dat ordin : să se ridice de la atîta cantitate în sus. Dar dumneavoastră știți cîte guri trebuie să hrănească un sac de porumb ? Știți cîți copii așteaptă în vreun sat pîrlit din Moldova porumbul ăsta ?

Secretarul se înfurie de-a binelea :

- Tovarășe Boancă, dumneata încalci disciplina de partid. Uîți că eu răspund ?

- Nu uit, tovarășe Cornel, dar eu unul, și nu numai eu, m-am tot săturat să facem lucrurile anapoda. La noi, aici la Piatra, creierul partidului comunist funcționează mai încet. Așa a fost și la reformă, că ne-am făcut de rîs, așa este și acum. Între ceea ce vedem și ceea ce avem de făcut după ordinele primite, trebuie să alegem noi. Doar avem ochi...

Secretarul mai amenință cu sancțiuni pe linie de partid, dar Boancă nu mai adăugă nimic. Înainte de a se așeza, mai spuse :

- Puteți să-mi dați vot de blam, să mă dați afară din partid, eu tot la părerea asta rămîn, că trebuie să

dăm drumul trenului și oamenilor și să ne vedem de alte treburî, că, uite, primăvara bate la ușă și n-am făcut mai nimic...

– Cine mai este de părerea tovarășului Boancă să ridice mîna, spuse secretarul.

Se ridicară opt mîini.

– Cine se abține ?

Se ridicară patru mîini.

Înțelese. Rămăsese el și cu încă doi inși care sprijineau ordinul trimis.

– Și atunci ce-i de făcut ?

– Așteptăm pînă mîine pe tovarășii de la județeană. Dacă nu vin, poruncim jandarmilor să înapoieze porumbul moldovenilor, și cu asta am terminat.

Cînd ieșiră afară, ninsoarea stătuse. Era plăcut să simți aerul rece de dimineață al zilei de iarnă după atîtea ore de stat pe scaun. Dase puțin soarele, un soare părelnic, șovăitor, cu o lumină curată.

Zamfir plecă singur spre casă, să se culce. Oana îl aștepta în poartă. Socru-său, Călălău, se sculase de vreme, bătea cu baroasele lui într-un fier. Își luă nevasta de mîna, bucuros fără să știe de ce și se îndreptă spre șura fierarului.

– Bună dimineața, spuse aducîndu-și aminte de o însărcinare mai veche pe care i-o dăduse secretarul. Tată socrule, am o treabă serioasă pentru dumneata.

Vasile Călălău se întoarse, își lăsă cleștele și ciocanul din mîna și-l întrebă :

– Zi-i !

- Or să-ți vină sculele lui Marian, de le pitise la reformă, niște pluguri cam roase și niște sape. N-au oamenii cu ce lucra, trebuie să ne dai o mînă de ajutor...

- Să le aducă, ce mai așteaptă, eu ce păzesc aici, treabă să fie, că putere, slavă domnului, și la un țigan ca mine găsești.

De dincolo, din casa bătrînului, se auzi vocea mă-si, Constanța :

- Zamfire, Zamfire, n-auzi tu ? Te cheamă taică-tău.

- Ce mai vrea acum, că mi-e somn, mă duc să mă culc...

- Auzi, te întreabă ce-ai făcut noaptea asta la partid, ce-ai hotărît cu sufletele alea de moldoveni ? Le dați drumul, sau nu ?

- Le dăm, le dăm...

- Muică, bine faceți, că tare mai sînt pedepsiti...

În pragul casei ieși și Oaie ăl bătrîn. Era numai în izmene, gata să se îmbrace. Auzise cuvintele nevastei și ținuse să adauge :

- Pe mine să mă fi chemat, făceam la fel, că s-a găsit unul tare de cap și la voi, și uite că s-a întors lumea cu curu-n sus !

Se luminase bine, zăpada scînteia și dinspre gară venea un miros amărui de zgură de tren. Acarul își aduse aminte că întîrziase și că în ziua aceea avea o mulțime de treabă. Se îmbracă repede și-l sculă și pe Pătru, care se amăgea în somnul al doilea.

- Haide, mă băiatule, că te-o înjura domnu Ilie... De cînd cu moldovenii ăștia, nu mai merge Calea Ferată ca lumea...

Ziua care urmă fu lungă și plictisitoare pentru sublocotenentul Petrescu. Telefonase de două ori maiorului, întrebîndu-l ce să facă. Acesta se răstise la el :

- Ce mai întrebi ? Respectă dispozițiile ! Doar ți-am trimis destui soldați !

- Am două mii de oameni în cîrcă...

- Și ce dacă ? Doar n-oi vrea să vin eu să te țin de cap.

- Dar dacă...

- Dacă ce ?

- Dacă se opun, dacă vor să ia grîul înapoi ?

- Treaba dumitale, te descurci singur, că de-aia ți-a dat statul tresă de sublocotenent.

Petrescu șovăia.

- Știți bine că sub regimul comunist nu mai putem să procedăm ca altădată.

Maiorul înțelegea bine ce însemna aceasta : „să procedăm ca altădată“.

- Sublocotenent - încheie brutal - eu nu te întreb decît la urmă. Să-mi raportezi de ducerea la îndeplinire a misiunii încredințate. Așa e la noi, la armată...

- Domnule maior, doar eu eram unul dintre cei care voiau să...

De la capătul celălalt al telefonului se auzi un zgomot scurt, neplăcut. Maiorul trîntise receptorul în furcă.

Sublocotenentului nu-i rămase altceva decît să se întoarcă la cămin, să inspecteze santinelele duble și să stea cu gura pe gradații care abia stăpîneau trupa cam șovăielnică, și după aceea să mai trimită după o damigeană de țuică.

Ceea ce și făcu.

Spre seară nu mai îndrăzni nimeni să iasă afară din cămin. Soldații priveau cam speriați zidul de oameni, care se apropiase pînă sub ferestrele comandantului. Erau aceiași moldoveni tăcuți, cu priviri crîncene, stînd nemișcați în frigul iernii. Petrescu se uita afară cu neli-niște, presimțind mînia mulțimii. Își chemase de cîteva ori plutonierii, strigîndu-le mai mult ordinele :

– Dacă îndrăznește cineva să se apropie, să fie respins, spunea pe jumătate convins.

– Cum ? îndrăznise Niculcea să întrebe.

Sublocotenentul nu-i răspunse.

De afară se auzi un murmur înăbușit, apoi din ce în ce mai deslușit :

– Dați-ne păpușoiul ! Dați-ne păpușoiul !

Cîtva timp aceste cuvinte aveau în ele ceva rugător, o blîndețe de oameni învinși, neputincioși, care știu că nu au altceva de făcut decît să ceară, apoi, cu cît timpul trecea, glasurile moldovenilor se aspreau, vocile lor sunau mai spart și amenințător :

– Dați-ne păpușoiul ! Dați-ne păpușoiul !

Petrescu încercase să ridă auzind corul acela repetat cu o încăpățîinare sinistră, dar nu reușise să scoată decît

un hohot gîtit, de om înspăimîntat, și, cînd nu mai putuse să rabde, îi strigase unui subaltern :

– Du-te afară și spune-le că, dacă mai strigă, pun soldații să-i ia la goană.

Plutonierul îl privea uluit. Nu zise însă nimic și coborî scările. Petrescu îl urmări de la fereastră. Subofițerul ridică o mîină și mulțimea tăcu. Nu auzea cavintele, dar, după o clipă, moldovenii strigară din nou cu o liniște care îi dădu fiori :

– Dați-ne păpușoiul ! Dați-ne păpușoiul !

Se întunecase și lui Petrescu i se păru că nu era destulă lumină. Ceru unui soldat să aprindă toate becurile din curtea căminului și încercă să mai bea din țuica rămasă. Simți că i se întoarce stomacul pe dos și renunță.

Pe la nouă sosiră Boancă și cu Furdui, care întrebă pe soldații din gardă unde se află ofițerul. Urcară scările căminului și bătură la ușă. Petrescu stătea pe un scaun, zdrobit de oboseală. Nici nu-i privi.

– Bună seara, zise unul din ei.

– Bună seara, răspunse în silă.

– Tovarășe sublocotenent, vrem să vă spunem ceva...

– Poftim, făcu ofițerul, sec.

– Trebuie să înapoiati griul moldovenilor. Sîntem trimiși de către județeană de partid, care vă va înștiința și în scris de hotărîrea aceasta...

– Cînd ?

– Mîine dimineată.

- Și cu hotărîrea Ministerului de Interne ce facem ?

Boancă privi la Furdui, neștiind ce să-i răspundă lui Petrescu.

- Tovarășe sublocotenent, să fim serioși, se hotărî Boancă. Dumneata nu vezi că camenii ăștia nu mai au răbdare ? Vă jucați cu focul...

- Ați venit să mă speriați ? se răsti sublocotenentul la ei. Aflați că nu mi-e frică, ați înțeles ? Nu mi-e frică, și dacă nu se astimpără, am să-i potolesc eu ! Nu le dau nimic înapoi, eu execut aici ordinele, indiferent dacă sînt bune sau rele...

Boancă îl apucă de braț pe Furdui și spuse apăsător :

- Bine, tovarășe sublocotenent, numai că noi nu ne mai amestecăm...

Coborîră. Afară priviră mulțimea moldovenilor.

- Dați-ne păpușoiul ! Dați-ne păpușoiul ! strigau înfometaii din ce în ce mai hotărît.

- Ce-i facem ? întrebă Boancă.

- Să le spunem să-și ia singuri griul.

- Și soldații ?

- Nu trag ei, le e frică.

Furdui se apropie și, după ce-i privi pe moldoveni, le spuse :

- Fraților, am vorbit cu sublocotenentul și nu vrea să vă dea păpușoiul. Atunci de ce nu vi-l luați singuri ?

Se auzi un murmur înfundat de voci și amenințările majurilor care fură întrecute de strigătele celorlalți :

- La o parte, la o parte ! Dați-ne păpușoiul ! Dați-ne păpușoiul !

Lucirea baionetelor nu-i mai speria. Se apropiau amenințători și soldații se dădură înapoi.

– Dați-ne păpușoiul ! Dați-ne păpușoiul ! strigau tot mai tare infometații. Cîțiva ridicară bulgări de gheață și-i repeziră spre geamurile unde-l știau pe comandant. Se auzi un zgomot înfundat de cioburi căzute pe omătul afinat și răcnetul plutonierilor :

– Nu v-apropiați, nu siliți armata să tragă în voi !

– Haide să plecăm, spuse Furdui. Eu zic să căutăm un mecanic de la noi, de la Piatra, să-i ducă pînă unde-o putea. Chiar în dimineața asta trebuie să plece cu trenul lor, pînă nu vin alte trupe de la Craiova.

Mulțimea se mai potolise. Cineva vorbea tare și îl ascultau cu toții. Liniștea aceasta ținu cam un ceas. Între timp, șeful stației găsi doi mecanici, care se apucară să încălzească locomotiva trenului părăsit. Impiegatul de mișcare cerea pentru orele următoare cale liberă stațiilor din apropiere. Gara se însuflețise. Acarii întrebau mirați :

– Ce se întîmplă ? Le dă drumul moldovenilor ?

– Le dă...

– Și cu porumbul ce fac ?

– Îl iau ei !

Strigătele se întetiră din nou. Un plutonier isteț îi mințise că se aștepta un ordin de la București în privința lor și că era mai bine să se liniștească, ceea ce și făcuseră, rămînînd nemișcați sub ferestrele cantonamentului. Cum timpul trecuse și nu se mai arăta nimeni, începură să strige din nou furioși :

– Dați-ne păpușoiul ! Dați-ne păpușoiul !

Sus, sublocotenentul Petrescu fuma țigară de la țigară, înjurîndu-și subalternii :

- Am să vă fac raport ! O să zburăți cu toții din jandarmerie. Incapabililor ! Nu vă e rușine ? Țștia sînt soldați ? Unde-i disciplina ?

Nu prea era convins și nu-l mai asculta nimeni, nici Niculcea, care dormea de-a-n-picioarele, cu capul vîrit în gulerul mantăii.

- Și porcii ăia, am să-i bag în pușcărie, răcnea sublocotenentul. Mi-au spus că nu se amestecă și cum au coborît i-au îndemnat la rebeliune pe moldoveni. Lagărul o să-i mănince !

În clipa aceea geamul odăii în care se aflau fu spart de un bulgăre de gheață. Adjutantul tresări din somn și se ridică speriat :

- Ce este ? Ce este ?

- Haide, că nu dau turcii, făcu Petrescu cu o falsă nepăsare și vru să se apropie de geam. În clipa aceea o ploaie de bulgări se sparse de pereții odăii.

Jos, soldații fură împinși pînă în perete. Cîtiva minuiră închizătoarele armelor, dar din rîndurile lor fură auzite glasurile majurilor, care strigau înspăimîntați :

- Să nu trageți ! Auziți voi ?

Aceasta îi pierdu, pentru că mulțimea înfometaiilor trecu printre ei. Ușa pivniței fu spartă cu picioarele, se auziră cîteva strigăte și apoi urletul cclor care pătrunseseră buluc pe scările neluminate :

- Uiu, aici, fraților. Uite păpușoiul !

Se repeziră pe întuneric în pivniță, aprinseră amnare și chibrite și găsiră comutatorul. Apoi năvăliră asupra

sacilor. Se înjurară timp de un ceas, înghesuindu-se să-și capete mai repede fiecare sacii, și în cele din urmă, nădușiți și deserați, ieșiră afară, căutându-și locurile luate de alții în tren.

Soldații plecaseră pe neștiute și majurii se sileau cu comenzi înăbușite să regrupeze plutoanele în șoseaua care ducea spre Brîncoveni. Niculcea îl căută pe sublocotenentul Petrescu și nu-l găsi decît peste vreun ceas în cîrciuma lui Pîrlivie. Bea de unul singur, oțărît.

– O făcurăm fiartă, dom' sublocotenent, spuse adjutantul așezîndu-se.

Aproape de ora șase, spre zori, trenul moldovenilor se puse în mișcare. Locomotiva se mișca cu greutate, scrișnind. Nori de aburi învălurî gara. Se lumina și pe peron se strînseseră o mulțime de oameni. La ferestrele sparte ale vagoanelor stăteau aceleași chipuri slăbite, nebărbierite, fără zîmbet. Ceferiștii ridicară mîinile în semn de salut. Înfometații nu răspunseră decît cu strigătul lor înfricoșător :

- Fooo-aaa-mmmmeaaa !
- Fooooo-aaaaaaa-mmmmmmmmma !
- Foooooo-aaaaaaaaa-mmmmmmmmeeca !

În cîteva minute trenul nu se mai văzu. Deasupra gării nu se auzi multă vreme după aceea decît strigătul singuratic al ciorilor care se așezau pe crengile înghețate ale pomilor din spatele sălii de așteptare, spărgîndu-le crusta subțire care cădea pe un acoperiș de tablă.

Multă vreme după aceea, într-o duminică, Oaie al bătrîn o făcu lată. Oana, nevasta fiului său mai mic, Zamfir, născuse un băiat, al doilea, și cum era român, nu putea să lase să-i scape o ocazie ca asta ca să nu-l pedepsească pe Mărin Pîrlivie, cîrciumarul, căruia de la o vreme nu-i mai mergea tot așa de bine ca înainte.

Un rachiu-două ar fi putut să bea și la cooperativa din spatele gării, care deschisese prăvălie cu dichis, vopșită, vezi dumneata, să ia ochii mușterilor, și care, pe deasupra, vindea și mai ieftin, dar el, așa cum știa toată lumea, avea ceva cu cîrciumarul...

Zis și făcut. Pînă pe la unsprezece își bătuse tabla pe casă, împreună cu cei doi băieți, și, acum, pentru că tot era cald, hai să se răcorească. Îi chemase și pe ei la cîrciumă, dar Zamfir îi spusese că avea treabă cu ședințele lui, la partid, iar celuilalt, lui Pătru, îi cam umbla mintea cu zmeul de la o vreme ; știa că-i rost de făcut iar nuntă, treaba lui, nu se băga, nu se amesteca ; pentru un bătrîn ca el, era bine că avea bani de un rachiu, dacă nu de trei și de un pachet de tutun. Așa că, puțin mai adus de spate ca în alte dăți, dar tot el, Oaie, de-l știau toți de la Osica pînă la Ojogi și Brîncoveni, trecu pragul negustorului, dînd un bună ziua cu gura mare, să fie auzit.

Prăvălia, goală. Tare ar fi vrut acarul să mai fie un om-doi, de față, să-l audă cum îl poruncește pe Pîrlivie, dar mai era vreme, că la cîrciumă e ca la biserică, mai vine unul, mai pleacă altul, nu se supără nimeni.

Mărin şedea la teigheaua lui de tablă, care se cam subrezise. Era gălbejit ca o găină beteagă, începuse să-i atirne pieile pe sub bărbie de cît slăbise. Oaie ştia ce-l doare şi pe asta. Îl mînca statul cu impozitele, că de cînd cu socialismul, perceptorii dăduseră iama în negustori, să-i aducă pe calea cea bună.

- Cu ce vă servim ? întrebise cîrciumarul, ca şi cînd nu l-ar fi cunoscut. Asta-i plăcuse de la început lui Oaie, că nu-l mai tutuise ca altădată : „ne-ne Oică“. Acum era altceva, Pîrlivie îi dădea *consideraţie*, adică vorbea cu el cum vorbea altădată numai cu judecătorul şi cu învăţătorul.

Ceferistul roti ochii prin prăvălie şi se uită în raftul prăfuit, pe care mai spînzurau şi acum cîteva pachete de tutun, îngălbenite de vreme. Mulţumit că le mai vede acolo, se așeză pe un scaun, puse coatele pe masă şi-l privi drept în ochi pe negustor.

- Să-mi dai o ţuică şi un tutun *clasa întâi*, da lux să fie ! Am bani, adăugă dînd să-i scoată, după un obicei vechi de om sărac, dar pe urmă se răzgîndi şi se supără pe sine.

Cît căută cîrciumarul la treburile lui, Oaie se mai uită pe pereţi. Deasupra uşii, sub tavanul afumat, acolo unde atîrna altădată fotografia regelui, rămăsese un loc gol, mai deschis. Asta-i aminti acarului de o mulţime de lucruri...

Mărin Pîrlivie îi așezase o cinzeacă pe masă şi îi întinsese un pachet galben de tutun.

- Poftim, dar să ştii că-i cam vechi...

Știa el că-i vechi, dar asta era pedeapsa. Să simtă și circiumarul că se schimbase ceva în țara asta, că el, Oaie, un pîrlit de acar la Calea Ferată, are dreptul la *considerație*, nu numai judecătorul și învățătorul.

Altădată negustorul nu ar fi spus nimic, i-ar fi trîntit pachetul de tutun pe masă și l-ar fi pîndit din spatele teighelei lui, să nu fugă neplătît, ca și cînd săracul n-avea deptul să se împărtășească din buruiana asta scumpă, învelită în hîrtie galbenă, care la urma urmei nu făcea banii...

După ce bău o măsură, desfăcu foița, își potrive o țigară și trase fumul în piept. Mai ceru o cinzeacă, o bău și pe aceea și cînd simți căldura rachiului tocmai pe la genunchi, cine intră pe ușă ? Niculcea. Nu-l mai văzuse de vreo doi ani. Nu mai era îmbrăcat în haine militare și părea jigărit ca oricare. Oaie auzise că-l dăduseră afară din armată pentru cîte făcuse și că, după ce încercase cîteva meserii, se întorsese în Piatra și intrase la manufactura de tutun. El scăpase mai ușor decît Anghel Mocioancă, morarul, care acum zăcea prin pușcării, pentru că fusese prins cu griu dosit.

Fostul plutonier se apropie, își luă fără să-și ceară voie un scaun și i se uită acarului drept în lumina ochilor.

- Ce faci, Oaie ? îi spuse de-a dreptul.

Asta îl supără puțin pe ceferist. Adică, ce, ăsta nu-l respectă, crede că poate să-l mai tragă de nasturi ca altădată ?

– Bine, îi răspunse cam posomorît, deşi ţuica băută îi dăduse o veselie fără pricină, pe care şi-o stăpînea cu greu. Dar dumneata ? întrebă fără curiozitate.

– O ţuică, Mărine ! ceru Niculcea, ridicînd două degete pe care le pocni unul de celălalt. Eu ? se miră după aceea. După cum ştii, prost !

„Ei, ce să-i faci ? ar fi vrut să-i spună. Fiecare la rîndul lui, mai cade unul, se ridică altul, ce să-i faci“, dar tăcu simţînd că îl duşmăneşte pe celălalt pentru că-i strică bucuria de a petrece în dimineaţa aceea pe seama cîrciumarului.

– Ce-ţi mai fac băieţii ? întrebă iar Niculcea, după ce bău dintr-o dată cinzeaca aşezată în faţa lui.

– Ce să facă, şi ei cu ale lor. Ăl mic, Zamfir, după cum ştii şi dumneata, cu politica, Pătru cu treaba la gară...

Şi pe cînd spunea toate astea simţi o nevoie nestăpînită să înceapă să se laude, să bage dracii în fostul adjutant.

– Ei, lor le e mai uşor. Lu' ăsta, lu' şapteleuni, or să-i dea o fabrică pe mînă, la Craiova. Mi-a spus Furdui, care-i acum director mare pe acolo şi care a trecut duminica trecută pe la noi...

Furdui stătuse o zi la Piatra şi pomenise ceva despre fiu-său Zamfir, despre care spunea că e băiat dezgheţat şi că partidul se gîndeşte la el să-i dea nu ştiu ce muncă importantă, dar de-aici pînă la o fabrică pe care s-o conducă...

Numai că avea o bucurie să-l vadă pe celălalt cum plesneşte fierea în el.

- Ce spui ? se miră Niculcea. Păi se pricepe ?

Cum să nu se priceapă ? Ehe, ăsta o făcea pe prostu, parcă nu ştia că Boancă intrase la banca din Caracal şi minuia treburile ca şi când toată viaţa lui numai cu bani umblase şi, de, că nu se prăpădea ţara românească ! Parcă Busulică nu era directorul uzinii electrice de la Piteşti, şi uite că învăţase ! Adică al lui, Zamfir, nu putea să se pună cu burta pe carte şi să înveţe să conducă o fabrică ? Ba bine că nu ! Se mira numai în mintea lui că încă nu-l chemaseră la o astfel de treabă, dar timp mai era, slavă domnului !

- Şi celălalt, Pătru, tot la gară ?

- Tot, zise Oaie, făcându-şi încă o ţigară. Şi cu el e dandana mare. S-a îmbolnăvit domnu Ilie şi mi se pare c-or să-l scoată la pensie...

- Da, şi eu am auzit.

- Ei, şi-atunci, nu că doresc răul omului, se zice că-l pune pe Pătru şef de gară. Abia luna trecută s-a întors de la o şcoală, că nu-i mai lasă, bagă-n ei învăţătura cum îndoapă nevastă-mea giştele...

Niculcea mai ceru o cinzeacă, pe care Mărin Pîrlivie i-o aduse.

- Nu-i rău, nu-i rău de loc, spuse fostul plutonier, şi eu am învăţat, numai că nu mi-a priit.

Oaie se prefăcu că nu bagă de seamă unde bătea Niculcea cu vorba. Mai ceru şi el o ţuică, deşi simţea că băutura i se cam urcase la cap.

- Da nu-i nimic ! adăugă cu un fel de ameninţare în glas. Că de aia spuneam, e bună şi politica asta la ceva, numai să nu mergi prea departe...

Acarul iar nu spuse nimic. Niculcea vorbea singur, cu ochii în duşumele, scrişnit :

- În lume se vîntură multe, mai sînt unii care nu vor ce vor fraţii noştri, comuniştii...

Tăcu o clipă, să simtă dacă celălalt l-a înţeles. Oaie înţelesese.

- Ce vrei să spui dumneata ? întrebă cu linişte.

- Că dacă se face război, cum s-aude, băieţii dumitale...

- Ce-o să se întîmple cu ei ?

Niculcea vru să schimbe vorba.

- Nimic, vorbeam şi eu aşa. Lumea e totdeauna împărţită în două tabere. E mai bine să fii la mijloc.

Oaie simţi cum i se duce toată băutura din cap. „Ia stai - se certă singur - unde loveşte ăsta, ce vrea ăsta, ce crede ăsta ?” Şi odată ridică privirile la cel din faţa lui.

- Ascultă, domnule Niculceo, să ţi-o spun p-a dreaptă. Să ştii că băieţilor mei nu le e frică de nimeni. Aşa ziceam şi eu mai la început, cînd nu-mi venise mintea la cap, dar s-a întîmplat odată să mi se deschiză ochii. Asta cînd cu moldovenii, că ştii, erai acolo. Dumneavoastră le luaserăţi sacii şi voiăţi să-i lăsaţi muritori de foame...

- Era ordinul Ministerului de Interne.

- Ce Minister de Interne ! Era ordinul unuia care nu ştia cum e cu oamenii. Atunci, fii-miu, Zamfir, şi cu încă vreo cîţiva, au hotărît singuri ce trebuie de făcut şi au pornit trenul cu moldoveni. Ei au căutat mecanici, ei au cerut cale liberă, oamenii aceia şi-au luat

singuri porumbul și griul înapoi. Atunci am înțeles că nu mai trebuie să-mi fie frică de nimeni. Că s-a terminat cu poruncile altora. Acum noi aștia, coate-goale, hotărîm totul. Așa că să poftescă cine vrea să întoarcă lucrurile pe dos, că nu se mai poate. Știu, duminică nu-ți convinē, cari cu spinarea saci de tutun la manufactură. Nu mai strigi unuia și altuia ce vrei, nu le mai ascunzi ordinele de chemare, nu mai ai putere și te doare, dar n-am ce-ți face...

Se ridică, puse un pumn de bani pe masă și spuse scurt : „Bună ziua“. Niculcea vru să-l oprească :

– Mă Oaie, ce-ai, mă ? Te supărași ?

Acarul nu-i răspunse. Plecă repede, deși nu se mai simțea sigur pe picioare. Ajuns în ușă, mai văzu o dată locul gol unde altădată era atîrnată fotografia regelui. Se întoarse și-i mai aruncă celuiilalt :

– Și să mai știi una, domnule Niculceo ! alde fii-miu, Zamfir și cu ai lui, au terminat ei cu Mihai, or să termine și cu alde alții...

Mărin Pirlivie stătea uluit la tejgheaua lui și nu spunea nimic. Abia mai tîrziu îndrăzni să se apropie de masă și să-și ia banii.

– S-a făcut al dracului, domnule adjutant, spuse slugarnic fostului plutonier.

Niculcea nu-i răspunse. Bău pînă la prînz, fără să se îmbete.

Ajuns acasă, Oaie o întrebă pe Constanța dacă s-au întors băieții la masă. Nu se întorseseră. Acarul se așeză pe marginea patului și vorbi multă vreme singur, pentru că nevastă-sa robotea prin curte.

- Auzi, al dracului cu neamul lui, la ce se gîndește ! Păi știe ăsta ce s-a întîmplat cu mine ? Că nu știe ! Uite, am aproape șaiszeci de ani și de-abia azi am putut să-mi cumpăr și eu un pachet de otravă clasa întii, să fac lux. Și el crede că-i de colea. Păi cînd intram înainte în prăvălia lui Pîrlivie, întii îmi scoteam șapca din cap și mă dam mai pe lîngă pereți, să nu supăr pe careva. Cînd m-așezam pe scaun, domnule Niculceo, stăteam numai așa, pe o bucă, parcă nu mă încăpea, că de, să nu supăr pe cineva. Din „să trăiți“ nu te mai scoteam, că dumneata erai pîinea și cuțitul, credeam că ești om de credință, că ți-e milă de necazul meu și cînd colo îmi luai pasărea din curte s-o mănînci dumneata cu ai dumitale, sta-ți-ar în gît și-acum ! Și cînd colo, acum tot dumneata îmi sari cu gura. Nu-ți place, sigur că nu-ți place, dar și eu ți-am zis-o, barem atît. Ai vrea să-i vezi pe-ai mei iar slugile tale. Numai că nu se mai poate. L-au aruncat ei afară din țară pe regele, cît era el de rege, și crezi că pe tine or să te mai lase să mai urzești prin cîrciumi ?

Și supărat, ostenit, se ridică în picioare și amenință pe cineva nevăzut cu pumnul :

- Nu vă mai merge, bă, nu vă mai merge, așa să știți !

După aceea se dezbracă ușurat, se întinse în pat și dormi vreo două ceasuri, după care se trezi și mîncă împreună cu ai lui.

CUPRINS

	Pag.
<i>Prefață</i>	III
<i>Truda</i>	1
<i>Un om bătrîn</i>	43
<i>Tereza</i>	64
<i>Munca de jos</i>	96
<i>Casă nouă</i>	149
<i>Oaie și ai săi</i>	188

Responsabil de carte : T. Avramescu

Tehnoredactor : I. Marcus

Corector : C. Nicolau

Dot la cules 03.03.61. Bun de tipar 01.04.61. Tiraj 35.145 ex. Hirtie tipar de 50 gr/m². Ft. 700×920/32. Coli ed. 14,75. Coli de tipar 11,25. Ediția I. Comanda 5375. Planșe tiefdruck 1. A. nr. 0192. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8R—32.

Tiparul executat sub com. nr. 10389 la Combinatul
 Poligrafic Casa Științei „I. V. STALIN”,
 București — R.P.R.

În colecția
BIBLIOTECA PENTRU TOȚI
vor apărea :

TITUS POPOVICI

Setea,
roman, partea I

TITUS POPOVICI

Setea,
roman, partea a II-a

GUY DE MAUPASSANT

O viață,
roman

RABINDRANATH TAGORE

Ghirlanda dragostei,
povestiri

GALA GALACTION

Lângă apa Vodislavei,
nuvele

LIVIU REBREANU

Ion,
roman, partea I

Lei 5